

પ્રસ્તાવના.

આ ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમાં પર્યટન કરતા જીવોને મહા વિશ્રાંતિનું સ્થાન મુક્તિરૂપી પાંચમી ગતિ જ કહેલી છે. તે ગતિને પામેલા જીવો અનંત કાળ સુધી એકાંત અનંત મુખમાં (આનંદમાં) મગ્ન રહે છે. ત્યાંથી અનંતકાળે પણ તેમને ફરીને સંસારમાં આવવાનું હોતું નથી. આવી પંચમગતિ મેળવવાનો મુખ્ય ઉપાય જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર જ છે. આ ત્રણ અસાધારણ રત્નો ઉપાર્જન કરવાના અનેક ઉપાયો તીર્થંકર ગણધરાદિક મહાત્માઓએ ખતાવેલા છે. તેમાં મુખ્યત્વે કરીને દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ અને ચરિતાનુયોગ આ ચાર અનુયોગ બહોળા વિસ્તારમાં તે તે શાસ્ત્રોને વિષે સુપ્રસિદ્ધ છે. વળી તે તે શાસ્ત્રો એટલા બધા મોટા પ્રમાણમાં છે કે તેમને પૂર્વાચાર્યોએ અતિ સંક્ષિપ્ત કર્યા છતાં તેમના માત્ર વિષયોને યાદ કરતાં જ આકુળ્ય સમાપ્તિને પામે. તેટલા તે સુવિસ્તૃત છતાં પરંપરાપકારી મહાત્માઓ અધુનાતન અદ્વૈતાનુસારી મનુષ્યોને માટે તેમાંથી પણ અતિ સંક્ષિપ્ત સાર કાઢીને લાઘ્ય જીવોનો ઉપકાર કરવા ચૂક્યા નથી. આવા મુશ્કિલજ્ઞાનના વિષયો આવા સાંસારિક પ્રવૃત્તિમય કાળમાં ઘણા જીવોના ઉપકારક થાય તે નિર્વિવાદ છે. જૈન શાસનમાં આવા અનેક ગ્રંથો હોવાનો સંભવ છે. તેમાંના આ એક ગ્રંથ ઉપલબ્ધ થતાં તેને પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે.

સમુદ્રમાં અસંખ્ય રત્નો અનેક પ્રકારના હોય છે, તે સર્વે તેના થોડા ગ્રાહકો અને પાત્રને આશ્રીને ઉપયોગી છે તથા પોત-

પોતાના ઉપયોગને અવસરે તે અમૂલ્ય ગણાય છે. જેમકે સોયના ઉપયોગ કાળે સોય જ અમૂલ્ય છે અને અન્ય શસ્ત્રના ઉપયોગ કાળે અન્ય શસ્ત્ર જ અમૂલ્ય છે. આ જ રીતે જિનાંગમરૂપી સમુદ્રમાં અસંખ્ય સૂક્ષ્મરૂપી (ઉપદેશરૂપી) રત્નો છે, તે સર્વે આહુકે અને પાત્રને આશ્રી ઉપયોગી અને અમૂલ્ય છે. તેની સંખ્યા ગણતરીના અવિષય છે, છતાં વાનકીની જેમ કેટલાંક સૂક્ષ્મરત્નો આગમસાગર-માંથી શ્રીમાન્ પરમોપકારી હર્ષ (નિધાન) સૂરિએ ઉદ્ધરીને તેના આ અંધમાં સંચય કર્યો છે. તેથી તેનું નામ કર્તાએ જ “રત્નસંચય” રાખ્યું છે.

આ અંધમાં સંપાદકે ઉપર્યુક્ત ચારે અનુયોગના ઓછાવતા વિષયો તરતમતાએ ભેળા કરેલા છે અને તે સર્વે આધુનિક ધર્મજિજ્ઞાસુઓને મારે, ધર્મોપદેશકોને મારે અને ધર્માધ્યાસીઓને મારે અતિ ઉપયોગી છે. એમ આ અંધ અથવા તેના વિષયોની અનુકંમણિકા વાંચવાથી સ્પષ્ટ સમજ શકાય તેમ છે.

અંધસંપાદક સુરિમહારાજના જન્માર્તિક, જન્મભૂમ્યાદિક, સંસારસ્થિતિ અને અનગારત્વ સ્થિતિ વિગેરે કાંઈ પણ હુકીકત ઉપસંધ થઈ નથી. તેમ જ તેમણે ધીજા કોઈ અથો ઉદ્ધર્યા કે રચ્યાનું કાંઈ જણાવ્યું નથી. માત્ર—“ગુજરાતમાં આવેલા લોલ-પાદક નામના નગરમાં અંચળગચ્છના નાયક ગણિશ્રી ગુણ-નિધાનસુરિના ઉપદેશથી હર્ષના સમુદ્રવાળા હર્ષસૂરિ નામના શિષ્યે શ્રુતમાગરમાંથી ઉદ્ધરીને આ રત્નસંચય અંધ રચ્યો છે. તે દુષ્પસહસૂરિ મહાગજ મુઘી જ્ય પામે. ” આવા અર્થવાળી અતિમ બે ગાથાઓ કર્તાએ લખેલી છે. તેટલુંજ તેમનું ચરિત્ર જાણવામાં છે. ઉપરાંત સંબોધસત્તરીની ટીકા, ઉપદેશ પ્રાસાદ અને દેવચંદ્રજીત પ્રતોત્તર વિગેરે અંધોમાં આ રત્નસંચય અંધની માફી આપેલી જોવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે નગરના નામ ઉપરથી, સંક્ષિપ્ત પ્રગણિત ઉપરથી અને માફીના અંધો ઉપરથી આ અંધની વધારે પ્રાચીનતા જણાય છે.

આ અંધમાં કર્તાએ કોઈપણ અનુકંમથી વિષયો લીધા હોય તેમ કહી શકાતું નથી. કોઈપણ વિષય પરિપૂર્ણ કહી શકાતો નથી.

જૈન શાસ્ત્રોમાં એટલા બધા સુવિસ્તૃત વિષયો પ્રસિદ્ધ છે તેથી માત્ર જે જે કાળે જે જે વિષયની ગાથાઓ બાજુવામાં આવી તે તે કાળે તે તે ગાથાનો સંગ્રહ કરી અમુક અનુક્રમ ગોઠવ્યો હોય અને તેમાં પણ અનુપયોગપણે અમુક ફેરફાર રહી ગયો હોય તેને પાછો યથાયોગ્ય સ્થાને ગોઠવવાનો સમય કે વિચાર ન રહ્યો હોય એમ પણ કવચિત્ ધારી શકાય છે. જેમકે-અરિહંતના પ્રભાવનો વિષય ૧૧ માં શ્રી ૨૩ માં વિષયોની અંદર રાખવા યોગ્ય હતો તેને બદલે ૪૫ માં વિષય રાખ્યો છે તે અસ્થાને કહી શકાય. એવા અનેક સ્થળો જોવામાં આવવાથી એમ ધારી શકાય છે કે કર્ત્તાએ તેવી અનુક્રમની અપેક્ષાને મુખ્ય ગણી નથી, માત્ર વિષયોના ઉપયોગીપણાને જ મુખ્ય સ્થાન આપ્યું છે અને તે જ યોગ્ય માની શકાય છે.

આ ગ્રંથમાં કર્ત્તાએ પદ્મ પ્રાકૃત ગાથાઓ ભિન્ન ભિન્ન ગ્રંથોમાંથી ઉઢરી છે અને છેલ્લી, બે ગાથા પ્રશસ્તિ તરિકે પોતાની કરેલી છે, તથા પદ્મ ૧ માં ગાથા ખાસ જરૂરીયાત હોવાથી છપાવતી વખતે કર્મગ્રંથમાંથી લઇને નાંખી છે. તેથી કુલ ૫૫૦ ગાથાઓ આ ગ્રંથમાં થઈ છે. તેમાં પ્રશસ્તિના વિષય સહિત ગણતાં કુલ ૩૩૬ વિષયો આવ્યા છે. તે સર્વ વિષયો ધર્માલિલાપીઆને અત્યંત હિતકર છે. આ સર્વ ગાથાઓ કયા કયા ગ્રંથોમાંથી ઉઢરી છે? તે બાબત કર્ત્તાએ કંઈ પણ જણાવ્યું નથી. અમને છપાવતી વખત તે જણાવવાની જરૂર લાગી હતી, પરંતુ તેટલો પ્રયત્ન બની શક્યો નથી, કેમકે અનેક ગ્રંથોના વાચક અને તીવ્ર ઉપયોગવાળા મુનિ મહારાજ જ તેવો પ્રયાસ કરી શકે તેમ છે.

આ ગ્રંથ અતિ ઉપયોગી હોવાથી તેને છપાવવાના મૂળ ગ્રેન્ડ ટ્રી હુબ્લી ધારવાડ શ્રીના નિવાસી “ શેઠ ચતુર્ભુજભાઈ તેજપાળ ” છે, તેમની પ્રેરણાથી જ આ ગ્રંથ છપાવ્યો છે આ ગ્રંથની લખેલી પ્રતોમાં મૂળ ગાથા અને તેનાપર જૂની રૂઢિ પ્રમાણે ટ્યો પૂરેલો હતો તેની ત્રણ પ્રતો મળી શકી હતી. તે ત્રણે ઘણી અશુદ્ધ હતી, તો પણ કેઈ કેઈ ઠેકાણે પ્રત્યંતર તરીકે

કામ લાગી હતી. આ અંથનું ગુજરાતી ભાષાંતર “શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના ચાસ્ટ્રી જેઠાલાલ હરિલાલ” પાસે કરાવ્યું છે. તેમાં શબ્દાર્થ અને તે ઉપર અમુક અમુક ટેકાણે વિશેષાર્થ લખતાં તેમણે પોતાનો જૈનશાસ્ત્રનો અનુભવ પણ બતાવી આપ્યો છે. ત્યારપછી એ પોતે વાંચી જઈ તેમાં મારાધી બની શક્યો તેટલો સુધારો વધારો કર્યો છે. તે ઉપરાંત આ અંથની તૈયાર થયેલી પ્રેસકાપી હુબલી મોકલતાં થોડા ચતુર્ભુજભાઈના ધર્મમિત્ર “ગાંગાજીભાઈ રવજી” કે જેઓ જૈનશાસ્ત્રના સારા અનુભવી છે તેમણે પણ લક્ષપૂર્વક વાંચીને કેટલીક સૂચનાઓ કરી હતી તે ઉપર ઘટ્ટું ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે.

મળેલી ત્રણે પ્રતો પ્રાયઃ અચૂદ્ધ હતી, તેમાં બનતા પ્રયાસે શુદ્ધિ કરી છે, છતાં કેઈ ટેકાણે અચૂદ્ધ રહી ગઇ હોય તો તે વિદ્વાનોએ શુદ્ધ કરી અમોને જણાવવા કૃપા કરવી.

આ અંથ રચાયોનો સંવત મળી શક્યો નથી, તો પણ મળેલી પ્રતમાંથી એક પ્રતના અંતમાં આ પ્રમાણે લખ્યું છે:—

इति श्री रत्नसंचयग्रन्थ सूत्रट्वार्थतो संपूर्णेति
भद्रं. संवत् १८३३ वर्षे शाके १६९८ प्रवर्तमाने—
ईत्यादि. भीछ प्रतमां—

इति श्री रत्नसंचयग्रन्थ सिधान्तसारोद्धारे ट्वा-
सूत्र संपूर्ण ॥ श्री सूर्यपुरे संवत् १८०६ वर्षे कार्तिकमासे—

ઈત્યાદિ. ત્રીજી પ્રતમાં મંવત લખ્યો નથી. આ પ્રમાણે પ્રત લખ્યાનો સંવત જોવામાં આવ્યો છે. તેથી ત્યાર અગાઉ આ અંથ તૈયાર કરવામાં આવ્યાનું સમજી શકાય છે.

આ અંથમાં આવેલા કુલ ૩૩૬ વિષયોની અનુક્રમણિકા આપેલી છે. ઉપરાંત કેઈ કેઈ ખાસ વિષયો ઉપર વિસ્તરાર્થ અને કથા વિગેરે લખવામાં આવ્યા છે. તેના ૨૭ વિષયો છે તે પણ

અનુક્રમણિકાની પાછળ બતાવેલ છે. સિવાય ૨૮૦ થી ૨૮૮ સુધીની ૯ ગાથાઓ વિધિપક્ષની માન્યતાની છે, તથા તે સિવાય બીજે કેટલેક સ્થળે કાંઈક વિચારભેદ જણાયો છે. તેવે ઠકાણે અર્થ લખતાં તે તે બાબત મૂળ ગ્રંથમાં સૂચવવામાં આવેલ છે, છતાં અનુક્રમણિકા તથા વિસ્તૃત વિષયોના નોંધને અંતે 'વિચારણીય સ્થળો' એવું મથાળું બાંધી તેની નીચે તે તે વિષયો બતાવેલા પણ છે, તેથી તે બાબત અહીં લખવાની આવશ્યકતા નથી. ઇચ્છકો તે તે સ્થળો વાંચી જશે અને તેનાપર જણવા જેવી હકિકત અમને લખશે, તો તેમને ઉપકાર માનવાપૂર્વક તેમની સૂચનાપર ધ્યાન આપવામાં આવશે.

આ ગ્રંથ છપાવવામાં જેમણે આર્થિક સહાય આપી છે તેમનાં નામો ટાઈટલ ઉપર જ આપવામાં આવ્યા છે. આ ગ્રંથના પ્રેક્ષા વાંચતાં કાંઈ પણ દૃષ્ટિદોષાદિકને કારણે ભૂલો રહી ગઈ હોય તે વાચકવર્ગ સુધારીને વાંચશે એવી આશા છે.

અણચિંતવ્યો લાભ—આ ગ્રંથની શુદ્ધિ માટે વધારે પ્રતો મેળવવાનો પ્રયાસ કરતાં એક પ્રત રત્નસંચયની ધારીને જ શ્રી હુબલીના શ્રુતરથે મોકલી હતી, પરંતુ તે પ્રત વાંચતા તો રત્નસંચયની ૬૫માં જ તૈયાર કરેલ રત્નસમુચ્ચય નામનો તે ગ્રંથ નીકળ્યો. તે ગ્રંથની ગાથાઓ પણ આ ગ્રંથની જેટલી પડતી છે. તેમાં જુદા જુદા ૩૦૧ વિષયો સમાવેલા છે. વધારે તપાસ કરવા માટે તેની અનુક્રમણિકા કરી આ ગ્રંથની અનુક્રમણિકા સાથે મેળવી જોતાં ૧૧૫ વિષયો આમાં આવેલા છે તે જ તેમાં પણ છે, અને ગાથાઓ પણ પ્રાયે તે જ છે. બાકીના વિષયો જુદા જ છે. આ રત્નસમુચ્ચય ગ્રંથ પણ આ રત્નસંચય ગ્રંથની જેવો જ ઉપયોગી થાય તેવો હોવાથી છપાવવા લાયક છે. ઉદાર શ્રદ્ધસ્થાનું તે તરફ ધ્યાન એવંચામાં આવે છે.

સં. ૧૯૮૫.

આપદ શુદ્ધિ ૧૪

શા. કુંવરજી આણંદજી.
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સંસ્થાના પ્રમુખ.
ભાવનગર.

ખાસ સૂચના.

જૈન ધર્મની તમામ પ્રકારની છપાયેલી બુકો અથવા
પ્રતો-સૂત્રો કે ગ્રંથો જે જોઈએ તે નીચેના શિરનામેથી
મંગાવશો. પ્રાચે ત્યાં આખા હિંદુસ્થાનમાં
છપાયેલ તમામ પુસ્તકો વેચવા માટે
:: રાખવામાં આવે છે. ::

શ્રી જૈન ધર્મ અસારક સભા.
ભાવનગર.

શ્રી રત્નસંચય ગ્રંથની વિષયાનુક્રમણિકા

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૧	મંગળ ને અભિધેય. ...	૧
૨	નમસ્કાર મંત્રનું મહત્ત્વ. ...	૨ થી ૧૦
૩	શત્રુજય તીર્થના મુખ્ય ૨૧ નામો. ...	૧૧-૧૩
૪	તિર્થગુણ્ણક દેવેને રહેવાના સ્થાન વિગેરે. ...	૧૪-૧૫
૫	ઉત્તરવૈદિક શરીરનું ઉત્કૃષ્ટ માન તથા સ્થિતિ. ...	૧૬-૧૭
૬	દેવોના ભોજ્ય પદાર્થો શેના હોય છે ? ...	૧૮
૭	એક રાજતું પ્રમાણ. ...	૧૯-૨૦
૮	એક ઈંદ્રને આપ્યા ભવમાં થતી ઈંદ્રાણીઓની સંખ્યા. ૨૧-૨૨	
૯	સુથોપા ઘંટાતું પ્રમાણ. ...	૨૩
૧૦	સંક્રાંતિને આશ્રીને દિવસની વૃદ્ધિનું પ્રમાણ. ...	૨૪
૧૧	શ્રી મહાવીર સ્વામી તથા પદ્મનાભ સ્વામીનું અંતર. ...	૨૫
૧૨	આવતી ચોવીશીમાં ચનારા તીર્થકરોના જીવોના નામ. ...	૨૬-૨૭
૧૩	વર્તમાન ચોવીશીના તીર્થકરો, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, તીર્થકરના શરીરનું માન, આયુષ્યનું માન-આ પાંચ વસ્તુસૂચક બત્રીશ કોઠાવાળો ચંત્ર કરવાની રીત અને યંત્ર. ...	૨૮-૩૬
૧૪	વર્તમાન ૨૪ તીર્થકરના પિતાઓની ગતિ. ...	૩૭
૧૫	સર્વ તીર્થકરોના સમવસરજીવનું પ્રમાણ. ...	૩૮
૧૬	સમવસરજીમાં બાર પાર્વદાઓની સ્થિતિ. ...	૩૯
૧૭	ચોવીશ તીર્થકરોના કુલ સાધુ સાધ્વીઓની સંખ્યા. ...	૪૦-૪૨
૧૮	તીર્થકરોના ભવની સંખ્યા. (સમકિતની પ્રાપ્તિ પછીની) ...	૪૨

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૧૯	નેત્રિનાથ ને રાજિભતીના નવ ભવના નામો.	૪૩-૪૪
૨૦	ચોવીશે તીર્થકરોના નિર્વાણના સ્થાન.	૪૫-૪૬
૨૧	મહાવીર સ્વામીએ નંદનમુનિના ભવમાં કરેલા માસદ્વપણની સંખ્યા.	૪૭
૨૨	મહાવીર સ્વામીએ ગર્ભમાં કરેલો અભિમહ.	૪૮
૨૩	મહાવીર સ્વામીએ મરિચીના ભવમાં કરેલો કુળમહ.	૪૯
૨૪	ભરતચક્રીને થયેલ વિચાર.	૫૦
૨૫	ચોવીશે પ્રભુના કેવળજ્ઞાનના સ્થાનો.	૫૧
૨૬	બાર ચક્રવર્તીના નામો.	૫૨-૫૩
૨૭	નવ વાસુદેવના નામો.	૫૪
૨૮	નવ બળદેવના નામો.	૫૫
૨૯	નવ પ્રતિવાસુદેવના નામો.	૫૬
૩૦	બાર ચક્રવર્તીની ગતિ.	૫૭
૩૧	વાસુદેવ ને બળદેવની ગતિ.	૫૮
૩૨	ચક્રવર્તી ને વાસુદેવની ક્રિપ્તિનો ક્રમ.	૫૯
૩૩	ત્રેશઃ શક્તાકા પુરુષોના છત્ર, કાયા, પિતા અને માતાની સંખ્યા અને ગતિ.	૬૦-૬૧
૩૪	ચક્રીના ચૌદ રત્નોને ઉપજવાના સ્થાન વિગેરે.	૬૨-૬૪
૩૫	ચક્રવર્તીના નવ નિધાન.	૬૫
૩૬	સીઝતિને શું શું સ્થિતિ પ્રાપ્ત ન થાય ?	૬૬
૩૭	અભવીને શું શું પ્રાપ્ત ન થાય ?	૬૭
૩૮	આવકને વસવા લાયક સ્થાન.	૬૮
૩૯	આવકના એકવીસ ગુણ.	૬૯-૭૧
૪૦	શુદ્ધસ્થના ૮૯ ઉત્તર ગુણ.	૭૨
૪૧	શિષ્યની યોગ્યતા અયોગ્યતા આશ્રી દર્શાવે. (સવિસ્તર)	૭૩
૪૨	સમકિતના ૬૭ બોલ. (વિસ્તારાર્થે યુક્ત)	૭૪-૭૫
૪૩	કુશીળવાનની આચરણ.	૭૬
૪૪	શીળવતોને તજવાના દોષ.	૭૭

નંબર.	વિષય,	ગાથાનો અંક.
૪૫	અરિહંત પરમાત્માનો પ્રભાવ.	૭૮
૪૬	ધર્મજનના ભૂષણ.	૭૯
૪૭	પાંચમા આરાને અતિ રહેવાનો સંઘ વિગેરે.	૮૦
૪૮	દુઃખસભસરિતું જ્ઞાન તથા ગતિ વિગેરે.	૮૧-૮૨
૪૯	પાંચમા આરાના અંતનો ભાવ.	૮૩
૫૦	પાંચમા આરામાં જિનધર્મની સ્થિતિનું કાળમાન.	૮૪
૫૧	જિનધર્મનું મહાભય.	૮૫
૫૨	જાતિભવ્ય છોડે સંબંધી વિચાર.	૮૬
૫૩	જિનધર્મ પ્રાપ્તિની દુર્લભતા.	૮૭-૮૮
૫૪	ક્ષમાની પ્રાધાન્યતા.	૮૯
૫૫	ધન વિગેરેની પ્રાપ્તિના મૂળ કારણો.	૯૦
૫૬	ધર્મથી સર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ વિગેરે.	૯૧-૯૨
૫૭	પ્રવૃત્તિ કરવાના દશ શુભ સ્થાન.	૧૦૦
૫૮	અપૂર્વ વશીકરણ.	૧૦૧
૫૯	ચારે ગતિના ધ્યાનરૂપ કારણ.	૧૦૨
૬૦	વિષયનો વિચાર ન કરવા વિષે.	૧૦૩
૬૧	દારીરના રૂપની તરતમતા.	૧૦૪
૬૨	મોક્ષયોગ્ય દશ માર્ગણા.	૧૦૫
૬૩	સામાન્ય ઉપદેશ.	૧૦૬
૬૪	બ્રહ્મચર્યની શ્રેષ્ઠતા.	૧૦૭
૬૫	સાધુલિંગ છતાં અવંધ એવા પાંચ.	૧૦૮
૬૬	સામાન્ય ઉપદેશ.	૧૦૯
૬૭	ચરણસિત્તરી.	૧૧૦
૬૮	કરણસિત્તરી.	૧૧૧
૬૯	દશવિધ યતિ ધર્મ.	૧૧૨
૭૦	ચાર પ્રકારની પિંડાદિ વિશુદ્ધિ.	૧૧૩
૭૧	ત્રણ પ્રકારે શુદ્ધિ ને ચાર પ્રકારે અભિગ્રહ.	૧૧૪
૭૨	મુનિ કેવા હોય ?	૧૧૫
૭૩	આઠે કર્મના બંધની જઘન્ય સ્થિતિ.	૧૧૬

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૭૪	આઠે કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ. ...	૧૧૭
૭૫	તેર કાઠીયાના નામ. ...	૧૧૮
૭૬	મનુષ્યભવની દુર્લભતાના દશ દેખાંતો. (વર્ણન સાથે.) ...	૧૧૯
૭૭	ધર્મની પૂર્ણ સામગ્રીનો સંભવ મનુષ્ય- ગતિમાં જ છે. ...	૧૨૦
૭૮	મનુષ્યભવની ઉત્તમતા. ...	૧૨૧
૭૯	મનુષ્યભવની દુર્લભતા. ...	૧૨૨
૮૦	મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં ઉત્કૃષ્ટ ગર્હજ મનુષ્યની સંખ્યા. ...	૧૨૩-૧૨૬
૮૧	મનુષ્યને ઉપદેશ. ...	૧૨૭
૮૨	એકેન્દ્રિય જીવોને થતી પીડાનું દેખાંત. ...	૧૨૮
૮૩	હકાય જીવોનો સંયોગ. ...	૧૨૯
૮૪	જયજ્ઞાની પ્રાધાન્યતા. ...	૧૩૦
૮૫	અહિંસાની પ્રાધાન્યતા. ...	૧૩૧
૮૬	દાનશુદ્ધિએ પણ હિંસા કરીને દ્રવ્ય મેળવવાની જરૂર નથી. ...	૧૩૨
૮૭	પાંચે સ્થાવર જીવોનું પ્રમાણ. ...	૧૩૩-૧૩૬
૮૮*	અણુગણ પાણી પીવાથી થતી અનંતકાયની હિંસા. ...	૧૩૭
૮૯	મનુષ્યના દેહમાં જીવોત્પત્તિ. (એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના.) ...	૧૩૮-૧૪૧
૯૦	વનસ્પતિ જીવોના બેઠ. ...	૧૪૨
૯૧	એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના જીવોના નિવાસ સ્થાન. ...	૧૪૩-૧૪૫
૯૨	નિગોદના જીવોનું અનંતાનંતપણું. ...	૧૪૬
૯૩	નિગોદના જીવોને દુઃખ. ...	૧૪૭
૯૪	નિગોદ વિગેરેની સૂક્ષ્મતાનું વર્ણન. ...	૧૪૮-૧૫૦
૯૫	આ જીવ સર્વ સ્થાને ઉપજેલો ને મરણ પામેલો છે. ...	૧૫૧

નંબર. વિષય. માથાનો અંક.

૬૬	એક મુદ્દત્ (બે ઘડી) માં નિગોદના છવો કેટલા ભવ કરે ? ...	૧૫૨
૬૭	પાંચે પ્રકારના સમકિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ. ...	૧૫૩
૬૮	નરકમાં થતી દશ પ્રકારની વેદના. ...	૧૫૪
૬૯	રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું સ્થાન. ...	૧૫૫
૧૦૦	ભવનપતિ ને નારકીનું વાસસ્થાન. ...	૧૫૬
૧૦૧	પંદર પ્રકારના પરમાધામીના નામ. ...	૧૫૭-૧૫૮
૧૦૨	દશ પ્રકારનું સત્ય. ...	૧૫૮
૧૦૩	અસત્ય બોલવાના દશ કારણો. ...	૧૬૦
૧૦૪	ઉત્સુકરૂપ અસત્ય બોલવાનું ફળ. ...	૧૬૧
૧૦૫	સત્યનું મહાત્મ્ય. ...	૧૬૨
૧૦૬	ગીતાર્થ કેવું વચન ન બોલે ? ...	૧૬૩
૧૦૭	દાન સંબંધી વિચાર. ...	૧૬૪
૧૦૮	સમજનોએ કેવું બોલવું ? ...	૧૬૫-૧૬૬
૧૦૯	રોષ વખતે કાર્ય ન કરવું. ...	૧૬૭
૧૧૦	ઋષભદેવના છવે કરેલી પ્રથમ ભવમાં સમકિતની પ્રાપ્તિ. ...	૧૬૮
૧૧૧	સમકિત દૃષ્ટિના લિંગ (ચિન્હ.) ...	૧૬૯
૧૧૨	સમકિત દૃષ્ટિને મિથ્યાદૃષ્ટિની વહેંચણું- ચાર ચાર પ્રકાર. (અષ્ટભંગીના વિવરણ સાથે)	૧૭૦-૧૭૧
૧૧૩	મિથ્યાત્વનું મહા માર્કું ફળ. ...	૧૭૨-૧૭૩
૧૧૪	મુપાત્રતાનાદિનું ફળ. ...	૧૭૪-૧૭૬
૧૧૫	દાનના ભેદ અને તેનું ફળ. ...	૧૭૭
૧૧૬	મનના વ્યાપારની મુખ્યતા. ...	૧૭૮
૧૧૭	મહાવીર પ્રભુના મુખ્ય દશ આવકોના નામ. ...	૧૭૯-૧૮૦
૧૧૮	આનંદાદિ દશ આવકોના નિવાસ સ્થાન. ...	૧૮૧-૧૮૨
૧૧૯	દશે આવકોની સ્ત્રીઓના નામ. ...	૧૮૩
૧૨૦	આનંદાદિક આવકોને થયેલા ઉપસર્ગો વિગેરે. (ઉપસર્ગના વર્ણન સાથે) ...	૧૮૪

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો ક્રમ.
૧૭૮	પાખી ચૈામાસીના ફેરફારનો સમય. ...	૨૮૦
૧૭૯	શ્રાવક મારે મુખવશિકા ને ચરવણાની સ્થાપના	૨૮૧-૮૨
૧૮૦	અષ્ટમી તથા પાક્ષિક તિથિનો નિર્ણય. ...	૨૮૩-૮૮
૧૮૧	સાકપારસી વિગેરેનું કાળ માન. ..	૨૮૬-૮૭
૧૮૨	પુરિમદ્નું પ્રમાણ. ...	૨૮૧-૮૨
૧૮૩	રાત્રીના કાળનું જ્ઞાન. ...	૨૮૩
૧૮૪	પારસીનું પ્રમાણ.	૨૮૪-૮૫
૧૮૫	પડિસેહણનો કાળ. ...	૨૮૬
૧૮૬	ક્ષયતિથિનો સંજય. ...	૨૮૭
૧૮૭	શ્રીને ગર્ભ ધારણ કરવાનો કાળ. ...	૨૮૮
૧૮૮	શ્રી ને પ્રજ્વળના કામવિકારની હદ. ...	૨૮૯
૧૮૯	ગર્ભાવાસનું દુઃખ. ...	૩૦૦
૧૯૦	પ્રસવ વખતે થતું દુઃખ. . .	૩૦૧
૧૯૧	કોણિક ને ચેકરાજના યુદ્ધમાં હણાયેલા મનુષ્યોની સંખ્યા તથા ગતિ. . .	૩૦૨-૩
૧૯૨	ચૌક પૂર્વના નામ. ...	૩૦૪-૫
૧૯૩	સિદ્ધાંતના એક પદમાં શ્લોકની સંખ્યા. . .	૩૦૬
૧૯૪	મોક્ષ ગમનનો સરલ માર્ગ. ...	૩૦૭
૧૯૫	ગાથા (આર્યા) છંદનું લક્ષણ. ...	૩૦૮-૯
૧૯૬	ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૩૬ અધ્યયનોના નામ. ...	૩૧૦-૧૪
૧૯૭	જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારા નક્ષત્રો. ...	૩૧૫
૧૯૮	પીસ્તાળીશ આગમની કુલ ગાથા સંખ્યા. ...	૩૧૬
૧૯૯	જ્ઞાનાભ્યાસમાં અપ્રમાદીપણાની જરૂર. ...	૩૧૭
૨૦૦	નકારરૂપે ઉપદેશ. ..	૩૧૮-૧૯
૨૦૧	દુર્જય એવા ચાર વાનાં. ...	૩૨૦
૧૦૨	પાંચ સમિત્તિનું પાલન. ...	૩૨૧
૧૦૩	નકારમાં ઉપદેશ. ...	૩૨૨
૧૦૪	પાંચ કારણોવડે જ કાર્ય બને એ માન્યતા સમકિત્તીની હોય. , ...	૩૨૩

નંબર. વિષય. ગાથાનો અંક.

૨૬૦	મહાવિદેહ દેવના સાધુઓના મુખતું તથા પાત્રતું પ્રમાણ. ૪૦૬	૪૦૬
૨૬૧	મહાવિદેહ દેવના સાધુઓની મુખવસિકાતું પ્રમાણ. ૪૦૭	૪૦૭
૨૬૨	સંઘડી રાખેલા ધાન્યની યોનિનો કાળ. ... ૪૦૮-૪૧૬	૪૦૮-૪૧૬
૨૬૩	સાધ્વીના ૨૫ ઉપકરણો. (વિસ્તાર સાથે) ... ૪૧૭-૧૮	૪૧૭-૧૮
૨૬૪	તિર્થેય ને મનુષ્યની સ્ત્રીના ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ. ૪૧૯	૪૧૯
૨૬૫	દાન દેવાના દશ પ્રકાર (કારણ) ... ૪૨૦	૪૨૦
૨૬૬	ઉચ્ચાર વિગેરે પરઠવાવાની ભૂમિ. ... ૪૨૧-૨૨	૪૨૧-૨૨
૨૬૭	તુલ્ય પંચક. ... ૪૨૩	૪૨૩
૨૬૮	ચર્મ પંચક. ... ૪૨૪	૪૨૪
૨૬૯	સાધુના ૨૭ ગુણો. ... ૪૨૫-૨૬	૪૨૫-૨૬
૨૭૦	અષ્ટાંગ નિમિત્તાદિ ૨૯ પ્રકારતું પાપમુત. ... ૪૨૭-૨૮	૪૨૭-૨૮
૨૭૧	આ અવસર્પિણીમાં થયેલા દશ અચ્છેરા. ... ૪૨૯-૩૨	૪૨૯-૩૨
૨૭૨	સંમુર્જિત મનુષ્યની ઉત્પત્તિના ૧૪ સ્થાનો. ... ૪૩૩-૩૪	૪૩૩-૩૪
૨૭૩	પંદર યોગના નામ. ... ૪૩૫	૪૩૫
૨૭૪	બાર ઉપયોગ. ... ૪૩૬	૪૩૬
૨૭૫	બાવીશ અભાદ્ય. ... ૪૩૭-૩૮	૪૩૭-૩૮
૨૭૬	બત્રીશ અનંતકાય. ... ૪૩૯-૪૩	૪૩૯-૪૩
૨૭૭	અનંતકાય ને પ્રત્યેક વનસ્પતિતું લક્ષણ. ... ૪૪૪-૪૬	૪૪૪-૪૬
૨૭૮	રાત્રિસોજનના દોષ. ... ૪૪૭-૫૪	૪૪૭-૫૪
૨૭૯	પાંચ પ્રકારના શરીર. ... ૪૫૫-૫૭	૪૫૫-૫૭
૨૮૦	દાનધર્મની પ્રશંસા ... ૪૫૮-૬૦	૪૫૮-૬૦
૨૮૧	જીવ અને કર્મતું જુદું બળવાનપણું. ... ૪૬૧	૪૬૧
૨૮૨	સુપાત્રદાનતું મહાત્મ્ય. ... ૪૬૨	૪૬૨
૨૮૩	સુપાત્રને અયોગ્ય દાન આપવાતું આહુત્ત્વ. ૪૬૩	૪૬૩
૨૮૪	ધર્મના અર્થને તેના દાતારની અલ્પતા. ... ૪૬૪	૪૬૪
૨૮૫	જૈનધર્મ શિવાય અન્યત્ર મોક્ષ નથી. ... ૪૬૫-૬૬	૪૬૫-૬૬
૨૮૬	જગતને કોણ શોધાવે છે ? ... ૪૬૭	૪૬૭

નંબર,	વિષય,	ગાથાનો અંક.
૨૩૨	દીક્ષાને અયોગ્ય પુરુષાદિકના પ્રકારની સંખ્યા.	૩૫૮-૬૦
૨૩૩	દશ ને સોળ સંખ્યા. (સર્વ જીવને હોય તે)	૩૬૧-૬૨
૨૩૪	વનસ્પતિકાયમાં જળાતી દશે સંખ્યા. ...	૩૬૩-૬૬
૨૩૫	સત્તર પ્રકારે અસંયમ. ...	૩૬૯-૬૮
૨૩૬	સત્તર પ્રકારે સંયમ. ...	૩૬૯
૨૩૭	અઠાર ભાવરાશી. ...	૩૭૦
૨૩૮	તીર્થંકર નામકર્મ બાંધવાના ૨૦ સ્થાનો. ...	૩૭૧-૭૩
૨૩૯	કયા તીર્થંકરના જીવે કેટલા સ્થાનો આરાધ્યા હતા ? ...	૩૭૪
૨૪૦	વીશ પ્રકારનો અવિનય. ...	૩૭૫-૭૬
૨૪૧	ચોવીશ કંઠક. ...	૩૭૮
૨૪૨	મુહુર્ત ને શરીરની પડિલેહજાના પગ બોલ.	૩૭૯-૮૦
૨૪૩	ગિનકંઠી મુનિની ૧૨ પ્રકારની ઉપધિ. ...	૩૮૧-૮૨
૨૪૪	પાંચમા આરાના મનુષ્યાદિનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય.	૩૮૩-૮૪
૨૪૫	મનુષ્યાદિનું જન્ય આયુષ્ય. ...	૩૮૫
૨૪૬	અઠ્ઠાવીશ લબ્ધિઓના નામ. (વિસ્તાર સાથે)	૩૮૬-૩૮૯
૨૪૭	અરિહંતના સમયમાં શું શું વિશેષ હોય ?	૩૯૦
૨૪૮	ચૌદ ગુણસ્થાનના નામ. ...	૩૯૧
૨૪૯	એકેન્દ્રિયમાં ગયા પછી દેવોને થતું દુઃખ. . .	૩૯૨
૨૫૦	વનસ્પતિનું અચિત્તપણું ક્યારે થાય છે ? ...	૩૯૩
૨૫૧	પાંચ પ્રકારના ચારિત્રના નામ. ...	૩૯૪-૯૫
૨૫૨	નપુંસક સંબંધી અર્થવિનાની ગાથા. ...	૩૯૬
૨૫૩	નપુંસકતા લક્ષણ. ...	૩૯૭
૨૫૪	ગળીવાળા વસ્ત્રના સંગઘી થતી જીવોત્પત્તિ.	૩૯૮-૪૦૦
૨૫૫	અભવ્યને ન પ્રાપ્ત થાય તેવા સ્થાનો. ...	૪૦૧
૨૫૬	સાત કુલકરના નામ. ...	૪૦૨
૨૫૭	સાત કુલકરની પત્નીઓના નામ. . .	૪૦૩
૨૫૮	દ્વિદળનું લક્ષણ. ...	૪૦૪
૨૫૯	મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુઓના આહારનું માન.	૪૦૫

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૨૬૦	મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુઓના મુખનું તથા પાત્રનું પ્રમાણ.	૪૦૬
૨૬૧	મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુઓની મુખવસ્ત્રિકાનું પ્રમાણ.	૪૦૭
૨૬૨	સંઘડી રાખેલા ધાન્યની યોનિનો કાળ. ...	૪૦૮-૪૨૬
૨૬૩	સાધવીના ૨૫ ઉપકરણો. (વિસ્તાર સાથે) ...	૪૧૭-૧૮
૨૬૪	તિર્યંચ ને મનુષ્યની સ્ત્રીના ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ. ...	૪૧૯
૨૬૫	દાન દેવાના દશ પ્રકાર (કારણ) ...	૪૨૦
૨૬૬	ઉચ્ચાર વિગેરે પરચવાની ભૂમિ. ...	૪૨૧-૨૨
૨૬૭	તણ પંચક. ...	૪૨૩
૨૬૮	ચર્મ પંચક. ...	૪૨૪
૨૬૯	સાધુના ૨૭ ગુણો. ...	૪૨૫-૨૬
૨૭૦	અષ્ટાંગ નિમિત્તાદિ ૨૯ પ્રકારનું પાપશ્રુત. ...	૪૨૭-૨૮
૨૭૧	આ અવસર્પિણીમાં થયેલા દશ અચ્છેરા. ...	૪૨૯-૩૨
૨૭૨	સંઘર્ષિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિના ૧૪ સ્થાનો. ...	૪૩૩-૩૪
૨૭૩	પંદર યોગના નામ. ...	૪૩૫
૨૭૪	બાર ઉપયોગ. ...	૪૩૬
૨૭૫	બાવીશ અલક્ષ્ય. ...	૪૩૭-૩૮
૨૭૬	બત્રીશ અનંતકાય. ...	૪૩૯-૪૩
૨૭૭	અનંતકાય ને પ્રત્યેક વનસ્પતિનું લક્ષણ. ...	૪૪૪-૪૬
૨૭૮	રાત્રિલોજનના દોષ. ...	૪૪૭-૫૪
૨૭૯	પાંચ પ્રકારના સારીર. ...	૪૫૫-૫૭
૨૮૦	દાનધર્મની પ્રશંસા. ...	૪૫૮-૬૦
૨૮૧	જીવ અને કર્મનું જુદું જાણવાનપણ. ...	૪૬૧
૨૮૨	સુપાત્રદાનનું મહાત્મ્ય. ...	૪૬૨
૨૮૩	સુપાત્રને અયોગ્ય દાન આપવાનું માહું કળ. ...	૪૬૩
૨૮૪	ધર્મના અર્થોને તેના દાતાનેની અટપતા. ...	૪૬૪
૨૮૫	જૈનધર્મ શિવાય અન્યથા મોક્ષ નથી. ...	૪૬૫-૬૬
૨૮૬	જગતને કોણ શોધાવે છે ? ...	૪૬૭

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૨૮૭	મજ્જનનો સ્વભાવ. ...	૪૬૮
૨૮૮	સજ્જનની સમૃદ્ધિ સર્વને સામાન્ય હોય. ...	૪૬૯
૨૮૯	સર્વોત્કૃષ્ટ સાર વસ્તુઓ. ...	૪૭૦-૪૭૧
૨૯૦	કોનો જન્મ નિષ્ફળ છે ? ...	૪૭૨
૨૯૧	ઉત્તમ મનુષ્ય કેવા હોય ? ...	૪૭૩
૨૯૨	આકરવા યોગ્ય ને ત્યાગવા યોગ્ય પાંચ પ્રકારની ૭-૭ વસ્તુઓ. ...	૪૭૪-૪૭૬
૨૯૩	આવકના મુખ્ય સાત ગુણ. ...	૪૮૦
૨૯૪	નવ ગ્રંથેયકના નામ. ...	૪૮૧
૨૯૫	પાંચ સુમેરૂના નામ. ...	૪૮૨
૨૯૬	એક ગજલોકનું પ્રમાણ. ...	૪૮૩-૪૮૪
૨૯૭	ચોવીશ તીર્થ કરોના સમવસરણમાં રહેલા અશોકવૃક્ષનું પ્રમાણ. ...	૪૮૫
૨૯૮	પાંચ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ. (વિવરણ સાથે)	૪૮૬
૨૯૯	પાંચ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ (વિવરણ સાથે)	૪૮૭
૩૦૦	ક્ષમામમણ નામની સાર્થકતા ને નિર્સાર્થકતા.	૪૮૮
૩૦૧	મૃત્યુનો નિમજ્જ કોઈથી થતો નથી.	૪૮૯
૩૦૨	એકત્વ ભાવના. ...	૪૯૦
૩૦૩	જૈનધર્મની ઉત્તમતા. ...	૪૯૧
૩૦૪	આ સંસારમાં દુર્લભ પદાર્થો. ...	૪૯૨
૩૦૫	સર્વ જીવોનો સામાન્ય સ્વભાવ....	૪૯૩
૩૦૬	હિંસાનો પ્રતિકાર-તેનું નિવારણ મુરકેલ છે.	૪૯૪
૩૦૭	જીવંત્યનું મહાત્મ્ય. ..	૪૯૫
૩૦૮	જીવનું સામાન્ય લક્ષણ. ...	૪૯૬
૩૦૯	પૃથ્વીકાય જીવોના શરીરની સૂક્ષ્મતા. ...	૪૯૭
૩૧૦	બીજા એકે દ્રિય જીવોના શરીરની સૂક્ષ્મતા....	૪૯૮
૩૧૧	નિગોદના જીવોનું સ્વરૂપ....	૪૯૯
૩૧૨	સમકિતનું મહાત્મ્ય-સમકિતીની ગતિ વિગેરે.	૫૦૦-૫૦૩
૩૧૩	મિથ્યાત્વી અને નિન્હવોનું સ્વરૂપ....	૫૦૪

નંબર.	વિષય.	ગાથાનો અંક.
૩૧૪	પાંચ પ્રકારના દાનતું સ્વરૂપ. ...	૫૦૫-૬
૩૧૫	ઉપવાસને બદલે કરી શકતા બીજા પચ્ચખાણો.	૫૧૦-૧૧
૩૧૬	અંધીસહિત (ગંઠસી)ના પચ્ચખાણતું ફળ.	૫૧૨
૩૧૭	શત્રુજય તીર્થના સ્મરણપૂર્વક તે તીર્થ કરાતા તપતું ફળ. ...	૫૧૩-૧૪
૩૧૮	તપથી ખપતા કર્મોતું પ્રમાણ....	૫૧૫
૩૧૯	સાધુને કહ્યનીય જળ. ...	૫૧૬
૩૨૦	શ્રી સીમંધર સ્વામીના જન્મદિનનો કાળ ને જન્મ સ્થાન. ...	૫૧૭-૧૮
૩૨૧	સાડીબાર કરોડ સુવર્ણના તોલતું પ્રમાણ.	૫૧૯
૩૨૨	સાધુને લેવાના આહારમાં ટાળવાના ૪૭ દોષ.	૫૨૦-૨૫
૩૨૩	ક્રોધ-માન-માયા-લોભપિંડના ઉદ્ઘાટનશ્રેણી.	૫૨૬
૩૨૪	સાત સમુદ્ધાતના નામ....	૫૨૭
૩૨૫	પાપની આલોચના. ...	૫૨૮
૩૨૬	અકાર પાપસ્થાનના નામ....	૫૨૯-૩૧
૩૨૭	ઉત્કૃષ્ટ ને જઘન્ય દાળે થતા તીર્થકરોની સંખ્યા તથા જન્મસંખ્યા. ...	૫૩૨
૩૨૮	વીરા વિહરમાન જિનના લંછન. ...	૫૩૩-૩૪
૩૨૯	અભવ્ય જીવને અપ્રાપ્ત સ્થાનો. ...	૫૩૫
૩૩૦	નરકાદિ ચારે ગતિમાં જનારા જીવોના લક્ષણ.	૫૩૬-૪૧
૩૩૧	૭ દેશધાવાળા જીવોના બંને પ્રકારના દુષ્કાંત.	૫૪૨
૩૩૨	મોક્ષનો માર્ગ. ...	૫૪૩
૩૩૩	આવકતું કર્તવ્ય. ...	૫૪૪
૩૩૪	પ્રચાર કરવા ચોથા પાંચ પ્રકાર. ...	૫૪૫
૩૩૫	બાર ચક્રવર્તીના શરીરતું માન. ...	૫૪૬-૪૮
૩૩૬	કર્તાતું નામ-સ્થાન-ગુરૂતું નામ વિગેરે.	૫૪૯-૫૦
~~~~~		
	મહાપ્રભાવિક ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર.	પૃષ્ઠ. ૨૨૩-૨૪

જે જે વિષયમાં વધારે વિસ્તાર કરેલ છે તેની વિગત.

નંબર.

વિષય.

- ૧૩ વતંમાન ચાવીશીના તીર્થંકરો, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, તીર્થંકરના શરીરનું માન ને આયુષ્યનું પ્રમાણનું સાથે આપ્યું છે.
- ૨૧ મહાવીરસ્વામીએ નંદન ઋષિના લવમાં કરેલ એક લાખ વર્ષ પર્યંત માસખમણનો મેળ મેળવેલો છે.
- ૪૧ શિષ્યને જ્ઞાન આપવા માટેની યોગ્યતા અયોગ્યતાને આશ્રીને ૧૪ દૃષ્ટાંતો શ્રીનંદીસૂત્રની દીક્ષામાંથી લઇને ૧૨ પૃષ્ઠમાં વિસ્તાર સાથે આપેલા છે.
- ૪૨ સમક્રિતના ૬૭ બોલ. વિસ્તારથી આપ્યા છે.
- ૫૬ ધર્મથી સર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે. ઇત્યાદિ હકીકતવાળી નવ ગાથાઓ ખાસ ધ્યાન આપવા લાયક છે.
- ૭૬ મનુષ્યજન્મની ફલભૂતા સૂચવનારા ૧૦ દૃષ્ટાંતો વિસ્તાર સાથે આપેલા છે. તેમાં ૪ પૃષ્ઠ રોક્યા છે.
- ૮૦ અઢીદ્વીપ પ્રમાણ મનુષ્યક્ષેત્રમાં ગર્ભજ મનુષ્યની ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યા કેટલી હોય છે, તેની ૪ ગાથા અર્થ સાથે બતાવેલ છે.
- ૮૯ મનુષ્યના શરીરમાં એકે દ્રિયથી પંચે દ્રિય સુધી સર્વ જીવોની ઉત્પત્તિ બતાવી છે. તેમાં કેટલીક વાત સંદિગ્ધ છે.
- ૧૧૨ સમક્રિતદૃષ્ટિ ને મિથ્યાદૃષ્ટિની વહેંચણુ-તેના આઠ પ્રકાર-સારી સમજણ સાથે બતાવેલા છે.
- ૧૨૦ આનંદાદિ દસે આવકોને થયેલા ઉપસર્ગો વિગેરેની હકીકત સારી રીતે આપવામાં આવેલ છે.
- ૧૨૫ આવકની (૧૧) પ્રતિમાનું વર્ણન સારી રીતે આપેલું છે.
- ૧૩૧-૩૨ એક સામાયિક ને એક પૌપધનું દેવમતિનું આયુષ્ય બાંધવારૂપ જે ફળ કહ્યું છે, તે યુક્તિપૂર્વક ઘટાવીને મેળવી આપેલ છે.

નંબર.

વિષય.

- ૧૪૨ ઘર્યાવહીના મિથ્યાદુષ્ટતાની સંખ્યા (૫૬૩) જીવભેદાધી માંડીને છ સાક્ષી ગુધીના ગુણાકારથી મેળવી આપેલ છે.
- ૧૫૧-૫૪ આવકના પાંચે આયુષ્યત મુનિરાજના પાંચ મહાપ્રત સાથે સરખાવી મુનિના વીશ વસા કરાવીને આવકના સવા વસા પ્રમાણે ઘટાવેલા છે. આ ઘટના ખાસ લક્ષ આપવા યોગ્ય છે.
- ૨૨૫ પરદેશી રાજાએ કેશી ગણધરને કરેલા ૬૨ પ્રશ્નો અને તેના કેશી ગણધરે આપેલા ઉત્તરો બહુ સારી રીતે સમજી શકાય તેમ શ્રીરાયપસંહીની ટીકામાંથી લઈને આપેલા છે.
- ૨૪૬ અઠ્ઠાવીશ લખિંધઓના નામો આપી તે સારી રીતે વિસ્તારથી સમજાવેલ છે.
- ૨૬૨ સંમહી રાખેલા પાન્યની યોગિનો કાજ ઓછાવતો સમ્રમાણ બતાવ્યો છે. તેની નવ ગાથાઓ છે.
- ૨૬૩ સાધ્વીજીના ૨૫ ઉપકરણો વિસ્તારથી સમજાવ્યા છે.
- ૨૬૮ પાંચ પ્રકારના સમક્ષિત સારી રીતે સમજાવેલ છે.
- ૨૮૮ પાંચ પ્રકારના મિથ્યાત્વ સારી રીતે સમજાવેલ છે.
- ૩૧૪ પાંચ પ્રકારના દાન જુદી જુદી પાંચ ગાથાથી બતાવ્યા છે.
- ૩૨૨ સાધુને લેવાના આહાર સબંધી ૪૭ દોષ બહુ વિસ્તારથી આપેલા છે. તેમાં પાંચ પાના રોક્યા છે.
- ૩૨૩ કેલ, માન, માયા ને લોભપિંડ ઉપર ચારે ઉદાહરણો આપ્યા છે, તે ખાસ વાંચવા લાયક છે.
- ૩૨૭ ઉત્કૃષ્ટ કાળે ને જઘન્યકાળે વિચરતા તીર્થંકરોની સંખ્યા અને તે કાળે થતા તીર્થંકરોના જન્મની સંખ્યા સારી રીતે બતાવવામાં આવેલ છે.
- ૩૩૦ નરકાદિ ચારે ગતિમાં જનારા મનુષ્યોના લક્ષણ સારી રીતે બતાવ્યા છે, તે વાંચીને ધ્યાનમાં રાખવા લાયક છે.
- ૩૩૧ છ લેશ્યાવાળા જીવોની ઓળખાણ કરાવનાર જંબૂ-વૃક્ષના ફળ ખાનારું ને જુટવા આવનાર ચોરોનું દ્રશ્યંત સારી રીતે આપવામાં આવેલ છે.

વિચારણીય સ્થળો.

- વિષય ૭ માં ને ૧૯૬ માં રાજલોકતું પ્રમાણ કહેલ છે તે.
 વિ. ૧૫ માં ચોવીશે પ્રભુના સમવસરણતું પ્રમાણ કહેલ છે તે.
 વિ. ૫૦ માં પાંચમા આરામાં ધર્મતું કાળમાન કહ્યું છે તે.
 વિ. ૮૬ માં મનુષ્ય શરીરમાં એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના
 જીવોની ઉત્પત્તિ કહી છે તે.
 વિ. ૧૦૦ માં ભુવનપતિ ને નારકીનું વાસસ્થાન કહેલ છે તે.
 વિ. ૧૭૮-૭૯-૮૦ ની ગાથાઓ ૬ વિધિપક્ષ ગરુડની
 માન્યતાની છે તે.
 વિ. ૨૧૦ માં આઠ અલંબ્યો પ્રસિદ્ધિમાં આવેલ કહ્યા છે તે.
 વિ. ૨૧૪ માં પુણ્યક્ષેત્ર દશ પ્રકારના કહ્યા છે તે.
 વિ. ૨૫૨ માં નપુ સહ સંબંધી ગાથાનો અર્થ બેઠો નથી તે.
 વિ. ૨૭૨ માં સંમૂર્તિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિના સ્થાનો
 કહ્યા છે તે.
 વિ. ૨૭૮ માં રાત્રિસોજનનો અપાર દોષ કહેલ છે તે.

શ્રી રત્નસંચય પ્રકરણમ્

(અર્થ સહિત)

૧ મંગળ ને અભિધેય.

નમિઝ્ઞ જિણં વીરં, ઉવચારઢ્ઢા ગુરં ચ સીસં ચ ।

સિદ્ધાંતસારગાહા, મળામિ જે રચણસારિચ્છા ॥ ૧ ॥

અર્થ—શ્રી વીરજિનને નમસ્કાર કરી ગુરુ અને શિષ્યના ઉપકારને મટે સિદ્ધાંતની સારભૂત ગાથાઓ કે જે રત્ન સરખી છે તેને હું કહું છું. ૧

૨ નવકાર મંત્રનું આહારમ્.

નવકારઢ્ઢકઅક્ષર, પાત્રં ફેઢેઢ સત્ત અચરાઈં ।

પદ્માસં ચ પણં, સાગરપણસય સમગ્ગેણં ॥ ૨ ॥

અર્થ—નવકારમંત્રનો એક અક્ષર ગુણવાધી સાત સાગરોપ-

૧ આ ગ્રંથ અથવા પ્રકરણમાં જુદા જુદા સિદ્ધાંતોમાંથી સારજૂત ગાથાઓ લખને સંગ્રહ કર્યો છે. તે ગાથાઓ રત્ન જેવી હોવાથી આનું નામ રત્નસંચય રાખ્યું છે.

મનાં પાપ દૂર થાય છે, એક પદ-શબ્દ ગુણવાધી પચાસ સાગરોપમનાં પાપ નાશ પામે છે, અને ગ્રંથ-આખો મંત્ર ગુણવાધી પાંચસો સાગરોપમનું પાપ નષ્ટ થાય છે. અર્થાત્ એટલા સાગરોપમ મુધી નરકનિર્ધારાદિ ગતિમાં પાપ ભોગવતાં જેટલાં પાપ નષ્ટ થાય તેટલા એક અક્ષર વિગેરેથી ક્ષય પામે છે. ૨

જો ગુણઙ્ગ લક્ષ્મણ, પૂણ્ડ્ર વિહીષ જિણનમુક્તારં ।

તિત્થંયરનામગોઁ, સો પાવઙ્ગ 'સાસયં' ઠાણં ॥ ૩ ॥

અર્થ-જે પ્રાણી આ જિનેન્દરના (પંચપરમેષ્ઠિના) નવકાર મંત્રને એક લાખવાર ગુણે-એ મંત્રનો લક્ષ્મણ કરે, તથા વિધિથી તેની પૂજા કરે, તે પ્રાણી તીર્થ'કર નામગોચરકર્મ ઉપાર્જન કરી પ્રાંતે શાશ્વત સ્થાન (ભોક્ષ) ને પામે છે. આ તેનું ઉત્કૃષ્ટ ફળ છે. ૩

અદ્વેવ ચ અદ્વ સયા, અદ્વ સહસ્તં ચ અદ્વ કોડીઓ ।

જો ગુણઙ્ગ નમુક્તારં, સો તદ્વ્યંભવે લહઙ્ગ મુક્તવં ॥ ૪ ॥

અર્થ-જે મનુષ્ય આઠ કરોડ આઠ લગ્નર આઠસો ને આઠવાર આ નવકાર મંત્રને ગુણે (લખ કરે તે) ત્રીજે સ્તરે ભોક્ષને પામે છે. (ઉપરની ગાથા માથે આ ગાથાનો વિશેષ નથી. કારણકે તેમાં જુદી રીતે ફળ બતાવ્યું છે. આમાં જુદી રીતે બતાવ્યું છે.) ૪

જં છમ્માસિય-વરિસિય, તવેણ વિવેણ જિજ્ઞણ પાવં ।

નવકાર અણાણુપુવ્વી, ગુણણેણ તહ સ્વણદ્દેણ ॥ ૫ ॥

અર્થ-જો માસના અને બાર માસના તીવ્ર તપવડે જે પાપ ક્ષીણ થાય છે, તે પાપ આ નવકારમંત્રને અનાનુપૂર્વીએ ગુણવાધી અર્ધ ક્ષણવડે ક્ષીણ થાય છે. (અનાનુપૂર્વી છાપેલી તેમજ, કપડા પૂરે લખેલી હોય છે, તે ગણવામાં ચિત્તની એકાગ્રતા થાય છે તેથી તેનું ફળ વિશેષ થાય છે.) ૫

વાહિજલજલણતક્કર, - હરિકરિસંગામવિસહરમયાઈ ।
નાસંતિ તવલ્લખેણં, જિણનવકારપ્પભાવેણં ॥ ૬ ॥

જિનેશ્વરના નવકારમંત્રના પ્રભાવવડે વ્યાધિ, બળ, અગ્નિ, શ્વા, સિંહ, હાથી, સંભ્રામ અને સર્પ એ વિગેરેથી ઉત્પન્ન થતા ભયો તત્કાળ નાશ પામે છે. ૬

જિણસાસણસ્સ સારો, ચડદસપુલ્લાણ જો સસુદ્ધારો ।
જ્ઞસ્સ મણે નવકારો, સંસારો તસ્સ કિં કુણઈ ॥ ૭ ॥

જિનશાસનના સારભૂત અને ચૌદપૂર્વમાંથી ઉદ્ભવેલા નવકાર-મંત્ર જેના હૃદયમાં રહેશે હોય, તે પુરૂષને સંસાર શું કરી શકે ? કાંઈ પણ દુઃખ આપી શકે નહીં. (નવકાર શબ્દ નમસ્કારનો અપભ્રંશ સમજવો.) ૭

એસો મંગલનિલઓ, મયવિલઓ સયલસંઘસુહજણઓ ।
નવકાર પરમમંતો, ચિંતિઅમિત્તં સુહં દેઈ ॥ ૮ ॥

આ શ્રેષ્ઠ નવકાર મંત્ર મંગળજી સ્થાન છે, ભયનો નાશ કરનાર છે, સકળ સંઘને મુખ ઉત્પન્ન કરનાર છે અને મન ઈચ્છિત મુખને આપનાર છે. ૮

અણ્ણુલ્લો કપ્પતરુ, ચિંતામણિકામકુંભકામગવી ।

જો જ્ઞાયઈ સયલકાલં, સો પાવઈ સિવસુહં વિડલં ॥ ૯ ॥

આ નવકારમંત્ર અપૂર્વ કટપત્ત, ચિંતામણિ રત્ન, કામઘટ અને કામધેનુ તુલ્ય છે, તેનું જે પ્રાણી સદાકાળ ધ્યાન કરે છે તે વિપુલ એવું મોક્ષમુખ પામે છે. ૯

પંચનમુક્કારમંતં, અંતે સુચંતિ વસણપત્તાણં ।

સો જઈ ન જાઈ મુક્કલં, અવસ્સ વેમાણિઓ હોઈ ॥ ૧૦ ॥

અત્રાંતસમયે (આયુષ્યને છેડે) વ્યસત (કષ્ટ) ને પામેલો જે કોઈ પણ પ્રાણી આ પથ નવકારમંત્રને બોલી ન શકે પણ માત્ર સાંભળે તો પણ તે પ્રાણી જે કદાચ મોક્ષ ન પામે તો પણ વૈમાનિક દેવ તો અવશ્ય થાય છે. આમાં ભાવની વિશુદ્ધિની-તન્મયતાની વિશેષતા સમજવી. ૧૦

૩ શત્રુંજય તીર્થનાં મુખ્ય ૨૧ નામો.

વિમલગિરિ મુક્તિનિલઓ, સત્તુંજો સિદ્ધિચિત્ત પુંડરીઓ
હરિસિદ્ધસિહરો સિદ્ધિ-પઠ્ઠઓ સિદ્ધરાઓ અ ॥ ૧૧ ॥

વાહુવલી મરુદેવો, મગીરહો તહ સહસ્તસંજુતો ।

કૂડસયઅદ્રુત્તર, નગાહિરાઓ સહસ્તકમલો ॥ ૧૨ ॥

ઢિંકો કોઢિનિવાસો, લોહિચ્ચ તાલજ્ઞઓ કયંબો ય ।

સુરનરમુણિકયનામો, સો વિમલગિરી જયડ તિત્થં ॥ ૧૩ ॥

વિમળગિરિ ૧, મુક્તિનિલય ૨, શત્રુંજય ૩, સિદ્ધિક્ષેત્ર ૪, પુંડરીકગિરિ ૫, હરિસિદ્ધશિખર ૬-૭, સિદ્ધિપર્વત [સિદ્ધાચળ] ૮, સિદ્ધરાજ ૯, બાહુબલી ૧૦, મરુદેવ ૧૧, ભગીરથ ૧૨ તથા સહસ્તસંજુત, ૧૩, અદ્રોત્તર શતકૂટ ૧૪, નગાધિરાજ ૧૫, સહસ્તકમળ ૧૬, ઢીંક [કંક] ૧૭, કોઢિનિવાસ ૧૮, લોહિત્ય ૧૯, તાલધ્વજ ૨૦ અને કદંબ ૨૧ આ સર્વ શત્રુંજય પર્વતનાં નામો દેવ, મનુષ્ય અને મુનિઓએ કરેલાં છે, [પાડેલાં છે] તે વિમલગિરિ તીર્થ જયવંત વર્તો ૧૧-૧૨-૧૩x

* આમાં જે નામનો સમાવેશ જણાય છે ૧ એકસો આઠ શિખરવાળો.

x બીજે ખલાવેલા ૨૧ નામોમાં ઉગ્રજયંતગિરિ (રેવતગિરિ), પુખ્તરાશિ, મહાખળ અને દદશકિન નામ છે તે આમાં નથી અને હરિસિદ્ધશિખર સહજ સંયુક્ત ને નગાધિરાજ તેમાં નથી ।

૪ તિર્યગ્મુલક દેવાને રહેવાનાં સ્થાનો વિગેરેઃ
 કંચણગિરિપંચણસુ, ચિત્તવિચિત્તે અ જમગસેલેસુ ।
 એહિં ઠાણેહિં, વસંતિ તિરિજંભગા દેવા ॥ ૧૪ ॥

કાંચનગિરિ પર્વત, ચિત્ર વિચિત્ર પર્વત અને જમક સમક નામના પર્વત—એ સર્વ સ્થાનોને વિગે તિર્યગ્મુલક દેવા વસે છે. (કાંચનગિરિ દેવકુર ઉત્તરકુરમાં સો સો હોય છે. અંદીદ્વીપમાં મળીને ૧૦૦૦ છે. ચિત્ર વિચિત્ર ને જમક સમક અંદીદ્વીપમાં મળીને ૨૦ છે. તદ્દપરાંત ૧૭૦ દીર્ઘ વૈતાલક ઉપર પણ તેમની બે બે મેણિ છે.) ૧૪

તે દેવાના અવધિજ્ઞાનનો વિષય.

પુલ્લભવા સો પિચ્છઈ, એકં દો તિન્નિ જાવ નવ ય ભવા ।
 ઉવરિં તસ્સ અવસ્સ ડ, સુહમાવો જાહસરણસ્સ ॥ ૧૫ ॥

(અવધિજ્ઞાન અર્થ હોવાથી) પોતાના પૂર્વભવો એક, બે, ત્રણ થાય ત નવ ભવો જુએ છે (બેઈ શકે છે). તે ઉપરાંત બે વધારે જુએ તો જાતિસ્મરણનો શુભભાવ સમજવો. (શ્રી આચારાંગ મૂળના પહેલા મુતરકથના પહેલા અધ્યયનના પહેલા ઉદ્દેશમાં ' જાતિસ્મરણી સંજ્યાતા ભવ દેવે ' એમ કહ્યું છે.) ૧૫.

૫ ઉત્તરવૈકિય શરીરનું ઉત્કૃષ્ટ માન તથા સ્થિતિ.

દેવ નર અહિઅ લક્ખં, તિરિયાણં નવ થ જોયણસયાઈં ।
 હુમુણં તુ નારયાણં, મણિઅં વેડવ્વિયસરીરં ॥ ૧૬ ॥

દેવ અને મનુષ્યનું ઉત્કૃષ્ટ વૈકિય શરીર લાખ યોજનથી અધિક હોય છે, (તેઓ ઉત્કૃષ્ટ આત્મ શરીર વિકૃતી શકે છે.) - તિર્યચોનું ઉત્કૃષ્ટ વૈકિય શરીર નવસો યોજનનું હોય છે અને નારકીઓનું ઉત્કૃષ્ટ વૈકિય શરીર પાતપાતાના સ્વાભાવિક શરીરથી

બમણું કહેણું છે. એટલે કે સાતમી નારદીના જીવોનું સ્વાભાવિક શરીર પાંચસો ધનુષ્યનું છે તેથી બમણું એટલે હજાર ધનુષ્યનું ઉત્તરવૈદિક શરીર તેઓ વિકૃત શકે છે. ૧૬

ઉત્તરવૈદિકની સ્થિતિ.

અંતમુદુત્તં નિરણસુ, હુંતિ ચત્તારિ તિરિયમણુણસુ ।
દેવેસુ અધ્ધમાસો, ઉક્કોસ વિઝવ્વણાકાલો ॥ ૧૭ ॥

ઉત્તરવૈદિક શરીરનો ઉત્કૃષ્ટ કાળ નારદીએને અંતર્મુહૂર્તનો છે, તિરિય અને મનુષ્યને ચાર મુહૂર્તનો છે અને દેવોને અર્ધમાસ -૫૬૨ દિવસનો છે. એટલે કે તેઓએ વિકૃત શરીર એટલા કાળ મુદ્દી રહી શકે છે. ૧૭

૧ દેવોના ભોગ્ય પદાર્થો શેનાં હોય છે ? તે કહે છે :—
વંણનીરવિમાણાઈ, વત્થાભરણાઈ જાઈ સવ્વાઈ ।
પુઢવીમયાઈ સવ્વે, દેવાણં હુંતિ ઉવમોગો ॥ ૧૮ ॥

વન (પ્રખાદિક વનસ્પતિ) ને જળ (વાપી વિગેરેનું પાણી); તદુપરાંત વિમાન, વસ્ત્ર. અને આભરણ એ સર્વ પદાર્થોની જાતિ કે જે મર્ચ દેવોને ઉપભોગમાં આવે છે તે સર્વ પદાર્થો પૃથ્વીમય (પૃથ્વીકાયના) હોય છે. (કૃષ્ણવૃક્ષાદિ વનસ્પતિકાય હોય છે ને વાપિકામાં જળ અપકાય હોય છે એમ સમજવું.) ૧૮

૭ એક રાજનું પ્રમાણ—

મિલ્હઈ મુહમાઈ કોઈ, સુરો અગોલો અઅયમઓ હિટ્ઠો ।
ભારસહસ્સમયંસો, છમ્માસે છહિં દિણેહિં પિ ॥ ૧૯ ॥
છ પહેરે છ ઘડીયા, જાવક્કમઈ જઈ વિણવડયા ।
રજ્જૂ તત્થ પમાણો, દોવસમુદ્દા હવઈ પયા ॥ ૨૦ ॥

મુખમાં દેવલોકથી કોઈ દેવ હુઆર ભારના વજનવાળો લોહમય ગોળો હોડે-નીચે પૃથ્વી તરફ પડે તો મૂકે તે ગોળાને ત્યાંમુઘી પડેલ્યતાં છ માસ, છ દિવસ, છ પહોર અને છ ઘડી-આટલો વખત વ્યતીત થાય તેટલું પ્રમાણ એક રાજનું છે. (આ ઉંચું નીચું રાજનું પ્રમાણ કહ્યું છે.) તિરછાનું કહીએ તો એક રાજમાં સ્વયંભૂ-રમાણ સમુદ્ર મુઘી જે અસંખ્યાતા ડ્રીપસમુદ્રો છે તે સર્વ મળીને એક રાજ થાય છે. ૧૬-૨૦

૮ એક ઇંદ્રની આખી છંદગીમાં થતી ઇંદ્રાણીઓની સંખ્યા.

દુ(વીસ) કોડાકોડી, પંચાસી કોડિલક્ષ્ય ઇગસયરી ।
કોડિસહસ્તા ચડ કોડી, સયાણિ અઢવીસ કોડીઓ ॥૨૧॥
સત્તાવઠ્ઠં લક્ષ્યા, ચડદસ સહસ્તા દુસય પંચાસી ।
ઙઅ સંખ્યા દેવીઓ, હવંતિ ઇંદ્રસ્સ જન્મંમિ ॥ ૨૨ ॥

બે [બાવીશ] કોડાકોડી, પંચાસી લાખ કોડી. એકોતરે હજાર કોડી, ચાર મો કોડી, અઢાવીશ કોડી, સત્તાવઠ્ઠ લાખ, ચૌદ લાખ, બે સો અને પંચાસી-આટલી દેવીઓની [ઇંદ્રાણીઓની] સંખ્યા એક ઇંદ્રના એક જન્મને વિષે હોય છે. (એક ઇંદ્રનું આયુષ્ય બે સાગરોપમનું હોય છે, અને ઇંદ્રાણીઓનું આયુષ્ય સાત પદ્યોપમનું હોય છે. આ પ્રમાણે બન્નેના આયુષ્યમાં મોટો તફાવત છે તેથી ઇંદ્રના એક જ જીવમાં આટલી સંખ્યાવાળી ઇંદ્રાણીઓ થાય છે. ઇંદ્રનું આયુષ્ય બે સાગરોપમનું તેના પદ્યોપમ ૨૦ કોડાકોડી. ઇંદ્રાણીનું આયુષ્ય ૭ પદ્યોપમનું તેથી તેને સાતે લાંબવા અને એક સાથે ૮ ઇંદ્રાણીઓ હોય તેથી આઠે ગુણવા એટલે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે એક જીવમાં ઇંદ્રાણીઓ થાય છે. ગ્રાથામાં હો ગજ્ઞ છે તે લેશમિ એકએ કારણ કે ઉપર પ્રમાણે ગણતાં [૨૨] આવે છે.) ૨૧-૨૨

૯ મુધોપા ઘંટાનું પ્રમાણ.

: વારસ જોયણ પિહુલા, સુધોસઘંટા ચ અદ્ધ ઉચ્ચત્તં ।

. ચત્તારિ લાલાઓ, દેવા સયપંચ વાયંતિ ॥ ૨૩ ॥ .

મુધોપા નામની ઘંટા બાર યોજન પહોળી છે, તેથી અર્ધ-પ્રમાણ એટલે ૭ યોજન ઉંચી છે અને તેની લાલા [લોલક] ચાર યોજનપ્રમાણ લાંબી છે. તે ઘંટાને એકીસાથે પાંચસો રૂપતાઓ વગાડે છે. ૨૩

૧૦ મંકાંતિને આશ્રી દિવસની વૃદ્ધિનું પ્રમાણ.

इकं पलंमि बहुइ, कमेण दिवसो दु तिन्नि मयराइ ।

વારસ વાવન્નહિયા, વત્તીસા અક્કરા ચેવ ॥ ૨૪ ॥

મકરાદિક મંકાંતિમાં દિવસ અનુક્રમે એક, બે અને ત્રણ પગ તથા તે ઉપરાંત બાર. આવન અને બત્રીશ અક્કર વૃદ્ધિ પામે છે. એટલે કે મકરમંકાંતિ બેમે ત્યારે એક પગ અને બાર અક્કર જેટલો દિવસ હમેશાં વધે છે. કુંભ મંકાંતિમાં હમેશાં બે પગ અને આવન અક્કર જેટલો વધે છે, અને મીન મંકાંતિમાં હમેશાં ત્રણ પગ અને બત્રીશ અક્કર જેટલો વધે છે, મેષ મંકાંતિમાં હમેશાં ત્રણ પગ અને બત્રીશ અક્કર વધે છે, વૃષ મંકાંતિમાં હમેશાં બે પગ અને આવન અક્કર વધે છે, તથા મિથુન મંકાંતિમાં હમેશાં એક પગ અને બાર અક્કર દિવસ વધે છે. [ત્યારપછીની ૭ મંકાંતિમાં એ જ અનુક્રમે દિનમાન થયે છે. એક અદ્દરાત્રિની ૬૦ ઘડીમાં જેટલું દિનમાન હોય તેટલું બાર કરતાં બાકીનું રાત્રિમાન સમજવું.] ૨૪

મકર મંકાંતિમાં પહેલે દિવસે દિનમાન ૨૬ ઘડી ને ૧૨ પગ, કુંભમાં ૨૬ ઘડી ૪૮ પગ, મીનમાં ૨૮ ઘડી ૧૪ પગ, મેષમાં ૩૦

ઘડી, વૃથમાં ૩૧ ઘડી ૪૬ પળ, મિથુન સંક્રાંતિમાં ૩૩ ઘડી ૧૨ પળ, કર્કમાં પહેલે દિવસે ૩૩ ઘડી ૪૮ પળ હોય છે, ત્યારપછી ઘટતું જ્યાંથી સિંહમાં ૩૩ ઘડી ૧૨ પળ, કન્યામાં ૩૧ ઘડી ૪૬ પળ, તુલામાં ૩૦ ઘડી, વૃશ્ચિકમાં ૨૮ ઘડી ૧૪ પળ ને ધન સંક્રાંતિમાં પહેલે દિવસે ૨૬ ઘડી ૪૮ પળ ને છેલ્લે દિવસે ૨૬ ઘડી ૧૨ પળ રહે છે. તેટલું મકરને પહેલે દિવસે સમજવું.

૧૧ શ્રી મહાવીરસ્વામી તથા પદ્મનાભસ્વામીનું અંતર.

સહસ્રા વ્રાસ ચુલસી, વ્રાસા સત્તેવ પંચ માસા ય ।

વીરં તહ પડમાણં, અંતરમેયં ત્રિયાણાહિ ॥ ૨૫ ॥

ચારાશી હજાર ને સાત વર્ષ તથા પાંચ માસ એટલું મહાવીર-સ્વામીના નિર્વાણ અને પદ્મનાભસ્વામીના ગર્ભાવતરણનું અંતર જાણવું. (ચોથા આરાના ૩ વર્ષ ૮૧ માસ, અવસર્પિણીના પાંચમા ને છઠ્ઠા આરાના ને ઉત્સર્પિણીના પહેલા ને બીજા આરાના-કુલ ૪ આરાના ૮૪૦૦૦ વર્ષ અને ઉત્સર્પિણીના ત્રીજા આરાના ૩ વર્ષ ૮૧ માસ મળીને એટલું સમજવું.) ૨૫

૧૨ આવતી ચોવીશીમાં થનાર તીર્થ કરના છવોના નામ.

સેણિય સુવાસ ઉદરં, પુટિલ દઢાઓ સચ્ચકિત્તી ય ।

સંસ્થો આનંદ સુનંદો, સયગો સચ્ચૈવસુદેવો ॥ ૨૬ ॥

દેવકી વલદેવો, સુલસા રોહિણી રેવડ સયાલી ય ।

દીવાયણ કન્ન નારય, અંબડ અમર સયચુદ્ધે ॥ ૨૭ ॥

ત્રેલોકી રાજા ૧, મુપાર્થ ૨, ઉદામીરાજા ૩, પોટિલ ૪, દુધાપુ ૫, સત્યકીર્તિ (કાર્તિકચેક બીજા) ૬, શંખ ૭, આનંદ ૮, મુનંદ ૯, શતક ૧૦, સત્યકિ ૧૧, વસુદેવ (કૃષ્ણવાસુદેવ) ૧૨, દેવકી ૧૩, ખલદેવ (શ્યામલદેવ) ૧૪, સુલસા ૧૫, રોહિણી ૧૬, રેવતી

૧૭, શતાળીઆવક ૧૮, (કૃષ્ણ) દ્વીપાયન ૧૯, કર્ણ ૨૦, (કૃષ્ણની વખતના) નારદ ૨૧, અંબક ૨૨, અમર ૨૩, અને સ્વાતિબુધઃ ૨૪. (અન્યત્ર ૧૧ માં દેવકી ને ૧૩ માં સત્યકી કહ્યા છે.) આ છવો આવતી ચોવીશીમાં તીર્થ કરો થશે. (સમવાયાંગ વિગેરેમાં નામમાં કેટલોક તફાવત છે, આ સંબંધમાં બુદ્ધ બુદ્ધ વિકલ્પ ઘણા છે, તેમાં સત્ય શું છે? તે બહુશ્રુત જાણે.) ૨૬-૨૭

૧૩ વર્તમાન ચોવીશીમાંના તીર્થ કરાદિકનો બત્રીશ ફાલાવાળો યંત્ર કરવાની રીત.

વત્તીસ ઘરયાઈ, કાંડે ઉઢાઈયાહિં રેહાહિં ।
તિરિયા ય કાંડે પુણ, પંચ ઘરયાઈ તો પઢમે ॥૨૮॥
પંચરસ જિણ નિરંતર, સુન્નદુગં તિજિણ સુન્નતિયગં ચ ।
દોજિણ સુન્ન જિણંદો, સુન્ન જિણો સુન્ન દુન્નિજિણો ॥૨૯॥

પ્રથમ ઉલી બત્રીશ રેખા કરી બત્રીશ સ્થાન કરવાં અને આડી પાંચ રેખા કરી પાંચ ઘર કરવાં. પછી પહેલા ખાનામાં નિરંતર પંદર ઘંરમુઘી જિનેંદનાં નામ માંડવાં, પછી બે સ્થાનમાં શૂન્ય મૂકવી, પછી ત્રણ જિનેંદનાં નામ લખવાં, પછી ત્રણ શૂન્ય મૂકવી, પછી બે જિનેંદ, પછી એક શૂન્ય, પછી એક જિનેંદ, પછી એક શૂન્ય ને એક જિનેંદ, પછી એક શૂન્ય અને પછી બે જિનેંદનાં નામ લખવાં. ૨૮-૨૯

ચકવર્તી:

દો ચાંકિ સુન્ન તેરસ, પણ ચકિ સુન્ન ચાંકિ દો સુન્ના ।
ચકિ સુન્ન દુચકિ, સુન્ન ચકિ દુસુન્ન ચ ॥ ૩૦ ॥

બીજા ચકવર્તીના ખાનામાં પ્રથમ બે ચકી, પછી તેર શૂન્ય, પછી પાંચ ચકી, પછી એક શૂન્ય, પછી એક ચકી, પછી બે શૂન્ય, પછી એક ચકી, પછી એક શૂન્ય, પછી બે ચકી, પછી એક શૂન્ય,

પછી એક ચક્રી અને પછી બે શૂન્ય, એ પ્રમાણે ચક્રવર્તીઓનાં
ધર પૂરવાં. ૩૦

વાસુદેવ-ખળદેવ-પ્રતિવાસુદેવ.

દસ સુત્રં પંચ કેસવ, પળ સુત્રા કેસી સુત્ર કેસી ય ।
દો સુત્ર કેસવો વિય, સુત્રદુગં કેસવ તિસુત્રં ॥ ૩૧ ॥

ત્રીજા કોણમાં પ્રથમ દશ શૂન્ય મૂકવી, પછી પાંચ વાસુદેવનાં
નામ લખવાં, પછી પાંચ શૂન્ય, પછી એક કેસવ, પછી એક શૂન્ય,
પછી એક કેસવ, પછી બે શૂન્ય, પછી એક કેસવ, પછી બે શૂન્ય,
પછી એક કેસવ, અને પછી ત્રણ શૂન્ય મૂકવી. એ રીતે વાસુદેવનાં
ધર પૂરવાં. ૩૧

ત્રિનેશ્વરના શરીરનું પ્રમાણ.

પંચ ધણુસય પદ્મો, કમેણ પંચાસ હીણ જા સુવિહી ।
દસ હીણ જા અનંતા, પંચૂણા નેમિજિણ જાવ ॥ ૩૨ ॥
નવહત્યપમાણ પાસો, સામીઓ સત્ત હત્ય જિણવીરો ।
ઉચ્છેદાંગુલેણં, સરીરમાણં જિણંદાણં ॥ ૩૩ ॥

પહેલાં નવપદ્મકવની કાયા પાંચસો ધનુષ્યની. પછી અતુલને
સુવિધિસ્વામી મુધી પચાસ પચાસ ધનુષ્ય ઓછા કરવા. પછી અનંત-
નાથ મુધી દશ દશ ધનુષ્ય ઓછા કરવા. પછી નેમિનાથ ભગવાન,
મુધી પાંચ પાંચ ઓછા કરવા. પાર્શ્વનાથસ્વામીની કાયાનું પ્રમાણ
નવ હાથ છે અને મહાવીરસ્વામીની કાયાનું પ્રમાણ સાત હાથ
છે. આ પ્રમાણે ઉત્તરોક્તગુણવડે ત્રિનેશ્વરના શરીરનું માન-પ્રમાણ
જાણવું. (અહીં શ્રી મહાવીરસ્વામીના દેહનું માન ઉત્તરોક્તગુણે
સાત હાથનું કહ્યું છે, આત્માંગુલે તો તેઓ ૧૨૦ અંગુળ હોય છે.
ઉત્તરોક્તગુણે ૧૬૮ અંગુળ છે; એટલે ૧૩ અથવા ૧૪ આપે.) શાસ્ત્રમાં
ઉત્તરોક્તગુણથી વીરપ્રભુનું આત્માંગુલ જાણવું કહ્યું છે તે ક્ષેત્ર-
ગુણિતને આશ્રીને સમજવું. ક્ષેત્રગુણિત કરતાં ૬૬ થાય.) ૩૨-૩૩

જિનેશ્વરના આયુતું પ્રમાણ.

ચરારાસી વિસત્તરી ય, સદ્વી પન્નાસમેવ લક્ષ્ણાઈ ।

ચત્તા તીસા વીસા, દસ દો ઇગં ચ પુઠ્ઠાણં ॥ ૩૪ ॥

ચરારાસી વાવત્તરીયં સદ્વી ય હોઈ વાસાણં ।

તીસા ય દસ ય ઇગં ચ, ઇવમેણ સયસહસ્તા ॥ ૩૫ ॥

પંચાણુઈ સહસ્તા, ચરારાસી ય પંચવત્તા ય ।

તીસા ય દસ ય ઇગં, સયં ચ વાવત્તરી ચેવ ॥ ૩૬ ॥

પહેલા શ્રી ઋષભદેવનું આયુષ્ય ચારાસી લાખપૂર્વતું ૧, અજિતનાથનું બહોંતેર લાખપૂર્વતું ૨, સંભવનાથનું સાઠ લાખપૂર્વતું ૩, અભિનંદનસ્વામીનું પચાસ લાખપૂર્વતું ૪, મુખતિનાથનું ચાલીસ લાખપૂર્વતું ૫, પદ્મભૂતનું ત્રીસ લાખપૂર્વતું ૬, સુપાર્થનાથનું વીસ લાખપૂર્વતું ૭, ચંદ્રભૂતનું દસ લાખપૂર્વતું ૮. સુવિધિનાથનું બે લાખપૂર્વતું ૯, શીતળનાથનું એક લાખપૂર્વતું ૧૦, પાંસનાથનું ચારાસી લાખ વર્ષતું ૧૧, વામુપૂજ્યસ્વામીનું બહોંતેર લાખ વર્ષતું ૧૨, વિમલનાથનું માઠ લાખ વર્ષતું ૧૩, અનંતાથનું ત્રીસ લાખ વર્ષતું ૧૪, ધર્મનાથનું દસ લાખ વર્ષતું ૧૫, અંતિનાથનું એક લાખ વર્ષતું ૧૬, કુંજનાથનું પચાણું હજાર વર્ષતું ૭, અરનાથનું ચારાસી હજાર વર્ષતું ૧૮, મલિનાથનું પચાવન જાર વર્ષતું ૧૯, મુનિમુગ્ધતનું ત્રીગહજાર વર્ષતું ૨૦, નમિનાથનું શહજાર વર્ષતું ૨૧. નેમિનાથનું એકહજાર વર્ષતું ૨૨, પાર્થનાથનું રૂઝો વર્ષતું ૨૩ અને શ્રી મહાવીરસ્વામીનું આયુષ્ય બહોંતેર વર્ષતું કહેલું છે. ૩૪-૩૫-૩૬

તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, વામુદેવ. તીર્થંકગેનું રહુમાન અને તીર્થંકરેના આયુષ્યનું માન-આ પાંચ બાબતનો ચંચ બત્રીસ રેખા ઉભી અને પાંચ રેખા આડી કરીને બનાવવામાં આવેલ છે. તે આ પ્રમાણે:-

		तीर्थकर	अक्षवर्ती	वासुदेव	तीर्थकर- देवमान	तीर्थकर- आयुधमान
१	१	श्यामलदेव	१ सरंत	०	५ ० धनुष	८४ लाभ पूर्व
२	१	अजितनाथ	२ सगर	०	४५० "	७२ "
३	३	संभवनाथ	०	०	४०० "	६० "
४	४	अलिन्दन	०	०	३५० "	५० "
५	५	सुभतिनाथ	०	०	३०० "	४० "
६	६	पद्मप्रभ	०	०	२५० "	३० "
७	७	सुपाश्वनाथ	०	०	२०० "	२० "
८	८	अक्षप्रभ	०	०	१५० "	१० "
९	९	सुविधिनाथ	०	०	१०० "	२ "
१०	१०	तीनक्षनाथ	०	०	६० "	१ "
११	११	त्रैलोक्यनाथ	०	१ जिह्व	८० "	८४ लाभ पूर्व
१२	१२	वासुप्रभ	०	२ द्विज	७० "	७२ "
१३	१३	विमलनाथ	०	३ भवभू	६० "	६० "
१४	१४	अनंतनाथ	०	४ पुत्रोत्तम	५० "	३० "
१५	१५	रत्ननाथ	०	५ पुत्रसिंह	४५ "	१० "
१६		०	३ भयवा	०	०	०
१७		०	४ सनकुमार	०	०	०
१८	१६	शान्तिनाथ	५ शान्तिनाथ	०	४० "	१ "
१९	१७	कुंतुनाथ	६ कुंतुनाथ	०	३५ "	६५ हगरे वर्ष
२०	१८	अरनाथ	३ अरनाथ	०	३० "	८४ हगरे वर्ष
२१		०	०	१ पुत्रपुंरीके	०	०
२२		०	८ सुभूम	०	०	०
२३		०	०	७ हत	०	०
२४	१९	मल्लिनाथ	०	०	२५ "	५५ हगरे वर्ष
२५	२०	मुनिमुन्नत	६ महापद्म	०	२० "	३० हगरे वर्ष
२६		०	०	८ नारायण (सदमण)	०	०
२७	२१	नमिनाथ	१० हरिण	०	१५ "	१० हगरे वर्ष
२८		०	११ नय	०	०	०
२९	२२	नेमिनाथ	०	६ कृष्ण	१० "	१ हगरे वर्ष
३०		०	१२ अहादत	०	०	०
३१	२३	पार्थनाथ	०	०	६ दाय	१०० वर्ष
३२	२४	महावीरश्यामी	०	०	७ दाय	७२ वर्ष

૧૪ તીર્થ'કરોના પિતાઓની ગતિ.

નાગેસુ ઉસમપિયા, સેસાણં સત્ત હુંતિ ર્ઈસાણે ।

અટ્ટ ય સણંકુમારે, માર્હિદે અટ્ટ બોધઁવા ॥ ૩૭ ॥

ઋષભદેવના પિતા નાગકુમારમાં ગયા, બીજા સાત અજિત-
નાથથી ચંદ્રપ્રભ મુધીના તીર્થ'કરોના પિતા દશાન દેવલોકમાં
ગયા, ત્યારપછી નવમા સુવિધિનાથથી સોળમા શાંતિનાથ મુધીના
આઠ તીર્થ'કરોના પિતા ત્રીજા સનતકુમાર દેવલોકમાં ગયા અને
ત્યારપછી સત્તરમા કુંધુનાથથી ચોવીશમા મહાવીરસ્વામી મુધીના
આઠ તીર્થ'કરોના પિતા ચોથા માહેન્દ્ર દેવલોકને વિષે ગયા છે.
(મહાવીરસ્વામીના પિતા પ્યારમા દેવલોકમાં ગયા છે, એમ શ્રી
આચાર્યગસૂત્ર અને પ્રવચનસારોદ્ધારમાં કહ્યું છે.) ૩૭

૧૫ સર્વ તીર્થ'કરોના સમવસરણુનું પ્રમાણ.

ઉસહે જોઅણ વારસ, ઓસરણં આસી નેમિ જિણ જાવ ।

દો દો ગાઝ ઝળં, પાસ પળ કોસ ચડ વીરે ॥ ૩૮ ॥

ઋષભદેવ સ્વામીનું સમવસરણુ બાર યોજન [અડતાળીશ
ગાઉ] પ્રમાણ હતું, ત્યારપછી બીજા તીર્થ'કરથી બધે ગાઉનું
પ્રમાણ ઓછું કરતાં યાવત નેમિનાથનું સમવસરણુ દાઠ યોજન
[૭ ગાઉ] નું હતું. ત્રેવીશમા પાર્થનાથનું પાંચ ગાઉ પ્રમાણ
અને છેલ્લા મહાવીર સ્વામીનું ચાર કોશ [એક યોજન] પ્રમાણ
સમવસરણુ જાણવું. ૩૮

૧૬ સમવસરણુમાં બાર પર્ષદાની સ્થિતિ.

મુળી વેમાણણિ સમળી, મવણ વળ જોડસ દેવદેવીતિગં ।

કપ્પસુરનરિત્થિતિયં, ચિટ્ઠઈ ઇયાઈ વિદિસાસુ ॥ ૩૯ ॥

૧. સમવસરણુ પ્રકરણાદિમા તે દરેક પ્રણુનું સમવસરણુ તેમના આત્માણુને
એક યોજનનું હોય એમ કહેવું છે

સમવસરણના અજિખૂણામાં પ્રથમ સાધુઓ, તેમની પાછળ
 વૈમાનિક દેવીઓ અને તેમની પાછળ સાધ્વીઓ રહે, નૈર્ઋત્ય
 ખૂણામાં ભવનપતિ, વ્યંતર અને જ્યોતિષ એ ત્રણ નિકાયના દેવો
 રહે, વાયવ્ય ખૂણામાં એ જ ત્રણ નિકાયની દેવીઓ રહે તથા ઈશાન
 ખૂણામાં પ્રથમ વૈમાનિક દેવો, તેમની પાછળ મનુષ્યો અને તેમની
 પાછળ નારીઓ રહે. આ રીતે આખાર પર્વદાઓ વિદિશામાં રહે. ૩૯
 ૧૭ ચોવીશ તીર્થંકરોના કુલ સાધુ તથા સાધ્વીની સંખ્યા
 અઢાવીસં લક્ષા, અડચાલીસં તહ સહસ્તાઈ ।

સઠ્ઠેસિં પિ જિણાણં, જઈણ માણં વિનિહિદ્ધં ॥ ૪૦ ॥

સર્વે [ચોવીશ] જિનેદ્રોના હસ્તદીક્ષિત સાધુઓની કુલ સંખ્યા
 અઢાવીશ લાખ અને અડતાલીશ હજારની કહેલી છે. ૪૦

ચોઆલીસં લક્ષા, છાયાલા સહસ્ત ચડસય સમગ્ગા ।
 છઞ્ચેવ અજિઆણં, સઠ્ઠેસિં સંગહોણ્ણો ॥ ૪૧ ॥

સર્વે [ચોવીશ] જિનેદ્રોની હસ્તદીક્ષિત કુલ સાધ્વીઓની
 સંખ્યા ચુમાળીશ લાખ, છેતાળીશ હજાર, ચાર સો અને ૩૬ હજી
 છે. એ સર્વ સાધ્વીઓની સંખ્યાનો સંગ્રહ છે. ૪૧.

૧૮ તીર્થંકરોના ભવની સંખ્યા (સમકિતની પ્રાપ્તિ પછીની)
 વીરસ્ત સત્તાવીસા, વારસ સંતી ચ તેર ઉસમસ્ત ।

નવ ચ ભવા નેમિજિણે, દસ પાસે તિન્નિ સેસાણં ॥ ૪૨ ॥

મહાવીર સ્વામીના સત્તાવીશ ભવ^૧, શાંતિનાથના ખાર ભવ,
 નૃસિંહદેવના તેર ભવ, નેમિનાથના નવ ભવ, અને આડીના એઝ-
 ણીશ તીર્થંકરોના ત્રણ ત્રણ ભવ સમકિત પામ્યા ત્યારથી આરં-
 ભીને કહેલા છે. ૪૨.

૧ આ મોટા ભવ કહેલ છે. બાકી તો તેમને સમકિત પામ્યા પછી
 અસંખ્ય કાળ મચેલ દોઢાથી અસંખ્ય ભવ થયેલા છે.

૧૯ શ્રી નેત્રિનાથને રાજિમતીના નવે ભવનાં નામો.
 ધણ-ધણવડે સોહમ્મે. ચિત્તગઈ સ્વેયરો રચણમડે ।
 માહિંદે અપરાજિય, પીડમડે આરણે દેવા ॥ ૪૩ ॥
 સંલો જસોમડે મજ્જા, તત્તો અપરાજિઅવિમાણમ્મિ ।
 નેમી રાડમડે તહ, નવમે ભવે ગયા સિદ્ધિ ॥ ૪૪ ॥

ધન અને ધનવતીના પાંદોલો ભવ ૧. ત્યાંથી બીજો ભવ ચૌધર્મ
 દેવલોકમાં બંનેદેવ ૨, ત્રીજો ભવ ચિત્રગતિ વિદ્યાધર અને ગતવતી ૩.
 ચૌથો ભવ માહિંદ નામના ચૌથા દેવલોકમાં બંનેદેવ ૪. પાંચમે ભવે
 અપરાજિત ને પ્રીતિમતી ૫, છઠ્ઠો ભવ આરણ નામના ૧૧ મા દેવ-
 લોકમાં બંનેદેવ ૬, સાતમે ભવે ગંધ અને યશોમતી ભાર્યા ૭. આઠમે
 ભવે અપરાજિત નામના ચૌથા અનુસર વિમાનમાં બંનેદેવ ૮. અને
 નવમે ભવે નેત્રિનાથ અને રાજિમતી થઈ સિદ્ધિપદને પામ્યા. ૪૩-૪૪.

૨૦ ચોવીશે તીર્થ કરના નિર્વાણુ સ્થાન.

અદ્વાયમ્મિ ઉસમો, સિદ્ધિગઓ વાસુપુજ્જ ચંપાણ ।
 પાવાણ વદ્ધમાણો, અરિદ્ધનેમી અ ઉજ્જિંતે ॥ ૪૫ ॥
 અવસેસા તિત્થયરા, જાદ્ધજરામરણવંધણવિમુક્કા ।
 સંમેઅસેલસિહરે, વીસં પરિનિવ્વુહં વંદે ॥ ૪૬ ॥

શ્રી કદવલદેવ આમી અપ્રાપદ પર્વતપર સિદ્ધિ પામ્યા,
 વાસુપૂજ્ય આમી ચંપા નગરીમાં [બહારના ઉદ્યાનમાં] સિદ્ધિ
 પામ્યા, વર્ધમાન સ્વામી અપાયા નગરીમાં [તેના ઉદ્યાનમાં]
 સિદ્ધિ પામ્યા, અરિદ્ધનેમિ ઉજ્જિંત ગિરિ [ગિરનાર] ઉપર મોક્ષ
 પામ્યા. બાકીના વીસ તીર્થ કરે જન્મ, જન્મ, મરણ અને કુર્મ-
 બંધથી મુક્ત થઈ સંમેતગિરિના ગિરિપર નિર્વાણ પામ્યા. તે
 સર્વને હું વાંડું છું. ૪૫-૪૬.

૨૧ મહાવીર સ્વામીએ નંદન મુનિના ભવમાં
કરેલા માસક્રમણની સંખ્યા.

इकार सयसहस्सा, असीइ सहस्सा छंसय पणयाला ।
मासकखमणकसंखा, नंदणमवम्मि वीरस्स ॥ ४७ ॥

નંદન મુનિના ભવમાં (૨૫ મા ભવમાં-એક સાંખ વર્ષ પ્રમાણુ દીક્ષા પર્યાયમાં) શ્રી મહાવીર સ્વામીના જીવે અચાર સાંખ, એંરી હજાર, છસો અને પીસાળીશ માસક્રમણ કર્યા હતા. ૪૭. એક વર્ષના ૩૬૬ દિવસો મળી ૩૬૬૦૦૦૦૦ દિવસોને માસખમણના ૭૦ ને પાસણાનો એક દિવસ મળી ૩૨ વડે ભાંગતા ૧૧૮૦૬૪૫ માસખમણ આવે છે ને પાંચ દિવસ વધે છે.

૨૨ મહાવીર સ્વામીએ ગર્ભમાં કરેલો અભિગ્રહ.

अह सत्तमम्मि मासे, गवमत्थो चेव अभिग्गहं कुणई ।
नाहं समणो होहं, अम्मापिअरो अ जीवन्ते ॥ ४८ ॥

મહાવીર સ્વામી ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાને દુઃખ ન થયા થયા મદિ નિશ્ચય રહ્યા હતા. તે વખતે માતાને ઉલટું દુઃખ થયું હતું, તે વખતે સાતમે માસે પ્રભુએ અભિગ્રહ કર્યો હતો કે-
“ માતા પિતા જન્મતા હશે ત્યાં મુઘી હું શ્રમણ નહીં થાઉં-દીક્ષા મહણ નહીં કરું. ” ૪૮

૨૩ મહાવીર સ્વામીએ મરીચિના ભવમાં કરેલો કુળમદ.

जइ वासुदेव पढमो, पिआ मे चक्रवट्टिवंसस्स ।
अज्जो तित्थयराणं, अहो कुलं उत्तमं मज्झ ॥ ४९ ॥

હું પ્રથમ વાસુદેવ થયાનો છું, મારા પિતા (ભરત) ચક્રવર્તી-ઓમાં પ્રથમ છે. અને મારા પિતામહ (મધ્યભદ્રવ) તીર્થકરોમાં પ્રથમ છે, તો અહો ! મારું કેવું ઉત્તમ કુળ છે ? (આ પ્રમાણે મરીચિના ભવમાં કુળ મદ કરવાથી નીચ ગણાઈયું હતું.) ૪૯.

૨૪ ભરતચક્રીને આયુધશાળામાં ચક્ર ઉત્પન્ન થયાના
તથા ઋષભદેવ સ્વામીને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયાના
બંધાર એક સાથે મળ્યા, તે વખતનો ચક્રીનો વિચાર.

તાતમ્મિ પૂઠ્ઠં ચક્રં, પૂઠ્ઠયં પૂયનારિહો તાઓ ।

ઇહલોયમ્મિ ચક્રં, પરલોય(લોણ વિ)સુહાવહો તાઓ ॥૫૦॥

પિતાની પૂજા કરવાથી ચક્ર પણ પૂજેલું જ થશે, કેમકે પિતા
જ પૂજનને યોગ્ય છે. વળી ચક્ર તો આ ભવમાં જ મુખકારક છે
અને પિતા તો પરલોકમાં પણ (આ ભવ તથા પરભવમાં પણ)
મુખકારક છે. ૫૦

૨૫ ચોવીશે તીર્થકરોના કેવળજ્ઞાનનાં સ્થાનો.

ઉસમસ્સ પુરિમતાલ, વીરસ્સ રજ્જુવાલુયાનઈતીરે ।

સેસાણં કેવલં નાણં, જેસુ દ્વાણેસુ પવ્વહયા ॥૫૧॥

શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીને પુરિમતાલ નગરીને વિષે (બહારના
ઉધાનમાં) કેવળજ્ઞાન થયું હતું, મહાવીર સ્વામીને ઋજુવાલુકા
નદીને કાંઠે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હતું, અને બાકીના આપીશ
તીર્થકરોને જે જે સ્થાને પ્રવ્રજ્યા લીધી હતી તે તે સ્થાને
કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હતું. ૫૧

૨૬ બાર ચક્રવર્તીઓનાં નામ.

મરહો ૧ સગરો ૨ મઘવંડ, સણંકુમારો ૩ અષ્ટ રાયસદ્દૂલો

સંતી ૫ કુંથૂદ અરઓ ૭, હવડ સુમૂમો ૮ કોરવ્વો ૯ ॥૫૨॥

નવમો ૧૦ મહાપડમો ૧૧, હરિસેણો ૧૨ ચેવ રાયસદ્દૂલો ૧૩

જયનામા ૧૪ ૧૫ નરવડ્ડ, વારસમો ૧૬ વંમદત્તો ૧૭ અ ॥૫૩॥

ભરત ૧, સગર ૨, મધવા ૩, સનહુમાર, ૪ રાજઓના મધ્યમાં સિંહ સમાન શાંતિનાથ ૫, કુંથુનાથ ૬, અરનાથ ૭, કોરવ વંશનો મુખ્ય ૮, નવમો મહાપદ્મ ૯, હરિવેળ ૧૦, રાજઓના મધ્યમાં સિંહ સમાન જય નામનો નરપતિ ૧૧. તથા આરમો શ્રાવણ ૧૨-આ નામના આર ચક્રવર્તિઓ થયા છે. ૫૨-૫૩

૨૭ નવ વામુદેવનાં નામ.

તિવહૂ ૧ દિવહૂ ૨, સયંમુ ૩ પુરિસુત્તમે ૪ પુરિસસીહે ૫ તહ પુરિસપુંડરી ૬, દત્તે ૭ નારાયણે ૮ કળ્હે ૯ ॥ ૫૪ ॥

ત્રિપૃષ્ઠ ૧, દ્વિપૃષ્ઠ ૨, સ્વયંભૂ ૩, પુરુષોત્તમ ૪, પુરુષસિંહ ૫, તથા પુરુષપુંડરીક ૬, દત્ત ૭, નારાયણ (લઢમણ) ૮, અને કૃષ્ણ ૯. આ નામના નવ વામુદેવ થયા છે. ૫૪.

૨૮ નવ બલદેવનાં નામ.

અયલે ૧ વિજય ૨ મદ્દે ૩, સુપ્પમે ૪ ચ સુદંસણે ૫ । આળંદે ૬ નંદણે ૭ પડમે ૮, રામે ૯ આવી અપચ્છિમે ॥ ૫૫ ॥

અચળ ૧, વિજય ૨, ભદ્ર ૩, મુખલ ૪, મુદર્શન ૫, આનંદ ૬, નંદન ૭, પદ્મ (રામચંદ્ર) ૮ અને છેલ્લા રામ (બળભદ્ર) ૯. આ નામના નવ બળદેવ થયા છે. ૫૫.

૨૯ નવ પ્રતિવામુદેવનાં નામ.

અસ્તંગીવે ૧ તારણ ૨ મેરણ ૩ મધુકીટમે ૪ નિસુંમે ૫ । વલિ ૬ પલ્હાદ ૭ રાવણે ૮ ચ નવમે ૯ ચ જરાસિંધુ ૧ ॥ ૫૬ ॥

અધ્યગ્રીવ ૧, તારક ૨, મેરક ૩, મધુદેવ ૪, નિશુલ ૫, બલિ ૬, પ્રહલાદ ૭, રાવણ ૮ અને નવમો જરાસિંધુ ૯. આ નામના નવ પ્રતિવામુદેવ થયા છે. ૫૬.

૩૦ બાર ચક્રવર્તીની ગતિ—

અદેવ ગયા મુક્ત્યં, સુભૂમ વંમો ય સત્તામિં પુઢવિં ।
મયવં સણંકુમારો, સણંકુમારે ગયા કપ્પે ॥ ૫૭ ॥

આઠ ચક્રવર્તી ભોક્ષે ગયા છે, સુભૂમ અને બ્રહ્મદત્ત એ બે ચક્રી સાતમી નરક પૃથ્વીએ ગયા છે તથા મયવા અને સનતકુમાર એ બે ચક્રવર્તી સનતકુમાર નામના ત્રીજા સ્વર્ગમાં (દેવલોકમાં) ગયા છે. ૫૬.

૩૧ વાસુદેવ અને બળદેવની ગતિ—

અનિયાણકડા રામા, સવ્વે વિ ય કેસવો નિઆણકડા ।
ઉહું ગામિ અ રામા, કેસવ સવ્વે અહોગામી ॥ ૫૮ ॥

સર્વે બળદેવો નિયાણા^૧ રહિત હોય છે, અને સર્વે વાસુદેવો પૂર્વે નિયાણું કરેલા જ હોય છે. તેથી સર્વે બળદેવો ઊર્ધ્વગામી (સ્વર્ગ કે ભોક્ષગામી) હોય છે, અને સર્વે વાસુદેવો અધોગામી (નરકગામી) જ હોય છે. ૫૮ [પ્રતિવાસુદેવો પણ નરકગામી હોય છે.]

૩૨ ચક્રવર્તી અને વાસુદેવની ઉત્પત્તિનો અનુક્રમ.

ચક્કિદુગં હરિપણગં, પણગં ચક્કી ય કેસવો ચક્કી ।
કેસવ ચક્કી કેસવ, દુચક્કી કેસવો ચક્કી ॥ ૫૯ ॥

પ્રથમ બે ચક્રવર્તી, પછી પાંચ વાસુદેવ, પછી પાંચ ચક્રવર્તી. પછી એક વાસુદેવ, પછી એક ચક્રી, પછી એક વાસુદેવ, પછી એક ચક્રી, પછી એક વાસુદેવ, પછી બે ચક્રી, પછી એક વાસુદેવ, પછી એક ચક્રવર્તી—આ અનુક્રમે આ ભરતક્ષેત્રમાં ૧૨ ચક્રવર્તી અને ૯ વાસુદેવો થયા છે. ૫૯.

(ઉપરની ગાથા ચાકિનીમહત્તરા સાધ્વી પાસેથી સાંભળીને હરિભદ્ર નામના વિગ્રે તેના અર્થ ન સમજવાથી સાધ્વીજીએ તેના અર્થ કહેતાં પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે જૈન ધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો.)

૩૩ ત્રેસઠ શસાકાપુરૂપના મળીને કુલ જીવ, કાયા
પિતા અને માતાની સંખ્યા અને ગતિ.

તેસઠ્ઠિસિલાકાણં, પદવી તિસઠ્ઠી આગમે મળિયા ।

મુગુણસઠ્ઠી જીવા, સઠ્ઠી પુણ હુંતિ કાંયાઓ ॥ ૬૦ ॥

ત્રેસઠ શસાકા (ઉત્તમ) પુરૂષોની ત્રેસઠ પદવીઓ આગમમાં કહી છે, તે સર્વના મળીને જીવો ઓગણસાઠ છે, અને કાયાઓ સર્વ મળીને સાઠ થાય છે. કેમકે શાંતિનાથ, કુંથુનાથ અને અરનાથ એ ત્રણ જીવે તીર્થંકર પદવી અને ચક્રવર્તી પદવી એ બે એક શરીરે ભોગવવાથી શરીર ૬૦ તથા મહાવીર સ્વામીના જીવે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવની પદવી બૂદા શરીરે ભોગવેલી હોવાથી જીવ ઓગણસાઠ થાય છે. ૬૦

તેસિં વાવન્ન પિયા, તસ્સ ણં હુંતિ ઇગસઠ્ઠિ જળણીઓ ।

વીસં તુ નિરયગઈઓ, અવસેસાણં ચં સુગઈગઈ ॥ ૬૧ ॥

તે ત્રેસઠ ઉત્તમ પુરૂષોના કુલ પિતા બાવન થાય છે (કેમકે નવ વામુદેવ અને નવ બળદેવના પિતા એક એકજ હોવાથી તથા શાંતિનાથ, કુંથુનાથ અને અરનાથ એ બધે પદવીવાળાના પણ એક એકજ પિતા હોવાથી બાર ઓછા થતાં એકાવન થયા, અને મહાવીરના પિતા બે (ઋષભદત્ત ને સિદ્ધાર્થ) હોવાથી એક વધારતાં બાવન થાય છે.) તે ત્રેસઠની માતાઓ એકસઠ થાય છે. (કેમકે શાંતિ, કુંથુ અને અરનાથની તીર્થંકર ને ચક્રીપણની એકજ માતા હોવાથી ત્રણ ઓછી કરતાં અને મહાવીરની માતા બે (દેવાનંદ ને ત્રિશક્તી) હોવાથી એક વધારતાં એકસઠ થાય છે.)

તે ત્રેસઠમાંથી વીશ પુરુષો નરક ગતિમાં ગયા છે (નવ વામુદેવ, નવ પ્રતિવામુદેવ અને બે ચક્રી કુલ ૨૦) અને બાકીના તેંતાલીશ-માંથી ત્રણ તીર્થંકર ને ચક્રી એકજ હોવાથી ત્રણ બાદ જતાં ૪૦ મુગતિમાં ગયા છે એટલે સ્વર્ગ કે મોક્ષે ગયા છે. ૬૧.

૩૪ ચક્રીના ચાંદ રત્નોને ઉપજવાનાં સ્થાન વિગેરે.

ચરો આઠહેરે, મંડારે તિન્નિ દુન્નિ વેયઢ્ઢે ।

ઇક્કં રાયગિહમ્મિ ચ, નિયનયરે ચેવ ચત્તારિ ॥ ૬૨ ॥

ચાર રત્નો આયુધશાળામાં ઉત્પન્ન થાય છે. ત્રણ રત્ન ભાંગા-ગારમાં ઉપજે છે, બે રત્ન વૈતાલ્યમાં ઉપજે છે, એક રત્ન રાજમ-હુલમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને ચાર રત્નો પોતાના નગરમાં (રાજ-ધાનીમાં) ઉત્પન્ન થાય છે. ૬૨. તે આ પ્રમાણે—

ચક્કઅસિચ્છત્તદંડા, આઠહસાલાઈ હુંતિ ચત્તારિ ।

ચમ્મમણિકાગણિનીહી, સિરિગેહે ચક્કિણો હુંતિ ॥ ૬૩ ॥

સેનાવઈ ગાહાવઈ, પુરોહિય વઢ્ઢઈ ચ નિયનયરે ।

ચીરયણં રાયકુલે, વેયઢ્ઢતટે કરી તુરયા ॥ ૬૪ ॥

ચક્ર, ખડ્ગ, છત્ર અને દંડ એ ચાર રત્નો આયુધશાળામાં ઉત્પન્ન થાય છે; ચર્મ, મણિ અને કાકણી એ ત્રણ રત્નો ચક્રીના શ્રીગૃહમાં-ભાંગાગારમાં ઉત્પન્ન થાય છે; સેનાપતિ, ગાથાપતિ, પુરો-હિત અને વર્ધકી એ ચાર રત્નો પોતાના નગરમાં (રાજધાનીમાં) ઉત્પન્ન થાય છે. ત્રીરત્ન રાજકુળમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તથા હસ્તી-રત્ન અને અર્ધરત્ન વૈતાલ્ય પર્વતના તટને વિષે-સમીપે ઉત્પન્ન થાય છે. ૬૩-૬૪

૧ આ સાત રત્ન એકેદ્રિય છે, બાકીના સાત પંચેદ્રિય છે. તે દરેક હમર હમર દેવ અધિષ્ઠિત હોય છે.

૩૫ ચક્રવર્તીનાં નવ નિધાન.

નેસપ્પે^૧ પંડુચણ^૨, પિંગલે^૩ સવ્વરયણ^૪ મહાપડમે^૫ ।

કાલે^૬ ચ મહાકાલે^૭, માણવગનિહી^૮ મહાસંખે^૯ ॥ ૬૫॥

નેસર્પ ૧, પાંડુક ૨, પિંગલ ૩, સર્વરત્ન ૪, મહાપદ્મ ૫, કાલ ૬, મહાકાલ ૭, માણવક નામનો નિધિ ૮ અને મહાશંખ ૯ એ નવ નિધાન ચક્રવર્તીને હોય છે. ૬૫

૩૬ સ્ત્રીજાતિને શુ' શુ' સ્થિતિ પ્રાપ્ત ન થાય ?

અરિહંત-ચક્રિ-કેસવ-ચલ-સંભિન્ને ચ ચારણે પુઞ્જા ।

ગણહર પુલાગ આહારગ, ન હુ ભવઈ એસ મહિલાણં ॥૬૬॥

અરિહંત, ચક્રવર્તી, વામુદેવ, બળદેવ, સંલિખત્રોતલખિય, ચારણલખિય,^૧ ચૌદ પૂર્વ, ગણધર, પુલાકલખિય અને આહારક શરીર-આ દશ પદવી સ્ત્રી જાતિને પ્રાપ્ત થાય નહીં. (મહત્તીનાથ તીર્થંકર થયા તે અચ્છેદં જાણુ.) ૬૬

૩૭ અભવીને શુ' શુ' પ્રાપ્ત ન થાય ?

ઉત્તમ નર પંચુત્તર, તાયત્તીસા ચ પુઞ્જધર ઇંદા ।

જિણદાણ દિક્ખ સાસણ-દેવી જક્ખા ચ નોઽમ્મજ્જા ॥૬૭॥

ઉત્તમ નર (શલાકા પુરૂષ), પાંચ અનુત્તર વિમાન, તાયત્તિશ દેવ, પૂર્વધરમણુ, ઇંદ્ર, જિનેધરનું દાન (વર્ષાદાન), જિનેધરને હાથે દીક્ષા, સાસનદેવી અને શામનયક્ષ, આ નવ સ્થાન અભવી પામે નહીં. ૬૭

૩૮ શ્રાવકને વસંવા લાયક સ્થાન.

જત્ય પુરે જિણભવણં, સમયવિઝ સાહુસાવગા જત્ય ।

તત્ય સંયા વસિયવ્વં, પઝરજલહંધણં જત્ય ॥ ૬૮ ॥

જે પુરમાં જિનેશ્વરનું ચૈત્ય હોય. જ્યાં સિદ્ધાંતને જાણનાર સાધુ તથા શ્રાવકો હોય. તથા જ્યાં ઘણું જળ અને બળતણ મળતું હોય ત્યાં શ્રાવકે સદા નિવાસ કરવો યોગ્ય છે. ૬૮

૩૯ શ્રાવકના એકવીશ ગુણ.

ધમ્મરયણસ્સ જુગ્ગો, અવખુદ્દોઃ રૂવવંર પગહસોમોર ।

લોગપ્પિઓઃ અકૂરોઃ, મીરુદ્ અસઢોઃ સુદક્ખિન્નૂઃ ૬૯ ॥

લજ્જાલુઓઃ દયાલુઃ, મજ્જતથો સોમદિટ્ઠીઃ ગુણરાગીઃ ૭૦ ॥

સક્રહઃ સુપકવજુત્તોઃ, સુદીહદંસીઃ વિસેસન્નૂઃ ૭૧ ॥

બુઢ્ઢાણુગોઃ વિણીઓઃ, કયન્નુઓઃ પરંજણસ્સ

હિતકારી ૨૦ ।

તહ ચેવ લહ્હલ્લકચોરઃ, ડગવીસગુણો હવહ સઢ્ઢો ॥ ૭૨ ॥

આવા એકવીશ ગુણવાળો શ્રાવક ધર્મરૂપી રૂતને લાયક છે. — અશુદ્ધ અંશે કોઈના દોહ વિગે ન કરે, તુચ્છમનવાળો ન હોય તે ૧, સારા રૂપવાળો ૨, સ્વભાવે કરીને ગાંત ૩. લોકને પ્રિય ૪. કરતાં નહિત ૫, પાપથી લીરૂ-ખીનારો ૬, અશઠ-શઠતા નહિત ૭. અત્યંત દાક્ષિણ્યતાવાળો ૮, લજ્જાળુ ૯, દયાળુ ૧૦, મધ્યસ્થ સતો મૌન્ય દષ્ટિવાળો ૧૧. ગુણનો રાગી ૧૨. સારી વાર્તાનો જ કરનાર ૧૩, સારા પદ્ધતિ (પદ્ધતિ) વાળો ૧૪, મુદીર્ષદર્શી-લાંબી દષ્ટિએ વિચાર કરનાર ૧૫, વિશેષ જાણનાર ૧૬, દુઃખને અને અનુસરનાર

૧૭, વિનયપાળો ૧૮, કૃતજ્ઞ-કરેલા ઉપકારને, જાણનાર ૧૯, અન્ય જનોનું હિતકરનાર (પુરોપકારી) ૨૦, તથા લબ્ધલક્ષ્ય-કોઈપણ હકીકતના લક્ષ્યને-રહસ્યને સમજી જનાર ૨૧-આ એકવીશ ગુણુ આવકમાં-હોય. છે. ૬૮-૭૦-૭૧

૪૦ ગૃહસ્થના નેખ્યાશી ઉત્તર ગુણુ.

પન્ચવક્ષાણાભિગ્ગહ, સિવસ્થા તવ પડિમ ભાવણા સીલા ।

૧૦ ૪ ૪ ૧૨ ૧૧ ૧૨ ૧૮

ધમ્મા પૂઆર્ચિતા, ગિહિ ઉત્તરગુણા ઇગુણનર્ચઈ ॥ ૭૨ ॥

૧૦ ૮

દશપ્રકારના પચ્ચખખાણુ કરનાર ૧૦, ચારપ્રકારના અભિગ્રહ કરનાર ૪, ચાર શિક્ષાવ્રતને વારંવાર આચરનાર ૪, બાહ્ય અભ્યંતર મળી ૧૨ પ્રકારનો તપ કરનાર ૧૨, આવકની ૧૧ પડિમા વહેનાર ૧૧, બાર લાવના લાવનાર ૧૨, ૧૮ લેટે રીયજ પાળનાર ૧૮, દશ પ્રકારના યતિધર્મનો ઈચ્છક ૧૦, અને આઠ પ્રકારની જિનપૂજા સંબંધી ચિંતા કરનાર અર્થાત પૂજા કરનાર ૮-એ રીતે ૮૬ ગૃહસ્થના ઉત્તરગુણુ કહેલા છે- ૭૨.

૪૧ શિષ્યની જ્ઞાન આપવા માટે યોગ્યતા અયોગ્યતાને

આશ્રી ૧૪ દર્શાવતા નામ.

(શ્રી નંદીસુત્ર ગાથા ૪૪)

સેલઘણ કુડંગ ચાલણી-પરિપૂણગ હંસ મહિસ મેસે ચ ।

મસગ જલૂગ વિરાલી, જાહગ ગો મેરી આમીરી ॥ ૭૩ ॥

૧ સેલઘન પાપાણુ (મગચેળીયો પથર), ૨ કુડંગ (ઘડા). ૩ ચાલણી, ૪ પરિપૂણગ (ઘી ગળવાની ગરણી), ૫ હંસ, ૬ મહિષ (પાડા), ૭ મેય (બકરો), ૮ મગક (મચ્છર), ૯ જલૌક (જળો). ૧૦ ખિલાડી, ૧૧ જાહક નામનું પક્ષી, ૧૨ ગો (ગાય), ૧૩ ભેરી

(શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવને દેવતાએ આપેલી બેરી) અને ૧૪ આલીરી (ભરવાળી મી) આ ચૌદ દર્શાવે છે. ૭૩. શ્રી નંદીસૂત્રમાં 'મુદ્-ગશૈલના પ્રતિપક્ષીપણે કૃષ્ણભૂમિનું' ને આલણીના પ્રતિપક્ષીપણે, તાપસના પાત્રનું દર્શાવે આપી સંખ્યા ૧૬ ની કરી છે, તે દર્શાવે નંદીસૂત્રની દીકામાંથી આ નીચે આપવામાં આવ્યા છે.

સેલ ધન- શૈલ એટલે પર્વત અર્થાત્ મગની જેવડા પથ્થરનો કંકરો અને ધન એટલે મેઘ આ બેનું દર્શાવે આ પ્રમાણે છે:-

કોઈ ગાયના પગલા જેવડા મોટા અરુણમાં મગના દાણા જેવડા મુદ્ગશૈલ નામનો પથ્થરનો કંકરો હતો, અને બીજા બાણુ જળદ્રીપ જેવડા પુષ્કરાવર્ત નામનો મહામેઘ હતો. તેમાં નારદ જેવા કોઈ કલહમિય મનુષ્યે પ્રથમ મુદ્ગશૈલની પાસે જઈને તેને કહ્યું કે-“હે મુદ્ગશૈલ ! એક વખત મહાપુરુષોની સલામાં મેં કહ્યું કે-મુદ્ગશૈલ કદાપિ પાણીથી બેઢાય જ નહીં. આ પ્રમાણે કહી તારા ગુણની મેં પ્રશંસા કરી, તે વખતે પુષ્કરાવર્ત મેઘ તારું નામ પણ સહન કરી શક્યો નહીં. તેથી તે બોલ્યો કે-બોલી પ્રશંસા કરવાથી સંયુ. મારી ધારાથી મોટા કૃણપર્વતો પણ બેઢાય જાય તો તે બિચારા મુદ્ગશૈલની કંઈ ગણના ? આ પ્રમાણે તેણે તારી નિંદા કરી.” તે સાંભળી મુદ્ગશૈલ અહંકારથી બોલ્યો કે-“હે નારદજી ! ધણું બોલવાથી શું કંઈ ? તે દુષ્ટ મેઘ સાત રાતદિવસ મુશાલધારાએ વરસે તોપણ એક તલના ફાતરાનો હલતરો આંશ પણ મારો બેઢાય તો હું મારું મુદ્ગશૈલ એવું નામ જ નારણ ન કરું-‘મદલી નાંખું.’” તે સાંભળી તે પુરૂષે પુષ્કરાવર્ત મેઘની પાસે જઈ મુદ્ગશૈલે કહેલાં વચન અતિશયોક્તિ સહિત તેની પાસે કહ્યા. તે સાંભળી કોપ પામેલા તે મેઘ સાત રાત્રિદિવસ મુશાલધારા વૃષ્ટિ કરી. પછી વિચાર કર્યો કે-“તે બિચારો મુદ્ગશૈલ વહેણે જ સમૂળ દબાઈ ગયો હશે.” એમ ધારી તેણે વૃષ્ટિ બંધ કરી. ત્યારપછી અનુક્રમે પૃથ્વીપરથી મર્ગ જળ દૂર થયું ત્યારે જોયું તો તે મુદ્ગશૈલ પ્રથમ જે પૃથ્વી મલિન રખાતો હતો તે ઉલટો આત્યંત ચકચકિત દેખાવા લાગ્યો. અને તેણે ઘસીને નાદને તથા પુષ્કરાવર્તને કહ્યું કે-

“ અહો ! આવો, આવો. તમારું સ્વાગત છે ! અહો અમને ધન્ય છે કે આજ તમારું અકસ્માત દર્શન થયું. ” એવાં તેનાં હાંસીના વચન સાંભળી પુસ્કરાવત શરમાઈને આદ્યો ગયો.

આ દૃષ્ટાંતનો ઉપનય એ છે જે—મુદ્ગશૈલની જેવો કોઈ જડ-ભુદ્ધિવાળો શિષ્ય હોય તેને તેના આચાર્યે મોટા પ્રયત્નથી ભણાવ્યા છતાં એક અક્ષર પણ આવડ્યો નહીં, ત્યારે આચાર્યે તેને અયોગ્ય ધારી તેની ઉપેક્ષા કરી. ત્યારપછી કોઈ યુવાન વયવાળા, ગર્વિષ્ઠ અને નવા આચાર્ય એમ કહેવા લાગ્યા કે—“ શિષ્યને ન આવડે તેમાં આચાર્યનો જ દોષ છે. ગમે તેવો જડ શિષ્ય હોય તોપણ સારા આચાર્ય તેને પંડિત કરી શકે છે. ” ઈત્યાદિક અભિમાનનાં વચન બોલી પ્રતિજ્ઞા કરી તે અયોગ્ય શિષ્યને ભણાવવા લાગ્યા. પરંતુ તેના હૃદયમાં એક શબ્દનો અર્થ પણ પરિણમ્યો નહીં. એટલે થાકીને તે નવા આચાર્યે ભ્રષ્ટપ્રતિજ્ઞાવાળા થવાથી લજ્જિત થઈને આદ્યો ગયા. તાત્પર્ય એ છે કે—આવા અયોગ્ય શિષ્યને શાસ્ત્ર શીખવવાથી તેને ઉલ્ટો અનર્થ પ્રાપ્ત થાય છે અને બીજા અનેક પ્રાણીઓને પણ તે અનર્થકારક થાય છે. ૧.

૨ હવે કૃષ્ણભૂમિ જેવા યોગ્ય શિષ્યને શાસ્ત્ર ભણાવવું. કેમકે કૃષ્ણભૂમિમાં પડેલી જળવૃષ્ટિ જમીનમાં સમાઈ જાય છે અને વાવેલું બીજ ઘણું બીજીને ઉત્પન્ન કરે છે. તેમ યોગ્ય શિષ્યને આપેલું શાસ્ત્ર સ્વપરનો વિકાસ કરી અત્યંત શુભપણે પરિણમે છે. તેથી તેવા કૃષ્ણભૂમિ સમાન શિષ્યોને યોગ્ય જાણવા.

૩ કુટ-ધડા તે બે પ્રકારના હોય છે. નવા અને જૂના. નવા એટલે તન્કાળ નીંલાડામાંથી કાઢેલા. જૂના ઘણા બે પ્રકારના હોય છે—ભાવિત અને અભાવિત. ભાવિત પણ બે પ્રકારના હોય છે—જે કપૂર વિગેરે પ્રશસ્ત દ્રવ્યથી ભાવિત કરેલા તે પ્રશસ્ત દ્રવ્યભાવિત, તથા લસણ વિગેરે અપ્રશસ્ત દ્રવ્યથી ભાવિત કરેલા તે અપ્રશસ્ત દ્રવ્યભાવિત કહેવાય છે. તેમાં જે પ્રશસ્ત દ્રવ્યભાવિત છે તે પણ બે પ્રકારના છે. વામ્ય એટલે વમન કરાવવા લાયક અર્થાત્ જેનો લેખ જતો રહે તેવા તથા બીજા

અવામ્ય એટલે જેનો લેખ કદાપિ કોઈપણ રીતે કાઢી શકાય નહીં તેવા. હવે અભાવિત એટલે કોઈ પણ દ્રવ્યથી જે વાસિત કરેલા ન હોય તે. આ ઘડાની જેમ શિષ્યોના પણ પ્રથમ બે પ્રકાર છે. નવા અને જૂના. તેમાં જે બાલ્યાવસ્થાવાળા હોવાથી અજ્ઞાની હોય અને તેને પ્રતિબોધ કરવાનો આરંભ કર્યો હોય ત્યારે તે નવા કહેવાય છે. તથા જૂના બે પ્રકારના છે. ભાવિત અને અભાવિત. તેમાં અભાવિત એટલે જે પ્રાણી કોઈપણ ધર્મથી વામિત થયેલ ન હોય તે. ભાવિતના બે પ્રકાર છે—એક તો મિથ્યા-દર્શનીએ કે પાસત્યાદિકે વાસિત કરેલા હોય તે, અને બીજા સંવિન્ન સાધુએ વાસિત કરેલા હોય તે. મિથ્યાત્વી કે પાસત્યાદિકે વાસિત કરેલા પણ બે પ્રકારના હોય છે—વામ્ય અને અવામ્ય. સંવિન્ન સાધુએ વાસિત કરેલા પણ બે પ્રકારના હોય છે. વામ્ય અને અવામ્ય. આ સર્વ પ્રકારોમાં જે નવા હોય, જે જૂના છતાં અભાવિત હોય, જે મિથ્યાત્વી કે પાસત્યાદિકે ભાવિત કર્યા છતાં પણ વામ્ય હોય, તથા જે સંવિન્ન સાધુએ વાસિત કરેલા અવામ્ય હોય તે સર્વ યોગ્ય છે અને બાકીના મર્દ પ્રકારો અયોગ્ય છે.

અથવા કુદરુદ્ધાંત આ રીતે જાણવું—અહીં કુદ-ઘડા ચાર પ્રકારના જાણવા—છિદ્રકુદ (જેને તળીયે છિદ્ર હોય તે) ૧, ખંડ કુદ (જેનો એક બાજુનો ખંડ-ઠીબ હોય નહીં તે) ૨, કંઠાડીન કુદ (જેને કાંઠો ન હોય તે) ૩, તથા સંપૂર્ણ કુદ (જે પરિપૂર્ણ અવયવવાળો હોય તે) ૪. આ પ્રમાણે શિષ્યો પણ ચાર પ્રકારના જાણવા. તેમાં જે શિષ્ય વ્યાખ્યાનની મંડલીમાં બેઠો હોય ત્યારે આચાર્યની કહેલી સર્વ વ્યાખ્યા સમજે, પણ ભણી રહ્યા પછી મંડલીમાંથી ઉઠીને જાય કે તરત પૂર્વાપરના સંબંધની શક્તિ રહિત હોવાથી સર્વ બૂલી જાય તે છિદ્રકુદ સમાન જાણવો. કેમકે છિદ્રકુદમાં પણ પાણી ભર્યું હોય તો તે જ્યાંસુધી તેજ દેકાણું રહ્યું હોય ત્યાંસુધી છિદ્ર પૃથ્વી સાથે વખાયેલ હોવાથી તેમાં પાણી ભર્યું રહે છે, પણ તેને ઉપાડી લઈએ તો નીચના છિદ્રમાંથી અનુક્રમે સર્વ જળ નીકળી જાય છે. ૧-બીજાં જે શિષ્ય વ્યાખ્યાનની મંડલીમાં બેઠો હોય ત્યારે પણ અર્થભાગ,

ત્રિભાગ કે ચતુર્થભાગે કરીને સહિત એવા સૂત્રાર્થને સમજે અને ઉઠ્યા પછી પણ તેટલુંજ યાદ રાખે તેને ખંડકુટ જેવો શિષ્ય જાણવો. ૨. ત્રીજો જે કાંઈક હીન સૂત્રાર્થને સમજે અને પછી પણ તેટલુંજ યાદ રાખે તે કંટહીન કુટ જેવો જાણવો. ૩. તથા ચોથો જે પરિપૂર્ણ સમગ્ર સૂત્રાર્થને સમજે અને તેટલુંજ યાદ રાખે તે સંપૂર્ણ કુટ સમાન જાણવો. ૪. અહીં છિદ્રકુટની જેવો શિષ્ય એકાંતે અધ્યાય છે. બાકીના ત્રણ યોગ્ય છે. પરંતુ ઉત્તરેતર ઐષ્ટ છે.

૪-૫ ચાલણી-સૌરા ચાળવાની ચાળણીમાં નાંખેલું જળ જેમ તત્કાળ નીકળી જાય છે, તેમ જેને સૂત્રાર્થ ભણાવવા માંડ્યો, ને તરત જ ભૂલી જાય, તે ચાલણી સમાન એકાંત અધ્યાય શિષ્ય જાણવો. ૪. ચાળણીથી પ્રતિપક્ષભૂત વંશદળથી બનાવેલું તાપસનું ભાગન (કમંડળ) હોય છે, કે જેમાંથી એક બિંદુ માત્ર જળ પણ સ્વચ્છ નથી. તેના સમાન જે શિષ્ય હોય તેને યોગ્ય જાણવો. ૫.

૬ પરિપૂર્ણક-એટલે ધી, દુધ વિગેરે ગળવાની ગળણી અથવા મુઠ્ઠાની માળો. તેનાવડે આંલીરીએ ધી ગળે છે. જેમ આ પરિપૂર્ણક કમરને પોતામાં ધારણ કરી રાખે છે અને ધીના ત્યાગ કરે છે, તેમ જે શિષ્ય વ્યાખ્યાન વિગેરેમાં જે અવધા ધાય તેમાંથી દાવને અહણ કરે અને ગુણનો ત્યાગ કરે, તે પરિપૂર્ણક જેવો શિષ્ય એકાંતે અધ્યાય જાણવો.

૭ હંસ-જેમ હંસ જળમિશ્રિત દૂધમાંથી દૂધ પીએ છે અને જળ અહણ કરતો નથી, તેમ જે શિષ્યદાવનો ત્યાગ કરી ગુંજને જ અહણ કરે છે, તેવો હંસજેવો શિષ્ય એકાંત યોગ્ય જાણવો. (અહીં કોળને સંકા ધાય કે-જિનેશ્વરના વચનમાં દાવનો જ અસંલપ છે તો દાવનું અહણ શી રીતે થાય? ઉત્તર-ખરી વાત છે. જિનેશ્વરના વચનમાં દાવ છે-જ નહીં. પરંતુ વ્યાખ્યા કરનાર ગુરૂ જ્યારે ઉપયોગ વિના પ્રમાદથી બોલે ત્યારે તેમાં દાવનો સંલપ છે, અથવા ભણનાર ગિય કુપાત્ર હોય તો ગુણવાળા વચનને પણ દાવરૂપે પોતાના વ્યાખ્યામાં પરિવર્તિત કરે છે. આવા કારણથીજ દાવનો સંલપ કહેલો છે.)

૮ મહિષ-જેમ સરોવરમાં પાણી પીવા બધા ત્યારે તે પાણીમાં પ્રવેશ કરી વારંવાર મસ્તક અને શીંગડાવડે તથા ચાલવાવડે પાણીને ડાળી નાંખે છે, તેથી પોતે પણ પાણી પી શકતો નથી અને બીજા પ્રાણીઓને પણ પીવા લાયક જળ રહેવા દેતો નથી. તેમ જે શિષ્ય વ્યાખ્યાનમાં અરાખર સમજ્યા વિના જ કુતર્ક અને વિકૃત્તાદિકવડે વ્યાખ્યાનને ડાળી નાંખે છે કે જેથી પોતાને તથા પરને વ્યાખ્યાન સાંભળવામાં અને સમજવામાં વિઘાત થાય છે, તે મહિષ સમાન શિષ્યને એકાંતે અપોખ્ય જાણવો.

૯ મેષ-જેમ ઘેરો શરીરને નિશ્ચળ રાખી નાના ખાદ્યમાં રહેલા ઘોઘ જળને પણ ડાળ્યા વિના તે પાણી પીએ છે, તેમ જે શિષ્ય વિનયપૂર્વક આચાર્યના ચિત્તને પ્રસન્ન રાખીને તેમની પાસેથી એક શબ્દ માત્ર (અક્ષ) જ પૂછીને અહુષ્ઠ કરી લે છે, તેવા મેષ સમાન શિષ્યને એકાંતે અપોખ્ય જાણવો.

૧૦ મસૂક-જે શિષ્ય પવન ભરેલી મસકની જેમ ગુરૂના બલિત્રિગેરેના દોષોને પ્રગટ કરી ગુરૂના મનમાં વ્યથા ઉત્પન્ન કરે છે તેને મસૂક અપોખ્ય શિષ્ય જાણવો.

૧૧ જલૌકા-જો જેમ શરીરને દુલબ્યા વિના ખરાબ રીતેને ખેંચી લે છે, તેમ જે શિષ્ય ગુરૂને દુલબ્યા વિના તેની પાસેથી જ્ઞાનને અહુષ્ઠ કરી લે છે, તે જલૌકા સમાન એવો જાણવો.

૧૨ બિલાડી-જેમ બિલાડી દુધ સ્વભાવને હાથે પાત્રમાં રહેલા દૂધને ભૂમિપર ડાળી નાંખીને પછી પીએ છે (ચારે છે) તેમ જે શિષ્ય વિનયપૂર્વક કરવાના ગુણવાળો નહીં હોવાથી પોતે સાક્ષાત્ ગુરૂ પાસે જઈને જ્ઞાનની વ્યાખ્યા સાંભળે નહીં. પરંતુ વ્યાખ્યા સાંભળીને ઉભા થયેલા કેટલાક સાધુઓ વિગેરેને પૂછી પૂછીને હાંકું બાણે તેને બિલાડી સમાન અપોખ્ય જાણવો.

૧૩ જાહક-જેમ જાહક પક્ષી પાત્રમાં ગેહુ ઘાડું ઘાડું
 દૂધ પીને પક્ષી તેના પડખાને ચાટે છે તેમ
 જે શિષ્ય ગુરૂપાસેથી ગ્રહણ કરેલા (ભણેલા) સૂત્રાર્થને અત્યંત
 પરિચિત (દૃઢ) કરી પક્ષી બીજું આગળ લાવે છે, તે જાહક
 સમાન શિષ્ય યોગ્ય જાણવો.

૧૪ ગો-ગાયનું દષ્ટાંત આ પ્રમાણે-કોઈ કુટુંબિકે કોઈ વેદ
 ભણેલા ઉત્તમ ચાર બ્રાહ્મણોને ગાયનું દાન
 આપ્યું. તેમણે વારા પ્રમાણે એક એક દિવસ પોતાને ઘેર ગાય
 રાખી દાહવાનો ઠરાવ કર્યો. પક્ષી પહેલે દિવસે જેણે ગાય રાખી,
 તેણે વિચાર કર્યો કે-“આ ગાયને હું કાંઈપણ ખાવા પીવાનું
 આપીશ, તેના લાભ તો મને મળવાનો નથી, કેમકે કાલે બીજાને
 ત્યાં જશે, તેથી મારે શામાટે કાંઈપણ ખાવા આપવું જોઈએ ? ”
 એમ વિચારીને તેણે તે ગાયને કાંઈપણ ખાવા આપ્યું નહીં, અને
 દાહવાયું તેરું દૂધ દોહી લીધું. એ જ પ્રમાણે બીજા ત્રણ બ્રાહ્મણોએ
 પણ તેવો જ વિચાર કરી ગાયને કાંઈપણ ખાવાપીવા આપ્યું નહીં.
 તેથી કેટલેક દિવસે તે ગાય ખાધા પીધા વિના મરણ પામી. તેથી
 લોકમાં તેમની ઘણી નિંદા થઈ અને ત્યારપછી કોઈએ તેમને ગાયનું
 દાન આપ્યું નહીં. તે જ પ્રમાણે જે શિષ્ય એવો વિચાર કરે કે-
 “ ગાય સદૃશ આચાર્ય કેવળ અમને જ લણાવે છે એમ નથી,
 પ્રાતીચ્છિક^૧ સાધુઓને પણ લણાવે છે, તેથી તેઓજ ગુરૂને વિનય
 વ્રેયાવશ્ય વિગેરે કરશે; અમારે શામાટે કાંઈ કરવું જોઈએ ? ” હવે
 પ્રાતીચ્છિક સાધુઓ પણ એવો વિચાર કરે કે-“ આ ગુરૂના વિન-
 યાદિક તેમના શિષ્યો જ કરશે, અમે તો થોડા દિવસ જ રહેવાના
 છીએ, તેથી અમે શામાટે કરીએ ? ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી
 કોઈપણ શિષ્યે આચાર્યના વિનયાદિક ન કરવાથી આચાર્ય સીદાયા
 લાખ્યા, તેથી લોકમાં તે શિષ્યોની નિંદા થઈ. તેમ જ તેવા અવિનીત
 શિષ્યોને બીજા ગચ્છાદિકમાં પણ સૂત્રાર્થના અભ્યાસ દુર્લભ થયો.
 તેથી આવા શિષ્યોને અયોગ્ય જાણવા.

આ ગાયનું દણંત બીજ રીતે આ પ્રમાણે બજાવું. દોઢએ ચાર આઠણેને એક ગાય દાન તરિકે આપી. તેમણે પણ પૂર્વની જેમ વારા પ્રમાણે એક એક દિવસ રાખવાનો કરાવ કર્યો. પછી પહેલા આઠણે વિચાર કર્યો કે—“જો હું આ ગાયને ખાવા પીવા નહીં આપું અને બીજા પણ મારી જેવો વિચાર કરી નહીં આપે તો આ ગાય મરણ પામશે, તેથી લોકોમાં અમારી નિંદા થશે અને કરી અમને કાંઈ જોદાન આપશે નહીં. અને જો આને હું ખાવા પીવાનું આપીશ તો તેથી યુદ્ધ થયેલી ગાયને બીજા આઠણે પણ જે દોહન કરશે તેનો પણ મને મોટો લાભ છે અને હું પણ કરી કરી વારા પ્રમાણે આને દોહ શકીશ.” એમ વિચારી તેણે ખાવા પીવાનું આપ્યું. તે જ પ્રમાણે બીજા ત્રણ આઠણેએ પણ તેવો જ વિચાર કરીને આપ્યું. તેથી તેઓએ ચિરકાળ ગાયનું દોહન કર્યું. લોકમાં તેમની પ્રશંસા થઈ અને બીજા બીજા દાન પણ લોક થકી તેઓ પામ્યા. એ જ પ્રમાણે જે શિષ્યો એવો વિચાર કરે કે—“જો અમે આચાર્યના વિનયાદિક નહીં કરીએ તો આચાર્ય સીદાશે, લોકમાં અમારી નિંદા થશે અને બીજા ગમ્મમાં પણ અમને કોઈ લણાવશે નહીં. વળી આ ગુરૂએ અમને વીક્ષાદિક આપ્યાં છે તેથી તે અમારા મોટા ઉપકારી છે, મોટા અવશ્ય તેનો વિનયાદિક અમારે કરવો જોઈએ, વળી અમારા કરેલા વિનયાદિકથી પ્રાતીચ્છિક સાધુઓને પણ લણવાનો લાભ થશે, તે પણ અમને જ લાભ છે.” ઇત્યાદિક વિચારીને ગુરૂની વૈયાવશ્ય કરે. હવે પ્રાતીચ્છિક સાધુઓ પણ એવો વિચાર કરે કે—“પ્રત્યુપકારની આશા વિના જ આ આચાર્ય અમને લણાવવાનો મહા ઉપકાર કરે છે, આનો બદલો અમે રી રીતે વાળી શકીએ, તો પણ જે કાંઈક વિનયાદિક થાય તે અમે કરીએ.” એમ વિચારીને તેઓ પણ ગુરૂનો વિનયાદિક કરવા લાગ્યા, તેથી લોકોમાં તેમની પ્રશંસા થઈ અને પોતાને સ્વત્ત્વનો લાભ ચિરકાળ સુધી થયો. આવા શિષ્યોને યોગ્ય બજાવવા.

૧૫ ભેરી—દ્વારકા નગરીમાં શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ રાજ્ય કરતા હતા, તે રાજવાળી વસ્તુમાંથી પણ ગુણને જ મહત્ત્વ કરતા હતા, તથા નીચા સુદ્રવડે કદાપિ મુદ્દ કરતા નહોતા,

ઐકદા સૌધર્મ ઇંદ્રે તેના આ બે ગુણોની પ્રશંસા કરી. તે સાંભળી કોઈ દેવ તેની પરીક્ષા કરવા માટે આવ્યા. તેણે ઐક અત્યંત કોહેલા, દુર્ગંધી, -મુખ ઉઘાડીને મુતેલા અને ચરવાની તૈયારીવાળા કુતરાનું રૂપ વિકૃત્તી ઐક ખાલમાં સૂક્યું. તે વખતે તે માર્ગે કૃષ્ણ વામુદેવ સૈન્ય સહિત ઉજ્જયંત પર્વતપર પધારેલા શ્રી નેમિનાથને વાંદવા નીકળ્યા. આગળ ચાલનારા સૈન્યના મનુષ્યો તે કુતરાની દુર્ગંધને લીધે વમ્રવટે નાશિકાને કાંકી ફર ચાલવા લાગ્યા. કૃષ્ણે તેનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે કોઈએ તેને કહ્યું કે-“ હે દેવ ! આગળ અત્યંત દુર્ગંધવાળો મૃતપ્રાય કુતરો પડેલો છે. તેની દુર્ગંધ સહન ન થવાથી સર્વ લોકો વમ્રવટે નાશિકાને કાંકીને ફર-ફર ચાલે છે. ” તે સાંભળી ત્રાસ પામ્યા વિનાજ કૃષ્ણ પોતાના હસ્તી તે તરફ જ ચલાવ્યો. તેની ખસે જઈ કૃષ્ણે તે કુતરાની પ્રશંસા કરી કે-“ અહો ! રથામ શરીરવાળા આ કુતરાના મુખમાં રહેલા રથેત દાંતની પંક્તિ જાણે કે મરકત અણિમય પાવને વિષે રાખેલા મુક્તાકળની ઁણિ હોય તેવી થાલે છે. ” આવી તેની કરેલી પ્રશંસા સાંભળી તે દેવ વિસ્મય પામ્યા.

ત્યારપછી કૃષ્ણ વામુદેવ શ્રી નેમિનાથને વાંદી બેર આવ્યા ત્યારે તે દેવ તેની અધિશાળામાંથી સર્વજનો દેખતાં ઐક અધિરત્નનું હરણ કરી ધીમે ધીમે ચાલ્યો. તેની પાછળ સૈન્ય તથા સર્વે કુમારો ગયા. તે સર્વેને તે દેવે લીલાભાવથી શતી લીધા, છેવટે કૃષ્ણ વામુદેવ આવ્યા, તેણે તેને પૂછ્યું કે-“ તું શામાટે મારા અધિરત્નનું હરણ કરે છે ? ” તેણે જવાબ આપ્યો કે-“ આને હરણ કરવાની મારામાં શક્તિ છે તેથી હરણ કરું છું. તમારામાં જો શક્તિ હોય તો મને યુદ્ધમાં શતી આ અર્થ ગ્રહણ કરો. ” તે સાંભળી કૃષ્ણે કહ્યું-“ કયા યુદ્ધવડે હું તારી સાથે યુદ્ધ કરું ? ” તેણે કહ્યું-“ પૂત (કુલા)ના યુદ્ધવડે યુદ્ધ કરો. ” તે સાંભળી કૃષ્ણે બે હાથવડે દાન કાંકી ખેદયુક્ત થઈ કહ્યું કે-“ ભલે તું અર્ધને લઈ જા. પરંતુ હું નીચાચુદ્ધવડે યુદ્ધ નહીં કરું. ” તે સાંભળી પ્રસન્ન થયેલા દેવ પ્રત્યક્ષ થઈ તેની પ્રશંસા કરી કહ્યું કે-“ તમારા શુભની ઇંદ્ર પ્રશંસા કરી, તેની પરીક્ષા કરવા માટે આ સર્વે એ કર્યું છે. ઇંદ્રે તમારા

જેવા ગુણ કહ્યા તેવા જ તમે છો. ” ઈત્યાદિક કહી ફરીથી દેવે કહ્યું કે—“ હું વામુદેવ ! દેવતું દર્શન નિષ્કળ ન હોય તેથી કાંઈપણ ઈષ્ટ વસ્તુ માગો. ” ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું કે—“ હાલ દ્વારકા નગરીમાં મારીના ઉપદ્રવ છે, તેને શાંત કરવાનો ઉપાય બતાવો, કે જેથી ફરી આવો ઉપદ્રવ ન થાય. ” તે સાંભળી તે દેવે તેને ગાશીર્વત્યંદનની એક ભેરી આપી કહ્યું કે—“ છ ॥ માસે આ ભેરીને તમારી સભામાં વગાડવી. તેના શબ્દ બાર યોજન મુધી સંભળાશે. તે શબ્દને જે કોઈ સાંભળશે, તેના પૂર્વના વ્યાધિ નાશ પામશે અને નવા વ્યાધિ છ માસ મુધી થશે નહીં. ” આ પ્રમાણે કહી તે દેવ સ્વસ્થાને ગયો. પછી કૃષ્ણે તે ભેરી હુમેશાં ભેરી વગાડનાર સેવકને આપી કહ્યું કે—“ છ છ માસે સભામાં આ ભેરી તારે વગાડવી અને એને સારી રીતે સાચવી રાખવી. ” પછી બીજે દિવસે સભામાં તે ભેરી વગાડી. તેના શબ્દથી આખી દ્વારકા નગરીના લોકોના વ્યાધિ નષ્ટ થઈ ગયા.

એકદા દૂર દેશનો રહીશ કોઈ મહારોગી ધનવાન પુરુષ તે ભેરીના શબ્દ સાંભળવા માટે દ્વારકા નગરીમાં આવ્યો. પરંતુ તે ભેરી વગાડવાનો દિવસ વ્યતીત થયો હતો. તે જાણી તે ધનિકે વિચાર કર્યો કે—“ હવે મારું શું થશે ? હવે તો છ માસે ફરીથી ભેરી વાગશે, ત્યાંમુધીમાં તો મારો વ્યાધિ વૃદ્ધિ પામીને મારા જીવિતનો અંત લાવશે. તેથી હવે મારે શું કરવું ? ” આ પ્રમાણે ચિંતા કરતાં તેને વિચાર સૂઝ્યો કે—“ જો તે ભેરીના શબ્દ સાંભળવાથી જ રોગ નષ્ટ થાય છે, તો તેના એક કંકડા ઘસીને પીવાથી અત્યંત નાશ પામશે. તેથી તે ભેરી વગાડનારને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપી તેની પાસેથી એક કંકડા માગી લઉં. ” આ પ્રમાણે વિચારી તેણે ઘણું દ્રવ્ય આપી તેની પાસેથી ભેરીના એક કંકડા લીધો. અને તેનાવડે પોતાનો રોગ નષ્ટ કર્યો. ભેરી વગાડનારાએ તે કંકડાને બદલે બીજે કંકડા સાંધી દીધો. આ પ્રમાણે ધનના લોભથી તે ભેરી વગાડનારાએ અન્ય અન્ય દેશાંતરેમાંથી આવેલા રોગી-જનો પાસેથી ઘણું ધન લઈ કંકડા કંકડા આપ્યા અને તેને બદલે બીજા કંકડાઓ સાંધ્યા, તેથી તે ભેરી કંથા જેવી થઈ ગઈ અને તેના પ્રભાવ પણ નષ્ટ થયો.

દ્વારિકા નગરીમાં પ્રથમની જેમ ફેરીને રોગની ઉત્પત્તિ થઈ તે જાણી કૃષ્ણે પોતાની સભામાં તે ભેરી વગાડાવી. પરંતુ તેના શબ્દ સભાની અંદર પણ પૂરો સંભળાયો નહીં. ત્યારે કૃષ્ણે પોતે તે ભેરીને જોઈ તો હરિદ્ર આણસની કથા જોવી દીધી. તેથી કૃષ્ણે તેના જાળવનાર પર ક્રોધ કરી તેના વિનાશ કર્યો. પછી ફેરીથી મનુષ્યોપરની અતુક પાને લીધે કૃષ્ણે પૌપથશાળામાં જઈ અકુમ તપ કરી તે જ દેવને આરાધ્યો. એટલે તે દેવે પ્રત્યક્ષ થઈ આરાધવાનું પ્રયોજન પૂછ્યું. કૃષ્ણે સર્વ વૃત્તાંત કહી બીજી ભેરી માગી. તે દેવે પણ આપી. તે ભેરી કૃષ્ણ વામુદેવે સારી રીતે પરીક્ષા કરી નિઃશય કરેલા બીજા આસ સેવકને જાળવવા આપી. તેણે તે ભેરી લોભાદિકને આધીન ન થવાથી અખંડ રાખી. તેથી સર્વ પ્રજા ચિરકાળ મુખી થઈ. ઇત્યાદિ.

આ દક્ષાંતનો ઉપનય આ પ્રમાણે છે-ભેરીને ઠેકાણે જિન-પ્રવચનના સૂત્રાર્થ જાણવા. જેમ ભેરીનો શબ્દ સાંભળવાથી રોગનો નાશ થાય, તેમ સિદ્ધાંતના શબ્દો સાંભળવાથી પ્રાણીઓના કર્મનો વિનાશ થાય છે. જે શિષ્ય મૂળ સૂત્ર તથા અર્થને વચ્ચે વચ્ચે ભૂલી જઈ તે સ્થાને બીજા બીજા સૂત્ર અર્થને ભેરી દઈ કથા સમાન કરે છે, તે ભેરી વગાડનાર પહેલા પુરૂષ જેવો જાણવો. આવો શિષ્ય એકાંતપણે અંયોઅંય છે અને જે શિષ્ય આચાર્ય (ગુરુએ) કહેલા સૂત્ર તથા અર્થને બરાબર યથાર્થ ધારી રાખે છે, તે પાછાના ભેરી જાળવનાર પુરૂષ જેવો જાણવો. આવો શિષ્ય એકાંતપણે શાશ્વ છે.

૧૬ આભીરી-કેઈ આભીર પોતાની ભાયાં સહિત ધી વેચવા માટે ગાડામાં ધીનાં પાત્રો ભરી પાસેના નગરમાં ગયો. ચોરામાં આવી વેપારીઓની દુકાનોમાં ધીનું સાટું કરવા લાગ્યો. એવટ એક વેપારીની સાથે ધીનું સાટું નક્કી કર્યું, પછી તે આભીર ગાડામાં રહી ધીના માપવાયો. નાનો ઘડો ભરી ભરીને નીચે ઉભી રહેલી આભીરીને આપવા લાગ્યો અને તે આભીરી વેપારીને આપવા લાગી. તેવામાં એક વખત દેવા લેવામાં બરાબર ઉપયોગ નહીં રહેવાથી તે ધીના માપનો ઘડો

વચ્ચેજ પૃથ્વીપર પડીને ડુટી ગયા. તે વખતે કોઈ પાત્રી આલીરી આલીરીને કહ્યું કે—“ હે પાપણી ! અન્ય અન્ય જીવન માણસોની સામું તું જોયા કરે છે અને હું ધીના ઘડા આપું છું તે બરાબર લેવામાં ધ્યાન રાખતી નથી ? ” તે સાંભળી આલીરી પણ કોપથી બોલી કે—“ હે ગામડીયા ! ધીના ઘડાપર ધ્યાન રાખ્યા વિના તું રૂપાળી રૂપાળી શહેરની સ્ત્રીઓના મુખ સામું જુએ છે તેથી પાત્ર બરાબર આપતો નથી અને વળી ઉલટો અને ઠપકો (ગાળો) આપે છે ? ” આ પ્રમાણે તે બંને પરસ્પર વધારે વધારે કઠોર વચન બોલવા લાગ્યા. અનુક્રમે તે બંનેનું કેશાકેશી યુદ્ધ થયું. તેમાં તે બંનેના આઘા પાછા પડતા પગના પ્રહારથી પ્રાચ્યે ગાડામાંનું સર્વ ધી ઢાળાઈને પૃથ્વીપર પડ્યું. તે કેટલુંક પૃથ્વીમાં ચુસાઈ ગયું, કેટલુંક કુતરા ચાઢી ગયા અને કાંઈક બાકી રહ્યું તે ચાર લોકો દૂરી ગયા. તેની સાથે આવેલા બીજા આલીરી પોતપોતાનું ધી અન્ય વેપારીને વેચાતું આપી તેના પૈસા વિગેરે લઈ પોતાના ગામમાં પાછા ગયા. ત્યારપછી સાંજનો વખત થવા આવ્યો ત્યારે તે બંને ધાકીને યુદ્ધથી નિવૃત્ત થયા, અને રવરથપણાને પાગ્યા. પછી પ્રથમ જે કાંઈ ધી વેપારીને આપ્યું હતું (વેચાણ હતું), તેના પૈસાં લઈ તે બંને પોતાના ગામ તરફ ગાડામાં બેસીને પાછા વળ્યા. માર્ગમાં જતાં જ સૂર્ય અસ્ત થયો. અંધાર ચાતરફ વ્યાપી ગયું. તેવામાં ચારલોકોએ આવી તેમનું ધન, વસ્ત્ર અને ગાડાના બળદો પણ દૂરી લીધા. આ રીતે તેઓ અત્યંત દુઃખી થયા.

આ દૃષ્ટાંતનો ઉપનય આ પ્રમાણે કર્યો—જે કોઈ શિષ્ય અથવા પ્રકારે પ્રરૂપણા કરે કે અભ્યાસ કરે તેને જ્યારે આચાર્ય મદારાજ કઠોર વાક્યવટ શિખામણ આપે ત્યારે તે શિષ્ય સામું-બોલે કે— “ તમે જ મને પ્રથમ આવીરીતે શીખવ્યું હતું અને અત્યારે કેમ તે ગોપયો છો ? ” આવાં વચન બોલનાર તે શિષ્ય કેવળ પોતાના આત્માને જ મગારમાં નાંખે ■ એટલું જ નહીં, પરંતુ આચાર્યના કોપનો પણ પોતેજ કારણરૂપ થઈ આચાર્યને પણ સંસારમાં પાડે છે. કેમકે કૃશિયો મૌર્ય ગુરને પણ કોઈ બનાવવામાં કારણ થાય છે. એ વાત પ્રસિદ્ધ છે. તથા વળી ગુર તો ગુણી જ હોય છે તેથી

તેઓ જે દુષ્ટ શિષ્યને શિષ્યામણુ આપતાં કદાચ કોઈ ન કરે, તોપણ તે શિષ્ય તો ભગવાનની આજ્ઞાનો લોપ કરવાથી અને ગુરુની આજ્ઞાતના કરવાથી અશુભ-કર્મનું ઉપાજન કરી અવશ્ય નીર્ણ સંસારી થાય છે. આવો શિષ્ય બુદ્ધિમાન હોય તોપણ તે શ્રુતમાહ્ય થાય છે અને અન્ય જન્મેમાં પણ તેને શ્રુતજ્ઞાન પ્રાપ્ત થનું નથી. આવો શિષ્ય એકાંતપણે અયોગ્ય છે.

આ દૃષ્ટાંતનું પ્રતિપક્ષ દૃષ્ટાંત પણ એ જ પ્રમાણે જાણવું. તેમાં તદ્દાવત આ પ્રમાણે છે.—જ્યારે તે આલીર કે આલીરીના ઉપયોગને અભાવે ધીનો ઘડો પૃથ્વીપર પડીને ફટી ગયો, ત્યારે તે બન્નેએ શીઘ્ર શીઘ્ર ઢાળાયેલું ઘી એક નાના ઠીંગદામાં લેવાય તેટલું લઈ લીધું, તેથી ઘાડુંજ ઘી વિનાશ પામ્યું. પછી આલીરે પોતાના આત્માની જ નિંદા કરી કે—“હું પ્રિયા ! મેં તને બરાબર ઉપયોગ પૂર્વક ધીનો ઘડો આપ્યો નહીં, તેથી તે પડી ગયો.” તે સાંભળી આલીરી પણ ખેલતી કે—“હું નાથ ! તમે તો બરાબર આપ્યો હતો, પણ મેં જ બરાબર મહણ ન કર્યો.” આ પ્રમાણે થવાથી તેમને કોપના આવેશથી થયેલા મુદ્દતું દુઃખ થયું નહીં, ધીની હાનિ પણ થઈ નહીં અને બીજા આલીરીની સાથે વહેલા ઘેર જવાથી માર્ગમાં લુટાવાતું દુઃખ પણ થયું નહીં. તેથી તેઓ સુખી થયા. આ દૃષ્ટાંત પ્રમાણે જ કોઈ આચાર્ય ઉપયોગને અભાવે કંઈક અન્યથા વ્યાખ્યાન કર્યું હોય અને પછીથી શિષ્ય પણ તે જ પ્રમાણે તેનું ચિંતન કરતો હોય, તો તેને આચાર્ય આ પ્રમાણે કહે કે—“હું વત્સ ! તું આવો અર્થ ન કર, મેં તે વખતે ઉપયોગને અભાવે એ પ્રમાણે કહ્યું હતું, પણ હવે આવો અર્થ કર.” તે સાંભળી શિષ્ય ખેલે કે—“હું પૂજ્ય ! તું આપ અન્યથા પ્રરૂપણા કરો. ખરા ? મેં જ અદ્ય મનિતે લીધે બરાબર અર્થ ધાર્યો નહીં હોય.” આવો શિષ્ય એકાંતપણે યોગ્ય છે.

ઇતિ શિષ્યની યોગ્યતા અયોગ્યતા ઉપરના ચતુર્દશ

દૃષ્ટાંતો સંપૂર્ણ.

લલ્ભંતિ વિલલા મોગા, લલ્ભંતિ સુરસંપદા ।

લલ્ભંતિ પુત્તમિત્તાણિ, ઇગો ધમ્મો ન લલ્ભઈ ॥ ૮૮ ॥

વિપુલ (ગ્રામ) કામલોગ પામી શકાય છે, દેવની સંપત્તિ પામી શકાય છે. પુત્ર મિત્ર વિગેરે પામી શકાય છે; માત્ર એક ધર્મ જ (જૈનધર્મ જ) પામી શકાતો નથી. (પામવો દુર્લભ છે.) ૮૮

૫૪ ક્ષમાની પ્રાધાન્યતા.

લંતી સુહાણ મૂલં, મૂલં ધમ્મસ્સ ઉત્તમા લંતી ।

હરઈ મહાવિજ્ઞા ઇવ, લંતી દુરિયાઈં સલ્લાઈં ॥ ૮૯ ॥

મર્મ સુખોત્તમ મૂળ ક્ષમા છે. ધર્મનું મૂળ ઉત્તમ ક્ષમા છે; મહાવિદ્યાની જેમ ક્ષમા મર્મ રૂપિણી (પાપ-કટ) ને હણે છે. ૮૯

૫૫ ધન વિગેરેની પ્રાપ્તિના મૂળ કારણો.

ધમ્મો ધણાણ મૂલં, સલ્લસાણં ચ પાણિયં મૂલં ।

વિગાઓ ગુણાણ મૂલં, દપ્પો મૂલં વિગાસસ્સ ॥ ૯૦ ॥

ધર્મ ધનનું મૂળ છે અર્થાત્ ધનની પ્રાપ્તિ કરાવનાર ધર્મ છે, મર્મ રમોત્તમ મૂળ પાણી છે (પાણીથી જમીનમાં સર્વ રમો નીપજે છે), ગુણોત્તમ મૂળ વિનય છે, (વિનયથી સર્વ ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે) અને વિનાશનું મૂળ ગર્વ છે અર્થાત્ ગર્વવડે મર્મ પ્રકાશનો વિનાશ પ્રાપ્ત થાય છે. ૯૦

૫૬ ધર્મથી સર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ વિગેરે.

ધમ્મેણ કુલપ્પસૂઈં, ધમ્મેણ દિલ્લરુવસંપત્તી ।

ધમ્મેણ ધણસમિન્દ્ધી, ધમ્મેણ સુવિત્થલ્લા કિત્તી ॥ ૯૧ ॥

ધર્મવડે ઉત્તમ ગુણમાં જન્મ થાય છે, ધર્મવડે દિલ્લ રૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે, ધર્મવડે ધનની સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મ.

‘વેરે કીર્તિ’ વિસ્તાર પામે છે. અર્થાત્ ધર્મવડેજ ‘સર્વ’ વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે. ૯૧

ધમ્મો મંગલ મૂલં, ઓસહમૂલં ચ સંવદુક્ખાણં ।

ધમ્મો સુહાણ મૂલં, ધમ્મો તાણં ચ સરણં ચ ॥ ૯૨ ॥

ધર્મ મંગળમાત્રનું મૂળ છે-સર્વ પ્રકારના મંગલિક ધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મ સર્વ દુઃખોનું મૂળ ઓપધ છે-ધર્મરૂપ ઓપધથી સર્વ દુઃખો નાશ પામે છે, ધર્મ સર્વ સુખોનું મૂળ છે-સર્વ પ્રકારના સુખો ધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મ પ્રાણીઓનું ત્રાણ (રક્ષણ કરનાર) તથા શરણભૂત છે. કેમકે ધર્મ જ દુર્ગતિમાં જતાં રોકે છે-જયા દેતો નથી, તેથી જ તે ધર્મ રહેવાય છે. ૯૨

ધણઓ ધણદિયાણં, કામદીણં ચ સંવકામકરો ।

સગ્ગઅપવગ્ગસંગમ-હેઝુ જિણદોસિઓ ધમ્મો ॥ ૯૩ ॥

જિનભાષિત ધર્મ એ ધનના અર્થ(ઓને ધનદ (કુબેર) સરખો ધન આપનાર છે, કામના અર્થ(ઓને સર્વ પ્રકારના કામની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે, તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષનો સંગમ કરાવવાના અર્થાત્ તેને પ્રાપ્ત કરાવવાના કારણ અથવા સાધનરૂપ જિનભાષિત ધર્મ જ છે. ૯૩

ધમ્મેણ વિણા જઈ ચિંતિયાઈં, જીવા લભંતિ સંવસુક્ખાઈં ।
તા તિહુઅણમ્મિ સયલે, કો વિ ન હુ દુક્ખિઓ હુજ્જા ॥ ૯૪ ॥

જો કદાચ ધર્મ વિના જ પ્રાણીઓ સર્વ વાંચ્છિત સુખોને પ્રાપ્તતા હોય તો આ સમય ત્રણ ભુવનને વિષે કોઈ પણ શ્વેદ દુઃખી હોય જ નહીં, પરંતુ તેમ નથી. ધર્મથી જ વાંચ્છિત સુખ મળે છે, તેથી જ ધર્મહીન જીવો જગતમાં દુઃખ પામે છે. ૯૪

વાવત્તરીકલાકુસલા, પંડિયપુરિસા અપંડિયા ચેવ ।

સંવવક્લાણ વિ પવરં, જે ધમ્મકલં ન યાણંતિ ॥ ૯૫ ॥

જેઓ સર્વ કળાઓમાં ત્રેષ એવી, ધર્મરૂપ કળાને જાણતા નથી તેઓ કદી પુરૂષની બહોતેરે કળાઓમાં કુશળ અને પંડિત હોય તોપણ તેઓ અપંડિત જ છે. જ્યાંસુધી ધર્મકળા જાણી નથી ત્યાંસુધી તેમની જાણેલી બીજી સર્વ કળાઓ નિષ્ફળ છે. ૯૫

થોવં થોવં ધમ્મં, કરેહ જઇ તા વહું ન સકેહ ।

પિચ્છહ મહાનર્દઓ, વિંદૂહિં સમુદ્ભૂયાઓ ॥ ૯૬ ॥

હે પ્રાણી ! જે તું ઘણો ધર્મ કરી ન શકે તો થોડો થોડો પણ ધર્મ કર. જુઓ ! કે બિંદુબિંદુએ કરીને પણ મહાનદીઓ સમુદ્ર જેવડી થાય છે. તેથી તું પણ થોડો થોડો ધર્મ કરતાં પ્રાંતે વધારે ધર્મ કરનારો થઈ શકીશ એ નિઃસંદેહ છે. ૯૬

જં સક્કઇ તં કીરઇ, જં ચ ન સક્કઇ તસ્સ સદ્દહણા ।

સદ્દહમાણો જીવો, પાવઇ અયરામરં ઠાણં ॥ ૯૭ ॥

જેટલી શક્તિ હોય તે પ્રમાણે ધર્મ કરવો (શક્તિને ગ્રાપવવી નહીં) અને જે ધર્મ કરવાની શક્તિ ન હોય તેની માત્ર સદ્ગુણા પણ કરવી યોગ્ય છે; કેમકે સદ્ગુણા કરતો જીવ પણ પ્રાંતે ધર્મરૂપ આરાધન કરીને અજરામર (મોક્ષ) સ્થાનને પામી શકે છે. જેઓ ધર્મની સદ્ગુણા જ કરતા નથી તેઓ આ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. ૯૭

સઘ્વજગજીવહિયઓ, હેઠ સઘ્વાણ ઋદ્ધિલક્ષીણં ।

ઉવસમ્ગવમ્ગહરણો, ગુણમણિરયણાયરો ધમ્મો ॥ ૯૮ ॥

ધર્મ સર્વ જગતના જીવોના હિતકર છે, સર્વ પ્રકારની સમૃદ્ધિ અને લાભિઓને પ્રાપ્ત કરવાનો હેતુ છે, ઉપસર્ગોના સમૂહનો નાશ કરનાર છે અને ગુણરૂપી મણિઓનો રત્નાકર-સમુદ્ર છે. અર્થાત્ ધર્મરૂપી રત્નાકરમાં (સમુદ્રમાં) ગુણરૂપી મણિઓ ભરેલા છે. ૯૮

જીવદયાઈ રમિજ્ઞઈ, ઇંદિયવગ્ગો દમ્મિજ્ઞઈ સયા વિ ।
સચ્ચં ચેવ વદિજ્ઞઈ, ધમ્મરહસ્સં મુણેયવ્વં ॥ ૯૯ ॥

સદા જીવદયામાં રમણ કરવું, સદા ઇંદિયોના સમૂહકું દમન કરવું, સદા સત્ય વચન બોલવું—આ ધર્મનું રહસ્ય—સર્વરૂપ છે એમ બાજવું. ૯૯

૫૭ પ્રવૃત્તિ કરવાના દશ શુભ સ્થાન.

જિણપૂઆ મુણિસેવા, દાણે તવનિયમસીલસઘ્ભાવે ।
નાણે દંસણ ચરણે, જહ્નઅવ્વં દસસુ ઠાણેસુ ॥ ૧૦૦ ॥

જિનેશ્વરની પૂજા, મુનિજનની સેવા, દાન, તપ, નિયમ, શીલ, સદ્ભાવ (સારી ભાવના), જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર—આ દશ સ્થાનોને વિષે ચાલ કરવો. (આ દશે સ્થાનોએ આવડે યથાશક્તિ દરરોજ આવરવાના છે.) ૧૦૦

૫૮ અપૂર્વ વર્ણીકરણ.

જંપિજ્ઞઈ પિયવચણં, કિજ્ઞઈ વિણઓ અ દિજ્ઞઈ દાણં ।
પરણગહણં કિજ્ઞઈ, અમૂલમંતં ત્રસીકરણં ॥ ૧૦૧ ॥

સર્વ જીવોને પ્રિય લાગે એવું વચન બોલવું, સર્વનો યથા-ચિત્ત વિનય કરવો, દીન હીન વિગેરેને દાન દેવું અને અન્યના શુભ પ્રહુણ કરવા—આ મૂળ^૧ અને મંત્ર વિનાનું જ વર્ણીકરણ છે. આથી સર્વ જગત વશ થાય છે. ૧૦૧

૫૯ ચારે ગતિના ધ્યાનરૂપ કારણ.

અદ્દેણ તિરિઅગઈ, રુદ્ધજ્ઞાણેણ ગમ્મણ નરયં ।
ધમ્મેણ દેવલોણ, સિદ્ધિગઈ સુક્કજ્ઞાણેણં ॥ ૧૦૨ ॥

આર્તધ્યાનવડે મનુષ્ય તિર્યચ ગતિને પામે છે, રૌદ્રધ્યાનવડે નરકગતિને પામે છે, ધર્મધ્યાનવડે દેવગતિને પામે છે અને શુક્લધ્યાનવડે મિદ્ધિગતિને પામે છે. ૧૦૨

૬૦ વિપયનો વિશ્વાસ ન કરવા વિષે.

સોઝળ ગઈ સુકુમાલિયાણ, તહ સસગમસગમયणीए।
તાવ ન વીસસિયવ્વં, સેઅટ્ટી ધમ્મિઓ જાવ ॥ ૧૦૩ ॥

મુકુભાલિકાની ગતિ માંભણીને તથા સસગ ભસકની બહેન સાધ્વીની ગતિ સાંભણીને જ્યાંમુધી ધર્મી જીવ ઝેયનો અર્થો હોય ત્યાંમુધી તેણે દંદિયોના વિષયોનો વિશ્વાસ કરવો નહીં. ૧૦૩

૬૧ શરીરના રૂપની તરતમતા.

ગણહર આહારગ અણુત્તરાઈ, જાવ વણ ચક્કી વાસુ વલા।
મંડલિયા જા હીણા, છઠ્ઠાણગયા ભવે સેસા ॥ ૧૦૪ ॥

રૂપમાં ગણધરથી આહારક શરીરવાળા અનંતગુણ હીન છે. તેનાથી અણુત્તરવામી હીન છે, તેનાથી ઐવેચકવાસી, દેવલોકવામી, ભુવનપતિ, જ્યેષ્ઠિથી યાવત્ વ્યંતર અનંતઅનંતગુણ હીન છે, તેનાથી ચક્રવર્તી અનંતગુણ હીન છે, તેનાથી વામુદેવ, તેનાથી બ્રહ્મદેવ અને તેનાથી મંડલિક રાજા રૂપમાં અનંતગુણ હીન છે. બાકીના સર્વ જીવો છ રથાન પતિત હોય છે. ૧૦૪. સંજ્યાતભાગ હીન, અસંજ્યાતભાગ હીન, અનંતભાગ હીન, સંજ્યાતગુણ હીન. અસંજ્યાતગુણ હીન, અનંતગુણ હીન—એ ધરધ્યાન મમજવા. (ગણધર મહારાજા તીર્થકરના રૂપથી અનંતગુણ હીન હોય છે.)

૬૨ મોક્ષ યોગ્ય ૧૦ માર્ગણા.

નરગઈ પળિંદી તસ ભવ, સન્નિ અહવ્વાય સ્વહાસમ્મત્તે।
મુક્કો અણાહાર કેવલ—દંસણનાળે ન સેસેસું ॥ ૧૦૫ ॥

મનુષ્ય મતિ, પંચેન્દ્રિય જાતિ, ત્રસપણું, ભયપણું, સંઝીપણું, યથાખ્યાત ચારિત્ર, ક્ષાયિક સમકિત, 'અનાહારીપણું', કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન-આસઠ માર્ગણા પૈકી આ દશ માર્ગણાએ જીવ મોક્ષ પામે છે; તે શિવાયની માર્ગણાને વિષે મોક્ષ નથી. ૧૦૫

૬૩ સામાન્ય ઉપદેશ.

આરંભે નતિય દયા, માહિલાસંગેણ નાસણ વંમં ।

સંકાપ સમ્મત્તં, પઠ્વજ્ઞા અત્યગહણેણ ॥ ૧૦૬ ॥

આરંભના કાર્ય કરવામાં દયા હોતી નથી (અહિંસા ત્રત પાળી શકાતું નથી), સ્ત્રીનો સંગ કરવાથી બ્રહ્મચર્ય (ચતુર્થત્રત) નાશ પામે છે, ધર્મને વિષે શંકા રાખવાથી સમકિતનો નાશ થાય છે, અને ધન અહુણુ કરવાથી પ્રજ્ઞા (મુનિપણું) નાશ પામે છે. ૧૦૬

૬૪ બ્રહ્મચર્યની શ્રેષ્ઠતા.

જે વંમચેરમદ્ધા, પાણ પાહંતિ વંમચારીણં ।

તે હંતિ હુંદમુંદા, વોહી પુણ દુલ્લહા તેસિં ॥ ૧૦૭ ॥

જે બ્રહ્મચર્યથી ભ્રષ્ટ થયેલા મનુષ્યો-આવક કે સાધુ જે બીજા બ્રહ્મચારીઓ (બ્રહ્મત્રતવાળાઓ) ને પોતાના પગમાં પાટ (પોતાને વંદન કરાવે-પને લગાડે) તે તે પરશવમાં હુંદમુંદા (હુસા-પાંગળા) થાય છે, અને તેમને બોધિ (સમકિત) દુર્લભ થાય છે. ૧૦૭

૬૫ સાધુલિંગ છતાં અવંદ એવા પાંચ.

પાસત્થો ઓસન્નો, હોઈ કુસીલો તહેવ સંસત્તો ।

અહચ્છંદો વિ ચણ, અવંદણિજ્ઞા જિણમયમ્મિ ॥ ૧૦૮ ॥

પાર્થિવ, અવસન્ન, કુસીલ, સંસક્ત અને યથાર્થ-આવા
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 પાંચ પ્રકારના સાધુઓ જિનશાસનને વિષે વાંદવાં યોગ્ય નથી. ૧૦૮

આ પાંચે પ્રકારના ઉત્તર કોઈ તેમ જ તેની વિશેષ વ્યાખ્યા ગુરૂવં-
દન ભાખ્યની રીકા વિગેઝેથી જાણવી.

૬૬ (સામાન્ય ઉપદેશ.)

મિચ્છપ્પવાહે રત્તો, લોગો પરમત્યજાણઓ થોવો ।

ગુરુગારવેહિ રસિઆ, સુદ્ધ મગ્ગં ન બૂહંતિ ॥૧૦૯॥

ઘણા લોકો તો મિથ્યાત્વના પ્રવાહમાં જ રહ્યા (આસક્ત)
હોય છે, ઘણા લોકો જ પરમાર્થને જાણનાર હોય છે અને સાત્ર
ગૌરવાદિકમાં અતિગાય રસીયા (આમક્ત) હોય છે, તેઓ શુદ્ધ
માર્ગને જાણતા નથી. ૧૦૯

૬૭ ચરણ સીતરી.

વય ૫ સમણધમ્મ ૧૦ સંયમ ૧૭,

વેયાવચ્ચં ૧૦ ચ વંમગુત્તીઓ ૯ ।

નાણાહતિગં ૩ તવ ૧૨ કોહ ૪-

નિગ્ગહો હોઈ ચરણમેયં ॥ ૧૧૦ ॥

પાંચ મહાવ્રત ૫, ક્ષાંત્યાદિ ૬ગ પ્રકારનો યતિધર્મ ૧૦,
મનર પ્રકારે મંયમ ૧૭, અરિહંતાદિ ૬ગનો વૈયાપ્ત્ય ૧૦, નવવિધ
અભ્યગુપ્તિ (નવવાક) ૯, જ્ઞાનાદિ ત્રિક (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર)
૩, ૭ બાદ ને ૭ આખ્યંતર મળી બાર પ્રકારનો તપ ૧૨. અને
કોધાદિ ૪ કપાયનો નિમ્મહુઆ ચરણ સીતરી કહેવાય છે. ૧૧૦

૬૮ કરણ સીતરી.

પિંડવિસોહી ૪ સામિર્ડ ૫,

માવણ ૧૨ પડિમાઝ ૧૨ ઇંદિયનિરોહો ૫ ।

પડિલેહણ ૨૫ ગુત્તીઓ ૩,

અભિગ્ગહા ૪ ચેવ કરણં તુ ॥ ૧૧૧ ॥

અશનાદિ ચાર પ્રકારની પિંડવિશુદ્ધિ ૪, ઈર્ષાસમિતિ આદિ
પાંચ સમિતિ ૫, અનિત્યાદિ ચાર ભાવના ૧૨, સાધુની ચાર
પ્રતિમા ૧૨, પાંચ ઈંદ્રિયોનો નિરોધ ૫, પચવીશ પ્રકારની પ્રતિ-
લેખના રૂપ, મનશુભિ વિગેરે ત્રણ ગુણિત ૩ અને દ્રવ્યાદિક ચાર
પ્રકારનો અભિગ્રહ ૪-આ કરણ સીત્તરી કહેવાય છે. ૧૧૧.

૬૯ દશવિધ યતિધર્મ.

સ્વંતી ૧ મદ્વ ૨ અજ્ઞવ ૩,

મુત્તી ૪ તવ ૫ સંજમે ૬ ચ વોધવ્વે ।

સચ્ચં ૭ સોઅં ૮ અકિંચણં ૯

ચ વંમં ૧૦ ચ જહ્મમ્મો ॥ ૧૧૨ ॥

ક્ષાંતિ-ક્ષમા (કોધનો અભાવ) ૧, માર્દવ-મૃદુતા (માનનો
અભાવ) ૨, આર્જવ-સરલતા (માયાનો અભાવ) ૩, મુક્તિ-નિર્લો-
ભતા (લોભનો અભાવ) ૪, તપ ૫, સંયમ (ઈંદ્રિયોનો નિરોધ
અથવા અહિંસા) ૬, સત્ય ૭, શૌચ (અચૈર્ષ) ૮, અકિંચન-
પણું-પરિમિતનો અભાવ ૯ અને બ્રહ્મચર્ય ૧૦-એ દશ પ્રકારનો
યતિધર્મ બાળવો. ૧૧૨.

૭૦ ચાર પ્રકારની પિંડાદિક વિશુદ્ધિ.

પિંડં ૧ સિર્જં ૨ ચ વત્થં ૩ ચ, ચઉત્થં પત્તમેવ ૪ ચ ।

અકપ્પિયં ન ઇચ્છિજ્ઞા, પહિગાહિજ્ઞ કપ્પિયં ॥ ૧૧૩ ॥

પિંડ-આહાર ૧, શય્યા (વસતિ) ૨, વસ્ત્ર ૩ અને ચોથું પાત્ર
૪-આ આહારાદિક અકલ્પ્યને ઇચ્છતું નહીં અને જે કલ્પ્ય હોય
તે જ-મહુષ્ટ કરતું તે ચાર પ્રકારની વિશુદ્ધિ કહેવાય છે. ૧૧૩

૭૧ ત્રણ પ્રકારે ગુપ્તિ ને ચાર પ્રકારનો અભિગ્રહ.

મળવયળકાયણિં, ગુત્તો પાલિજ્ઞ મિગ્ગહો ।

દઘ્વઓ ચિત્તઓ ચેવ, કાલઓ ભાવઓ મુણી ॥ ૧૧૪ ॥

મન, વચન અને કાય એ ત્રણ ગુપ્તિવડે ગુપ્ત એવા મુનિએ દ્રવ્યથી, દોષથી, કાળથી અને ભાવથી એમ ચાર પ્રકારે અભિગ્રહ પાળવો જોઈએ. ૧૧૪.

૭૨ મુનિ કેવા હોય ?

एवं सामायारी—संजुत्ता चरणकरणमाउत्ता ।

ते हु खवंति कम्मं, अणेगभवसंचियमणंतं ॥ ११५ ॥

આ પ્રમાણે જે સાધુ સામાયારીવડે શુદ્ધ હોય અને ચરણ કરણમાં ઉપયોગવાળા (ઉપયુક્ત-સહિત) હોય તે અનેક ભવના ઉપાર્જન કરેલા અનંતા કર્મને ખપાવે છે. ૧૧૫.

૭૩ આઠે કર્મના બંધની જઘન્ય સ્થિતિ.

वारस मुहुत्त जहण्णा, वेयणीए अट्ट नामगोयाणं ।

सेसाणंतमुहुत्तं, एसा बंधट्ठिई होई ॥ ११६ ॥

વેદનીય કર્મની જઘન્ય બંધસ્થિતિ બાર મુહૂર્તની છે, નામકર્મ અને ચોત્તરકર્મની જઘન્ય બંધસ્થિતિ આઠ મુહૂર્તની છે, બાકીના પાંચ (જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય, આયુષ્ય અને અંતરાય) કર્મની જઘન્ય બંધસ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની હોય છે. ૧૧૬

૭૪ આઠે કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ.

मोहे सत्तरि कोडा—कोडी वीसं च नामगोयाणं ।

तीसयराण चउन्हं, तिच्चीसयराहं आउस्स ॥ ११७ ॥

મોહનીય કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીશ કોટકોટી-સાગરોપ-
મની છે, નામ અને ગોત્રકર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીશ કોટકોટી
સાગરોપમની છે, જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય અને
અંતરાય એ ચાર કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીશ કોટકોટી સાગરો-
પમની છે તથા આયુષ્યકર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તેત્રીશ સાગરો-
પમની છે. ૧૧૭

૭૫ તેર કાઠીયાના નામ.

આલસ્ત ૧ મોહ ૨ વન્ના ૩,

થંભા ૪ કોહા ૫ પમાય ૬ કિચ્ચિનત્તા ૭ ।

ભય ૮ સોગા ૯ અન્નાણા ૧૦,

વક્ષેવ ૧૧ કુતૂહલા ૧૨ રમણા ૧૩ ॥ ૧૧૮ ॥

આળસ ૧, મોહ ૨, અવર્ણવાદ (અવજ્ઞા) ૩, સ્તબ્ધપદ્ધત્
(માન) ૪, કોધ ૫, પ્રમાદ ૬, કૃપણતા ૭, ભય ૮, શોક ૯,
અજ્ઞાન ૧૦, વ્યાધેપ-હાંસી ૧૧, કુતૂહલ-નારક વિશેષ ૧૨ અને
રમણ-કામક્રીડા ૧૩-આ તેર કાઠીયા છે. ૧૧૮

૭૬ મનુષ્ય ભવની દુર્લભતા વિષે દશ દયાંત.

ચુલ્લગ ૧ પાસગ ૨ ધણે ૩,

જૂણ ૪ રચણે ૫ ચ સુમિણ ૬ ચક્રે ૭ ચ ।

કુન્મ ૮ જુગે ૯ પરમાણૂ ૧૦,

દસ દિઠંતા મણુઅલંભે ॥ ૧૧૯ ॥

સોજન ૧, પાશક ૨, ધાન્ય ૩, છૂત ૪, રાત્ર ૫, સ્વપ્ન ૬, ચક્ર
(સાધાવેધ) ૭, દૂર્મ (કાચબો) ૮, યુગ (ધૈર્ય) ૯ અને પરમાણૂ
૧૦-આ દશ દયાંતો મનુષ્યભવની દુર્લભતા ઉપર કહેલા છે. ૧૧૯

એ દશે દશાંત કુંકામાં આ નીચે જણાવ્યા છે:—

૧ ભોજન—એક બ્રાહ્મણે ચક્રવર્તી પ્રમત્ત થવાથી તેની પામે વરદાન માગ્યું કે—‘પ્રથમ તમારા

ઘરથી આરંભીને આખા ભરતક્ષેત્રના દરેક ઘરે વારા પ્રમાણે એક એક દિવસ મને ભોજન મળે.’ ચક્રવર્તીએ આગ્યું. હવે આ પ્રમાણે ભોજન કરવાથી ફરીને તે બ્રાહ્મણને ચક્રવર્તીને ઘેર ભોજન કરવાનો દિવસ ક્યારે આવે? તેના ભવમાં તો આવી શકે નહીં; તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરીથી પ્રાપ્ત થવાનો નથી. એ રીતે મનુષ્ય ભવ અતિ દુર્લભ છે.

૨ પાશક—એકદા ચાણક્યે ચંદ્રગુપ્ત રાજાનો ભંડાર ભરવા માટે દેવાધિષ્ઠિત પાસા બનાવ્યા. તે પાસાથી જે કોઈ જીતે તેને સોનામહોરનો ભરેલો થાળ મળે અને હારે તો તે માત્ર એક જ સોનામહોર આવે. આ રમતમાં જીતવું દુર્લભ છે, કેમકે સામે દેવાધિષ્ઠિત પાસાએ રમનાર છે; તેમ મનુષ્ય-ભવ પણ ફરીને પ્રાપ્ત થવો દુર્લભ છે.

૩ ધાન્ય—આખા ભરતખંડમાં મુકાળને વખતે ઘણા પાકેલા દરેક જાતના ધાન્યોનો એક મોટો ઢગલો કરી તેમાં એક મુઠી સરસવના દાણા નાંખી તેને સેળસેળ કરે. પછી એક અતિ વૃદ્ધ ડાશી મુપકું લઈ તે દરેક ધાન્ય જૂદાં પાડી સરસવની મુઠી જૂદી પાડવા ધારે તો તે બની શકે? ન જ બને; એ કાર્યની જેમ મનુષ્યભવ દુર્લભ છે.

૪ દૂત—એક રાજાનો કુમાર યુવાવસ્થા પામ્યો ત્યાંજે તેણે વિચાર કર્યો કે ‘મારા પિતાને મારી નાંખીને હું હમણાં જ રાજ્ય ભોગવતો થાઉં.’ આ તેનો દુષ્ટ વિચાર રાજાના જાણવામાં આવતાં તેણે મુજિ કરવા માટે કુમારને બોલાવી કહ્યું કે—‘આપણા કુળમાં એવી રીતિ છે કે જે કુમારને પિતા છતાં રાજ્ય ભોગવવાની ઇચ્છા થાય તેણે આ આપણી સભામાં એકસો ને આઠ આઠ હાંસવાળા એકસો ને આઠ થાંભલા છે, તેમાં એક સાથે ઉપરા-ઉપરી એકસો આઠ દાવવડે એક થાંભલાની એક હાંસ જીતે, એ

રીતે સતત એકસો ને આઠ આઠ દાવવડે એક એક હાંસ છતી અનુક્રમે એકસો ને આઠે હાંસ છતે ત્યારે એક સ્તંભ છતાયો, એ રીતે અનુક્રમે સર્વ થાંભલાની સર્વ હાંસો છતવી જોઈએ. તેમાં વચ્ચે કોઈપણ દાવ ખાલી જાય તો છતેલા બધા દાવ નિષ્ફળ થાય, પાછું ફરીથી પહેલા થાંભલાની પહેલી હાંસથી છતવાતું શરૂ કરવું જોઈએ. આ રીતે એકસો ને આઠે થાંભલા છતે તો તેને રાજ્ય સોંપવામાં આવે છે.’ આ પ્રમાણે રાજાનું વચન સાંભળી કુમારે વિચાર કર્યો કે ‘આ છૂત છતીને રાજ્ય લેવું તે સારું છે, તેમાં પિતાની હત્યા કરવાનું કારણ રહેતું નથી.’ એમ વિચારી તે છૂત રમવા બેઠો. પરંતુ આ છૂતમાં પૂર્વોક્ત રીતે છતીને રાજ્ય મેળવવું જેમ તેને દુર્લભ છે એમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્ય ભવ ફરી મેળવવો દુર્લભ છે.

૫ રત્ન— એક એછી પાસે કરોડા રૂપીયાની કિંમતનાં રત્નો હતાં. તો પણ તેણે રત્નો વેચી પોતાના રૂપીયાની સંખ્યા પ્રગટ કરી પોતાના મહેલ ઉપર એક પણ કોટિધ્વજ બાંધ્યા નહોતો. તેના પુત્રાને તે વાત ગમતી નહોતી. એકદા તે એછી પરદેશ ગયા ત્યારે પાછળથી તેના પુત્રાએ સર્વ રત્નો વેચી તેના રૂપીયાની સંખ્યા પ્રમાણે કોટિધ્વજ પોતાના મહેલપર બાંધ્યા. બપોરે એછી ઘેર આવ્યો ત્યારે તેણે સર્વ હકિકત જાણી, તેથી તે પુત્રાપર ગુસ્સે થયો અને તેમને આજ્ઞા કરી કે ‘મારાં સર્વ રત્નો પાછાં લઈને જ મારા ઘરમાં તમારે આવવું.’ પરંતુ તે અમૃત્ય રત્નો તો તે પુત્રાએ જૂઠા જૂઠા અનેક દૂર દૂર દેશોમાંથી આવેલા ઘણા વેપારીઓને ઓછી કિંમતમાં વેચી નાખ્યા હતાં, તેથી તે રત્નો જેમ પાછા લાવવા મુશ્કેલ છે તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્ય ભવ ફરી મેળવવો મુશ્કેલ છે.

૬ સ્વપ્ન— મૂળદેવ નામનો ગજયુગ એકદા એક નગરની ધર્મશાળામાં ઘણા લીખારીઓ રહ્યા હતા ત્યાં રાત્રિવાસો રહ્યો. તે રાત્રિમાં તે કુમારને તથા એક બીજા લીખારીને પૂર્ણચંદ્રનું પાન કર્યાનું સ્વપ્ન આવ્યું. પ્રાતઃકાળે તે લીખારીએ પોતાની સાથેના બીજા લીખારીઓની પાસે

પોતાના સ્વપ્નની વાત કરીને તેનું કૃણ પૂછ્યું, ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે—“ આજે ભિક્ષા માગતાં તને ધી અને ખાંડ સહિત પોળી મળશે. ” તે સાંભળી તે ખુશી થયો અને તે જ પ્રમાણે તેને ભિક્ષા પણ મળી. હવે મૂળદેવે તો પોતાનું સ્વપ્ન તેમને કહ્યું નહીં, પરંતુ ઉદ્યાનમાં જઈ તેના માળીનું કામ કરી તેની પાસેથી ઉત્તમ પુષ્પો તથા ફળો લઈ એક વિદ્વાન સ્વપ્નપાઠક પાસે ગયો. તેની પાસે ચિનયથી તે પુષ્પ કૃણ મૂકી પોતાનું સ્વપ્ન નિવેદન કરી તેનું કૃણ પૂછ્યું, સ્વપ્નપાઠકે કહ્યું કે—‘ તમને રાજ્ય મળશે. ’ તેથી તે મૂળદેવને તે જ નગરનું ગળ્ય આઠમે દિવસે મળ્યું અને તે અત્યંત મુખી થયો. તે વાત જાણી પેલા ભીખારીને પશ્ચાત્તાપ થયો અને મૂળદેવની જેમ કૃણ મેળવવા માટે ફરીથી તે જ સ્વપ્ન લાવવા માટે સતત મુર્છ રહેવા લાગ્યો, પરંતુ ફરીથી કદાપિ તેને તે સ્વપ્ન પ્રાપ્ત થયું નહીં. તે જ પ્રમાણે વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યલવ ફરીથી પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી.

૭ ચક્ર—રાધાવેધ—એક રાજાને બાવીશ પુત્રો ભિન્ન ભિન્ન રાણીઓથી ઉત્પન્ન થયેલા

હતા. તે ઉપરાંત તેણે મંત્રીની એક પુત્રીને પરણીને રાણી કરી હતી, પણ તેણીની સાથે ઋતુના એક જ દિવસના સમાગમ સિવાય બીજે કોઈપણ વખતે તેણીની સાથું પણ તેણે જોયું નહોતું. તે એક જ દિવસના સમાગમથી તેણીને ગર્ભ રહ્યો હતો અને મંત્રીને (પિતાને) ઘેર રહી તેણીએ પૂર્ણ સમયે પુત્ર પ્રસાદ્યો હતો. રાજા તો તેણીને પરણ્યાનું પણ જૂલી ગયો હતો. સર્વ રાજપુત્રો એક જ આચાર્યની પાસે કળા શીખતા હતા, તેમની સાથે આ પુત્ર પણ કળા શીખતો હતો. તે સર્વ રાજપુત્રો પ્રમાદી હોવાથી કોઈપણ શીખ્યા નહીં અને તે પુત્ર તો સર્વ કળામાં નિપુણ થયો. તેના સમયે ‘ આ રાજાના ઘણા કુમારોમાંથી કોઈપણ મારે લાયક હશે ’ એમ ધારી કોઈ રાજકન્યા પોતાના પિતાની આજ્ઞાથી સ્વયંવર વરના ત્યાં આવી. તેણે રાધાવેધ સાથે તેને પરણવાનું પણ કરેલું હતું. રાજાના સર્વ પ્રમાદી રાજકુમારોમાંથી કોઈ રાધાવેધ કરી શક્યો નહીં, રાજા પોતાના પ્રમાદી પુત્રો માટે શોક કરવા લાગ્યો.

ત્યારે મંત્રીએ પોતાની પુત્રીના પુત્રની વાત નિશાની સંહિત રાજાને કહી અને ' તેને સંધાવેલ કરવાની આજ્ઞા આપો ' એમ કહ્યું. તે જાણી હર્ષિત થયેલા રાજાએ તેને આજ્ઞા આપી, ત્યારે તેણે અતિ નિયુક્તાથી સંધાવેલ સાધ્યો; એટલે તે રાજકન્યા તેને પરણી. તથા રાજાએ પોતાનું રાજ્ય પણ તેને જ આપ્યું. આહીં તે સર્વ પ્રમાદી રાજકુમારોને જેમ તે ગુજકન્યા તથા પિતાનું રાજ્ય હુલ્લેલ થયું તેમ પ્રમાદી મનુષ્યને ફરીથી મનુષ્યસવ પામવો હુલ્લેલ છે.

૮ કૂર્મ ન સેવાલ—

એક મોટા સરેવરમાં એટલી બધી ઘાટી સેવાલ જામી હતી કે તેમાં જરાપણ છિદ્ર નહીં હોવાથી કોઈપણ જળચર જીવ બહારના પદાર્થો જોઈ શકતો નહોતો. એકદા વાસુના જોરથી તે સેવાલમાં જરાક છિદ્ર (કાઠ) પડ્યું તેમાંથી કોઈ એક કાચબાએ પોતાની ડાક બહાર કાઢી ઉંચે જોયું તો તે વખતે શરદઋતુની પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર આકાશના મધ્ય ભાગમાં જોયો. તે વૃદ્ધ કાચબો અતિ આનંદ પામ્યો અને પોતાના પરિવારને આ દેખાડવા માટે બોલાવવા જઈ તેમને બોલાવી લાવ્યો. પરંતુ તેટલામાં તો તે છિદ્ર પાછું પૂરાઈ ગયું, તેથી તે વૃદ્ધ કાચબો તે છિદ્રની શોધ માટે ચિરકાળ સુધી ચાતરફ ફર્યો, પણ ફરી તે છિદ્ર તેને હાથ લાગ્યું નહીં. તે જ રીતે વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યસવ ફરીને હાથ લાગતો નથી.

૯ યુગ (ધૂંસરી)—

કોઈ એક સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રની પૂર્વ દિશામાં ધૂંસરી નાંખે અને પશ્ચિમ દિશામાં તેની સાંબેલ (ખીલી) નાંખે. તે કોઈના પ્રયોગ વિના ભોગા થઈ ધૂંસરીના છિદ્રમાં તે સાંબેલ એની મેળે પ્રવેશ કરે, તે જેમ અત્યંત હુલ્લેલ છે—તે જ બની શકે તેવું છે, તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યસવ ફરી મળવો હુલ્લેલ છે.

૧૦ પરમાણુ—

કોઈ દેવ એક મોટા ચાંલસાનો ઝીણો ચૂરો કરી તેના પરમાણુઓ એક ભુંગ-ખીમાં નાંખી મેરુપર્વતના શિખરપર ઉભો રહી ચાતરફ ફરતો ફરતો ભુંગખીને ફુંકી તેમાંના પરમાણુઓને સર્વ દિશાઓમાં ઉગાડી

દ. પછી જેમ તેજ પરમાણુઓ મળે ને તેના જ થાંભલો બને તે મુશ્કેલ છે તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરીથી મળવો મુશ્કેલ છે.

૭૭ ધર્મની પૂર્ણ સામગ્રીનો સંભવ મનુષ્ય ગતિમાં જ છે.

દેવા વિસયપસત્યા, નેરહયા વિવિહદુક્ષસંજુતા ।

તિરિયા વિવેગવિગલા, મણુઆણં ધમ્મસામગ્ગી ॥૧૨૦॥

દેવો વિષયોમાં આસક્ત હોય છે. નારકીઓ વિવિધ પ્રકારના દુઃખમાં મગ્ન હોય છે અને તિર્યંચો વિવેક રહિત હોય છે; માત્ર મનુષ્યભવમાં જ ધર્મની સામગ્રી મળી શકે છે. ૧૨૦

૭૮ મનુષ્યભવની ઉત્તમતા.

સુરનારયાણ દુન્નિ વિ, તિરિયાણ હુંતિ ગઈ ય ચત્તારિ ।

મણુઆણ પંચ ગઈ, તેણં ચિઅ ઉત્તમા મણુઆ ॥૧૨૧॥

મુર અને નારકી મરીને મનુષ્ય કે તિર્યંચમાં જ ઉપજી શકે છે તેથી તેમની બે જ ગતિ હોય છે, તિર્યંચો મરીને તિર્યંચમાં, મનુષ્યમાં, નારકીમાં કે દેવતામાં ઉપજે છે તેથી તેમને ચાર ગતિ હોય છે, અને મનુષ્ય મરીને એ ચારે ગતિમાં તથા મોક્ષમાં પણ જઈ શકે છે તેથી તેમને પાંચ ગતિ હોય છે. તેથી કરીને જ મનુષ્ય-ભવ સર્વોત્તમ છે. ૧૨૧

૭૯ મનુષ્યભવની દુર્લભતા.

સિંધુવાલુઅનિમગ્ગં, વડવીયં ચ દુલ્લહં ।

માણુસત્તં તુ સંપપ્પ, કો પમાઈં વિચક્ષણો ॥૧૨૨॥

સિંધુ નદીની પારાવાર રેતીમાં મગ્ન થયેલું વડું બીજ જેમ શોધી કાઢવું દુર્લભ છે, તેમ મનુષ્યભવ પણ દુર્લભ છે, તેને પ્રાપ્તિને કોણ ઘણો મુશ્કેલ પ્રમાણ કરે? ૧૨૨

૮૦ અઢીઢીય પ્રમાણુ મનુષ્યક્ષેત્રમાં કુલ ગર્ભજ-
મનુષ્યની સંખ્યા.

સત્તેવ ય કોડીઓ, લક્ષ્વા ઘાળવઢ સહસ્ત અઢવીસા ।
 ઇગં સયં ચ જાળહ, નર કોડાકોડિકોડીણં ॥૧૨૩॥
 છાવઢિં કોડીઓ, ઇકાવઢ્ઢં હવંતિ લક્ષ્વાઈં ।
 ઘાયાલીસ સહસ્તા, તિન્નિ સયા કોડિકોડીણં ॥૧૨૪॥
 તેયાલીસં કોડી, સત્તાવીસં તહેવ લક્ષ્વા ય ।
 ઇગુણસઢિ સહસ્તા, તિન્નિ સયા મણુયકોડીણં ॥૧૨૫॥
 ચડપ્પઢ્ઢં કોડીઓ, લક્ષ્વા ગુણયાલ સહસ પઢ્ઢાસા ।
 તિન્નિ સયા છત્તીસા, સંઘ્વા ગઢમયમણુસ્સાણં ॥૧૨૬॥

સાત કરોડ, બાણુ લાખ, અઢાવીસ હજાર ને એકસો એઢલી મનુષ્યની કોડાકોડિકોડિ. તથા છાસઢ કરોડ, એકાવઢ લાખ, ઇંતાલીસ હજાર અને ત્રણસો એઢલી કોડાકોડિ. તથા ત્રેંતાલીસ કરોડ, સતાવીસ લાખ, ઓગણસાઢ હજાર અને ત્રણસો એઢલા મનુષ્યની કરોડ (કોડિ). તથા ચોપન કરોડ, ઓગણચાળીસ લાખ, પચાસ હજાર, ત્રણસો અને છત્રીસ-એઢલી ગર્ભજ મનુષ્યની સંખ્યા હોય છે. ૧૨૩-૧૨૬. આ સંખ્યાના કુલ ઓગણત્રીસ અંક થાય છે. તે આ પ્રમાણુ-(૭૮૨૨૮૧, ૬૬૫૨૪૨૩, ૪૩૨૭૫૮૩, ૫૪૩૮૫૦૩૩૬) આ સંખ્યા છઠ્ઠા વર્ગને પાંચમા વર્ગ ગુણવાથી આવે છે.

૮૧ મનુષ્યને ઉચ્છેશ.

જેસિં કુલે સમુપ્પન્ને, જેસિં વાસ વસે નરે ।
 મમયાઢ હુંપર્દ વાલે, અઢ્ઢમઢ્ઢે સમુચ્છિય ॥૧૨૭॥

મનુષ્ય જેના કુળમાં (જ્યાં) ઉત્પન્ન થાય છે અને જેના વાસમાં (જ્યાં) વસે છે, ત્યાં જ (તે સ્ત્રીના સંસર્ગમાં જ) તે બાળ (અજ્ઞાની) મનુષ્ય પરસ્પર મૂર્છા (મોહ) પામી મમતાવડે લીંપાય છે. ૧૨૭

૮૨ એકેન્દ્રિય જીવોને થતી પીડાનું દર્શાવત.

जरजजरा य थेरी, तरुणेणं जम्मपाणिमुट्ठिहया ।
जारिस्सी वेयणा देहे, एगिंदिसंघट्टणा य तहा ॥१२८॥

જરાવસ્થાવડે જર્જરિત થયેલી કોઈ વૃદ્ધાને કોઈ યુવાન પુરૂષ પોતાના જમણા હાથની મુઠીવડે મારે (સખત પ્રહાર કરે) તો તેના શરીરમાં જેવી વેદના થાય તેવી વેદના એકેન્દ્રિય (પૃથ્વી, અપ્, તેજ, વાયુ અને વનસ્પતિના) જીવોને મનુષ્યના માત્ર સંઘટ્ટ (સ્પર્શ) થી જ થાય છે. ૧૨૮

૮૩ છકાય જીવોના સંયોગ.

जत्थ जलं तत्थ वणं, जत्थ वणं तत्थ निच्छिओ अग्गी ।
वाऊ तेऊसहगया, तत्ता य पच्चस्वया चेव ॥१२९॥

જ્યાં જળ (અપ્કાય) હોય ત્યાં વનસ્પતિકાય (સેવાળાદિ) હોય છે, જ્યાં વનસ્પતિકાય હોય છે ત્યાં નિશ્ચયે અગ્નિકાય હોય છે, અગ્નિકાયની સાથે જ વાયુકાય સહેલા છે તથા પૂરા વિગેરે ત્રસકાય તો જળમાં પ્રત્યક્ષ જ દેખાય છે. ૧૨૯

૮૪ જયણાની પ્રાધાન્યતા.

जयणा य धम्मजणणी, जयणा धम्मस्स पालणी चेव ।
तववुट्ठिकरी जयणा, एगंतसुहावहा जयणा ॥ १३० ॥

જયણા (યતના-ઉપયોગ) ધર્મની માતા છે, એટલે યતના ધર્મને ઉત્પન્ન કરનારી છે, યતના ધર્મનું પાલન કરનારી છે, યતના

તપની વૃદ્ધિ કરનારી છે અને યતના એકાંત (અદ્વિતીય-અનુપમ)
સુખ આપનારી છે. ૧૩૦

૮૫ અહિંસાની પ્રાધાન્યતા.

કિં તાણ પઢિયાણ, પયકોડીણ પલાલભૂયાણ ।

જં ઇત્તિયં ન નાયં, પરસ્ત પીડા ન કાયઁવા ॥૧૩૧॥

‘અન્ય જીવને પીડા કરવી નહીં’ આટલું પણ જો ભણવામાં
આવ્યું ન હોય તો પસાળ (ધારા) જેવા નિઃસાર કરેડ પડે.
ભણવાથી શું? કરેડ શબ્દો-અર્થો ભણ્યા હોય તો તે પણ પસા-
ળના ઘાસની જેમ નિર્થક છે. જો અન્ય જીવને પીડા ન કરવી
એ વાત મનમાં દૃઢ વસી હોય તો જ જ્ઞાન સાર્થક છે. ૧૩૧.

૮૬ દાનબુદ્ધિએ હિંસા કરીને દ્રવ્ય મેળવવાની જરૂર નથી.

દાણઅઢાય જે પાળા, હમ્મંતિ તસયાવરા ।

તે સંસારસ્ત રક્ષઢા, મમંતિ મવસાયરે ॥ ૧૩૨ ॥

જેઓ દાન દેવાને માટે ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓને લુણે છે
એટલે દાન કરવાની ઈચ્છાથી ધન મેળવવા માટે ખેતી આદિક
મોટા આરંભો કરી ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે,
તેઓ સંસારનું રક્ષણ કરવા માટે ભવસાગરમાં ભ્રમણ કરે છે. ૧૩૨

૮૭ પાંચે સ્થાવર જીવોનું પ્રમાણ.

અદામલગપમાણે, પુઢવીકાયમ્મિ હુંતિ જે જીવા ।

તે પારેવયમિત્તા, જંબૂદ્વીવે ન માયંતિ ॥ ૧૩૩ ॥

લીલા આમળા જેવડા પૃથ્વીકાયને વિષે જે (અસંખ્ય)
જીવો રહેલા છે, તે દરેકને જો પારેવા જેવડા ગરીસવાળા દુર્યા
હોય તો તે આખા જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહીં એટલા થાય છે. ૧૩૩.

સ્મર્યાત તેમાં શ્વેતો અસંખ્યાત છે અને જંબૂદ્વીપમાં પારેવા તો સંખ્યાતા સમાધિ શકે તેમ છે.

एगम्भि उदगविंदुम्भि, जे जीवा जिणवरेहिं पण्णत्ता ।
ते जइ सरिसवमिच्चा, जंबूद्वीवे न मायंति ॥ १३४ ॥

જળના એક જ બિંદુને વિષે જે શ્વેતો ત્રિનેશ્વરેએ કહ્યા છે, તે દરેકને જો સરસવ જેવડા શરીરવાળા કયા હોય તો તે આખા જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહીં. ૧૩૪

वरंटीतंदुलमित्ते, तेऊकाए हवंति जे जीवा ।
ते जइ खसखसमिच्चा, जंबूद्वीवे न मायंति ॥ १३५ ॥

બંદી કે તંદુલ જેટલા અગ્નિકાયને વિષે જેટલા શ્વેતો કહેલા છે, તે દરેકના શરીરને કદાચ અસખસ જેવડા કયા હોય, તો તે આખા જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહીં. ૧૩૫

लिवपत्तसमा वाउ-काए हवंति जे जीवा ।
ते मरथलिक्खमिच्चा, जंबूद्वीवे न मायंति ॥ १३६ ॥

લીખણના એક પાંદડા જેટલા સ્થાનમાં રહેલા વાયુકાયને વિષે જે શ્વેતો કહેલા છે, તેને જો માથાની લીખ જેવડા શરીરવાળા કયા હોય, તો તે આખા જંબૂદ્વીપમાં સમાય નહીં. ૧૩૬

एउ अणुगण पाणी पीवांथी यत्ती अनंतकायनी हिंसा.
सूअंगिणंतकाइय, णंताणंता जिणेहि जिय भाणिया ।
तम्हा अणंतपावं, जं पीअ वारि उडुंकंठेण ॥ १३७ ॥

એણના અણુગણ જેટલા અનંતકાયને વિષે ત્રિનેશ્વરે અનંતાનંત શ્વેતો કહેલા છે, તેથી કૃત્રિને જો હથા કંઠ પાણી પીવામાં

આવે (ઉંચો કંઠ સળી અલુગળ પાણી પીવામાં આવે) તે
અનંત જીવોની હિંસાનું પાપ લાગે છે. (જ્યાં જળ હોય છે ત્યાં
સેવાળ-સીસુકુલરૂપ અનંતકાય રહેલી હોય છે તેથી.) ૧૩૭

૮૯ મનુષ્યના દેહમાં જીવોત્પત્તિ.

મણુઆળ રોમકૂવે, ચમ્મમંસેસુ અદિમિંજાસુ ।

તહ સુક્સોગિણસુ, જીવાડેગા અસંસ્ત્રા થ ॥ ૧૩૮ ॥

મનુષ્યોના રોમકૂપને^૧ વિષે, ચામડીને વિષે, માંસને વિષે,
હાડકાને વિષે, મજ્જા (ચરબી)ને વિષે, તથા ગુક (વીર્ય) અને
શાષિત (લોહી)ને વિષે અનેક તેમજ અસંખ્યાતા જીવો રહેલા છે
(ઉત્પન્ન થાય છે). ૧૩૮. (અસંખ્ય જીવો સંખર્ષિત મનુષ્ય પંચે-
દ્રિય જેને ચૌદસ્થાનકીઆ કહીએ છીએ તે સમજવા અને અનેક
બેદંદ્રિયાદિ જીવોની ઉત્પત્તિ સમજવી.)

રોમલસકેસફોડિય, લિક્ષ્વા તહેવ ચેવ ફુળગલિયા ।

પંચિંદિયાળ દેહે, હવંતિ ઇગિંદિયા ઇણ ॥ ૧૩૯ ॥

રોમશર્ક, ખસ, કેસ, ફાડકી, લિખ, તેમજ વળી મુણગલી-આ
સર્વ એકેંદ્રિય જીવો પંચેંદ્રિયના શરીરને વિષે હોય છે. ૧૩૯.
(આ મનુષ્ય શરીરમાં એકેંદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ કહી છે તે માન-
નીય નથી. કારણ કે જો એમ હોય તો મુનિ લોચ કરી શકે નહીં.)

હરસાઈ કંઠમાલા, વાલય નાસુર કિમ્મિસમ્મિઓ ।

ઈણ વેંદિય જીવા, નરસ્સ દેહમ્મિ પચ્ચક્ષ્વા ॥ ૧૪૦ ॥

હરસ (અર્શ), કંઠમાળ, વાળો, નાસુર, કરમીયા સરમીયા,
આ સર્વ દ્વીંદ્રિય જીવો મનુષ્યના શરીરમાં પ્રત્યક્ષ (ઉત્પન્ન થતા)
દેખાય છે. ૧૪૦

જૂયા ય કીડ સાવા, ણ્ણ તેંદિયા જિયા હંતિ ।

ચરિંદિય પંચિંદિય, સુહમા વિ અણંત નરદેહે ॥૧૪૧॥

જૂ, કીડ, સાવા-એ ત્રીદ્રિય જીવો મનુષ્યના શરીરમાં હોય છે, (ઉપજે છે) તથા ચતુરિદ્રિય અને પંચેદ્રિય તથા સૂક્ષ્મ જીવો પણ મનુષ્યના દેહમાં અનંતા^૧ હોય છે. (ઉત્પન્ન થાય છે.) ૧૪૧

૯૦ વનસ્પતિ જીવોના ભેદ.

સ્ત્રવા ગુચ્છા ગુમ્મા, લયા ય વલ્લી તણા ય તહ વલયા ।

પવ્વય હરિયા ઓસહી, જલરુહ કુહળા ય વોધવ્વા ॥૧૪૨॥

વૃક્ષો (આમ્રાદિક), ગુચ્છા, ગુમ્મા, લનાઓ, વેલાઓ, તૃણ (ઘાસ), વલય, (શેરડી વિગેરેના) પર્વ, હરિત, ઔષધિ (ધાન્ય ને ઔષધો), જળરુહ (કમળ), અને કુહળા-એ બાર વનસ્પતિના ભેદ છે. ૧૪૨ (તેના વિસ્તાર લોકપ્રકાશ પ્રજ્ઞાપના વિગેરેથી જાણવો.)

૯૧ જીવોના નિવાસસ્થાન

ઈર્ગિંદિય પંચિંદિય, ઉદ્દે અ અહે અ તિરિયલોણ અ ।

વિર્ગિંદિય જીવા પુણ, તિરિઅલોણ મુર્ણેઅવ્વા ॥૧૪૩॥

એકેદ્રિય અને પંચેદ્રિય જીવો ઊર્ધ્વ, અધો અને તિષ્ઠા લોકમાં એકલે ત્રણે લોકમાં હોય છે, અને દ્વીદ્રિય, ત્રીદ્રિય અને ચતુરિદ્રિય એ ચિકલેંદ્રિય જીવો તે તિરજા લોકમાં જ હોય છે એમ જાણવું. ૧૪૩. (ઊર્ધ્વલોક અને અધોલોકમાં ચિકલેંદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ નથી.)

પુઢવી જા સિદ્ધિસિલા, તેઝ નરલિત્ત તિરિયલોણ ય ।

પુઢવી આઝ વણસ્સઈ, વારસકપ્પેસુ પુઢવીસુ ॥૧૪૪॥

૧ આ અનંત સંખ્યા અનંત સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય અણ્ણા હોય તે સંભવે. ચૌરિદ્રિય જીવો કયા તે જાણવામાં આ-યુ નથી

સિદ્ધિશિલા સુધી પૃથ્વીકાય છે. તેજસ્કાય (આદર) તિરછા-
લોકમાં મનુષ્યક્ષેત્ર (અઢીદ્વીપ) ને વિષેજ છે, તથા પૃથ્વીકાય,
અપકાય અને વનસ્પતિકાય બાર દેવલોકને વિષે અને રત્નપ્રભા-
દિક સાતે નરક પૃથ્વીને વિષે છે. (આ સર્વ આદર આશ્રી જાણવું.)
૧૪૪ (સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય તો પાંચે પ્રકારના ચૈદ ગજલોકમાં સર્વત્ર
રહેલા છે.)

સુરલોઅવાચિમજ્ઞે, મચ્છાઈ નરિથ જલયરા જીવા ।
ગેવિજ્ઞે ન હુ વાવી, વાવિઅભાવે જલં નરિથ ॥૧૪૫॥

બાર દેવલોકમાં રહેલી વાવોને વિષે મત્સ્ય વિગેરે જળચર
જીવો નથી. (તેમજ પૂરા વિગેરે એકેન્દ્રિય જીવો પણ નથી)
નય શ્રેયેષ્ઠ (તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન) ને વિષે વાવો જ નથી,
અને વાવોનો અભાવ હોવાથી ત્યાં જળ (અપકાય) પણ નથી.
(તથા જળને અભાવે વનસ્પતિકાય પણ નથી એમ જાણવું.) ૧૪૫

૯૨ નિગોદ જીવોનું અનંતાનંતપણું

જઈઆ હોઈ પુછ્યા, તઈયા ઇયં ચ ઉત્તરં દિજા ।
ણગસ્સ નિગોયસ્સ ચ, અણંતમાગો ગઓ સિદ્ધિં ॥૧૪૬॥

જે વખતે (કોઈ પણ વખતે) કોઈ મનુષ્યાદિક સામાન્ય દેવળીને
કે તીર્થકરને પ્રશ્ન કરે ત્યારે એ જ જવાબ અપાય છે (દેવળી એ જ
જવાબ આપે છે) કે એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ સિદ્ધિપદને
પામ્યો છે. ૧૪૬. એવી નિગોદ (સૂક્ષ્મ વનસ્પતિના શરીર) ચૈદ
રાજલોકમાં અસંખ્યાતી છે. દરેક શરીરમાં જીવો અનંતાનંત છે.

૯૩ નિગોદના જીવોને દુઃખ.

જં નરણ નેરઈઆ, દુક્કલં પાવંતિ ગોયમા ! તિક્કલં ।
તં પુણં નિગોયમજ્ઞે, અણંતગુણિયં મુણેઅવ્વં ॥૧૪૭॥

હું ગોતમ ! નરકને વિષે નારકી જીવો જે તીક્ષ્ણ-ઉષ્ણ દુઃખ પામે છે; તેથી અનંતગણુ' દુઃખ નિગોદને વિષે રહેલા જીવો પામે છે એમ જાણવું. ૧૪૭. (એ દુઃખ અવ્યક્તપણે ભોગવાતું હોવાથી નરકની જેવું તીવ્ર જણાતું નથી.)

૯૪ નિગોદ વિગેરેની સૂક્ષ્મતાનું વર્ણન.

લોણ અસંખજોઅણ-માણે પડજોઅણંગુલા સંખા ।
પડ તં અસંખ અંસા, પડ તં અસંખયા ગોલા ॥૧૪૮॥

અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણ ચૌદ રાજલોકને વિષે યોજન યોજન પ્રત્યે એટલે દરેક યોજનમાં સંખ્યાતા અંગુલો છે, અંગુલ અંગુલ પ્રત્યે એટલે દરેક અંગુલને વિષે અસંખ્યાતા અંશો (વિભાગો) છે, તે દરેક અંગુલના અસંખ્યાતા અંશ-વિભાગને વિષે અસંખ્યાતા ગોળા છે. ૧૪૮.

ગોલો અસંખનિગોઓ, સોણંતજિઓ જિઅ પડ પણસા ।
અસંખ પડપણસં, કમ્માણં વગ્ગણાણંતા ॥ ૧૪૯ ॥

એક એક ગોળામાં અસંખ્યાતી નિગોદ (શરીર) છે, તે દરેક નિગોદમાં અનંતા જીવો રહેલા છે, દરેક જીવના અસંખ્યાતા (લોકાકાશના પ્રદેશ પ્રમાણ) પ્રદેશો છે, તે દરેક પ્રદેશ કર્મની અનંતી વર્ગીજાઓ રહેલી છે. ૧૪૯.

પડવગ્ગણં અણંતા, અણુઅ પડઅણુ અણંતપજ્જાયા ।
ણં લોચસરૂવં, માવિજ્જઈ તહત્તિ જિણવુત્તં ॥૧૫૦॥

દરેક વર્ગીજા અનંતા અણુ-પરમાણુઓની બનેલી છે, દરેક અણુ (પરમાણુ) ના અનંત પર્યાયો છે. આ પ્રમાણેનું જિનેન્દ્ર ભાષિત લોકસ્વરૂપ તહત્તિ-સત્ય છે એમ ભાવવું. ૧૫૦ (આ હુકીકતને સદહવી-તેજ સંમકિતીનું લક્ષણ છે.) . . . .

૬૫ આ જીવ સર્વ સ્થાને ઉપજેલો ને મરણ પામેલો છે.

જા સા જાઈ જા સા જોણી, જા તં ઠાણં જા તં કુલં ।

જા જાયા ન મુઆ જત્ય, સન્ને જીવા અણંતસો ॥૧૫૧॥

એવી કોઈ જાતિ નથી, એવી કોઈ યોગિ નથી, એવું કોઈ સ્થાન નથી અને એવું કોઈ કુળ નથી કે જ્યાં સર્વે જીવો અનંતી વાર ઉત્પન્ન થયા ન હોય કે મરણ પામ્યા ન હોય. ૧૫૧. (ચૌદ રાજલોકમાં ફરેક પ્રદેશે આ જીવે અનંતા જન્મ મરણ કર્યા છે.)

૬૬ એક મુહૂર્તમાં નિગોદ કેટલા જીવ કરે ?

પણસહિ સહસ્સાઈ, પંચસયા ચેવ તહ ય છત્તીસા ।

હુલ્લાગ મવગહણા, ઇગમુહુત્તસ્મિ ઇવદયા ॥ ૧૫૨ ॥

નિગોદનો એક જીવ એક મુહૂર્ત (બે ઘડી)માં પાંચસ હજાર, પાંચસો અને છત્રીશ એટલા હુલ્લક (નાનામાં નાના) જીવ પ્રજાવે કરે છે. ૧૫૨. એક મુહૂર્તમાં ૧૬૭૭૭૨૧૬ આવળી હોય છે. મુહૂર્ત જીવ ૨૫૬ આવળીનો હોય છે, તે અનુસારે આ ગણતરી કરેલી છે. એક ધાસોન્ધ્યાસમાં ૧૭૫૫ જીવ કરે છે.

૬૭ સમકિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ.

અંતમુહુત્તોવસમો, છાવલિ સાસાળ વેયગો સમઓ ।

સાહિયતિત્તીસાયર, રવઓ દુગુણો રવઓવસમો ॥૧૫૩॥

ઉપશમ સમકિત અંતર્મુહૂર્ત મુધી રહે છે, સાસ્વાદન સમકિત ઉત્કૃષ્ટ ૭ આવલિકા મુધી રહે છે. વેદક સમકિત એક મમયનુંજ છે, ક્ષાયિક સમકિત કાંઈક અધિક તેત્રીશ સામરોપમ મુધી રહે છે, અને તેથી બમણું એટલે કાંઈક અધિક છાસક સામરોપમ મુધી ક્ષયોપશમ સમકિત રહે છે. (અહીં બન્ને દેકાણે અધિકપણું નરસવ સંબંધી જાણવું. એટલે કે ક્ષાયિક સમકિતવાળો જીવ સર્વાર્થ-

સિદ્ધ વિમાનમાં તેવીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો દેવ થાય, ત્યાંથી ચતુર્વી મનુષ્ય થઈ ચાલિત લઈ સિદ્ધિપદને પામે છે. ક્ષયોપમમ મમલિનવાળો ૨૪ ઉત્કૃષ્ટ બે વાર વિજયાદિકમાં ૩૩ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો અથવા ત્રણ વાર અન્નુત દેવલોકમાં પાવીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો દેવ થઈ મનુષ્યભવ ફરી ચાલિત પામી મોક્ષ લાય છે.) ૧૫૩

૬૮ નરકમાં થતી દશ પ્રકારની વેદના.

દસવિહ વેયણ નિરણ, સીડળહુહપિવાસકંદૂ ચ ।
ભયસોગપારવસ્સં, જરા ચ વાહી ચ દસમો ચ ॥૧૫૪॥

નરકમાં નાન્દીઆને દશ પ્રકારની વેદના હોય છે, તે આ પ્રમાણે-શીત વેદના ૧, ઉષ્ણ વેદના ૨. શુષ્ક (ભૂખ) વેદના ૩, પિપાસા (તૃષ્ણ) વેદના ૪, કંદૂ (ખરજીની) વેદના ૫. ભય વેદના ૬, ગોઠ વેદના ૭. પરવશતારૂપ વેદના ૮. જરા વેદના ૯ અને દગમી બ્યાપિ વેદના ૧૦. (આ સર્વ વેદનાઓ અસહ્ય હોય છે.) ૧૫૪

૬૯ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું સ્થાન.

અહ મંદરસ્ત્ત હિદ્ધા, પુઢવી રયણપ્પહા મુણેયઢ્ઢા ।
તિસુ ભાગેસુ વિહિ(હ)ત્તા, સહસ્ત્ત અસી જોઅણં
લક્ષ્વં ॥ ૧૫૫ ॥

મેઝ પર્વતની નીચે એક ગાળના વિસ્તારમાં રત્નપ્રભા પૃથ્વી જોડેલી છે તે ત્રણ ભાગે વહેંચાયેલી છે (તેના ત્રણ ભાગ છે). અને તે એક જાળ ને એંગી દુર્ગમ બેજન લાડી છે. ૧૫૫.

૧૦૦ ભવનપતિનું તથા નારકીનું વાસસ્થાન.

તત્યેવ ભવણવાસી, દેવા નિવસંતિ દોસુ ભાગેસુ ।
તઢ્ઢણ યુણ નેરઢ્ઢયા, હવંતિ વહુવેયણા નિચ્ચં ॥૧૫૬॥

ત્યાં જ (તે રત્નપ્રસા પૃથ્વીના પિંડમાં જ) જે ભાગમાં ભવ-
નપતિ દેવો વસે છે અને ત્રીજા ભાગમાં નિરંતર અત્યંત વેદનાં
ભોગવનારા નારકીઓ રહેલા છે. ૧૫૬.

(જે ન એક વિભાગમાં તે શી રીતે રહેલા છે? તે સ્પષ્ટ
થવાની જરૂર છે. આવા વિભાગ પાડેલા વાંચવામાં આવ્યા નથી.)
વૃહદ્વસંબ્રહ્મણીની ગાથા ૨૫ મીના અર્થમાં ૧૭૮૦૦૦ યોજનમાં ભુવ-
નપતિનું સ્થાન કહેલ છે. વધારામાં કહ્યું છે કે-૧૮૦૦૦૦ માંથી ૯૬૦૦૦
બાદ કરતાં બાકીના ૮૪૦૦૦ યોજનમાં ભુવનપતિ છે એમ કહેલાંક
આચાર્યો કહે છે.

૧૦૧ પંદર પરમાધાર્મિકનાં નામ.

અંવે ૧ અંવરિસી ૨ ચેવ, સામે ૩ ચ સવલે ૪ વિ ચ ।
રુદ્ધે ૫ વિરુદ્ધે ૬ કાલે ૭ ચ, મહાકાલે ૮ સ્તિ આશરે ॥૧૫૭॥
અસિપત્તે ૯ ધનુ ૧૦ કુંભે ૧૧, વાલુ ૧૨ વેયરણી ૧૩ વિ અ ।
સ્વરસ્તરે ૧૪ મહાઘોસે ૧૫, एवं પનરસ આહિઆ ॥૧૫૮॥

અંબ ૧. અંબનકપિ ૨, રથામ ૩, સખલ ૪, રૌદ્ર ૫, વિરૌદ્ર
૬, કાળ ૭, મહાકાળ ૮, વળી અસિપત્ત ૯, ધનુ ૧૦, કુંભ ૧૧,
વાલુ ૧૨, વેતરણી ૧૩, સ્વસ્તર ૧૪, અને મહાઘોષ ૧૫-આ પ્રમાણે
પંદર જાતિના પરમાધાર્મિક કહેલા છે. ૧૫૭-૧૫૮. તે પંદરે પરમા-
ધાર્મીનું જુદું જુદું કામ છે. તે જુદે જુદે પ્રકારે નારકીઓને ખીણ
ઉપજાવે છે. તેમાં કહેલાંકનું તો નામ પ્રમાણે જ કામ છે.

૧૦૨ દશ પ્રકારનું સત્ય.

જર્ણવય ૧ સંયમર ઠવળા ૨, નામે ૪ રૂવે ૫ પહુચ્ચદ સચે અ ।
વવહારે ૭ માવટ જોગે ૧, દસમે ઉવમ ૧૦ સચે ચ ॥૧૫૯॥

જનપદ સત્ય-કુંકણ દેશમાં પાણીને પિચ્ચ કહે છે તે જનપદ
(૨૬) સત્ય કહેવાય છે. અર્થાત્ જે દેશમાં જે પદાર્થ આદે જે રાખે

પ્રપરાતો હોય તે જનપદ સત્ય ૧, લોકરૂઢિથી સર્વજનોની જે માન્યતા હોય, જેમકે કાઠવમાં ઉત્પન્ન થાય તે પંકજ-કમળ કહેવાય, પણ દડકા વિગેરે પંકજ ન કહેવાય, તે મંમત સત્ય ૨, સ્થાપનાસત્ય એટલે પ્રતિમા વિગેરે ૩. કુળની વૃદ્ધિ કરનાર ન હોય છતાં કોઈનું નામ કુળવર્ધન પાડ્યું હોય તો તે નામ સત્ય ૪, સાધુ વિગેરેનો વેષ ધારણ કર્યો હોય અને તેવા પ્રકારના તેનામાં આચાર હોય કે ન હોય છતાં તેને સાધુ કહેવો તે રૂપસત્ય ૫, નાતું મોટું, પિતા પુત્ર વિગેરે પરસ્પરને આશ્રીને કહેવાય છે, જેમકે અનામિકા આંગળી રચકી આંગળીની અપેક્ષાએ મોટી છે અને વચકી આંગળીને આશ્રીને નાની છે, એક જ પુત્ર પોતાના પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા છે અને પોતાના પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર પણ છે, તે પ્રતીત્યસત્ય ૬, વ્યવહારમાં અનુદન કન્યા કહેવાય છે, અનુદરનો અર્થ પેટ વિનાની એવો થાય પણ વ્યવહારમાં ગર્ભવિનાની હોય તેને જ અનુદર કહેવાય છે, તે વ્યવહાર સત્ય ૭, ભગસામાં શ્વેત વર્ણ વધારે છે અને બીજા વર્ણ ઘણા જ અદ્ય છે તેથી તેને શ્વેત કહેવો એ ભાવ સત્ય ૮, પામે દડ (લાકડી) રાખવાથી તે માણસ દડી કહેવાય અથવા છત્ર ધારણ કરવાથી તે માણસ છત્રી કહેવાય વિગેરે કોઈ વેશ્વરના યોગને લીધે તે વસ્તુવાળો પોતે પણ તેવો કહેવાય તે યોગ સત્ય ૯, તથા તળાવને સમુદ્ર સમાન કહેવું તે ઉપમા સત્ય ૧૦-આ રીતે સત્યના દશ પ્રકાર છે, ૧૫૬.

૧૦૩ અસત્ય બોલવાનાં દશ કારણો.

કોહે ૧ માણે ૨ માયા ૩, લોભે ૪ પિજે ૫ તહેવ દોસે ૬ ચ ।

હાસ ૭ મયદ અક્ષાઢય ૯,

ઉવઘાણ ૧૦ નિસ્સિયા દસમા ॥ ૧૬૦ ॥

કોહે ૧, માન ૨, માયા ૩, લોભ ૪, પ્રેમ-ગમ ૫, દેવ ૬, હાસ્ય-મરકટી ૭, ભય ૮, અવર્ણવાદ-ખોટું આળ ૯ અને ઉપ-ઘાત-આઘાત ૧૦-આ દશ કારણોને લીધે અસત્ય બોલાય છે. (આ દશ પ્રકાર ત્યાગ કરવા લાયક છે.) ૧૬૦.

૧૦૪ ઉત્સૂત્રરૂપ અસંત્ય બોલવાનું કૃળ.

इकेण दुवभासिणं, मरीइओ दुक्खसायरं पत्तो ।
भमिओ कोडाकोडी, सागरसिरिणामधिजाणं ॥१६१॥

એક જ દુર્ભાષિતવડે એટલે “હું કપિલ ! તે જિનેન્દરના માર્ગમાં
પણુ ધર્મ છે અને મારા માર્ગમાં પણુ ધર્મ છે.” એવા એકજ
અસત્ય (ઉત્સૂત્ર) ભાષણવડે મરીચિ દુઃખસાગરને પામ્યો, અને
કોડાકોડિ સાગરોપમ સુધી સંસારમાં ભટક્યો. (આ મરીચિ મહા-
વીર સ્વામીનો જીવ સમજવો.) ૧૬૧.

૧૦૫ સત્યનું માહાત્મ્ય.

जइ न सकसि काउं, सम्मं अइदुकरं तवचरणं ।
तो सच्चं भासिजा, जह भणियं वीयरएहिं ॥ १६२ ॥

હું જીવ ! જો તું અત્યંત દુઃકર એવા તપ અને ચારિત્રને અથવા
તપના આચરણને સમ્યક્ પ્રકારે કરવાને શક્તિમાન ન હો તો જે
પ્રભાણે જિનેન્દ્રાએ કહ્યું છે તે પ્રભાણે તુ એક સત્ય વચનજ બોલ.
(સત્ય વચનજ સર્વ ધર્મમાં અગ્રેસર છે, એટલે એકલા સત્યથીજ તારી
કાર્યસિદ્ધિ થશે, કેમકે સત્યમાં સમકિતનો પણ સમાવેશ છે.) ૧૬૨.

૧૦૬ ગીતાર્થ કેવું વચન ન બોલે.

जेण परो दुमिज्जइ, पाणिवहो जेण होइ भणिएणं ।
अप्पा पडइ किलेसे, न ह्रु तं जंपंति गीयत्था ॥१६३॥

જે વચન બોલવાથી બીજો પ્રાણી દુઃખી થાય, તથા જે
વચન બોલવાથી પ્રાણીના વધ થાય અને પાતાનો આત્મા કલે-
શમાં પડે-તેવું વચન ગીતાર્થ બોલે નહીં. ૧૬૩. (ગીતાર્થ મારે
આવાં વચન બોલવાનો સંભવજ હોતો નથી.)

૧૦૭ દાન સંબંધી વિચાર.

જે અદાણં પસંસંતિ, વહમિચ્છંતિ પાણિણં । -

જહ્ણિ (તં) પડિસેયંતિ, વિત્તિચ્છેયં કરંતિ તે ॥૧૬૪॥

જેઓ અમંચતિના દાનની પ્રશંસા કરે છે, તેઓ પ્રાણીના વધને ઈચ્છે છે અને જેઓ અનુકંપાદાનનો નિષેધ કરે છે, તેઓ અન્યની વૃત્તિનો છેદ કરે છે. એટલે તેઓ અંતરાય કર્મ બાંધે છે. ૧૬૪. (આ ગાથાનું ત્રીજું પદ અશુદ્ધ જણાય છે.)

૧૦૮ સજ્જનોએ કેવું બોલવું ?

સંતેહિં અસંતેહિં, પરસ્સ કિં જંપિણહિં દોસેહિં ।

અરથો જત્થ ન લલ્લમહ્, સો અમિત્તો કુઓ હોહ્ ॥૧૬૫॥

હતા અથવા અહતા બીજાના દોષ બોલવાથી શું ફળ છે ? કાંઈજ ફળ નથી. કેમકે તેમાં કાંઈ પણ અર્થ-ધનાદિક મળતું નથી, અર્થ સરતો નથી અને ઉક્તો તેને ગત્રુ ક્રમાય છે-તે ગત્રુ થાય છે. ૧૬૫.

મા હોહ સુઅગ્ગાહી, મા જંપહ જં ન દિદ્ધં પચ્ચક્કલં ।

પચ્ચક્કલે ત્તિ અ દિદ્ધે, જુત્તાજુત્તં વિચારેહ્ ॥ ૧૬૬ ॥

સુતમાહી ન થવું. એટલે કે કોઈની પામેથી કાંઈ વાત સાંભળી કે તરત જ તેને વગવિચારે મત્થ માની લેવી નહીં. વળી જે પ્રત્યક્ષ બોલું ન હોય તે પણ બીજાની પામે ન કહેવું, તથા પ્રત્યક્ષ બોલ્યા છતાં પણ યોગ્ય અને અયોગ્યનો વિચાર કરવો. અર્થાત્ યોગ્ય-કહેવા યોગ્ય-સંભવિત હોય તો જ કહેવું. અયોગ્ય-અસંભવિત હોય તો તે કહેવું નહીં. ૧૬૬.

૧૦૯ રોપ વખતે કાર્ય ન કરવું.

પદમં ચિય રોસમરે, જા બુદ્ધી હોઈ સા ન કાયટ્વા ।
અહ કીરઈ તા નૂળં, ન સુંદરો હોઈ પરિણામો ॥૧૬૭॥

પ્રથમ ક્રોધનો આવેશ આવે તે વખતે જે ધુદ્ધિ થાય તે પ્રભાણે કાર્ય કરવું નહીં, એ કદાચ કરે તો અવશ્ય તેનું પરિણામ સારું આવે નહીં. તેને વિભાસવું જ પડે. (એટલા ઉપરથીજ આવેશ શાંત થયા પછી જે કરવા ચોખ્ખા લાગે તે કરવું એમ કહેલ છે.) ૧૬૭

૧૧૦ શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીએ પ્રથમ ભવે કરેલી
સમકિત પ્રાપ્તિ.

પરિતુલિય કપ્પપાયવ-ચિંતામણિકામધેણુમાહવ્યં ।
સમ્મત્તમહારયણં, પત્તં ધણસત્થવાહેણ ॥ ૧૬૮ ॥

શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીના જીવે પ્રથમ ધન સાર્થવાહના ભવેમાં કલ્પવૃક્ષ, ચિંતામણિ રત્ન અને કામધેનુના આહારમયની તુલના કરનાર એટલે તેનાથી પણ અધિક આહારમયવાળા સમકિતશ્રી મહારત્નને પ્રાપ્ત કર્યું હતું. ૧૬૮. (આ ગાથા સહજ ફેરફાર સાથે આદ્યગુણવિવરણમાં ૧૩ મી છે.)

૧૧૧ સમકિતદષ્ટિનાં લિંગ.

સત્ત્વત્થ ઉચિયકરણં, ગુણાણુરાઓ રઈ ય જિણધમ્મે ।
અગુણેસુ અ મજ્ઞાંત્યો, સમ્માદિદ્ધિસ્સ લિંગાઈં ॥૧૬૯॥

સર્વ દેહાણે ઉચિતપણું સાચવવું, ગુણ તેમજ ગુણીને વિષે અતુરાગ-પ્રીતિ રાખવી, જિનેશ્વરના ધર્મને વિષે રૂતિ-પ્રીતિ રાખવી, અને નિર્ગુણી માણસ ઉપર મન્યસ્થપણું રાખવું, એ સમકિતીનાં લિંગ છે. ૧૬૯. (સમકિતના ૬૭ બોલમાં ૩ લિંગ કહ્યા છે તે જૂદા છે.)

૧૧૨ સમ્યગ્દષ્ટિ ને મિથ્યાદષ્ટિની વહેંચણી.

સામન્નજન તવ લિંગ-ધારિણો અગીયત્થ સેણિયાઈયા ।

પંચુત્તરસુર સંવેગ-પક્ખિણો અટ્ટમા ય જઈ ॥ ૧૭૦ ॥

પદમા મિચ્છાદિટ્ઠી, ચરો સંસારમમણહેડ તિ ।

હયરા સમ્મદિટ્ઠી, અરહા નિવ્વાણમગ્ગસ્સ ॥ ૧૭૧ ॥

સામાન્ય માણસ ૧, અજ્ઞાન તપસ્વી ૨, લિંગધારી ૩, અગીતાર્થ ૪, શ્રેણિકાદિક સમકિતી જીવો ૫, પાંચ અનુત્તરવાસી ૬, સંવેગ-પાક્ષિક ૭, અને આઠમા યતિ ૮-તેમાંથી પહેલા ચાર મિથ્યાદષ્ટિ છે અને તેઓ મંસાગ્રમાં પરિભ્રમણ કરનારા છે. બીજા ચાર સમકિતદષ્ટિ છે, તેઓ મોક્ષમાર્ગને ચોખ્ખું છે-મોક્ષ કરનારા છે. ૧૭૦-૧૭૧.

વિગતિના સ્વરૂપને જાણે, વિરતિ અંગીકાર કરે ને વિરતિ પાળે; તેમજ ન જાણે, ન આદરે ને ન પાળે-એ છ પ્રકારના ત્રિક-સંચોગી આઠ ભાંગા થાય છે તે નીચે પ્રમાણે:—

૧ ન જાણે, ન આદરે, ન પાળે તે સામાન્ય મિથ્યાદષ્ટિ જાણવા.

૨ ન જાણે, ન આદરે, પણ પાળે તે અજ્ઞાન તપસ્વી જાણવા.

તેઓ સમ્યગ્ જ્ઞાન રહિત હોવાથી જાણી કે આદરી શકતા નથી.

૩ ન જાણે, આદરે, ન પાળે તે પાર્થક્યદિ દ્રવ્યલિંગી જાણવા.

તેઓ ત્રણ મહત્ત્વ કરે છે પણ પાળતા નથી.

૪ ન જાણે, આદરે ને પાળે તે સમ્યગ્ જ્ઞાન વિનાના મિથ્યાત્વી, અભવી તેમજ અગીતાર્થ જાણવા.

આ ચારે ભંગવાળા સમ્યગ્ જ્ઞાન વિનાના હોવાથી મિથ્યાદષ્ટિ છે.

૫ જાણે, ન આદરે, ન પાળે. તે ઔણિક કૃપણાદિ ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણતાં છતાં અવિરતિના તીવ્ર ઉદયથી આદરી શકતા નથી અને પાળતા પણ નથી.

૬ જાણે, આદરે નહીં, પણ પાળે તે અનુત્તર વિમાનના દેવો સમજવા. તેઓ ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણે, પણ અવિરતિના ઉદયથી આદરે નહીં પરંતુ પાળે ખરા.

૭ જાણે, આદરે, પણ પાળે નહીં તે ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણે, આદરે અને પાળી શકે નહીં. તેઓ પશ્ચાત્તાપ કર્યા કરે અને વેશ છાડીને સંવિગ્રપક્ષીયણે વર્તે.

૮ જાણે, આદરે અને પાળે—તે સર્વ પ્રકારના મુનિઓ જાણવા. તેઓ ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણે છે, અંગીકાર કરે છે અને સમ્યગ્ પ્રકારે પાળે પણ છે.

આ ચારે પ્રકાર સમકિત દષ્ટિના જાણવા—એ ચારે ભંગ ગ્રાહ્ય છે. એનું વિશેષ સ્વરૂપ શ્રી જ્ઞાનવિભજસરિત્ત અપ્સરગીની રાજાયમાં બતાવેલું છે.

૧૧૩ મિથ્યાત્વનું મહા માર્દ્દં ક્ષણ.

વિસ વેસાનર વિસ હર—હરિ કરિ અરિણો હણાંતિ ભવમેગં ।

મિચ્છત્તં સત્તાપ, હણદ્ અણંતાડ ભવકોડિ ॥ ૧૭૨ ॥

વિપ, વૈશ્વાનર (અગ્નિ), વિપધર (સર્પ), હરિ (સિંહ), કરિ (હાથી) અને અરિ (શત્રુ)—એ સર્વે પ્રાણીના એકજ ભવને હુણી શકે છે; (પ્રાણથી જીવને વિષ્ણુટા પાડે છે) પરંતુ મિથ્યાત્વ તો સત્તામાં હોવાથી પ્રાણીને અનંતકોટિ ભવોમાં હણે છે. અર્થાત્ અનંતા ભવ કરાવે છે. ૧૭૨.

દંસણમદ્દો મદ્દો, દંસણમદ્દસ્સ નત્થિ નિબ્બાણં ।

સિજ્ઞંતિ ચરણરહિયા, દંસણરહિયા ન સિજ્ઞંતિ ॥૧૭૩॥

૧૭ સંમક્ષિત દર્શનથી જે બ્રહ્મ (રહિત) હોય તેને જ ખરે બ્રહ્મ કહેયો, કેમકે સમક્ષિત દર્શનથી બ્રહ્મ થયેલાને નિર્વાણ (મોક્ષ) પ્રાપ્ત થતું જ નથી. કદાચ ચારિત્ર રહિત હોય તે અર્થાત્ દ્રવ્ય-ચારિત્ર વિનાનો (ભાવચારિત્રવાળો) સિદ્ધ થઈ શકે છે, પરંતુ જે સમક્ષિત દર્શનથી રહિત હોય તે કદાપિ સિદ્ધ થઈ શકતા જ નથી. ૧૭૩

૧૧૪ મુપાત્ર દાનતું ફળ.

આરુગ્ગં સૌહર્ગં, આણેસરિયં મણિચ્છિઓ વિહવો ।

સુરલોચસંપયા વિ ચ, સુપત્તદાણાદ્દુમ્મફલા ॥૧૭૪॥

આરોગ્યતા, સૌભાગ્ય, આજ્ઞાવાણું ઐશ્વર્ય, મનવાંચિત વૈભવ તથા દેવલોકની સંપદા-એ સર્વ મુપાત્રદાનાદિ વૃક્ષનાં ફળો છે. ૧૭૪. (મુપાત્રદાન પરંપરાએ મોક્ષ પણ આપે છે.)

દાણં સૌહર્ગકરં, દાણં આરુગ્ગકારણં પરમં ।

દાણં ભોગનિહાણં; દાણં ઠાણં ગુણગણાણં ॥ ૧૭૫ ॥

। ગિરિફલ મેઘિભ્રમરજીવં કંડુનાડું છે, દાન ઉત્કૃષ્ટ આરોગ્યતું કરણ છે, દાન એ ભોગનું નિધાન છે અને દાન એ ગુણના સમૂહોનું સ્થાન છે. ૧૭૫.

(દાણ) ને (દાણ) ને
દાણેણ ફુરડ, કિત્તો, દાણેણ ચ હંતિ નિમ્મલા કંતિ ।

દાણાં વર્જિયં હિયં ઓ, અરિણો વિ ચ પાણિયં વહઈ ॥૧૭૬॥

દાનવડે કીર્તિ ફેલાય છે, દાનવડે નિર્મળ કાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે, દાનવડે જેનાં હૃદય વશ થયાં છે એવા શત્રુઓ પણ પોતાને ત્યાં પાણી ભરે છે, એવી દાનથી વશ થયેલા શત્રુઓ પણ પોતાના કિંકરણો વડે દાનવડે પાણી ભરે છે. ૧૭૬.

૧૧૫. દાનેના ભેદ તથા તેનું ફળ.

અમયં સુપત્તદાણં, અણુકંપા ડચિય કિત્તિદાણં ચ ।
દુન્નિ વિ મુક્ત્વો ભણિઓ, તિન્નિ વિ ભોગાઈયં દિંતિ ॥૧૭૭॥

અભયદાન ૧, સુપાત્રદાન ૨, અણુકંપાદાન ૩, ઉચિતદાન ૪, અતિ કીર્તિદાન ૫—આ પાંચ પ્રકારના દાનમાંથી પહિલા બે દાનથી મોક્ષ મળે એમ કહ્યું છે અને પાછળના ત્રણ દાન ભોગાદિક આપનારાં કહ્યાં છે. ૧૭૭.

૧૧૬ મનના વ્યાપારની મુખ્યતા.

મળવાવારો ગરુઓ, મળવાવારો જિણેહિ પળ્ણત્તો ।
અહ નેહ સત્તમાણ, અહવા મુક્ત્વં પયાસેહ ॥ ૧૭૮ ॥

સર્વ વ્યાપાર કરતાં મનના વ્યાપાર મોટા છે, કેમકે મનના વ્યાપારજ તંદુલ મત્સ્ય વિગેરેની જેમ પ્રાણીને સાતમી નરકે પણ લઈ જાય છે, અથવા પ્રસન્નચંદ્ર સર્વર્ષિની જેમ મોક્ષ પણ મોકાશે છે—આપે છે, એમ જિનેશ્વરે કહ્યું છે. ૧૭૮.

૧૧૭ મહાવીર સ્વામીના મુખ્ય દશ શ્રાવકોનાં નામ.

આર્ણદ૧ કામેદવેર, ચુલણિપિયાર તહ ચ સુરાદેવેઃ ।
ચુલ્લસય૫ કુંડકોલિય૬, સદ્દાલપુત્તો૭ ચ નાયવ્વો ॥૧૭૯॥
અઠ્ઠમો ચ મહાસયગો૮, નવમો ચ નંદિણીપિયા૯ ।
તેતલિપિયા૧૦ ચ દસમો, ણ્યાહ સઙ્ગાણ નામાહં ॥૧૮૦॥

આર્ણદ ૧, કામેદવ ૨, ચુલણીપિયા ૩, તથા સુરાદેવ ૪, ચુલ્લસાતક ૫, કુંડકોલિક ૬, સદાલપુત્ર ૭, આઠમો મહાસાતક ૮, નવમો નંદિનીપિયા ૯ અને દશમો તેતલીપિયા ૧૦—આ દશ મહાવીર સ્વામીના મુખ્ય શ્રાવકોનાં નામ છે. ૧૭૯-૧૮૦.

૧૧૮. આનંદાદિક આવકોનાં નિવાસસ્થાન.

વાણિયગામં ૧ ચંપા ૨, દુવે વાંણારસી ચ નયરી ૩-૪ ।

આલંભિયા ૫ ચ પુરવર, કંપિલ્લપુરમ્મિ ૬ બોધઠ્ઠં ॥૧૮૧॥

પોલાસં ૭ રાયગિહં ૮, સાવત્થીપુરી ચ દુન્નિ ઉપ્પન્ના ૯-૧૦ ।

एए उवासगाणं, गामा खल्ल होंति बोधव्वा ॥ १८२ ॥

આણંદનું નિવાસસ્થાન વાણિય ગામ ૧, કામદેવની ચંપા-
નગરી ૨, ચુલનીપિતા અને મુરદેવની વાણારસી નગરી. ૩-૪.
ચુલસાતકની આલંભિકા નગરી ૫, કુંડકોલિકનું કંપિલ્લપુર જાણ-
નું ૬, સદાસપુત્રનું પોલાસપુર ૭, મહાસાતકનું રાજગૃહ ૮, તથા
નંદિનીપિતા અને તેતલીપિતા એ બે આવશ્તિ નગરીમાં ઉત્પન્ન
થયા હતા. ૯-૧૦-આ પ્રમાણે દશે આવકોના ગામો છે એમ
જાણવું. ૧૮૧-૧૮૨.

૧૧૯ દશે આવકોની સ્ત્રીઓનાં નામ.

સિવનંદ ૧ મદ ૨ સામા ૩,

ધણ ૪ વહુલ ૫ પુસાણિ ૬ અગ્ગિમિત્તા ૭ ચ ।

रेवड ८ च अस्सणी ९ तह,

फग्गुणि १० भज्जाण नामाणि ॥ १८३ ॥

આનંદને શિવાનંદા નામની સ્ત્રી હતી ૧, કામદેવને ભદ્રા
૨, ચુલનીપિતાને રયામા ૩, મુરદેવને ધન્યા ૪, ચુલસાતકને બહુલા
૫, કુંડકોલિકને પૂષા ૬, સદાસપુત્રને અગ્નિમિત્રા ૭, મહાસાતકને
રેવતી ૮, નંદિનીપિતાને અશ્વની ૯ અને તેતલીપિતાને
ફગ્ગુની નામની ભાર્યા હતી ૧૦. આ પ્રમાણે તેમની ભાર્યાઓનાં
નામ છે. ૧૮૩.

૧૨૦ આનંદાદિક આવકોને ઉપસર્ગ વિગેરે.

ઓહિનાળ૧ પિસાણ૨, માયાર વાહી૪ ધળ૫ ઉત્તરિજ્ઞે૬ ય ।
મજ્ઞાઇસુયા૭ તહ, દુઘ્વયા૮ નિરુવસમ્મયા તિન્નિ ॥૧૮૪॥

પહેલાને અવધિજ્ઞાન થયું છે. ૧, બીજાને પિશાચથી ૨, ત્રીજાને માતાથી ૩, ચોથાને વ્યાધિથી ૪, પાંચમાને ધનથી ૫, છઠ્ઠાને ઉત્તર દેવાથી ૬, સાતમાને ભાર્યાદિથી ૭ અને આઠમાને દુર્વૃત્તા સ્ત્રીથી ૮-એમ સાત આવકને એ અતુકમે ઉપસર્ગો થયા છે અને છેલ્લા બેને તથા પહેલા આનંદ મળી ત્રણને ઉપસર્ગ થયા નથી. ૧૮૪. (આનંદ આવકને અને છેલ્લા બે આવકને મળી ૩ ને ઉપસર્ગો થયા નથી. આનંદને અવધિજ્ઞાન થયેલ છે.)

શ્રી વર્ધમાન દેશના વિગેરેમાં જોતાં આનંદ પછીના છ આવકોને દેવોએ ઉપસર્ગ કર્યા છે, અને આઠમા મહાશતકને તેની ભાર્યાએ ઉપસર્ગ કર્યા છે. આ ગાથામાં દેવ શિવાય જૂદાં જૂદાં નામ લખ્યાં છે તેનો હેતુ આ પ્રમાણે સંભવે છે-ખીજા કામ-દેવ આવકને દેવે પિશાચરૂપે ઉપદ્રવ ધણી કર્યો હતો તેથી ત્યાં પિશાચ શબ્દ લખ્યો છે. ત્રીજા ચુલનીપિતા પાસે તેના પુત્રોને માર્યા છતાં તે ક્ષોભ પામ્યો નહીં, એવડે તેની માતાને મારવાનો ઉપસર્ગ કર્યો ત્યારે તે ક્ષોભ પામ્યો તેથી ત્યાં માતા શબ્દ લખ્યો છે. ચોથા મુરદિવ ખીજા સર્વ ઉપદ્રવોથી ક્ષોભ પામ્યો નહીં, એવડે તેના શરીરમાં વ્યાધિ ઉત્પન્ન કરવાનું કહ્યું ત્યારે ક્ષોભ પામ્યો, તેથી ત્યાં વ્યાધિ શબ્દ લખ્યો છે. પાંચમો સુલ્લશતક ખીજા ઉપસર્ગોથી ક્ષોભ પામ્યો નહીં, એવડે તાર્ સર્વ ધન લઇને નાંખી દર્શ એમ કહી સર્વ ધન દેવતાએ તેની પાસે લાવી તે લઈ જાય છે એમ તેને દેખાડ્યું ત્યારે તે ક્ષોભ પામ્યો, તેથી ત્યાં ધન શબ્દ લખ્યો છે. છઠ્ઠા કુંડકલિકને ગેશાળકમતિદેવે ગેશાળાનો ધર્મ અંગીકાર કરવાનું કહ્યું અને તેના ધર્મની પ્રશંસા કરી છતાં તે ક્ષોભ પામ્યો નહીં અને ઉલટો તે દેવને યુક્તિથી ઉત્તર આપી છતી લીધો, તેથી ત્યાં ઉત્તર શબ્દ લખ્યો છે. સાતમો સદાલપુત્રવંશોતાના પુત્રોના

૧૧૮. આનંદાદિક આવકોનાં નિવાસસ્થાન,

વાણિયગામં ૧ ચંપા ૨, દુલ્લે વાંણારસી ચ નયરી ૩-૪ ।

આલંભિયાં ૫ ચ પુરવર, કંપિલ્લપુરમ્મિ ૬ વોધવ્વં ॥ ૧૮૧ ॥

પોલાસં ૭ રાયગિહં ૮, સાવત્થીપુરી ચ દુલ્લિ ઉપ્પન્ના ૯-૧૦ ।

યદ્ ઉવાસગાણં, ગામા સ્વલ્લુ હોતિ વોધવ્વા ॥ ૧૮૨ ॥

આણંદનું નિવાસસ્થાન વાણિય ગામ ૧, કામદેવની ચંપા-
નગરી ૨, સુલનીપિતા અને મુરદેવની વાણારસી નગરી. ૩-૪.
સુલસાતકની આલંભિકા નગરી ૫, કુંડોલિકનું કંપિલ્લપુર બાણ-
પુ ૬. સદાસપુત્રનું પોલાસપુર ૭, મહાસાતકનું રાજવૃહ ૮, દેવતા
નંદિનીપિતા અને તેતલીપિતા એ બે આવસ્તિ નગરીમાં ઉત્પન્ન
થયા હતા. ૯-૧૦-આ પ્રમાણે દશે આવકોના ગામો છે એમ
બાણપુ ૧૮૧-૧૮૨.

૧૧૯ દશે આવકોની સ્ત્રીઓનાં નામ.

સિવનંદ ૧ મદ્ ૨ સામા ૩,

ધળ ૪ વહુલ ૫ પુસાણિ ૬ અગ્નિમિત્તા ૭ ચ ।

રેવડ ૮ ચ અસ્સણી ૯ તહ,

ફગ્ગુણિ ૧૦ મજ્જાણ નામાણિ ॥ ૧૮૩ ॥

આનંદને જિવાનંદા નામની સ્ત્રી હતી ૧, કામદેવને ભદ્રા
૨, સુલનીપિતાને રયામા ૩, મુરદેવને ધન્યા ૪, સુલસાતકને બહુલા
૫, કુંડોલિકને પૂષા ૬, સદાસપુત્રને અગ્નિમિત્તા ૭, મહાસાતકને
રેવતી ૮, નંદિનીપિતાને અચ્ચની ૯ અને તેતલીપિતાને
ફગ્ગુની નામની સાર્યા હતી ૧૦. આ પ્રમાણે તેમની સાર્યાઓનાં
નામ છે. ૧૮૩.

સુરાદેવ, સુલસાતક અને કુંડકોલિક એ ત્રણને અઠાર અઠાર કરોડ ૬, સદાસપુત્રને ત્રણ કરોડ ૭, મહાશતકને ચોવીશ કરોડ ૮, નંદિનીપિતાને બાર કરોડ ૯ અને તેતલીપિતાને બાર કરોડ સુવર્ણ હતું. ૧૦. ૧૮૬.

૧૨૩ આણુંદાદિક શ્રાવકોએ ભોગોપભોગ-
પરિભાણ પ્રતમાં કરેલ નિયમ.

उल्लवणं१ दंतवणं२,

फले३ अम्बिगणे४ वट्टणे५ सणाणे६ य ।

वत्ये७ विलेवणे८ पुष्के९,

आभरण१० धूव११ पेयाइ१२ ॥ १८७ ॥

भक्खो१३ घण१४ सूप१५ घण१६,

सागे१७ माहुर१८ जम्मण१९ पाणे२० य ।

तंबોલેર१ इगवीसं,

आणंदाईण अभिग्गहा ॥ १८८ ॥

ઉલ હિતાસ્વા માટે જેઠીમધ્યું કાષ ૧, દાંત સાફ કરવા માટે મહુડાતું દાંતજી ૨, મસ્તક સાફ કરવા માટે આમળાતું ફળ ૩, અભ્યંગન માટે શાતપાક અને સહસ્રપાક તેલ ૪, ઉદ્ધર્તન માટે સુગંધી ચૂર્ણ ૫, સ્નાન માટે આઠ ઘણ પાણી ૬, શરીરે ઝોલવાતું એક રેશમી વસ્ત્ર તથા બે મુતરાઈ વસ્ત્ર ૭, કેસર, અંદન, કસ્તુરી વિગેરે સુગંધી પદાર્થનું ચિલેપન ૮, પુષ્પમાં કમળાતું પુષ્પ અને માલતીની માળા ૯, આભરણમાં ચિત્ર વિનાના બે કુંડલ અને એક નામાંકિત સુદિકા ૧૦, ધૂપમાં અગર અને તુરંગકને ધૂપ ૧૧, પેયામાં મગ અને ચોખ્ખાની પેયા ૧૨, સ્વસ્થમાં ખાંડ પાયેલા પેખર ૧૩, ઝોદનમાં કમોદના ચોખ્ખા ૧૪, કઠાણમાં મગ, અરદ અને ચણાની દાળ ૧૫, ઘતમાં શરદ્વક્તુમાં થયેલું ગાયતું ધી ૧૬,

શાકમાં રાયડોડી, આમળા અને અગધીયો (અથવા ચંચુ, મંડુ-
કિકો અને સોવસ્તિ) ૧૭, ફળમાં પલ્લંક અને બીંદી વિગેરેનાં
મધુર ફળ ૧૮, જમણમાં વડા અને પૂરણ ૧૯, પાણીમાં આકાશધી
પોણું જળ ૨૦, તાંબૂલમાં જાયફળ, કંકોલ, કમ્પૂર, એકચી અને
લવિંગ-એ પાંચ મુગંધીવાળું નાગરવેલી પાન ૨૧-આ એકવીશ
જાતના અભિમહો આનંદાદિક દ્રવ્યે આવકોના જાણવા. સોગોપભોગ
વ્રંતમાં ઉપર કહેલી વસ્તુઓજ માત્ર વાપરવી; બીજી સર્વ વસ્તુને
ત્યાગ કર્યો હોતો એમ સમજવું. ૧૮૭-૧૮૮.

૧૨૪ પહેલા આણુંદ અને આઠમા મહાશતકને .

થયેલ અવધિજ્ઞાનનું પ્રમાણ.

उडुं सोहम्मसुरे, लोलुय नरए अहे य उत्तरे हिमवं ।

पंचसयं तिदिसाए, ओही आणंदसयगस्स ॥१८९॥

ઉંચે મુધમાં દેવલોક મુધી, નીચે લોહુક નામના નરકના
પાથડા મુધી, ઉત્તર દિશામાં હિમવંત પર્વત મુધી, તથા બાદીની
ત્રણ દિશા એટલે પૂર્વ, દક્ષિણ અને પશ્ચિમ દિશાએ પાંચસો
પાંચસો યોજન મુધી (લવણસમુદ્રમાં) દેખી શકે એવું આનંદ
તથા મહાશતકને અવધિજ્ઞાન થયું હતું. ૧૮૯.

૧૨૫ આવકની અગ્યાર પ્રતિમા.

दंसण१ वयर सामाइय३,

पोसह४ पडिमा५ य वंम६ सखित्ते७ ।

आरंभ८ पेस९ उद्दिष्ट-वज्जण१० समणभूए११ अ ॥१९०॥

દર્શન પ્રતિમા ૧, વ્રત ૨, સામાયિક ૩, ચૌપદ ૪, કાયોતસર્ગ
પ્રતિમા ૫, બ્રહ્મચર્ય ૬, સંચિત્ત ત્યાગ ૭, આરંભ ત્યાગ ૮,
પ્રેમ્ય ત્યાગ ૯, ઉદ્દિષ્ટ ત્યાગ ૧૦ અને અમણુભૂત ૧૧-આ ૧૧-ગા
પ્રતિમા આવકને વજ્જન કરવાની હોય છે.

વિવરણ-એક માસ મુધી સમકિતને વિષે અતિચાર સહિત-
 પહેલે વર્તતાં ત્રિકાળ જિનપૂજા કરવી એ પહેલી દર્શન પ્રતિમા
 ૧, પહેલી પ્રતિમાની ક્રિયા સહિત બે માસ મુધી અતિચાર સહિત
 શુદ્ધ પાંચ અણુપ્રતો પાળવા એ બીજી વ્રતપ્રતિમા ૨, પહેલી
 બન્ને પ્રતિમાની ક્રિયા સહિત ત્રણ માસ મુધી સાંજ સવાર બે વાર
 શુદ્ધ સામાયિક કરે તે ત્રીજી સામાયિક પ્રતિમા ૩, પૂર્વની ક્રિયા
 સહિત ચાર માસ મુધી ચાર અથવા છ પર્વ તિથિએ (અષ્ટમી, ચતુ-
 દ્વિતી, પૂર્ણિમા ને અમાવાસ્યાએ-એ બે અષ્ટમીએ ને બે ચતુર્દશીએ
 કરે તે) છ તિથિએ પોસહ થાય.) ચારે પ્રકારનો સર્વથા પૌષધ આઠ
 પહોરનો બ્રહ્મ કરે તે ચોથી પૌષધ પ્રતિમા ૪, પૂર્વ ક્રિયા સહિત
 પાંચ માસ મુધી શુદ્ધ ચિત્તચળો, સ્નાન સહિત, પ્રાસુક ભોજન
 કરનાર, દિવસે સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળનાર અને રાત્રિએ પોતાનીજ
 સ્ત્રીને વિષે પણ પરિભાણ કરનાર આવક ચાર અથવા છ પર્વ તિથિએ
 પૌષધ બ્રહ્મ કરી આખી રાત્રિ પ્રતિમાપણે ઓઠલે કાપોત્સર્ગે રહે
 તે પાંચમી પ્રતિમા પ્રતિમા અથવા કાપોત્સર્ગ પ્રતિમા ૫, પૂર્વની
 સર્વ ક્રિયા સહિત છ માસ મુધી સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળે તે છઠી
 બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમા ૬, પૂર્વની ક્રિયા સહિત સાત માસ મુધી સર્વ
 સચિત્તનો ત્યાગ કરે તે સાતમી સચિત્ત ત્યાગ પ્રતિમા ૭, પૂર્વોક્ત
 ક્રિયા સહિત આઠ માસ મુધી પોતે આરંભ સમારંભ ન કરે તે
 આઠમી આરંભત્યાગ પ્રતિમા ૮, પૂર્વોક્ત ક્રિયા સહિત નવ માસ
 મુધી બીજા પાસે પણ આરંભ ન કરાવે તે નવમી પ્રેમ્યત્યાગ પ્રતિમા
 ૯, પૂર્વોક્ત ક્રિયા સહિત દશ માસ મુધી પોતાને ઉદ્દેશીને કરેલા
 આહારનો ત્યાગ કરે, મસ્તકે શિખા રાખે અથવા મુંઝાન કરાવે,
 ધનનો પણ ત્યાગ કરે તે દશમી ઉદ્વિષ્ણત્યાગ પ્રતિમા ૧૦, તથા અચાર
 માસ મુધી મસ્તકે લોચ કરે અથવા મુંઝાન કરાવે, રજોહરણ ધારણ
 કરે, પરિચલ્લમાં આહાર માટે પાત્રાંજ રાખે અને “ પ્રતિમાને
 વહન કરનારા અને (આવકને) શિક્ષા આપે.” એમ કહી પોતાની
 જાતિને વિષે શિક્ષા લેવા વિચરે, તે અચારમી શ્રમણુભૂત પ્રતિમા
 કહેવાય છે. ૧૧. ૧૯૦. (આ અખ્યાતે પ્રતિમામાં અતિચાર લગાડતા
 નથી અને કોઈ પ્રકારના આચાર પણ હોતા નથી.)

૧૨૬ આયુર્દાદિક શ્રાવકોનું પ્રતિભાવહન તથા
પરલોકગમન.

इकारस पडिमाओ, वीसं परियाओ अणसणं मासे ।
सोहम्मे चउ पलिया, विदेहे सिज्झइस्संति ॥ १९१ ॥

ઉપર કહેલી અગ્યારે પ્રતિભાઓ આનંદાદિક દશે શ્રાવકોએ
વહન કરી હતી, સર્વેએ વીસ વર્ષ દશવિરતિ પાળી હતી, સર્વેએ
છેવટે એક માસનું અનશન કર્યું હતું અને સર્વે સૌધર્મ દેવલો-
કમાં ચાર પદ્યોપમના આયુષ્યવાળા દેવપણે ઉપજ્યા છે, ત્યાંથી
અધવી સર્વે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ સિદ્ધિપદને
પામશે. ૧૯૧.

૧૨૭ આનંદાદિક શ્રાવકો પહેલા દેવલોકમાં કયા
કયા વિમાનમાં ઉપજ્યા છે ?

अरुणे १ अरुणाभे २ खल्ल,
अरुणप्पह ३ अरुणकंत ४ सिद्धे ५ य ।
अरुणज्झय ६ रुयए ७,

सयमवडंसे(वडिंसए) ८ एगये ९ कीले १० ॥ १९२ ॥

અરુણ વિમાન ૧, અરુણાભ વિમાન ૨, અરુણપ્પહ વિમાન
૩, અરુણકાંત વિમાન ૪, અરુણસિદ્ધ વિમાન ૫, અરુણજ્ઞય
વિમાન ૬, અરુણરુચિ વિમાન ૭, અરુણાવતંસક વિમાન ૮, અથેર
વિમાન ૯ અને કીલ વિમાન ૧૦-આ દશે વિમાનમાં અનુક્રમે
આનંદાદિક દશે શ્રાવકો ઉત્પન્ન થયા છે. ૧૯૨. (આ નામોમાં
૯ મું, ૧૦ મું નામ ગાથામાં અશુદ્ધ લાગે છે તે અને વર્ધમાન-
દેશનામાં અરુણપ્પહ છે. બીજા નામોમાં પણ કેટલાક નામો તેની
સાથે મળતા આવતા નથી.)

એક તૃતિયાંશ અધિક આઠ ભાગ એટલે દરપદરપદરપદ ૬ ૩ પદ્યો-
પમતું રવાયુ ખાંધે છે. ૨૦૦. (એક પદ્યોપમના નવ ભાગ કરીએ
એવા આઠ ભાગ ને એક તૃતિયાંશ એટલું વધારે સમજવું).

૧૩૩ સામાયિકનું માહાત્મ્ય.

દિવસે દિવસે લક્ષ્વં, દેહ સુવર્ણસ્સ લંડિયં ઇગો ।

इयरो पुण सामाइयं, करेइ न पुहप्पए तस्स ॥ ૨૦૧ ॥

કોઈ એક પુરૂષ હુમેશાં લાખ ખાંડી^૧ સુવર્ણનું દાન કરે, અને
બીજો કોઈ પુરૂષ એક સામાયિક કરે, તો તે સુવર્ણદાન કરનાર
આ સામાયિક કરનારના ફળને પહોંચતો (પામતો) નથી. ૨૦૧.
આ સામાયિક પૂર્વે કહેલા બીજીશ દોષ વિનાનું ત્રિકરણ શુદ્ધિ-
યાળું સમજવું.

સામાઈયમ્મિ ડ કણ, સમણો ડવ સાવઓ હવડ જન્હા ।

एएण कारणेणं, बहुसो सामाइयं कुजा ॥ ૨૦૨ ॥

જે કારણ માટે આવક સામાયિક કરે મતે સાધુ જેવો થાય
છે, તે કારણે કરીને ઘણીવાર સામાયિક કરવું. ૨૦૨. જ્યાં
જ્યાં અવસર મળે ત્યાં ત્યારે સામાયિકમાં સ્થિત થઈ જવું એ
આ ઉપદેશનો સાર છે.

૧૩૪ અરિહંત શબ્દનો અર્થ.

ડંદિયવિસયકસાયા, પરીસહો વેયણીય ઉવસન્ને ।

एए अरिणो हंता, अरिहंता तेण वुच्चंति ॥ ૨૦૩ ॥

પાંચ ઈંદ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયો, ચાર કપાય. બેાવીશ પરીપહો,
(અસાતો) વેદનીય અને દિવ મનુષ્ય ને તિર્યચના કરેલાં ઉપસર્ગો-
આ સર્વ શત્રુઓને હણે છે તેથી અરિહંત કહેવાય છે. ૨૦૩.

દિવ્યોના વિષયો, કથાય પરિચલ્પદિ બાણીતા હોવાથી તે વિગતથી બતાવ્યા નથી.

૧૩૫ અર્હંત શબ્દનો અર્થ.

અરહંત (તિ) વંદનનમં—સળાઈ અરહંતિ પૂંઅસંકારં ।
સિદ્ધિગમનં ચ અરહા, અરહંતા તેણ વુચંતિ ॥૨૦૪॥

મુર, અમુર અને નરેન્દ્રાદિકના વંદન તથા નમસ્કારને લાયક છે, તેમના પૂજા સત્કારને લાયક છે, તથા સિદ્ધિમાં જવાને લાયક છે, તેથી અર્હંત કહેવાય છે. ૨૦૪. આ ગાથામાં બતાવેલી યોગ્યતાઓ સિદ્ધ થયેલી છે.

૧૩૬ અર્હંત શબ્દનો અર્થ.

અચંતં દઢુમ્મિ ય, વીયમ્મિ અંકુરો જહા ન રહ્ઙ- ।
દઢુમ્મિ કમ્મવીણ, ન રહ્ઙ ભવંકુરો ય તહા ॥૨૦૫॥

જેમ ધાન્યાદિકનું બીજ અત્યંત બળી જવાથી તેમાંથી અંકુર ઉગતા નથી, તેમ કર્મરૂપી બીજ અત્યંત બળી જવાથી ભવરૂપી અંકુર ઉગતા નથી, તેથી અર્હંત પણ કહેવાય છે. (આ રીતે અર્હંત, અર્હંત ને અર્હંત શબ્દના અર્થ બાજુવા.) ૨૦૫.

૧૩૭ અદાર દોષરહિત અર્હંતને નમસ્કાર.

(અદાર દોષના નામ સાથે.)

અન્નાણ ૧ કોહ ૨ મય ૩ માણ ૪,

લોહ ૫ માયા ૬ રહ્ ય ૭ અરહ્ ૮ ય ।

નિદ્દા ૯ સોય ૧૦ અલિયં ૧૧,

૧૨ ચોરિયા ૧૩ મચ્છર ૧૪ મયાઈ ૧૫ ॥૨૦૬॥

પાણીવહ ૧૫ પેમકીલા ૧૬,

પસંગ ૧૭ હાસાઈ ૧૮ જસ્સ ઇ દોસા ।

અઘારસ્સ વિ નઠા, નમામિ દેવાહિદેવં તં ॥ ૨૦૭ ॥

અજ્ઞાન ૧, કેધ ૨, મદ ૩, માન ૪, લોભ ૫, માયા ૬, રતિ ૭, અરતિ ૮, નિદ્રા ૯, ચોક ૧૦, અલીક (મૃપા) ૧૧, ચેરી ૧૨, અસર ૧૩, ભય ૧૪, પ્રાણીવધ ૧૫, પ્રેમકીલા ૧૬, દ્રવ્યાદિકનો પ્રસંગ ૧૭ અને હાસ્યાદિક ૧૮-આ અઘારે દોષ જેના નાશ પામ્યા છે તે દેવાધિદેવને હું નમસ્કાર કરું છું. ૨૦૬-૨૦૭. (આમાં ૧ અજ્ઞાન, ૪ કપાય, ૨ મદ ને અસર, ૫ પ્રાણીવધાદિ, ૫ હાસ્યાદિ ને ૧ નિદ્રા મળી ૧૮ કહ્યા છે.)

૧૩૮ અરિહંતના આઠ પ્રાતિહાર્ય.

કંકેલી૧ કુસુમવુટ્ટી૨, દિવ્વજ્જુણિ૩ ચામરાસણાઈ૪-૫ ચ ।

ભામંડલ૬ મેરિ૭ છત્તં૮, જયંતિ જિણપાડિહેરાઈ ॥ ૨૦૮ ॥

કંકેલી (અશોક વૃક્ષ) ૧, કુસુમવૃષ્ટિ ૨, દિવ્યવનિ ૩, ચામર ૪, સિંહાસન ૫, ભામંડલ ૬, ભેરી (દેવદંડુભિ) ૭ તથા છત્રત્રય ૮-એ આઠ જિનેશ્વરનાં પ્રાતિહાર્ય જ્યવંતા વર્તે છે. ૨૦૮. (સમવસરણમાં તો આ ૮ હોય છે, પણ સમવસરણ ન થાય ત્યાં પણ આ આઠ પ્રાતિહાર્ય તો કાયમ હોય છે.)

૧૩૯ દેવપરની શ્રદ્ધાની શ્રેષ્ઠતા.

જઈ-ન કુણાસિ તવચરણં,

ન પઢસિ ન ગુણસિ ન દેસિ તો દાણં ।

તત્ત્વેત્તિયં ન સક્કાસિ, જં દેવો ઇક્ક અરિહંતો ॥ ૨૦૯ ॥

બે 'કદાચ' તું તપનું આચરણ (ચારિત્ર) ન કરી શકે, શાસ્ત્રા-
ધ્યાસ ન કરી શકે, લલેલું ગણી ન શકે (સંભારી ન શકે), દાન
દર્ધ ન શકે, તો પણ હે જીવરે શું તારી આટલી પેટા શક્તિ
નથી કે- 'એક અરિહંત દેવ જ સત્ય છે' આટલી દેવપરની દૃઢ
શ્રદ્ધા રાખી શકે? બે આટલી શ્રદ્ધા હોય તો પણ તે આત્માને
હિતકારક છે. (તારનાર થાય છે.) ૨૦૮.

૧૪૦ જિનેશ્વરની આજ્ઞા ન પાળવાથી થતું ફળ.

જહ નરવર્ણ આણં, અફકમંતા પમાયદોસેણં ।

પાવંતિ વંધ વહ રોહ-છિજ્જ મરણાવસાણાઈ' ॥૨૧૦॥

તહ જિણવરાણ આણં, અફકમંતા પમાયદોસેણં ।

પાવંતિ હુમ્મહપહે, વિણિવાય સહસ્તકોડીઓ ॥ ૨૧૧ ॥

જેમ કેઈ મનુષ્ય પ્રમાદના દોષથી રાજાની આજ્ઞાનું ઉલ્લં-
ઘન કરે તો તે બંધ, પ્રહારાદિવડે વધ, નિરોધ, ઉદ્ધ અને મરણ
પર્યંતના દુઃખને પામે છે; તેમ જો કેઈ ગ્રાણી પ્રમાદના દોષથી
જિનેશ્વરની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરે છે તે દુર્ગતિના માર્ગમાં
હુમ્મરો કરોડો દુઃખોને પામે છે. (દુર્ગતિમાં જઈને પારાવાર દુઃખો
સહન કરે છે.) ૨૧૦-૨૧૧.

જિણાણાણ કુણંતાણં, નૂણં નિવ્વાણકારણં ।

સુંદરં પિ સુ (સ) કુદ્ધીણં (એ), સર્વં ભવનિવંધણં ॥૨૧૨॥

જિનેશ્વરની આજ્ઞાએ-આજ્ઞા પ્રમાણે કરનારનું સર્વ અનુષ્ઠાન
મોક્ષનું કારણ થાય છે અને જિનેશ્વરની આજ્ઞા વિના પોતાની
બુદ્ધિથી તપસ્યાદિક સુંદર અનુષ્ઠાન કરે તો પણ તે સર્વ સંસારનું
કારણ થાય છે. ૨૧૨.

૧ મરણાદ્ વસણાઈ-ઈતિપાર્ગતરં મુજ્યતે.

આંખાસ્વંડણકારી, જહ્વિ તિકાલં મહાવિમૂર્ધસુ (એ) ।
 પૂરૂષ (ઈ) વીયંરાયં, સઠ્ઠં પિ નિરત્થયં તસ્સ ॥૨૧૩॥

જિનેશ્વરની આજ્ઞાનું ખંડન કરનાર મનુષ્ય જો કદાચ મોટા
 વૈભવપૂર્ણ જિનેશ્વરની ત્રિકાળ પૂજા કરે, તો પણ તેનું તે સર્વ
 ધર્મકાર્ય નિર્ધારિત છે. ૨૧૩.

૧૪૧ સંધનું લક્ષણ.

इको साहू इका, - साहुणी सावओ व सडू वा । -
 આણાજુત્તો સંધો, સેસો પુણ અઠ્ઠિસંધાઓ ॥ ૨૧૪ ॥

એક જ સાહુ, એક જ સાવંવી, એક જ આવક અને એક જ
 આવિકા—જો કદાચ જિનેશ્વરની આજ્ઞાયુક્ત હોય તો તે જ મંધ છે,
 તે સિવાય ખીજ ઘણા હોય તો પણ તે હાલકાંતો સંધ—સમૂહ
 છે. તેને—આજ્ઞાગ્રહિતને સંધ કહી શકાતો નથી. ૨૧૪.

૧૪૨ ધરિયાવહીના મિથ્યાદુષ્ટતાના ભાંગા.

अभिहयाइहिं गुणिया, पण सहस्स छ सय तीसा य ।
 તે રાગદોસદુગુણા, ઇકારસ સહસ્સ દોસઢા ॥૨૧૫॥
 मणवयणकायगुणिया, तिच्चीस सहस्स सत्तसय असीया ।
 કારણકરણાણુમહ, લક્ષ સહસ્સ તિસય ચાલા ॥૨૧૬॥
 कालत्तएण गुणिया, तिलक्ख चउसहस्स वीसअहिया य ।
 અરિહંતસિદ્ધસાહુ—દેવગુરુઅપ્પસક્ખીહિં ॥ ૨૧૭ ॥
 अट्टारस्स लक्खाइं, चउवीस सहस्स एक सय वीसा ।
 ઇરિયામિચ્છાદુક્કહ—પ્પમાણમેયં સુણ મણિયં ॥ ૨૧૮ ॥

જીવવિચાર પ્રેક્ષણ વિગેરેમાં જીવના પદ્ધતિ બેદ કહેલા છે,^૧ તેને અભિહુયા, વસિયા વિગેરે દશ પદ્ધતિ ગુણીએ કેમકે એ દશ પ્રકાર વિરાધનાના છે ત્યારે પાંચ હજાર છસો ને ત્રીશ પદ્ધતિ બેદ થાય છે. તેને રાગ અને દ્રેષ એ બેવડે ગુણતાં અધ્યાર હજાર બસો ને સાઠ ૧૧૨૬૦ ભાંગા થાય છે. તેને મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ યોગે ગુણતાં તેત્રીશ હજાર સાતસો ને એ'શી ૩૩૭૮૦ ભાંગ થાય છે. તેને કર્મ, કરાવણું અને અનુભોદણું એ ત્રણ કરણવડે ગુણતાં એક લાખ એક હજાર ત્રણસો ને ચાલીશ ૧૦૧૩૪૦ ભાંગ થાય છે. તેને ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્ય એ ત્રણ કાળે ગુણતાં ત્રણ લાખ ચાર હજાર અને વીશ ૩૦૪૦૨૦ ભાંગ થાય છે. તેને અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ, દેવ, ગુરૂ અને આત્માની સાક્ષીરૂપ છએ ગુણવાધી અક્ષર લાખ ચોવીશ હજાર એકસો ને વીશ ૧૮૨૪૧૨૦ ભાંગ થાય છે. આ પ્રમાણે ધરિયાવહીના મિચ્છામિ દુક્કઃ (મિચ્છા-દુષ્ટતા) ના ભાગલું પ્રમાણ શ્રુતમાં કહ્યું છે. ૨૧૫-૧૬-૧૭-૧૮.

૧૪૩ કાયોત્સર્ગના ઓગણીશ દોષ.

ઘોડગ ૧ લયા ૨ ચ સંખમે ૩,

કુહ્ને માલે ૪ ચ સવરિ ૫ વહુ ૬ નિયલે ૭ ।

લંબુત્તર ૮ ધળ ૯ ઉચ્ચી ૧૦,

સંજઈ ૧૧ સ્વલિળ ૧૨ વાયસ ૧૩ કવિદે ૧૪ ॥૨૧૯॥

સોસે કંપિય ૧૫ મૂઝ ૧૬, અંગુલિમમુહાઈ ૧૭ ત્રારુણી ૧૮ પેહા ૧૯ ।

નામિકરયલકુપ્પર, ઉત્સારિય પારિયાંમિ થુઈ ॥૨૨૦ ॥

ઘોડાની જેમ પગ જોયો નીચો કરે તે ઘોડક દોષ-૧, સત્તાની જેમ કપે તે લાલા દોષ-૨, ચાંભલાને ટેકા દે તે સ્તાંભ દોષ-૩,

૧ (મનુષ્યના ૩૦૩, દેશનાના ૧૯૮, નારીના ૧૪ ને નિર્ધનના ૪૮-મંગી ૫૬૩ થાય છે.)

લીલિત કે માળને ટેકો દે તે કુચ દોષ ૪, લીલડીની જેમ સુઘ્રસ્થાન
 આગળ હાથ રાખે તે રાખરી દોષ ૫, વહુની જેમ મુખપર ઓઢે
 તે વધૂ દોષ ૬, બેડી પહેરેલાની જેમ બન્ને પગ ભેળા રાખે તે નિગડ
 દોષ ૭, ઉત્તરિય વસ્ત્ર લાંબું રાખે તે લંબોત્તર દોષ ૮, છાતીને
 ઢાંકે તે સ્તન દોષ ૯, ગાડાની ઉધની જેમ પગ લાંબા રાખે તે ઉદ્ધી
 દોષ ૧૦, સાંધીની જેમ દૃઢ્યાદિક ઢાંકે તે સંયતી દોષ ૧૧, દિગં-
 ખરની જેમ ઉંચા હાથ રાખે તે ખસિન દોષ ૧૨, કાગડાની જેમ
 દૃષ્ટિ ફેરવ્યા કરે તે વાયસ દોષ ૧૩, કોઠની જેમ વસ્ત્રને સડોચીને
 રાખે તે કપિત્થ દોષ ૧૪, ભૂત વળગ્યાની જેમ મસ્તક ધુણાવ્યા કરે
 તે શિરકપિત દોષ ૧૫, મુંગાની જેમ ઉં ઉં કરે તે મૂક દોષ ૧૬,
 હાથની આંગળીએ ગણતરી કરે તે અંગુલિભ્રમિત દોષ ૧૭,
 મદિરા પીનારની જેમ બડબડે તે વાણી દોષ ૧૮ તથા તરસ્યા
 વાનરની જેમ હોઠ હલાવે તે પેહા દોષ ૧૯-આ આગણીશ દોષ
 રહિત કાઉસગા કરી, પારીને બે હાથ બેડી નાભિપર બન્ને કાણી
 રાખી ઘાઈ (સ્પૃતિ) કહેવી. ૨૧૬-૨૨૦

૧૪૪ ગુરુવંદનામાં લાગતા બત્રીશ દોષ.

અણાદિયં ૧ ચ થદ્ધં ૨ ચ, પવિદ્ધં ૩ પરિપિંડિયં ૪ ।
 ટોલગં ૫ અંકુસં ૬ ચેવ, તહા કચ્છમરિંગિયં ૭ ॥૨૨૧॥
 મંચ્છુવતં ૮ મળસા, પુઢં ૯ તહ વેદ્યાવંધં ૧૦ ।
 મયસા ૧૧ ચેવ મયંતિ ૧૨, મિત્ત ૧૩ ગારવ ૧૪ કારણા ૧૫ । ૨૨૨
 તેણિયં ૧૬ પડિણીયં ૧૭ ચ, રુદ્ધ ૧૮ તજ્જિય ૧૯ મેવયં ।
 સદ્ધં ૨૦ ચ હીલિયં ૨૧ ચેવ, તહા વિપલિં ૨૨ ચિય ॥૨૨૩॥
 દિદ્ધાદિદ્ધં ૨૩ ચ તહા, સિંગં ૨૪ ચ કર ૨૫ મોયણં ૨૬ ।
 અલિદ્ધમણાલિદ્ધં ૨૭, ઝળં ૨૮ ઉત્તરચૂલિયં ૨૯ ॥૨૨૪॥

મૂયં૩૦ ચ ઢઢૂરં૩૧ ચેવ, ચુડલીયં૩૨ ચ પાચ્છિમં ।
વત્તીસદોસપરિસુદ્ધં, કિઙ્કમ્મં પંડજઈ ॥ ૨૨૫ ॥

અનાદરથી વાંદે ૧, સ્તાવપણે વાંદે ૨, ઉતાવળથી વાંદે ૩, વાંદણાના સ્પષ્ટ અક્ષર ન બોલે ૪, તીકની જેમ કુદી કુદીને વાંદે ૫, અંકુશની જેમ ઓઘા રાખીને વાંદે ૬, કાચબાની જેમ વાંદે ૭, મત્સ્યની જેમ એકને વાંદી શીઘ્ર બીજને વાંદે ૮, મનમાં ગુરૂની હીનતા ચિંતવતો વાંદે ૯, દીંચણ ઉપર હાથ રાખીને વાંદે ૧૦, ભયથી વાંદે ૧૧, મને ભજશે એમ ધારી વાંદે ૧૨, ગુરૂને મિત્ર ધારી વાંદે ૧૩, પેતાના ગૌરવની ઈચ્છાથી વાંદે ૧૪, (માત્ર ગુરુભુદ્ધિથી નહીં પણ) ભણવા આહિને કારણે વાંદે ૧૫, ચોરની જેમ છાનો છાનો વાંદે ૧૬, મત્સ્યનીક (સત્રુ) ધારીને વાંદે ૧૭, ક્રોધથી વાંદે ૧૮, તર્જના કરતો વાંદે ૧૯, રાહતાએ કરીને વાંદે ૨૦, હીસના કરતો વાંદે ૨૧, અર્ધ વાંદી વચ્ચે પિકથા કરે ૨૨, અધારે દીકા ન દીકા વાંદે ૨૩. સિંગની જેમ એક તરફ વાંદે (મસ્તકની એક બાજુ હાથ લગાડે) ૨૪, કર (વેઠ) બાણીને વાંદે ૨૫, વાંધા વિના છૂસો નહીં એમ ધારીને વાંદે ૨૬, ઓઘા ઉપર અને મરતકે હાથ લાગે નહીં-એવી રીતે વાંદે ૨૭, ઓછા અક્ષર બોલીને વાંદે ૨૮, ઉત્તરયુગિકા કરતો-વધારે બોલતો વાંદે ૨૯, મુંગા મુંગા વાંદે ૩૦, અતિ મોઠા શબ્દે વાંદે ૩૧ તથા અયોગ્ય રીતે વાંદે ૩૨-એ છેલ્લો દોષ છે. આ બંત્રીશ દોષને ત્યાગ કરી શુદ્ધપણે કૃતિકર્મ (વાંદવાની ક્રિયા) કરવી જોઈએ. ૨૨૧-૨૨૫. (આ દોષોમાં કેટલાક ખાસ દ્વાદશાવર્તવંદનને લગતા છે તે જુદા સમજી લેવા.)

૧૪૫ વાંદણાના પચીસ આવશ્યક.

દોવળય અહાજાયં, કીકમ્મં તહય ચારસાવત્તં ।

ચડ સિરિ તિગુત્તં, દુપ્પવેસં, ઇગ્નિસ્સમ્મણં ॥ ૨૨૬ ॥

બે વાંદણામાં મળીને બે વાર નમસ્તું ૨, યથાભત એટલે માત્ર જોળપણે ને રજોદરણ રાખીને વાંદવા ૩. બાર આવર્ત બળવવા

(બરાબર ક્રમાં) ૧૫, ગુરૂના ચરણ પાસે ચાર વાર મગતક નમાવતું
૧૬, ત્રણ ગુમિ જાળવવી ૨૨, બેવાર અવગ્રહમાં પ્રવેશ કરવો ૨૪,
તથા એકવાર અવગ્રહમાંથી નીકળતું ૨૫-આ પ્રમાણે બે વાંદણામાં
મળીને (દ્વાદશાવર્તવંદનમાં) ૨૫ આવશ્યક જાળવવાના છે. ૨૨૬.

૧૪૬ ગુરૂને શિષ્ય કે શ્રાવક દ્વાદશાવર્તવંદને વાંદે

ત્યારે ગુરૂએ કહેવાના છ વચન.

છંદેણ અણુજાણામિ, તહત્તિ તુઠ્ઠમંપિ વદ્દણ્ણ એવં ।

અહમંવિ રામેમિ તુમં, વયણાઈં વંદણરિહસ્સ ॥૨૨૭॥

‘ હિંચામિ ’ એવું શિષ્ય કે શ્રાવક કહે. ત્યાં ગુરૂ ‘ છંદણ્ણ ’
કહે, શિષ્ય ‘ અણુજાણુમ્ ’ કહે ત્યારે ગુરૂ ‘ અણુજાણામિ ’ કહે,
શિષ્ય ‘ દિવસો વર્ધકંતો ’ કહે ત્યારે ગુરૂ ‘ તહત્તિ ’ કહે, શિષ્ય
‘ જત્તા ભે ’ કહે ત્યારે ગુરૂ ‘ તુઠ્ઠમંપિ વદ્દણ્ણ ’ કહે, શિષ્ય ‘ જવણિજ્જંચ
ભે ’ કહે ત્યારે ગુરૂ ‘ એવં ’ કહે, શિષ્ય ‘ ખામેમિ ખમાસમણ્ણ ’ કહે
ત્યારે ગુરૂ ‘ અહમંવિ ખામેમિ તુમં ’ કહે-આ પ્રમાણે વંદનાને સાચક
એવા ગુરૂના (છ) પ્રતિનયન હોય છે. ૨૨૭ (૭ બોલા:શિષ્યના અને
૭ બોલ ગુરૂના કુલ ૧૦ બોલનો અર્થ ગુરૂવંદન સાખ્યથી જાણવો.)

૧૪૭ ગુરૂની તેત્રીશ આશાતના.

૧ થી ૬ ને ૧૦

પુરોપક્રવાસન્ને, ગંતાચિટ્ઠણનિસીઅણાયમણે ।

૧૧

૧૨

૧૩

૧૪

આલોઅણ પહિસુણણે, પુઠ્ઠાલવણે ચ આલોણ ॥૨૨૮॥

૧૫

૧૬

૧૭

૧૮

૧૯

તહ ઉવદંસ નિમંતણ, સ્વદ્દાયયણે તહા ચ પહિસુણણે ।

૨૦

૨૧

૨૨

૨૩

૨૪

૨૫

સ્વદ્દત્તિ અ તત્થગણ, કિં તુમ તજાય નોસુમણે ॥૨૨૯॥

નો સરસિ કહંછિત્તા, પરિસંમિત્તા અણુઢિયાયકહે' ।

સંધારપાયઘટ્ટણ, ચિદ્વચ્ચસમાસણે યાવિ ॥ ૨૩૦ ॥

ગુરૂની આગળ, પડખે અને સમીપે ચાલે ૩, ઉભો રહે ૬, બેસે ૯, બહારથી આવી ગુરૂની પહેલાં આવમન લે ૧૦, ગુરૂની પહેલાં આલોવે ૧૧, રાત્રે ગુરૂનું વચન સાંભળ્યા છતાં ન સાંભળ્યું કરે-જવાબ ન આપે ૧૨, ગુરૂની પાસે આવેલ આવડેને પહેલાં પોતે બોલાવે ૧૩, ગાથરી પોતાની મેળે અથવા બીજા પાસે આલોવે ૧૪, ગુરૂને આહાર દેખાડે નહીં અને બીજાને દેખાડે ૧૫, ગુરૂની આજ્ઞા ક્ષીયા વિના અથવા નિમંત્રણ કર્યા વિના બીજાને નિમંત્રણ કરે ૧૬, ગુરૂને પૂછ્યા વિના સ્વિગ્ધ પદાર્થ બીજાને આપે ૧૭, ગુરૂને સારી વસ્તુ ન આપે-પોતે ખાય ૧૮, ગુરૂનું વચન સાંભળે નહીં ૧૯, ગુરૂને કર્કશ વચન કહે ૨૦, ગુરૂ બોલાવે ત્યારે આસનપર બેઠો સતો જ-ત્યાં ગયા શિવાય જવાબ આપે ૨૧, ગુરૂ બોલાવે ત્યારે 'શું છે?' એમ તર્જના કરતો બોલે ૨૨, ગુરૂને તું એવો શબ્દ કહે (કંકારો કરે) ૨૩, ગુરૂનું વચન ઉઘાપે (માને નહીં.) ૨૪, ગુરૂનું બહુમાન થતું દેખી સારા મનવાળો (રાજ) ન થાય ૨૫, ગુરૂનું વચન અસત્ય કરવા માટે 'તમને સાંભળું નથી, આ અર્થે આવો છે' એમ કહે ૨૬, ગુરૂની કથાનો છેદ કરે (વ્યાખ્યાનમાં વચ્ચે પોતાનું હાપણુ કરે.) ૨૭, ગુરૂની પર્જાનો ભેદ કરે ૨૮, ગુરૂ કહી રહ્યા પછી પોતે પાછો વિસ્તારથી કહે ૨૯, ગુરૂના સંધારાને પગવડે સંઘટ્ટ-રૂપર્જી કરે ૩૦, ગુરૂના આસનપર બેસે ૩૧, ગુરૂથી ઉંચે આસને બેસે ૩૨, ગુરૂની સરખા આસને બેસે ૩૩-આ પ્રમાણે ગુરૂની તેત્રીશ આગ્રાતના તજવા યોગ્ય છે. ૨૨૮-૨૨૯-૨૩૦.

૧૪૮ ગુરૂવંદનાનું રૂળ.

તિત્થયરત્તં સમ્મત્તં, શ્વાહયં સત્તમીય તદ્ધયાણ ।

આઝ વંદણણં, બ્રહ્મં ચ દસારસીહેણં ॥ ૨૩૧ ॥

દશાર કુળમાં સિંહુ સમાન એવા કૃષ્ણ વાસુદેવે ગુરુવંદન કરવાથી તીર્થંકર નામકર્મ બાંધ્યું, ક્ષાયિક સમકિત ઉપાજન કર્યું, અને સાતમી નરકે જવાનું હતું તેને બદલે ત્રીજી નરકનું આયુષ્ય બાંધ્યું. ૨૩૧. (અહીં આયુષ્ય બાંધ્યું ન સમજવું. ગતિમાં ભેદ કરી સાતમીની ત્રીજી કરી એમ સમજવું. કેમકે આયુ બાંધ્યા પછી ફરતું નથી.)

ગુરુવંદણેણ જીવો, તમપડલં ફહુઈ નીયગુત્તં ચ ।

અપ્પહિહયસોહગ્ગં, પાવહિ સિરિવાસુદેવુ વ્વ ॥ ૨૩૨ ॥

ગુરુવંદનપરે જીવ શ્રી વાસુદેવની જેમ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારના સમૂહનો નાશ કરે છે, નીચ ગોત્રનો નાશ કરે છે અને અપ્રતિહત સૌભાગ્ય પામે છે. ૨૩૨. (અહીં પણ વાસુદેવ તે કૃષ્ણ જ સમજવા.)

૧૪૯ પ્રત્યાખ્યાનના આગારે

દો ચેવ નમુક્કારિ, આગારા છ્વ્વ હુંતિ પોરિસિણ ।

પંચેવ અવ્વમત્તહે, ઇગાસણંમિ અદ્દેવ ॥ ૨૩૩ ॥

નવકારશીના પચ્ચખખાણમાં બે જ આગાર, પોરસીના પચ્ચખખાણમાં ૩ આગાર, ઉપવાસના પચ્ચખખાણમાં પાંચ અને એકાશનના પચ્ચખખાણમાં આઠ આગાર કહેલા છે. ૨૩૩.

સવ્વાગારે વુચ્છં, આગાર સત્ત હુંતિ પુરિમદ્દે ।

છ્વ્વેવ ય ઉદગમ્મિ, ઇગદ્દાણમ્મિ સત્તેવ ॥ ૨૩૪ ॥

સર્વ આગારોને કહ્યું છું. પુરિમાર્ધના સાત આગાર, પાણીના ૩ આગાર અને એકલકાણના સાત આગાર કહ્યા છે. ૨૩૪.

સોલસ ય કાઉસ્સગ્ગે, છ્વ્વેવ ય દંસણમ્મિ આગારા ।

ઇગો ય ચોલપદ્દે—ભિગદ્દણ હુંતિ વ્વત્તારિ ॥ ૨૩૫ ॥

કાપોતસર્ગના સોળ આગાર, સમકિતના છ આગાર, ચોલ-
પદ્મનો એક આગાર અને અલિમહુના ચાર આગાર કહેલા છે. ૨૩૫.

(આગાર સંબંધી અન્યાચાર્યકૃત ગાથા.)

સોલસુસ્સગ્ગે છ સમ્મે, પુરિમદ્દસસ સગમિગદ્દે પંચ ।
પરમદ્દે પંચ અવ્મત્તદ્દે, પળ દ્દઅ આગારા ચઉચત્તા ॥૨૩૬॥

કાપોતસર્ગના સોળ આગાર, સમકિતના છ આગાર, પુરિમહુના
સાત આગાર, અલિમહુના પાંચ આગાર (ચોલપદ્મનો એક અને
અલિમહુના ચાર મળીને પાંચ) પરમ અર્થ-અતસમયે આજ્ઞાસુ-
તેના પાંચ તથા ઉપવાસના પાંચ આગાર-આ સર્વ મળીને સુમા-
ળીશ આગાર કહેલા છે. (આ ગાથા અન્ય આચાર્યકૃત જણાય
છે, આ વિષયની એમની કચેલી બીજી ગાથાઓ હોવી જોઈએ) ૨૩૬.

૧૫૦ આવકની સવા વસો દયા.

શૂલા સુદુમા જીવા, સંકપ્પારંભઓ ભવે દુવિહા ।
સાવરાહનિરવરાહા, સાવેક્કલા ચેવ નિરવેક્કલા ॥ ૨૩૭ ॥

સ્થૂલ (વસ) અને સૂક્ષ્મ (સ્થાવર) એ બે પ્રકારના જીવો છે,
તેને સર્વથા નહીં હણનારા સાધુને પરિપૂર્ણ વીશ વસા દયા હોય
છે. આવક સ્થૂલ એટલે બાદર (વસ) જીવોને હણે નહીં અને આરંભ
આરંભ કરતાં સૂક્ષ્મ જીવોની (સ્થાવરોની બચી શકે તેટલી)
જયણા કરે એટલે કે સૂક્ષ્મ (બાદર સ્થાવર) જીવોની સર્વથા
બહિંસા નૃહસ્થા પાળી શકે નહીં તેથી સાધુ કરતાં તેની દયા અર્ધા થઈ
૧થી દશ વસા દયા રહી. સ્થૂલ જીવોને પણ સંકલ્પથી એટલે હું
એને માઝું એવી બુદ્ધિથી મારે નહિ, પણ આરંભ સમારંભ કરતાં
મરે તેની જયણા છે, તેથી પાંચ વસા દયા રહી. તેમાં પણ નિર-
પરાધીને ન માટે અને સાપરાધી માટે જયણા છે તેથી અઢી વસા
દયા રહી. સાપરાધીને પણ નિરપેક્ષપણે ન હણે અને સાપેક્ષપણે
જયણા છે તેથી સવા વસો દયા આવકને સંભવે છે. ૨૩૭.

૧૫૧ શ્રાવકનું સવા વસો સત્ય.

સુહુમો યં મુસાવાઓ, થૂલો અપ્પાણ સયણમણુવગ્ગે ।
સયણે પરય તહા, વહધમ્મે પરહલિયં માસં ॥૨૩૮॥

મૃપાવાદ બે પ્રકારે છે—સૂક્ષ્મ અને રૂઢૂલ. તેમાં સૂક્ષ્મની જયણા, રૂઢૂલ પાંચ મોટા અસત્ય ન બોલે તેથી દશ વસા સત્ય રહ્યું. રૂઢૂલ અસત્યના પછુ બે ભેદ—પોતાને અર્થે અને બીજાને અર્થે. તેમાં પોતાને અર્થે અસત્ય બોલવાનો ત્યાગ, બીજા માટે બોલવાની જયણા, તેથી પાંચ વસા રહ્યા. બીજાને માટે અસત્ય બોલતું પડે તેના બે ભેદ—સ્વજનને અર્થે અને પરજનને અર્થે. તેમાં સ્વજનને અર્થે જયણા, પરજનને અર્થે ત્યાગ, તેથી અઢી વસા રહ્યા. પરજનને અર્થે અસત્ય બોલવાના પછુ બે ભેદ—ધર્મને અર્થે અને બીજે અર્થે. તેમાં બીજે અર્થે ત્યાગ, ધર્મને અર્થે જયણા. તેથી સવા વસો સત્ય રહ્યું. ધર્મ સિવાય અન્યને માટે અસત્ય ન બોલે. ૨૩૮.

૧૫૨ શ્રાવકને અદત્તાદાન ત્યાગ સવા વસો.

અદિન્નાદાણ સુહુમો, થૂલા વાવાર તેણવાવારે ।
નિઓગહો ઇઅ નિઓગ, દાણ ચોરિ અ અપ્પ વહુ ॥૨૩૯॥

અદત્તાદાનના બે ભેદ—સૂક્ષ્મ અને રૂઢૂલ. તેમાં સૂક્ષ્મની જયણા અને રૂઢૂલનો એટલે મોટી ચોરી જેથી રાજદંડ ઉપજે તેના ત્યાગ, એટલે દશ વસા અદત્તાદાન ત્યાગ ત્રત રહ્યું. રૂઢૂલના પછુ બે ભેદ. મામાન્ય વેપાર અને ચોરીના વેપાર. તેમાં સામાન્ય વેપારમાં જયણા અને ચોરીના વ્યાપારનો ત્યાગ, એટલે પાંચ વસા ત્રત રહ્યું. સામાન્ય વ્યાપારમાં થતી ચોરીના પછુ બે ભેદ. રાજનિમ્મહ થાય એવી અને રાજનિમ્મહ ન થાય એવી. તેમાં રાજનિમ્મહ ન થાય તેવી ચોરીના વ્યાપારમાં થતી ચોરીની જયણા અને રાજનિમ્મહ થાય એવી ચોરીના વ્યાપારમાં થતી ચોરીનો ત્યાગ, એટલે અઢી વસા ત્રત

રહું. રાજનિમ્લ થાય એવા વ્યાપારના અંગની ચોરીના પણ બે
લેદ. અદ્ય એટલે દાણચોરી વિગેરે અને બહુ એટલે તેથી વધારે.
તેમાં દાણચોરીની જયણા અને અધિકનો ત્યાગ, એટલે આવકને
અચોર્યવ્રત સવા વસો જ હોય. ૨૩૮.

૧૫૩ શ્રાવકને બ્રહ્મવ્રતનો સવા વસો.

મળચયણકાયમેહુણ, કરણ સદાર વજ્જ પરહત્થી ।

સયણ દારા કરાવણ, કારાવણ નિઅ ચ તિરિયાણં ॥૨૪૦॥

ઐશ્વર્યના બે લેદ-મનવચનથી અને કાયાથી. તેમાં મનવચનથી
ઐશ્વર્યની જયણા અને કાયાથી ઐશ્વર્યનો ત્યાગ, તેથી દશ વસા
રહ્યા. કાયાથી ઐશ્વર્ય ત્યાગના બે લેદ-સ્વસ્ત્રી આશ્રી અને પરસ્ત્રી
આશ્રી. તેમાં સ્વસ્ત્રી સાથે ઐશ્વર્ય સેવનાની જયણા અને પરસ્ત્રી
સાથેના ઐશ્વર્યનો ત્યાગ, તેથી પાંચ વસા વ્રતના રહ્યા. પરસ્ત્રી સાથેના
ઐશ્વર્ય ત્યાગના પણ બે લેદ-પોતે કરવું અને બીજા પાસે કરાવવું.
તેમાં બીજા પાસે કરાવવાની એટલે લગ્નાદિકથી બીજાને જોડી
દેવાની જયણા અને પોતે કરવાનો ત્યાગ, તેથી અઢી વસા રહ્યા.
બીજા પાસે ઐશ્વર્ય કરાવવાના પણ બે લેદ-સ્વજનના તિર્યચને
અર્થ અને પોતાના તિર્યચને અર્થ. તેમાં પોતાના તિર્યચને મારે
જયણા અને સ્વજનના તિર્યચને અર્થ ત્યાગ, તેથી શ્રાવકને
બ્રહ્મવ્રત સવા વસો રહ્યું. ૨૪૦.

૧૫૪ શ્રાવકનું પરિગ્રહપ્રમાણ વ્રત સવા વસો.

અવિંમતર વાહિરિઓ, પરિગ્રહો અપ્પ પડર નાયવ્વો ।

પુત્તં વંધવયા પુણ, પુત્તં ઘુઅ વંધવાઈયા ॥ ૨૪૧ ॥

પરિગ્રહના બે લેદ-આજીવંતર અને બાહ્ય. તેમાં આજીવંતર
પરિગ્રહની જયણા અને બાહ્ય પરિગ્રહનો ત્યાગ, તેથી દશ વસા
વ્રત રહ્યું. બાહ્યના બે લેદ-અદ્ય (પ્રમાણપેત) પરિગ્રહ અને

ઘણા (પ્રમાણ વિનાનો) પરિમહ. તેમાં ઘણા (અપરિમિત) પરિ-
મહનો ત્યાગ અને અદ્ય (પરિમિત) પરિમહની જયણ, તેથી
પાંચ વસા ત્રત રહ્યું. પ્રમાણપેત પરિમહના પણ જે ભેદ-પોતાને
અર્થે પરિમહ રાખવો અને બીજાને માટે પરિમહ રાખવો. તેમાં
પોતાને માટે પરિમહ રાખવાની જયણ અને બીજાને માટે
પરિમહ રાખવાનો ત્યાગ, તેથી અઢી વસા ત્રત રહ્યું. બીજાને
અર્થે પરિમહ ત્યાગના પણ જે ભેદ-સ્વજનને અર્થે અને પરજનને
અર્થે. તેમાં પુત્ર, પૌત્ર, બાંધવ વિગેરે સ્વજનને અર્થે પરિમહ રાખ-
વાની જયણ અને અન્યજનને અર્થે પરિમહનો ત્યાગ, તેથી સત્રા
વસો પાંચમું ત્રત આવકને હોય છે. ૨૪૧.

૧૫૫ ધરદેરાસરમાં ન બેસાડવા યોગ્ય પ્રતિમા.

લિપ્પે૧ ય દંતર કદ્દે૩, લોહ૪ પાહાણ૫ પંચ પડિમાઓ ।
નો કુજા ગિહપડિમા, કુલધણનાસો હવડ જમ્હા ॥૨૪૨॥

લેખની ૧, દાંતની ૨, કાષ્ઠની ૩, લોહાની ૪ અને પાપા-
ણની ૫—આ પાંચ જાતની જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ ધરદેરાસરમાં
સ્થાપન કરવી નહીં. કેમકે તેમ કરવાથી કુળ અને ધનનો નાશ
થાય છે. ૨૪૨.

૧૫૬ પાંચ પ્રકારનાં ચૈત્ય.

મત્તી૧ મંગલ ચેડયં૨, નિસ્સકડં૩ ચેડયં અનિસ્સકડં૪ ।
સાસયચેડય૫ પંચ, ઉવડ્ઢં જિણવરિંદેહિં ॥ ૨૪૩ ॥

ભક્તિચૈત્ય ૧, મંગલચૈત્ય ૨, નિશ્ચકૃત ચૈત્ય ૩, અનિશ્ચ-
કૃત ચૈત્ય ૪ અને સાધ્યત ચૈત્ય ૫—આ પાંચ પ્રકારનાં ચૈત્યો
જિનેશ્વરેએ પ્રદ્યાં છે. ૨૪૩.

પાંચે પ્રકારનાં ચૈત્યોનાં લક્ષણ.

ગિહજિણ પડિમા ભક્તી-ચેઈયં ૧ તહ ઉત્તરંગઘડિયા
જિણવિંવમિય મંગલ-ચેઈયં ૨ સમણયા વિંતિ ॥૨૬
નિસ્સકહં ગચ્છસ્સ ય, સંજાયં ૩ તદિયરં અનિસ્સક
સિદ્ધાયણં ચ સાસય-ચેઈયં ૫ પંચવિહં એસં ॥૨૪

ધરેરાસરમાં સ્થાપેલી જિનેશ્વરની પ્રતિમાને બકિતરે
કહેવાય છે ૧, તથા પ્યારસાખના ઉત્તરંગમાં કોતરીને કરેલું જિ
ધરતું બિંબ તે મંગળચૈત્ય કહેવાય છે ૨, એમ ગણધરા
શ્રમણો કહે છે. કોઈપણ ગચ્છની નિઆએ જે થયેલું હોય
નિઆકૃત કહેવાય છે ૩, તેનાથી અન્ય એટલે અમુક ગચ્છની નિઆ
જે ન હોય-સર્વ સામાન્ય હોય તે અનિઆકૃત કહેવાય છે ૪, ત
સિદ્ધાપતન એ શાશ્વતચૈત્ય કહેવાય છે. ૫-આ પ્રમાણે ૫
પ્રકારનાં ચૈત્યા કહેલા છે. ૨૪૪-૨૪૫. (પ્રથમ બેમાં ચૈત્ય ૨
પ્રતિમાવાચક ગણવો ને પાછલા ૩ માં જિનમંદિર વાચક ગણવો

૧૫૭ જિનેશ્વરનો નામાદિક ચાર પ્રકારનો નિરૂપ.

નામજિણા જિણનામા ૧,

ઠવણજિણા પુણ જિણિંદપડિમાઓ ૨

દબ્બજિણા જિણજીવા ૩,

ભાવજિણા સમવસરણતથા ૪ ॥૨૪૬

કોઈપણ જીવાદિક પદાર્થનું નામ જિન હોય તે અધ
ચોવીશ તીર્થંકરાદિકના નામ તે નામજિન કહેવાય છે ૧, જિને
શ્વરની જે પ્રતિમા છે તે સ્થાપનાજિન છે ૨, જિનેશ્વરના જીવ
જે સ્વર્ગાદિકમાં (કૃષ્ણ. શ્રેષ્ઠિક વિગેરે) રહેલા હોય-હવે/પર

તીર્થકર થવાના હોય તે દ્રવ્યજિન કહેવાય છે ૩, તથા સમવસ-
સ્થુમાં બિરાજતા જે સાક્ષાત્ તીર્થકર હોય તે ભાવજિન કહેવાય
છે. ૪. ૨૪૬. (આપારે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ૨૦ વિહરમાન વિચરે
છે તેને ભાવજિન મમજ્યા.)

૧૫૮ જિનચૈત્યમાં તજવાની દશ મોટી આશાતના.

તંવોલ ૧ પાળ ૨ મોયળ ૩—

વાળહ ૪ મેહુઝ ૫ સુયળ ૬ નિટ્ટિવળ ૭ ।

મુત્તુચારં ૮—૯ જૂયં ૧૦, વજે જિણનાહગઘમારે ॥૨૪૭॥

તંબોળ (પાન સોપારી) ખાવું ૧, પાણી પીવું ૨, ભોજન
કરવું ૩. ઉપાનહ-ભોજ પહેરવા ૪, મૈથુન એવવું ૫, મુવું ૬,
થુંકવું ૭, મૂત્ર (લઘુનીતિ કરવી) ૮, ઉચ્ચાર (વડીનીતિ કરવી)
૯, તથા દૂત-જુગદે રમવું ૧૦—આ દશ મોટી આશાતનાઓ ખાસ
જિનેશ્વરના ચૈત્યમાં વર્જવાની છે. ૨૪૭. (અહીં ‘ગભારો’ શબ્દ
ચૈત્યવાચક છે. અ.યત્ર જગદ્દે એકે જગતિમાં—ગકની અંદર. એમ
કહેલ છે. આશાતનાઓ તો ૮૪ કહેલી છે, તેમાંથી આ દશ તો
અવશ્ય વર્જવા યોગ્ય કહેલી છે.)

૧૫૯ સંપ્રતિ રાજ્યે નવા કરાવેલા તથા અર્જુનદ્વાર
કરાવેલા ચૈત્યોની સંખ્યા.

સંપદરાયવિણિમ્મિય—પળવીસસહસ્તપવરપાસાયા ।

છત્તીસસહસ્તજુળ્લા, જિણવિહારા કયા જેળ ॥૨૪૮॥

સંપ્રતિ રાજ્યે પચીસ હજાર નવા ઉત્તમ પ્રાસાદો બનાવેલા
હતા, તથા તેણે અર્જુન થયેલા છત્રીશ હજાર જિનચૈત્યોનો ઉદ્ધાર
કર્યો હતો. ૨૪૮. કોઈ જગ્યાએ ૩૬૦૦૦ અર્જુનદ્વાર ને ૮૯૦૦૦
ચૈત્ય મળીને સવા લાખ જિનચૈત્યો કરાવ્યાનું કહેલું છે.

૧૬૦ સંપ્રતિ રાજ્યે ભરાવેલી જિનપ્રતિમાઓની સંખ્યા.

સેલમય સવાકોડી, રીરીમય તાવંડું જિળવરાળં ।

ઇય અઢારસ કોડી, પડિમા પળમામિ મત્તીય ॥૨૪૯॥

સંપ્રતિ રાજ્યે જિનંદ્રોની સવા કરેડ પાપાણની પ્રતિમાઓ ભરાવી હતી, અને તેટલી જ એટલે સવાકોડ પીતળ વિગેરે ધાતુઓની પ્રતિમાઓ ભરાવી હતી, તે સર્વને સકિતથી હું વાંડું છું. ૨૪૯. (ગાથામાં અઢારસ છે તે જગ્યાએ અઢીવાચક અઢારસ શબ્દ લેખ્યો.)

૧૬૧ ઋતુ આશ્રી લવણુને સચિત્ત થવાનો કાળ.

વાસાસુ સગદિળોવરિ, પન્નરદિવસોવરિં ચ હેમંતે ।

જાડ સચિત્તં સો ડ, ગિમ્હે માસોવરિં લવણં ॥૨૫૦॥

લવણુ (મીઠું) વર્ષાઋતુમાં સાત દિવસ પછી સચિત્ત થાય છે, શીયાળામાં પંદર દિવસ પછી અને ઉનાળામાં એક માસ પછી લવણુ સચિત્ત થાય છે. ૨૫૦. (આ ચુલે રોકેલા લવણુ આશ્રી સમજાય છે. ભઠ્ઠીમાં પકવેલું સચિત્ત થતું નથી એમ જાણવામાં છે.)

૧૬૨ સચિત્તના ત્યાગીને અપતાં ફળો.

લવણં કચ્ચરવીયં, ડક્કાલિયં તહ ય ફાલિયં તલિયં ।

અન્ને સઠ્ઠે અ ફલા, વજ્જિજ્ઞા ગાહિયા સિદ્ધા ॥૨૫૧॥

લવણુ દીધેલા, કાચરી કરેલા અને ખીજ કાઢી નાખેલા તેમજ ઉકાળ્યાં, ફાડ્યાં અને તળ્યાં હોય તો તે સિદ્ધ થયેલા હોવાથી (સચિત્તના ત્યાગીને) ગ્રહણ કરવા લાયક છે, ખીજાં સર્વ કાચાં ફળો વર્જવા લાયક છે. ૨૫૧.

૧૬૩ કડાહ વિગય (મીઠાઈ) વિગેરેનો કાળ.

વાસાસુ પન્નર દિળા, સીડળહકાલે ય માસ દિળવીસા ।

સઠ્ઠા કડાહવિગઈ, કપ્પઈ સાહૂળ ઇય દીહા ॥૨૫૨॥

સર્વે કડાહુ વિગય (મીઠાઈ) વર્ષાઋતુમાં પંદર દિવસ સુધી કદ્યે છે, શીયાળામાં એક માસ સુધી અને ઉનાળામાં વીશ દિવસ સુધી કદ્યે છે. સાધુને તો ઉપર પ્રમાણેના કાળની ગણતરીએ તે દિવસની લાવેલ તે દિવસે જ કદ્યે છે. (રાખી મૂકાતી નથી.) ૨૫૨.

જુગરાય વાર પહરા, વીસં ઘિસિ તકરં કયંવો ચ ।

પચ્છા નિગોયજંતૂ, ઉપ્પજ્જઈ સવ્વદેસેસુ ॥ ૨૫૩ ॥

જુગલી રાખ બાર પહાર સુધી કદ્યે, ઘંશ અને છાશમાં રંધેલો કરંબો વીશ પહાર સુધી કદ્યે. ત્યારપછી સર્વે દેશોમાં તેને વિષે નિગોયજંતૂ એટલે લીલકુલી વિગેરે ઉત્પન્ન થાય છે. ૨૫૩. (આમાં લખેલ ઘંશ ને કરંબો બીજે દિવસ વાપરવાની પ્રવૃત્તિ થાય જણાતી નથી.)

પુઝા મુંગડિ લપ્પસી, કરંવ રવ્વાઙ સિદ્ધઅન્નમજ્જામ્મિ ।

અઠ્ઠપહરાણ ઉવરિં, સુહુમા જીવા સુણ મળિયા ॥૨૫૪॥

પુઝા, મુંગડી, લાપશી, કરંબો, રાખ અને રંધેલું અન્ન, એ સર્વને વિષે આઠ પહાર વીત્યા પછી સૂક્ષ્મ જીવો (લીલકુલી વિગેરેના) ઉત્પન્ન થાય છે, એમ કુતમાં કહ્યું છે. (પ્રવચન સારા-ક્ષારમાં ચાર પહોરનું કાળમાન કહ્યું છે.) ૨૫૪.

૧૬૪ વિદળ ને દહીંમાં જીવોત્પત્તિ વિષે.

જં મુગ્ગમાસપમુહં, વિદલં કચ્ચમ્મિ ગોરસે પડ્ડિ ।

તા તસુ જીવુપ્પત્તી, મળંતિ દહિણ વિદિણઙ્ગરિ ॥૨૫૫॥

જે મગ, અડદ વિગેરે દ્વિદલ કાચા ગોરસમાં પડે તો તેમાં તત્કાળ જીવની ઉત્પત્તિ કહેલી છે, અને દહીંમાં બે દિવસ (સોળ પહોર) પછી જીવની ઉત્પત્તિ કહેલી છે. ૨૫૫.

૧૬૫ ગળ્યા વિનાની છાશ બાબત.

જડ અણગલિયં તક્કં, પમાયવસઓ સમાયરડ સઢો ।
મજસમે તં પાણં, ગોયમ ! મણિયં ન સંદેહો ॥૨૫૬॥

તો ન ગળેલી છાશ પ્રમાદના વશથી આવક વાપરે તો હે
ગોતમ ! તે છાશનું પાન મદિરા સમાન કહ્યું છે, તેમાં સંદેહ નથી.
૨૫૬. (ઉપવાસના તિવિહાર પચ્ચખખાણુમાં અચિત્ત જળને બદલે
વાપરવાનું જે કહે છે તેના સંબંધમાં આ વાત સમજાય છે.)

૧૬૬ અચિત્ત જળ વિચાર.

(ઉકાળેલા અચિત્ત જળનો કાળ.)

વાસાસુ તિન્નિ પહરા, તહ ચડયો હુંતિ સીયકાલમ્મિ ।
પંચ ય ગિમ્હે કાલે, ફાસુઅનીરસ્સ પરિમાણં ॥૨૫૭॥

પ્રાસુક (અચિત્ત) કરેલા જળના કાળનું પ્રમાણ વર્ણનનું
ત્રણ પહોરનું છે, તથા શીયાળામાં ચાર પહોરનું છે, અને ઉના-
ળામાં પાંચ પહોરનું કાળમાન છે. ૨૫૭. (એટલો કાળ વ્યતીત
થઈ ગયા પછી તે પાણું સચિત્ત થઈ જાય છે.)

ઠાળાઈ પરિસુદ્ધં, હોઈ સાચિત્તં મુહુત્તમજ્ઞંમિ ।

પછા તિમુહુત્ત જલં, ફાસુય મણિયં જિણિંદેહિં ॥૨૫૮॥

ત્રિફળ, રાખ વિગેરે પ્રયોગથી અચિત્ત કરેલું જળ પ્રથમ
એક અંતર્મુદ્ધર્ત મુધી સચિત્ત રહે છે, ત્યારપછી ત્રણ મુદ્ધર્ત
મુધી તે જળ પ્રાસુક (અચિત્ત) રહે છે અને ત્યારપછી પાણું
સચિત્ત થઈ જાય છે. એમ જિનેંદોએ કહ્યું છે. ૨૫૮.

૧૬૭ એકવીશ પ્રકારે થતું પ્રાસુક ૪૭.

ઉસ્સેદમ ૧ સંસેદમ ૨,

તંદુલ ૩ તિલ ૪ તુસ ૫ જવોદગા ૬ યામં ૭ ।

સોવીર ૮ સુદ્ધવિયડં ૯,

અંબય ૧૦ અંવાય ૧૧ કવિહું ૧૨ ॥ ૨૫૯ ॥

માડલિંગ ૧૩ દક્ષ ૧૪ દાડિમ ૧૫,

શ્વજ્જુર ૧૬ નાલેર ૧૭ કયર ૧૮ ચોરજલં ૧૯ ।

આમલગં ૨૦ ચંચાણ ૨૧,

પાણિય પદમંગ મળિયાહું ॥ ૨૬૦ ॥

લોહ મસળયા મારે લીધેલું પાણી ૧, તીલ ધોયાનું પાણી ૨, શીખા ધોયાનું પાણી ૩, તલના કોઈ પ્રકારવડે અચિત્ત કરેલું પાણી ૪, દોતગ (કુકસા) ધોયાનું પાણી ૫, જવ ધોયાનું પાણી ૬, કાંચ (હાશ) નું પાણી ૭, મુરમાનું પાણી ૮, શુદ્ધ ઉકાળેલું પાણી ૯, આમ્ર (કેરીના છાતરાં) ધોયાનું પાણી ૧૦, આંબલીના છાતરાં ધોયાનું પાણી ૧૧, કોઠાનું પાણી ૧૨, બીજોરાનું પાણી ૧૩, દ્રાક્ષનું પાણી ૧૪, દાડમનું પાણી ૧૫, ખજુરનું પાણી ૧૬, નાળિયેરનું પાણી ૧૭, કેર ધોયાનું પાણી ૧૮, બોર ધોયાનું પાણી ૧૯, આમળા ધોયેલું પાણી ૨૦ અને ચંચા (વસ્તુવિશેષ) નું પાણી ૨૧—આ એકવીશ પ્રકારના પ્રાસુક પાણી પહેલા આચારાંગે મૂત્રમાં કહ્યાં છે. ૨૫૯-૨૬૦ (આ શબ્દાર્થમાં પણ ફેરફાર જણાય છે તેમજ કઈ જાતનું પાણી ક્યાં મુખી સચિત રહે ને ક્યારે અચિત થાય તે પણ સમજવાનું છે તે સમજ્યા પછી તેનો ઉપયોગ કરવા યોગ્ય છે.)

૧૬૮ ઉકાળેલા પાણીનો કાળ.

ઉપહોદગં તિદંદુ—કાલિય વાસાસુ તિપહરમચિત્તં ।

ચડ સિસિરે પળ ગિમ્હે, તેળ પરં હોઈ સચિત્તં ॥૨૬૧॥

ત્રણ ઉભરાએ ઉઠાણેલું ઉપર જળ વર્ષાનિતુમાં ત્રણ પ્રહરે
મુધી અચિત્ત રહે છે, શિયાળામાં ચાર પ્રહરે મુધી અચિત્ત રહે
છે અને ઉનાળામાં પાંચ પ્રહરે મુધી અચિત્ત રહે છે. ત્યારપછી
સચિત્ત થઈ જાય છે. ૨૬૧. (આ મતલબની જ આથા ઉપર ૨૫૭
મી કહેલી છે તેથી આ અન્યકૃત જણાય છે.)

૧૬૯ વગર આળેલા લોટને અચિત્ત થવાનો કાળ.

પણ દિણ મીસો લુટો, અચાલિઓ સાવળે અ મહવણ ।
ચડાં આસો કત્તીણ, મગસિર પોસંમિ તિલ્લિ દિણા ॥૨૬૨॥
પણ પહર માહ ફગુણિ, પહરા ચત્તારિ ચિત્ત વીસાહે ।
જિઠાસાઢે તિપહર, તેણ પરં હોઈ અચિત્તો ॥૨૬૩॥

ચાળ્યા વિનાનો આટો આવજુ અને લોટપદ માસમાં પાંચ
દિવસ મુધી મિશ્ર રહે છે, આશ્વિન અને કાર્તિક માસમાં ચાર
દિવસ, માર્ગશીર્ષ અને પૌષ માસમાં ત્રણ દિવસ, માઘ અને
ફાલ્ગુન માસમાં પાંચ પ્રહર, ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં ચાર
પ્રહર તથા જ્યેષ્ઠ અને અષાઢ માસમાં ચાળ્યા વિનાનો આટો
ત્રણ પ્રહર મુધી મિશ્ર રહે છે, ત્યારપછી તે અચિત્ત થઈ જાય
છે. ૨૬૨-૨૬૩ (આળેલો લોટ તરતથીજ અચિત્ત ગણાય છે.)

૧૭૦ ઔપધ વિગેરેને અચિત્ત થવાના કારણ.

સય જોયળ જલમગ્ગે, થલમગ્ગે જોયળાઈ સદુવરિં ।
હરડે પિંપર મિરીયા, સમણ અચિત્ત વાવારો ॥૨૬૪॥

હરડે, પીપર અને મરી એ વસ્તુઓ જળમાર્ગે સો ભોજન
ઉપરથી આવી હોય અને સ્થળમાર્ગે સાઠ ભોજન ઉપરાંતથી
આવી હોય તે સિદ્ધાંતમાં તેના અચિત્તપણાનો વ્યાપાર કહેા છે. ૨૬૪.

જોયણસયં ગંતૂળં, અણાહરેણં. મંડ સંકંતે ।

વાયગ્ગીધૂમેણ ય, સિદ્ધત્ય હોઢ લવણાઈ ॥ ૨૬૫ ॥

એકસો યોજન દૂર જવાથી, સ્વયંચ આહારના પુદ્ગળો ન મળવાથી તેમજ અન્ય કરીઆણાણેગું સંક્રાંત થવાથી અને પવન, અગ્નિ (તડકો) તેમજ ધુમાડો વિગેરે લાગવાથી લવણાદિ પદાર્થો અશિત થઈ જાય છે. ૨૬૫.

૧૭૧ ગૌતમ તથા મુધર્મા સ્વામીના નિર્વાણ સમય.

વીરજિણે સિદ્ધિગણ, વારસવરિસેહિ ગોયમો સિદ્ધો ।

તંહ વીરાઓ સોહમ્મો, વીસવરિસેહિ સિદ્ધિગઓ ॥ ૨૬૬ ॥

શ્રી મહાવીર જિનેન્દર મોક્ષે ગયા ત્યારપછી બાર વર્ષ ગૌતમ-સ્વામી મોક્ષે ગયા, તથા મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણથી વીસ વર્ષ ગયા ત્યારે મુધર્માસ્વામી સિદ્ધિમાં ગયા. ૨૬૬.

૧૭૨ જંબૂસ્વામીના નિર્વાણનો સમય, તથા

તે સાથે દશ સ્થાનોનો વિરહ.

સિદ્ધિગણ વીરજિણે, ચડસઠિવરિસેહિ જંબુણા મુક્તિ ।

કેવલણાણેણ સમં, બુચ્છિન્ના દસ ઇમે ઠાણા ॥ ૨૬૭ ॥

મળ ૧ પરમોહર પુલાવર, આહાર ૪ સ્વર્ગ ૫ ઉવસમ્મેદ
કપ્પે ૭ સંજમતિગ ૮ કેવલ ૯ સિદ્ધિ ૧૦ જંબુમ્મિ

બુચ્છિન્ને ॥ ૨૬૮ ॥

શ્રી મહાવીર જિનેન્દર સિદ્ધિપદ પામ્યા પછી ચોસઠ વર્ષ જંબૂસ્વામીની મુક્તિ થઈ છે. તેમની સાથે કેવલજ્ઞાન સહિત આ દશ સ્થાનો વિરહે ગયા છે. મળ:પર્યવજ્ઞાન ૧, પરમાવધિ જ્ઞાન ૨,

પુલાકલખિ ૩, આહારક સરીર ૪, ક્ષપકચેષ્ટિ ૫, ઉપરામચેષ્ટિ ૬, જિનકલપ ૭, પહેલા ત્રણ ચારિત્ર (સૂક્ષ્મસંપરાય, પરિહાર વિશુદ્ધિ અને યથાખ્યાત) ૮, કેવળજ્ઞાન ૯ અને મોક્ષ ૧૦-આ દશ સ્થાનકો જ'જીસ્વામીની સાથે વિચ્છેદ ગયા છે. ૨૬૭-૨૬૮.

૧૭૩ બીજી વસ્તુઓના વિચ્છેદનો સમય.

પુવ્વાણં અણુઓ, સંઘયણ પદમયં ચ સંઠાણં ।

સુદુમમહાપાણદ્વાણં, વુચ્છિન્ના થૂલભદ્રમ્મિ ॥ ૨૬૯ ॥

છેલ્લા ચાર પૂર્વના અણુઓ ૧, પહેલું વજ્રપલનારાય સંઘ-યણુ ૨, પહેલું સમયગુરુરૂપ સંસ્થાન ૩ તથા સૂક્ષ્મ મહાપ્રાણુ નામનું ધ્યાન ૪-આ ચાર સ્થાનો સ્થૂલભદ્રની પછી વિચ્છેદ પામ્યા છે. ૨૬૯.

દસપુવ્વી વુચ્છેઓ, વયરે તહ અદ્ધકીલસંઘયણા ।

પંચહિ વાસસણ્હિં, ચુલસી ચ સમય અહિયમ્મિ ॥ ૨૭૦ ॥

તથા વજ્રસ્વામી પછી દશમા પૂર્વના વિચ્છેદ થયો છે, તથા મહાવીરના નિર્વાણથી પાંચસો ને ચોરાસી વર્ષ ઝાઝેરા વ્યતીત થયા ત્યારે કીલિકા મુધીના ચાર (બીજાથી પાંચમા સુધીના) સંઘ-યણુ વિચ્છેદ ગયા છે. ૨૭૦. (બે બે સંઘયણુ ભુદ ભુદે વખતે વિચ્છેદ થયાનું સંભવે છે. કેમકે અહીં ગાથામાં ચોથું પાંચમું જ નીકળે છે.)

ચત્તપુવ્વીવુચ્છેઓ, વરિસસણ સિત્તરમ્મિ અહિયમ્મિ ।

મહવાહુમિ જાઓ, વીરજિણિંદે સિવં પત્તે ॥ ૨૭૧ ॥

શ્રી મહાવીરે જિનેન્દ્ર મોક્ષ માટેના પછી કાંઈક અધિક એક-સો ને સીતેર વર્ષ ગયા ત્યારે શ્રી ભદ્રપ્રાહુસ્વામીને સમયે (તેમની પછી) ચાર પૂર્વના વિચ્છેદ થયો. ૨૭૧. (શ્રી સ્થૂલભદ્રને તે ચાર પૂર્વ માત્ર મૂળથી જાણ્યા હતા, અર્થથી નહીં.)

૧૭૪ ચાર કાલિકાચાર્યનો સમય વિગેરે.

સિરિવીરાઝ ગણસુ, પળતીસહિય તિસંવરિસેસુ ।

પદમો કાલગસૂરી, જાઓ સામુજનામુ ત્તિ ॥૨૭૨॥

શ્રી મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણથી કાંઈક અધિક વ્રણસો ને પાંત્રીશ વર્ષ ગયા ત્યારે પહેલા કાલિકાચાર્ય નામના મૂરિ થયા. તેનું બીજું નામ સ્વામાચાર્ય હતું. ૨૭૨.

ચડસયતિપદ્મવરિસે, કાલિગયુરુના સરસ્સતી ગહિયા ।

ચિહુસયસત્તરિવરિસે, વીરાઝ વિક્રમો જાઓ ॥૨૭૩॥

વીરના નિર્વાણથી ચારસો ને તેપન વર્ષ બીજા કાલિકાચાર્ય થયા, તેમણે મ્લેચ્છ રાજાને લાવી ગર્દભિક્ષ રાજાને હુણીને પાતાની ભાણેજ સરસ્વતી નામની સાધીને ગ્રહણ કરી હતી. વીર નિર્વાણથી ચારસો ને ચોતેર વર્ષ વિક્રમ રાજ થયા. ૨૭૩.

પંચેવ ય વરિસસણ, સિદ્ધસેણદિવાયરો પયડો ।

સત્તસય વીસ અહિય, કાલિકયુરુ સક્કસંયુણિઓ ॥૨૭૪॥

વીરનિર્વાણથી પાંચસો વર્ષ ગિદ્ધસેન દિવાકર મૂરિ થયા, અને કાંઈક અધિક સાતસો ને વીશ વર્ષ ત્રીજા કાલિકાચાર્ય થયા, તેમણે શકેંદ્રના પૂછવાથી નિગોદનું ચધાર્થ સ્વરૂપ કહ્યું હતું તેથી શકેંદ્રે તેમની સ્તુતિ કરી હતી. ૨૭૪.

નવસય તેણુઈ, સમઙ્કંતેઈ વદ્ધમાણાઓ ।

પજ્જૂસણા ચડત્થી, કાલિગસૂરીહિ તા ઠવિયા ॥૨૭૫॥

વર્ધમાનસ્વામીના નિર્વાણથી નવમો ને ત્રાણ વર્ષ વ્યતીત થયા ત્યારે ચાથા કાલિકમુરિએ પાંચમને બદલે ચાથને દિવસે પર્વપણા (સંવચ્છરી) સ્થાપન કરી. ૨૭૫.

જીયં કાઠુણ પુણ, તુરમણિ દત્તસ્સ કાલિયજ્ઞેણ ।
અવિ ય સરીરં ચત્તં, ન ય મણિયમહમ્મસંજુત્તં ॥૨૭૬॥

ભાણેજને બોધ કર્યો તે છત્ત-આચાર છે એમ બાણીને તુર-
મણી નામની નગરીમાં પોતાના ભાણેજ દત્ત નામના રાજા પાસે
કાલિકાચાર્ય ગયા. તેમણે પોતાના શરીરનો ત્યાગ કર્યો એટલે
દરકાર ન કરી, પરંતુ અધર્મયુક્ત અસત્ય વચન બોલ્યા જ નહીં.
એટલે કે દત્ત રાજાએ પ્રાણાંત સુધીનો ભય બતાવ્યા છતાં અશબ્દ
ફળ પૂછ્યું ત્યારે શુર્યે યજ્ઞનું ફળ નરક જ કહ્યું. તેથી દત્ત રાજા
અતિ કોપ પામ્યો, પરંતુ તે શુરને કંઈ પણ કરી શક્યો નહીં, ઉલટા
પોતે મરીને નરકે ગયો. ૨૭૬.

૧૭૫ આગમને પુસ્તકારૂઢ કર્યાનો સમય.

વલ્લહિપુરમ્મિ નયરે, દેવઢ્ઢીપમુહેણ સમણસંઘેણ ।
પુત્થે આગમ લિહિઓ, નવસય અસીઈ તદા વીરો ॥૨૭૭॥

વીરનિર્વાણથી નવસો ને એ'શી વર્ષે વલ્લહીપુર નગરમાં
દેવદિગણિ ક્ષમાશ્રમણ વિગેરે શ્રમણસંઘે આગમને પુસ્તકમાં
લખાવ્યા. ૨૭૭.

૧૭૬ દિગંબરની ઉત્પત્તિનો સમય.

રહવીરપુરનયરે, તહ સિદ્ધિગયસ્સ વીરનાહસ્સ ।
છસયનવઉત્તરીણ, સ્વમણા પાસંડિયા જાયા ॥ ૨૭૮ ॥

શ્રી વીરનાથ સિદ્ધિમાં ગયા પછી છસો ને નવ વર્ષે રહ-
વીરપુર નામના નગરમાં પાંખડી શ્રમણ (દિગંબર) થયા. ૨૭૮.

૧૭૭ ખીજવાર આગમનું પુસ્તકારૂઢપણું.

દુવિમ્બલ્લમ્મિ પળદ્દે, પુણરવિ મેલિત્તુ સમણસંઘાઓ ।
મહુરાણ અણુઓગો, પન્નત્તઈ સંદિલો સૂરી ॥ ૨૭૯ ॥

‘आर वर्षेना दुकाण पूरुं थयो त्पारे रक्षित्वायार्थं नामना
सूरिजे इरीथी भयुरानगरीमां सकण अभयसंघं ऐक्ये इरी
आगमनो अनुयोग (व्याख्या) प्रवर्ताव्यो. (आगमो पुस्तकार्थे
क्या) आनु’ नाम भायुरी वाचना कहेवाय छे. २६६.

१७८ पूरुिभा तथा अभावास्या अदल चौदशनी
पाणी करवानो समय.

बारसवाससएसु, पुणिमदिवसाउ पत्रिखयं जेण ।
चउदसी पढमं पव्वं, पकप्पियं साहिसूरीहिं ॥ २८० ॥

वीरनिर्वाण्णी आरसो वर्षे स्वातिसूरिजे पूरुिभाना
दियसने अदले चौदशनी पाणीनु’ पर्व प्रथम प्रवर्ताव्युं. २८०.
(तपगच्छनी भान्यतां प्रभावे पाणी तो चौदशनी न हुती,
योभासी पूरुिभानी हुती ते न्यारधी योथनी संवत्सरी करी
त्यारधी चौदशनी ठरावी.)

(२८० थी २८८ सुधीनी नव गाथाओ अवगच्छनी
भान्यतानी छे.)

१७९ आवकने भाटे भुजवत्तिका अने चरवलानी स्थापना.

सावयजण मुहपत्ती, चवलो तह वि संघसंजुत्तो ।
हरिभद्रसूरिगुरुणो, दसपुरनयरम्मि ठावेइ ॥ २८१ ॥

हरिभद्रसूरि गुरुजे दशपुर नामना नगरमां सर्व संघ ऐक्ये इरी
आवकनोने भाटे भुजवत्तिका अने चरवलाने स्थापन कयां. २८१.

पणपणबारससए, हरिभद्रो सूरि आसि पुव्वकए ।
तेरसय वीस आहिए, वरिसेहिं वप्पभट्टपहू ॥ २८२ ॥

वीरनिर्वाण्णी आरसो ने पंचायन वर्षे हरिभद्रसूरि प्रथम
मंथकार थया अने कांठि अधिक तेरसो ने वीस वर्षे अप्पभट्ट
सूरि थया. २८२.

૧૮૦ અષ્ટમી તથા પાક્ષિક^૨ તિથિનો નિર્ણય.

છટીસહિયા ન અઠમી, તેરસિસહિયં ન પવિત્રયં હોઈ ।
પહિવેસહિયં ન કયાવિ, ઇય મણિયં જિણવરિંદોહિં ॥૨૮૩॥

છઠ સહિત આઠમ લેવી નહીં, અને તેરસ સહિત પાખી લેવી નહીં. તેમાં પણ પડ્યા સહિત પાખી તો કદાપિ લેવી નહીં. એમ જિનેદ્રાએ કહ્યું છે. ૨૮૩.

પણરસમ્મિ ચ દિવસે, કાયન્વા પવિત્રયં તુ પાણ ।
ચઙ્ગસિસહિયં કહ્યા વિ,
ન હુ તેરસિ સોલમે દિવસે ॥ ૨૮૪ ॥

પ્રાથે કરીને પંદરમે દિવસે પાખી કરવાની છે, કેઠકપાર ચૌદશ સહિત પાખી કરવી, પણ તેરસ સહિત ન કરવી તેમજ સોળમે દિવસે (એઠલે પાખા સહિત) ન કરવી. ૨૮૪.

અઠમિતિહીણ સયલં, કાયન્વા અઠમી ચ પાણ ।
અહવા સત્તમીઅમિઅં, નવમે છટે ન કહ્યા વિ ॥૨૮૫॥

પ્રાથે કરીને સઘળી આઠમની તિથિ હોય એવી આઠમ કરવી, અથવા સપ્તમી સહિત આઠમ હોય તે કરવી, પરંતુ નવમી કે પઠ્ઠી સહિત હોય તે કદી કરવી નહીં. ૨૮૫.

પવિત્રસ અદ્ધ અઠમી, માસદ્ધાણ પવિત્રયં હોઈ ।
સોલમિદિવસે પવિત્રી, કાયન્વા ન હુ કહ્યા વિ ॥૨૮૬॥

પક્ષ (પખવાડીયા) ને અર્ધે આઠમ કરવી અને માસને અર્ધે પાખી કરવી. પરંતુ સોળમે દિવસે કદાપિ પાખી કરવી નહીં. ૨૮૬.

પક્ષિવય પડિક્કમણાઓ, સહિઅપહરમ્મિ અઢમી હોઈ ।
તત્થેવ પચ્ચક્ષણં, કરિંતિ પવ્વેસુ જિણવયણા ॥૨૮૭॥

પાખીના પ્રતિક્રમણુથી સાઠ પહોરે આઠમ આપે છે, તેજ
પર્વમાં પ્રત્યાખ્યાન કરવું એમ જિનવચન છે. ૨૮૭.

જડયાઓ અઢમી લગ્ગા, તડયાઓ હુંતિ પક્ષસંધીસુ ।
સહિ પહરમ્મિ નેયા, કરિંતિ તિહિ પક્ષિવપડિક્કમણં ॥૨૮૮॥

જ્યારે અષ્ટમી તિથિ લાગે ત્યારે પક્ષની સંધિ હોય છે, અને
ત્યારથી સાઠ પહોર વ્યતીત થાય ત્યારે પાખી પ્રતિક્રમણુ કરવું
જોએ. ૨૮૮. (અહીં સુધીની હગાથા અન્ય ગચ્છી માન્યતાની છે.)

૧૮૧ સાઠપોરસી વિગેરેનું માન.

નિયતણુ નવહિ પયહિં, પોસે માસમ્મિ પોરસી સઢ્ઠા ।
ઢાક્કિક્કય પયહાણી, આસાઢે જાવ તિન્નિ પયા ॥૨૮૯॥

પોષ માસમાં પોતાના શરીરની છાયા નવ પગલાં પ્રમાણુ
થાય ત્યારે માઠપોરસી થાય છે. ત્યારપછી એક એક માસે એક
એક પગલાંની હાનિ કરતાં અપાઠ માસે ત્રણ પગલાં છાયા થાય
ત્યારે સાઠપોરમી થાય છે. (ત્યારપછી આવણે ચાર, ભાદપદ
પાંચ, આશ્વિને છ, કાર્તિકે સાત અને માર્ગશીર્ષ માસે આઠ
પગલે સાઠપોરસી થાય છે.) ૨૮૯.

અઢાઢ દિવસેહિં, અંગુલ ઇક્કિક્ક વડુઈ હાઈ ।
આસાઢાઓ પોસે, પોસાઓ જાવ આસાઢં ॥ ૨૯૦ ॥

અપાઠથી પોષ માસ મુધી અઢી અઢી દિવસે એક એક
આંગળ છાયાની વૃદ્ધિ કરવી, અને પોષ માસથી અપાઠ માસ
મુધી અઢી અઢી દિવસે એક એક આંગળ છાયાની હાનિ કરવી;

એટલે કે અપાઠ માસને પહેલે દિવસે ત્રણ પગલાંની છાયાએ સાઠ-પોરસી થાય છે, અને ત્યારપછી અઢી દિવસે ત્રણ પગલાં ઉપર એક આંગળ છાયા હોય તે વખતે સાઠપોરસી થાય છે. એ પ્રમાણે અઢી અઢી દિવસે એક એક આંગળ વધારતાં ત્રીશ દિવસે એટલે એક માસે બાર આંગળ એટલે એક પગલાં જોડેલી છાયા વધે છે, તેથી આવજુ માસને પહેલે દિવસે ચાર પગલાં છાયા હોય ત્યારે સાઠ-પોરસી થાય છે. એ પ્રમાણે વધતાં વધતાં પાંચ માસને પહેલે દિવસે નવ પગલાં છાયા થાય ત્યારે સાઠપોરસી થાય છે, ત્યાર-પછી અઢી અઢી દિવસે એક એક આંગળ ઓછી કરવી, એટલે માઘ માસને પહેલે દિવસે આઠ પગલાંની છાયાએ સાઠપોરસી થશે. એ પ્રમાણે પાછી હાનિ કરતાં કરતાં અપાઠ માસના પહેલા દિવસે ત્રણ પગલાંની છાયાએ સાઠપોરસી થશે. ૨૯૦.

૧૮૨ પુરિમદ્વુ પ્રમાણ.

આસાઢે સમછાયા, પોસે માસે હવંતિ છપાયા ।

વદ્ધંતિ હીયમાણે, પણ પણ હોઈ પુરિમદ્વો ॥ ૨૯૧ ॥

અપાઠ માસમાં પોતાના શરીરમાં સમાર્થ ગયેલી છાયા હોય ત્યારે પુરિમદ્વ થાય છે, અને પાંચ માસમાં પોતાના શરીરની છાયા છ પગલાંની (ત્રણ હાથની) હોય ત્યારે પુરિમદ્વ થાય છે. એ જ પ્રમાણે માસે માસે એક એક પગલાંની વૃદ્ધિ તથા હાનિ કરવી. ૨૯૧. (દરેક મહિને એક પગલું એટલે ૧૨ આંગળ ઘટાડવી તે આંગળ બતાવે છે.)

માઘે દુહતિ છાયા, વારસ અંગુલપમાણ પુરિમદ્વે ।

માસે વારંગુલહાણી, આસાઢે નિઠ્ઠિયા સવ્વે ॥ ૨૯૨ ॥

માઘ માસમાં બે હાથ અને બાર આંગળ (કુલ પાંચ પગલાં) છાયા હોય ત્યારે પુરિમદ્વ થાય છે. એવટ અપાઠ માસમાં સર્વ છાયા નિઠી બાય એટલે શરીરમાં જ સમાર્થ બાય ત્યારે પુરિમદ્વ થાય છે. એ રીતે માસે માસે બાર બાર આંગળની હાનિ કરવી. ૨૯૨.

૧૮૩ રાત્રિના કાળનું જ્ઞાન.

દસ તેરસ સોલસમે, વીસફમે સૂરિયાળ ણક્ષત્તે ॥
મત્થયગયમ્મિ રિક્ષે, રયણીય જામપરિમાણં ॥૨૯૩॥

સૂર્ય જે નક્ષત્રમાં હોય તે નક્ષત્રથી દશમું નક્ષત્ર જ્યાં
આકાશમાં મસ્તકપર (માથે) આવે ત્યારે રાત્રિનો પહેલો પ્રહર
થાય, તેરમું નક્ષત્ર માથે આવે ત્યારે બીજો પ્રહર, સોળમું નક્ષત્ર
માથે આવે ત્યારે ત્રીજો પ્રહર અને વીશમું નક્ષત્ર મસ્તકપર
આવે ત્યારે ચોથો પ્રહર થાય. એ પ્રમાણે રાત્રિએ પ્રહરનું
પરિમાણ જણાવું. ૨૯૩.

૧૮૪ પોરસીનું પ્રમાણ.

આસાઢમાસે દુપયા, પોસે માસે ચડપ્પયા ।
ચિત્તાસુણ્ણુ માસેસુ, તિપયા હવડ પોરસી ॥ ૨૯૪ ॥

પોતાના શરીરની છાયા જે વખતે જે પગલાંની થાય તે
વખતે અષાઢ માસમાં પોરસી થાય છે, પોષ માસમાં ચાર પગલાં
છાયા હોય ત્યારે પોરસી થાય છે, અને ચૈત્ર તથા આશ્વિન માસમાં
ત્રણ પગલાં છાયા હોય ત્યારે પોરસી થાય છે. ૨૯૪.

અંગુલં સત્તરત્તેણં, પક્ષેણ ચ દુઅંગુલં ।
વહુણ હાયણ વાવિ, માસેણં ચડરંગુલં ॥ ૨૯૫ ॥

આ પોરસીના પ્રમાણમાં સાત દિવસે એક આંગળની,
પખવાડીએ બે આંગળની અને એક માસે ચાર આંગળની જેમ
સંભવે તેમ વૃદ્ધિ કે હાનિ કરવી. ૨૯૫.

૧૮૫ પરિલેહણનો કાળ.

જિઠ્ઠામૂલે આસાઢ-સાવળે છર્હિ અંગુલેર્હિ પડિલેહા ।
અઢર્હિ વીય તિયમ્મિ, તદ્દણ દસ અઢર્હિ ચડત્યે ॥૨૯૬॥

બેઠ, અપાઠ અને શ્રાવણ માસમાં છ આંગળ છાયા હોય ત્યારે પરિલેહણ કરવી, ત્રીજા ત્રિકમાં એટલે ભાદ્રપદ, આશ્વિન અને કાર્તિક માસમાં આઠ આંગળ છાયા હોય ત્યારે, ત્રીજા ત્રિકમાં એટલે માર્ગશીર્ષ, પોષ અને માઘ માસમાં દશ આંગળ છાયા હોય ત્યારે અને ચોથા ત્રિકમાં એટલે ફાલ્ગુણ, ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં આઠ આંગળ છાયા હોય ત્યારે પરિલેહણ કરવી. ૨૮૬.

૧૮૬ ક્ષય તિથિનો સંભવ.

મહવ કત્તિય માસે, પોસે તહ ફગ્ગુણે ચ વોધવ્વે ।
વહ્સાહે આસાહે, ઇમમ્મિ માસે તિહી પડ્ડ ॥૨૯૭॥

ભાદ્રપદ, કાર્તિક, પોષ, ફાલ્ગુણ, વૈશાખ અને અપાઠ—એ છ માસમાં જ તિથિનો ક્ષય થઈ શકે છે, એમ જાણવું. (જૈન જ્યોતિષને અનુસારે તિથિની વૃદ્ધિ થતી નથી. માત્ર ક્ષય થાય છે, તે પણ આ છ માસમાં જ થઈ શકે છે.) ૨૪૭. (હાલ જૈન જ્યોતિષ પ્રમાણે પંચાંગ તૈયાર કરનારા ન હોવાથી અન્યમતિના પંચાંગ અનુસાર તિથિ વિગેરેની પ્રવૃત્તિ કરવી પડે છે.)

૧૮૭ સ્ત્રીને ગર્ભ ધારણ કરવાનો કાળ.

રિડસમય હંવહ નારી, નરોવમોગેણ ગવ્મસંભૂઈ ।
વારસમુદ્ધત્તમજ્ઞે, જાઓ ગવ્મો ઉવરિ નરિથ ॥૨૯૮॥

ઋતુ સમય આવે ત્યારે સ્ત્રીને પુરૂષના સમાગમથી ગર્ભનો સંભવ હોય છે, તેમાં પુરૂષના સંયોગ પછી બાર મુહૂર્તની અંદર ગર્ભ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે, ત્યારપછી ઉત્પન્ન થતો નથી. ૨૯૮.

૧૮૮ સ્ત્રી અને પુરૂષના કામવિકારની હદ.

પણપન્નાઉ પરેણ, જોળી પમિલાહ મહિલિયાણં ચ ।
પણહત્તરીય પરઓ, હોઈ અવીઓ નરો પાયં ॥૨૯૯॥

૧૫૧૧૫૫ ૧૨ની ઉમર થયા પછી પ્રાચે મ્રીઓની યાત્રિ
મ્લાન થાય છે, એટલે કર્મભાઈ જાય છે (રેતસ રહિત થાય છે,
ગર્ભ ધાગણ કરવા ચોખ્ખ રહેતી નથી.) તથા પુરૂષ પ્રાચે મંચો-
તેર વર્ષ પછી અખીજ (વીર્ય રહિત) થાય છે. ૨૬૬. (આ વર્ષોમાં
પણ કાળે કરીને ઓછાપણું થતું આવે છે. આયુષ્ય ઘટતાં તે પણ
ઘટે છે. આ પ્રમાણે સો વર્ષના આયુને અંગે જણાય છે.)

૧૮૯ ગર્ભાવાસનું દુઃખ.

સુહિં અગ્નિવળ્લાહિં, સમભિજ્ઞં જંતુણો ।
જાવદ્વયં ગોયમા ! દુઃસ્વં, ગત્તમે અદ્વગુણં તદ્વા ॥૩૦૦॥

તપાવીતે અગ્નિના વર્ણ જેવી કરેલી સોષાવડે રૂંવાડે રૂંવાડે
સેદતાં જંતુને જેટલું દુઃખ થાય છે, તેના કરતાં આઠ ગુણું દુઃખ
ગર્ભમાં રહેલા જંતુને થાય છે. ૩૦૦. (આ દુઃખ અવ્યક્તપણે
ભોગવે છે.)

૧૯૦ પ્રસવ વખતે થતું દુઃખ.

ગત્તમાઓ નિહરંતસ્સ, જોણીજંતણપીલણે ।
સયસાહસ્સિયં દુઃસ્વં, કોડાકોડિયુણં તદ્વા ॥ ૩૦૧ ॥

ગર્ભમાંથી નીકળતા જંતુને યોનિચત્રમાં પીડા પામવાથી
(પીડાવાથી) ગર્ભાવાસના કરતાં લાખ ગુણું અને કોટાકોટિ ગુણું
દુઃખ થાય છે. ૩૦૧. (આ દુઃખ પણ અવાચ્ય સ્થિતિમાં
ભોગવે છે.)

૧૯૧ કોણિક અને ચેટક ગળના યુદ્ધમાં હણાયેલા
મનુષ્યોની સંખ્યા તથા ગતિ.

કોણિયચેડયરણ્ણો, રણમ્મિ છન્નુવદ્ધલક્ષ્વમણુઆણં ।
ત્વમરિંદેણમ્મિહયા, વીયદિણે લક્ષ્વચુલસીદ્ધ ॥ ૩૦૨ ॥

સવ્વાણ ગાહાણ, સત્તાવન્નં હવંતિ મત્તાઓ ।
 પુવ્વજ્ઞણ ય તીસા, સત્તાવીસા ય અવરજ્ઞે ॥ ૩૦૯ ॥

એક આખી ગાથામાં કુલ સત્તાવન માત્રાઓ હોય છે. તેમાં ગાથાના પૂર્વાર્ધમાં (પહેલા અને ઊંચા પાદમાં મળીને) ત્રીશ માત્રા હોય છે, તથા પશ્ચાર્ધમાં (ત્રીજા અને ચોથા પાદમાં મળીને) સત્તાવીશ માત્રા હોય છે. ૩૦૯.

૧૯૬ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છત્રીશ અધ્યયેનાનાં નામ.

વિણય ૧ પંરીસહ ૨ ચડરંગી ૩,
 અસંખયં ૪ હોઈ કામમરણં ૫ ચ ।

સ્વુહુગ ૬ ઇલગ ૭ કપિલા ૮,
 નમી ૯ ચ દુમપત્તયં ૧૦ નેયં ॥ ૩૧૦ ॥

અક્કારસમં વહુસુય ૧૧,
 હરિકેસી ૧૨ ચિત્તસંભુયં સારં ૧૩ ।

હસુઆરી ૧૪ ચડદસમં,
 ભિક્ખુ ૧૫ વંમં ૧૬ જણ મણિયં ॥ ૩૧૧ ॥

પાવસમણ ૧૭ તહ સંજહ ૧૮,
 મિયપુત્ત ૧૯ અણાહિ ૨૦ સમુદ્ધપાલિય ૨૧ ।

રહનેમી ૨૨ વાવીસં,
 કેસીગોયમ ૨૩ ટ્પાવયણં ૨૪ ॥ ૩૧૨ ॥

૧૯૩ સિદ્ધાંતના એક પદમાં કહેલી શ્લોકની સંખ્યા.

एगवन्नकोटिं लंक्त्वा, अष्टैव सहस्रं चुलसी य ।

સયછકં નાયવં, સદ્વાઇગવીસ સમયમ્મિ ॥ ૩૦૬ ॥

સિદ્ધાંતમાં એકાવન કરેલ, આઠ લાખ, ચોરસી હજાર, છસો ને સાડી એકવીસ ૫૧૦૮૪૬૨૧૧ શ્લોકોનું એક પદ કહેલું છે. ૩૦૬. (શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રની વૃત્તિમાં ૫૧૦૮૪૬૨૧૧ શ્લોક એક પદમાં હોય એમ કહ્યું છે. ઇતિ સેનપ્રશ્ને. પ્રશ્ન ૮૨. આવા ૧૮૦૦૦ પદ આચારાંગના પ્રથમ હતા અને તેથી બમણા બમણા બીજા અંગના હતા. ૧૧ અંગના મળીને ૩૬૮૪૬૦૦૦ પદો હતા. તેના સંક્ષેપ શ્રી દેવદિગણિ ક્ષમાશ્રમણે કરેલા છે.)

૧૯૪ મોક્ષગતિનો સરલ માર્ગ.

नाणेण जाणई भावे, दंसणेण य सदहे ।

આયરે ચ ચરિત્તેણ, યઓ સિદ્ધિપુરીપહો ॥ ૩૦૭ ॥

જ્ઞાનવડે પદાર્થોને જાણવા, દર્શન (સમકિત) વડે તેનાપર શ્રદ્ધા કરવી, અને ચારિત્ર (આચરણ-ક્રિયા) વડે તેને આચરવા, એ સિદ્ધિનગરીએ જવાનો સરલ માર્ગ છે. ૩૦૭.

૧૯૫ ગાથા (આર્યા) છંદનું લક્ષણ.

पदमो वारसमतो, वीओ अट्टारमत्तसंजुत्तो ।

જહ પદમો તહ તઙ્ગઓ, પળરસત્રિભૂસિયા ગાહા ॥ ૩૦૮ ॥

પહેલા પદમાં બાર માત્રા હોય, બીજું પદ અઠાર માત્રાનું હોય, ત્રીજું પદ તેવું જ ત્રીજું પદ (બાર માત્રાવાળું) હોય, તથા ચોથું પદ પત્તર માત્રાથી વિનૂપિત હોય-તે ગાથા ઇંદ કહેવાય છે. ૩૦૮.

૧૯૭ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં નક્ષત્રો.

મિગસિર ૧ અદ્વા ૨ પુસ્તો ૩,

તિન્નિ પુવ્વાઈં ૬ મૂલ ૭ મસલેસા ૮ ।

હત્યો ૯ ચિત્તા ૧૦ ચ તહા,

દસ વુદ્ધિકરાઈં નાળસ્ત ॥ ૩૧૫ ॥

મૃગશિર ૧, આર્દ્રા ૨, પુષ્ય ૩, ત્રલે પૂર્વા-પૂર્વાશ્વિની ૪, પૂર્વાષાઢા ૫, પૂર્વાભાદ્રપદ ૬, મૂલ ૭, અશ્લેષા ૮, હસ્ત ૯, તથા ચિત્રા ૧૦-આ દશ નક્ષત્રો જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં છે. અશ્લે કે આ દશ નક્ષત્રોમાં જ્ઞાન લાણવાનો આદેશ કરવો સારો છે. ૩૧૫.

૧૯૮ પીસ્તાલીશ આગમની કુલ ગાથા સંખ્યા.

પળયાલીસ આગમ, સઠ્ઠગંથાળ હુંતિ છ લક્ષા ।

પ્લગુણસઠ્ઠિસહસ્તા, તિન્નિ સયા ચેવ તીસા ચ ॥૩૧૬॥

(હાલમાં વર્તતા) પીસ્તાલીશ આગમની સર્વ શ્લોક સંખ્યા-
■ લાખ, આગણસાઠ હજાર, ત્રણ સો ને ત્રીસ દુપદ્મ૩૩૦ થાય છે. ૩૧૬. (આ હકીકત શ્રી જૈન પ્રબોધ ભાગ ૧ લામાં બહુ જ વિસ્તારે કહેલી છે. ૪૫ આગમની મૂળની ગાથાસંખ્યા તથા નિર્ચયિત, લાખ, સૂરિ, ટીકા વિગેરેનું તમામ પ્રમાણ તેમાં આપ્યું છે. તેમાં બતાવ્યા મુજબ સર્વ સંખ્યા આ પ્રમાણે થાય છે. ઈચ્છે તે જુઠમાં જોવું.)

૧૯૯ જ્ઞાન લાણવામાં અપ્રમાદપણું રાખવું.

જહ વિ દિવસેણ પયં, ધરંદ પક્ષેણ વા સિલોગદ્ધં ।

ઝજોયં મા મુંચસુ, જહ હચ્છસિ સિચ્છિહં નાળં ॥૩૧૭॥

જો કદાચ એક દિવસમાં એક જ પદ (શબ્દ) ધારી શકાય (ભણી શકાય) અથવા એક પખવાડીયામાં અર્ધ શ્લોક જ ભણી શકાય, તોપણ જો જ્ઞાન શીખવાની ઈચ્છા હોય તો તું તે સંબંધી ઉદ્યમને મૂકીશ નહીં. ૩૧૭. (ઉદ્યમ ગરૂ રાખવાથી મારાતુસ મુનિની જેમ ક્રમેક્રમે શક્તિ વધતી જાય છે, તેથી આ ઉપદેશ યોગ્ય છે.)

૨૦૦ નકારરૂપે ઉપદેશ.

પંથસમા નતિ જરા, દરિદ્રસમો અ પરામવો નતિ ।
મરણસમં નતિ ભયં, શ્રુહાસમા વેયણા નતિ ॥૩૧૮॥

નિરંતર મુસાફરી કરવી તેના જેવી બીજી કોઈ જરાવસ્થા નથી, દારિદ્ર્ય જેવો બીજો કોઈ પરાભવ નથી, મરણ જેવો બીજો કોઈ ભય નથી અને શ્રુધા સમાન બીજી કોઈ વેદના નથી. ૩૧૮.

દયાસમો ન ય ધમ્મો, અન્નસમં નતિ ઉત્તમં દાણં ।
સચ્ચસમા ન ય કિત્તી, સીલસમો નતિ સિંગારો ॥૩૧૯॥

દયા સમાન બીજો કોઈ ધર્મ નથી, અન્ન જેવું બીજું કોઈ ઉત્તમ દાન નથી, સત્ય સમાન બીજી કોઈ કીર્તિ નથી અને સીલ જેવો બીજો કોઈ શણગાર નથી. ૩૧૯.

૨૦૧ આ ચાર પદાર્થ દુર્જય છે.

અક્ષાણ રસણી કમ્માણ—મોહણી તહ વયાણ વંભવયં ।
ગુત્તીણ ય મણગુત્તી, ચરો દુક્ખેહિ જિપ્પંતિ ॥૩૨૦॥

પાંચે ઇન્દ્રિયામાં જિવ્હા ઇન્દ્રિય, આઠે કર્મમાં આહુનીકર્મ, પાંચે પ્રતોમાં બ્રહ્મવ્રત અને ત્રણે ગુણિમાં મનગુણિ—આ ચારે દુષ્ટ, હતાય તેવાં છે. ૩૨૦.

૨૦૨ પાંચ સમિતિનું પાલન.

ઇરિયસણ ૧ માસાણ ૨, યસનાણ ૩ ત્તહા મુળી ૪,
આયાળે ૫ પરિવ્રવણે ૬, હવડ જસ્ત મહોમયા ॥૩૨૧॥

ધર્મી સમિતિ ૧, લાપા સમિતિ ૨, ઐયણા સમિતિ ૩, આદાન
નિદેપણા સમિતિ ૪ અને પારિષાપનિકા સમિતિ ૫-આ પાંચ
સમિતિ જેને હોય તે મહા મુનિ કહેવાય છે. ૩૨૧.

૨૦૩ નકારમાં ઉપદેશ.

મુત્તિસમં નત્થિ સુહં, નરયસમાણં દુહં મહં નત્થિ ।
વંમસમં નત્થિ વયં, સજ્ઞાયસમો તવો નત્થિ ॥૩૨૨॥

મુક્તિ (નિર્લોભતા-સંતોષ) સમાન કોઈ મુખ નથી, નરક
સમાન બીજું કોઈ શ્રાદ્ધ દુઃખ નથી, જ્ઞાનવર્ધ સમાન બીજું કોઈ
વ્રત નથી અને સ્વાધ્યાય સમાન બીજો કોઈ તપ નથી. ૩૨૨.

૨૦૪ પાંચ કારણવડે જ કાર્ય અને એવી માન્યતા

સમકિતીને હોય.

કાલો ૧ સહાવર નિયઈ ૨, પુઠ્ઠવકયં ૪ પુરિસકારણે ૫ પંચ ।
સમવાણ સમ્મતં, ઇગંતે હોઈ મિચ્છતં ॥ ૩૨૩ ॥

કાળ ૧, સ્વભાવ ૨, નિયતિ (લખિતવ્યતા) ૩, પૂર્વકૃત (કર્મ)
૪ અને પુરૂષકાર (ઉદ્ભવ) ૫-આ પાંચે કારણોના સમૂહ દરેક
કાર્યપરતે જે માનતો હોય તેને જ સમકિત હોય છે, અને જે
આ પાંચમાંથી કોઈપણ એકને જ કારણરૂપે માનતો હોય તે અવશ્ય
મિથ્યાત્વી છે એમ બાણુનું. ૩૨૩.

(રોહશુભ) ઉત્તર આઠમો ઉદાયી રાગનો ઘાત કરનાર (વિનય-
રત્ન નામનો સાધુ) ૮—આ આઠ અભવ્ય કહ્યા છે. (અહીં
નોંધવના સ્થાપન કરનારને અભવ્ય કહ્યો છે, પણ અન્ય અંથમાં
સાત અભવ્ય કહેલા છે. એટલે કે નોંધવના સ્થાપકને અભવ્યમાં
ગણ્યો નથી.) વળી કોઈ અંથમાં નવ પણ કહ્યા છે. તેમાં 'નાંજીવ
પ્રમાદિલ' (નોંધવ સ્થાપક તથા ગોષ્ઠામાદિલ) એવો પાઠ લખી
ગોષ્ઠામાદિલને નવમો ગણ્યો છે. પરંતુ સાત અભવ્ય કહેવા એ
ઠીક લાગે છે. કેમકે નોંધવ સ્થાપક અને ગોષ્ઠામાદિલને તો નિન્દ્યો
કહ્યા છે એટલે કે તેઓ સમકિતથી ભ્રષ્ટ થઈ મિધ્યાત્વમાં ગયા
છે. તેમને અભવ્ય હોવાનો સંભવ નથી. ૩૨૬.

૨૧૧ અષ્ટમંગળનાં નામ.

દિપ્તિ ૧ મહાસન ૨,

વદ્ધમાણ ૩ સિરિવચ્છ ૪ મચ્છ ૫ કલસા ૬ ચ ।

સુરિય ૭ નંદાવત્તા ૮, લિહિયા અદ્વદ્ધ મંગલયા ॥૩૩૦॥

દર્પણ (અરિસો) ૧, ભદ્રાસન ૨, વર્ધમાન (ડાળસો) ૩,
શ્રીવત્સ ૪, મત્સ્ય યુગળ ૫, કળશ ૬ સ્વસ્તિક ૭ અને નંદાવર્ત
૮—એ આઠ મંગળ કહેલા છે. ૩૩૦.

૨૧૨ શ્રાવકનું કર્તવ્ય.

પ્રનિયાણુદારમણઓ, હરિસવસવિસપ્પકંચુઅકરાલો ।

રૂપદ્ વીયરાયં, સાંહમ્મીસાહુમત્તી ચ ॥ ૩૩૧ ॥

શ્રાવક નિયાણા રહિત, ઉદાર મનવાળા અને હર્ષના વશથી
વિકસ્વર થયેલા રોમાંચ કંચુકવાળા થકને વીતરાગની પૂજા કરે
અને સાધર્મિક તથા સાધુની ભક્તિ કરે. ૩૩૧.

૨૧૩ શ્રાવકના દ્રવ્યનો સદુપયોગ,

નિયદ્વમઽવજિણંદ-ભવણજિણવિંવરપદ્ધસુ ।

વાવઙ્ પસત્થપુત્થે, સુતિત્થતિત્થયરજત્તાસુ ॥ ૩૩૨ ॥

શ્રાવકે 'પોતાનું' દ્રવ્ય અપૂર્વ (નવીન) જિનભવન, જિન-
ભિંબ, તેમની શ્રેષ્ઠ પ્રતિષ્ઠા કરવી, મશસ્ત પુસ્તક (આગમ વિગેરે),
લખાવવાં, સુતીથી અને તીર્થ કરની યાત્રા કરવી—આ સર્વ સ્થાને
વાપરવું યોગ્ય છે. ૩૩૨.

૨૧૪ દશ પ્રકારના પુણ્યક્ષેત્રનાં નામ.

જિણભવણ ૧ વિંવર પુત્થય ૨, સંઘસરૂવાઙ્ગસત્ત ચિત્તાઙ્ગ ।

દીણોદ્ધારણ ૮ પોસહ—સાલા ૯ સાહારણ ૧૦ દસહા ॥ ૩૩૩ ॥

જિનભવન ૧, જિનભિંબ ૨, પુસ્તક ૩, ચાર પ્રકારનો સંઘ ૪
તે ૨૨૩૫વાળા સાત ક્ષેત્રો દ્વારા છે, તદુપરાંત દીનજનનો ઉદ્ધાર,
પોષકશાળા અને સાધારણ એ ત્રણ ક્ષેત્ર ભોજનવાથી દશ પ્રકારના
(ઉત્તમ) ક્ષેત્ર કહેવાય છે. ૩૩૩.

૨૧૫ વર્જવા યોગ્ય નવ નિયાણાં.

નિવં ૧ ધણ ૨ નારી ૩ નર ૪ સુર ૫,

અપ્પપ્પવિચાર ૬ અપ્પવિચારત્તં ૭ ।

સહત્તં ૮ દરિદ્રત્તં ૯, વજ્જણ નવ નિયાણાં ॥ ૩૩૪ ॥

રાજા થાઉં ૧, ધનવાન થાઉં ૨, સ્ત્રી થાઉં ૩, પુરુષ થાઉં ૪,
દેવ થાઉં ૫, જે દેવલોકમાં પોતાને શરીરે જ પ્રવિચાર-મૈથુન કરાય છે
એવા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાઉં ૬, જે દેવલોકમાં બિલકુલ પ્રવિચાર-
મૈથુન નથી ત્યાં ઉત્પન્ન થાઉં ૭, શ્રાવકના કુળમાં ઉત્પન્ન થાઉં ૮

૧. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા. ૨. શ્રાવક થવાનું ધારે તેમા મુનિપણની
અશ્વિ હોવાથી નિયાણું ગણ્યું છે, તેને આગમી કહે મુનિપણ પ્રાપ્ત થવું નથી.

અને દરિદ્ર થાઉં હૈઆ નવ નિષાણું અવ્યપ્રાણીએ વળવા
લાયક છે. ૩૩૪.

૨૧૬ દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ.

ગિહ૧ જોડ૨ મૂસળંગા૩,

ભોયળ૪ માયળ૫ તહેવ વત્યંગા૬

ચિત્તરસા*૭ તુલિયંગા૮,

કુસુમંગા૯ દીવયંગા૧૦ ચ ॥૩૩૫॥

શૃહાંગ ૧, જયાતિયાંગ ૨, ભૂપણાંગ ૩, ભોજનાંગ ૪, ભાજ-
નાંગ ૫, તથા વળી વસ્ત્રાંગ ૬, ચિત્તરસાંગ ૭, તુલિયાંગ ૮, કુસુમાંગ ૯
અને દીપકાંગ ૧૦-આ દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષો પોતાના નામ સદૃશ
વસ્તુ (શૃહ, જયાતિ, ભૂપણ, ભોજન, ભાજન, વસ્ત્ર, વિચિત્ર પાન,*
પાણન, કુસુમ ને દીપ) ને આપનાર હોય છે. ૩૩૫.

૨૧૭ અરિહંતાદિક દશની વૈયાવન્ય.

અરિહંત૧ સિદ્ધ૨ ચેદ્ધ૩,

સુદ૪ ય ધમ્મે૫ ચ સાહુ૬ સૂરીઓ ૭ ।

કુલ૮ ગળ૯ સંઘે૧૦ ચ તહા,

વેયાવન્યં ભવે દસહા ॥૩૩૬॥

અરિહંત ૧, સિદ્ધ ૨, ચેત્ય ૩, શુત (આગમ) ૪, ધર્મ ૫,
સાહુ ૬, સૂરિ (આચાર્ય) ૭, કુળ ૮, ગણ ૯ અને સંઘ ૧૦-એ
દશની વૈયાવન્ય કરવી તે દશ પ્રકારની વૈયાવન્ય કહેવાય છે. ૩૩૬.

૨૧૮ ધ્રુવચર્યની નવ વાદ.

વસંહી૧ કહ૨ નિસિજિં૩ દિય૪,

કુર્જિતર૫ પુલ્લકીલિપ૬ પળિપ૭ ।

* આર્થ મદ્યમ એવું પણ નામ છે. ૧ પીવાના પદાર્થ.

અહમાયાહાર૮ વિમ્બસના૧ ચ,

નવ વંમચેરગુત્તીઓ ॥ ૩૩૭ ॥

વસતિ-એક ઉપાશ્રયમાં સ્ત્રી સાથે રહેવું નહીં ૧, સ્ત્રીની સાથે અથવા સ્ત્રી સંબંધી કથા કરવી નહીં ૨, સ્ત્રીની સાથે એક આસને બેસવું નહીં તથા જ્યાં સ્ત્રી બેઠી હોય તે આસને પણ બેઠી સુધી બેસવું નહીં ૩, સ્ત્રીની ઇન્દ્રિયો (અંગાપાંગ) જોવાં નહીં-અનુભવતાં જોવાઈ જાય તો તરત દષ્ટિ પાછી ખેંચી લેવી ૪, સ્ત્રીના અને પોતાના વાસની (રાયતની) વચ્ચે માત્ર લીંતજ હોય તેવે રથાને વસવું નહીં ૫, પ્રથમ વ્રત લીધા પહેલાં જ સ્ત્રી સાથે કીડા કરી હોય તેનું રમણ કરવું નહીં ૬, પ્રણીત-ધી વિગેરેના રસપાત્રું લોજન કરવું નહીં ૭, અતિમાત્ર-અધિક આહાર કરવો નહીં ૮ અને શરીરની વિભૂષા કરવી નહીં ૯-આ નવ બ્રહ્મચર્યની શુભિ (વાડ) કહેલી છે. ૩૩૭. (વાડ જેમ ક્ષેત્રનું રક્ષણ કરે છે તેમ આ નવ પ્રકારની વાડ બ્રહ્મચર્યનું રક્ષણ કરે છે, જેઓ આ વાડ તોડે છે તેઓ ઢાંચપાત્ર થાય છે.)

૨૧૯ ચોથા વ્રતના ભંગનું પ્રાયશ્ચિત્ત.

ગુરુણો જાવજીવં, વારસ વાસાણિ હુંતિ ડવજ્ઞાયા ।

ઘગં વરિસં સાહું, છમ્માસં સાહુળી મણિયા ॥૩૩૮॥

ગુરુને-આચાર્યને જાવજીવ, ઉપાધ્યાયને બાર વર્ષ, સાધુને એક વર્ષ અને સાધ્વીને છ માસનું પ્રાયશ્ચિત્ત ચોથા વ્રતના ભંગમાં કહેલું છે. ૩૩૮. (આ પ્રાયશ્ચિત્ત આચાર્ય ઉપાધ્યાય માટે કરીને તે પદની પ્રાપ્તિ માટે છે અને સાધુ સાધ્વી માટે દીક્ષાપર્યાયના છેદ૩૫ કહેલું છે.)

૨૨૦ મુનિમહારાજની બાર પ્રતિભાઓ.

માસાઈ સત્તંતા૭, પદમ૮ વીય૧, તીય૧૦ સત્તરાયદિણા ।

અહરાઈ૧૧ ઇગરાઈ૧૨, મિક્કુપડિમાઓ વારસગં ॥૩૩૯॥

૨૨૪ વિષયાંધ. સ્ત્રીઓની દુષ્ટતાનું પરિણામ.

મજા વિ ઇંદિયવિગાર-દોસનડિયા કરેહ પડપાવં ।

જહ સો પણ્સી રાયા, સૂરીકંતાણ તહ વહિઓ ॥૩૪૫॥

ભાર્યા પણ જે ઇંદિયોના વિકારના રોપથી ઉન્મત્ત થઈ હોય તે તે પોતાના પતિને પણ મારી નાંખવાનું પાપ કરે છે. જેમ તે પ્રદેશી રાજાને તેની સૂર્યકંતા ભાર્યાએ વધ કર્યો હતો તેમ. ૩૪૫.

૨૨૫ પ્રદેશી રાજાએ કેશી ગણધરને કરેલા દશ પ્રશ્નો.

અજ્ઞય ૧ અજ્ઞીય ૨ કુંમી ૩,

કિમી ૪ સરં ૫ માર ૬ રંડ ૭ દરિસે ૮ ચ ।

કુંથુ ૯ ચ પરંપરાગય ૧૦,

અ દસ પુછ્છા સવાગરણા ॥ ૩૪૬ ॥

પ્રદેશી રાજાએ વ્યાકરણ-વ્યાખ્યા સહિત આ દશ પ્રશ્નો કેશી ગણધરને પૂછ્યા હતા-આર્યિક (દાદા) ૧, આર્યિકા (દાદી) ૨, કુંલી ૩, કુંમિ (કીડા) ૪, માર (બાળ) ૫, ભાર (તોલ) ૬, ખંડ ૭, દર્શન ૮, કુંથુ ૯, પરંપરાગત ધર્મ ૧૦. ૩૪૬.

પ્રદેશી રાજાને કેશી ગણધરે આપેલા ઉત્તર.

સદારહત્યા ૧ ચાલિય ૨,

સાલી ૩ અગળી ચ ૪ કોમલકવાડી ૫ ।

દિય ૬ કટું ૭ વાય ૮ દીવો ૯,

અઙ્ગમારોવાહ ૧૦ પડિવચણં ॥ ૩૪૭ ॥

પોતાની સ્ત્રીને જાર ૧, અપવિત્ર સ્થાન ૨, કૂદાકારસાદા ૩, લોહાના નોખામાં અગ્નિ ૪, કોમળ (જર્ણ) ધનુષ્ય ૫, ચામડાની મસક ૬, અરુણિનું કાષ ૭, વાયુ ૮, દીપક ૯ અને લોહાના ભારને વહન કરનાર ૧૦-આ ઉત્તર. ૩૪૭.

વિવેચન સહિત પ્રશ્નોત્તર

અહીં નીચેની વ્યાખ્યાપ્રમાણે પ્રદર્શી રાજાએ પ્રશ્ન પૂછ્યા, તેના ઉત્તર કેશીકુમાર ગણધરે દૃષ્ટાંત મહિત આપ્યા તે આ પ્રમાણે—

પ્રશ્ન ૧—તમારા મત પ્રમાણે મારા દાદા અર્ધમર્તિ હતા તે નરકે જવા જોઈએ. જો તે નરકે ગયા હોય તો મારાપર તેની ઘણી પ્રીતિ હતી તેથી મને આવીને પાપ કરવાનો નિષેધ કેમ ન કરે?

ઉત્તર ૧—તમારી પોતાની રાણીને કદાચ કોઈ જાન પુરૂષ સાથે દુરાચાર કરતી તમે જોઈ હોય, તો તમે તે જાન પુરૂષને તરત જ કેદ કરી દેહાંતકાંઠની શિક્ષા કરો. તે વખત તે કદાચ પોતાના મિત્ર કુટુંબને આણું નિંધ કર્મ ન કરવા આપત ઉપદેશ આપવા જવાને ઈચ્છે તો તમે તેને જવાની રજા આપો ખરા? ન જ આપો, તે જ પ્રમાણે નારકીના જીવો પરાધીન હોવાથી ઈચ્છતા હોય તો પણ અહીં આવી મક્કતા નથી.

પ્રશ્ન ૨—મારી દાદી જૈનધર્મી હતી. તે તમારા મત પ્રમાણે સ્વર્ગે જવી જોઈએ. તેને હું અત્યંત વક્ષણ હતો તેથી તે અહીં આવીને મને ધર્મમાર્ગ કેમ ન પ્રવર્તાવે?

ઉત્તર ૨—હું રાજા! તમે પોતે સ્નાન કરી સર્વ શૃંગાર સજ્જ હૈયપૂર્ણ કરવા જતા હો. અથવા અધ્યાદિકપર આરઠ ઘડી કરવા જતા હો, તે વખતે તમને કોઈ પોતાના અશુચિ સ્થાનમાં આવવા કહે અથવા અશુચિ (વિષા) ની કોટડીમાં ચોડીવાર બેસવાનું કે સુવાનું કહે, તો તમે તેમ કરો ખરા? ના, અશુચિમાં ન જ જાઓ. તેમ સ્વર્ગમાં દિવ્ય શરીરને ધારણ કરનારો દેવો અશુચિના સ્થાન સમાન આ મનુષ્યલોકમાં આવે નહીં.

પ્રશ્ન ૩—એક ચોરને મેં લોઢાની કુંલીમાં નાંખ્યો હતો. તે કુંલી મજબૂત રીતે બંધ કરી હતી. વાચુનો પ્રચાર પણ તેમાં થતો નહીં. કેલેક કાળે તે કુંલી જોઈ તો તેમાં રહેલો ચોર જીવ રહિત હતો તેથી જો જીવ ગયો હોય તો કુંલીને છિદ્ર પડ્યાં સિવાય તેમાં રહેલો જીવ બહાર શી રીતે નીકળ્યો?

ઉત્તર ૩—એક શિર્ષરના આકારની શાલા (ચુહ) સર્વ દિશાએથી વાયુ પણ સંચાર કરી શકે નહીં તેવી ગુપ્ત હોય, તેમાં રહીને કોઈ શબ્દ કે ભેરી વિગેરે વગાડે તો તે શાળામાં કોઈ પણ ઠેકાણે છિદ્ર પાયા વિના તેનો શબ્દ બહાર આવે છે તેમ જીવ પણ છિદ્ર પાયા વિના બહાર નીકળી શકે છે.

પ્રશ્ન ૪—એક ચોરને જીવ રહિત કરી તેનું શબ્દ ઉપર કહેલી કુંભીમાં નાંખ્યું. કેટલેક કાળે તે કુંભી બેઠું તો તે શબ્દમાં ઘણા કીડા પડેલા હતા, તો છિદ્ર રહિત તે કુંભીમાં જીવો શી રીતે પેદા ?

ઉત્તર ૪—એક લોકાનો ગાળો અગ્નિમાં નાંખી અગ્નિવર્ણ-વાળો કર્યો. તે ગાળાને છિદ્ર નહીં છતાં તેને ભેદીને તેની અંદર અગ્નિ જેમ પ્રવેશ કરે છે, તેજ પ્રમાણે છિદ્ર પાડ્યા વિના જીવ પર્યાતાપિકને પણ ભેદી અંદર જઈ શકે છે.

પ્રશ્ન ૫—એક યુવાવસ્થાવાળો, નીરોગી, બળવાન અને કલા-નિપુણ પુરૂષ હાથમાં ધનુષ્ય લઈ એક તીરવડે એકી સાથે પાંચ તવાને વીંધી નાંખે છે; તેજ પુરૂષ બાલ્યાવસ્થામાં હતો તે વખતે તેથી રીતે તીર ફેંકી શકતો નહોતો તેથી શરીર અને જીવ જુદા થી એમ શી રીતે માની શકાય ?

ઉત્તર ૫—ઉપર કહેલોજ યુવાન કળાનિપુણ પુરૂષ જીવ ધનુષ્ય, જીવ જીવા અને જીવ બાણ મહણ કરી એક બાણવડે એકી સાથે પાંચ તવાને વીંધી શકે ? ન જ વીંધે. કેમકે તેને તેવા પ્રકારની સામગ્રીના અભાવ છે. એ જ રીતે બાલ્યાવસ્થામાં પણ તે જ પુરૂષને કળા મહણ, શરીર શક્તિ વિગેરે સામગ્રીના અભાવ હોવાથી તે રીતે વીંધી શકતો નથી.

પ્રશ્ન ૬—એક ચોરને જીવતો તોળી પછી તરત તેને મારી નાંખીને બેઠો, તો પછી તેને મરણે જ તોડ થયો. બે મરણ જીવ હોય તો જીવ સહિત હતો ત્યારે તેનું વજન વધારે અને જીવ રહિત થયો ત્યારે તેનું વજન ઓછું થયું. બેઠાએ પણ તેમ થયું નહીં તેથી જીવ અને શરીર જુદા શી રીતે સમજવા ?

ઉત્તર ૬-એક ચામડાની મસક ખાલી હોય તેને પ્રથમ તોળીએ અને પછી તેમાં વાયુ ભરી તેનું મુખ બંધ કરીને તોળીએ તોપણ વાયુના ભાગનું વજન તેમાં વધતું નથી, સરખું જ થાય છે. તેમ જીવનું વજન વધી શકતું નથી એમ સમજવું.

પ્રશ્ન ૭-જીવ જોવાને માટે એક ચોરના બે ભાગ કર્યા, ચાર ભાગ કર્યા, આઠ ભાગ કર્યા, એમ અનુક્રમે ખંડન કરતાં કરતાં તલતલ જેવડા કકડા કર્યા તોપણ તેમાં જીવ દેખાયો નહીં, માટે તેમાં જીવ હોતો તો કેમ નીકળ્યો નહીં?

ઉત્તર ૭-અરણિના કાષ્ઠમાં અગ્નિ રહેલો છે છતાં તેના તલતલ જેવડા કકડા કરીએ તોપણ તેમાં કોઈ ઠેકાણે અગ્નિ દેખાતો નથી, પણ તેના બે કકડા ઘસવાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ શરીરમાં રહેલો જીવ શરીરના કકડા કરવાથી રૂખી શકાતો નથી, પણ તેના ઉપયોગથી જ જાણી શકાય છે.

પ્રશ્ન ૮-એ જીવ શરીરથી લિજ્ઞ હોય તો તે નીકળતો કે પેસતો કેમ રૂખી શકાતો નથી?

ઉત્તર ૮-વાયુ રૂખી છે તોપણ તે રૂખી શકાતો નથી, પરંતુ તે ધુક્કાને કંપાવે છે વિગેરે તેના કાર્ય ઉપરથી વાયુ છે એમ જાણી શકાય છે, તેમ જીવ અરૂખી હોવાથી રૂખી શકાતો નથી, પરંતુ તેના કાર્ય ઉપરથી જીવ છે એમ જાણી શકાય છે.

પ્રશ્ન ૯-એ શરીર અને જીવ બન્ને જુદા છે તો હાથી મરીને કુંથુ થાય અને કુંથુ મરીને હાથી થાય, તે વખતે હાથીના મોઢા જીવ કુંથુના નાના શરીરમાં શી રીતે સમાય? અને કુંથુનો ઝીણા જીવ હાથીના મોઢા શરીરમાં કયે ઠેકાણે રહે?

ઉત્તર ૯-કુંથુ કે હાથી વિગેરે સર્વ જીવોના અસંખ્યાતા પ્રદેશો છે અને તે જેવડું શરીર હોય તેવડા શરીરમાં તે સર્વજ વ્યાપીને રહે છે. એવો તેનો સ્વભાવ છે. જેમ એક દીવો છે, તેને મોઢા ઓરડામાં રાખીએ તો તેનો પ્રકાશ આખા ઓરડામાં વ્યાપી જાય-છે, નાની ઓરડીમાં રાખીએ તો તેટલામાં જ વ્યાપીને

રહે છે, એજ રીતે તે દીવાને તપેલા, તપેલી, કુંડા, કુંડી વિગેરે વડે ઠાંકીએ તો તે તેટલા જ લાગમાં તેના પ્રકાશ વ્યાપીને રહે છે, એમ્ને કે, તે તે જાજનોના પાંજાણમાંજ વ્યાપીને રહે છે, તેથી ન્યૂનાધિક વિભાજનમાં વ્યાપતો નથી; તેજ રીતે જીવ પણ જેવડું શરીર હોય તેવડા શરીરમાં વ્યાપીને રહે છે.

પ્રશ્ન ૧૦—આપના કહેવાથી શરીર અને જીવ જુદા છે એમ મેં જાણ્યું, પરંતુ મારા પિતા, પિતામહ વિગેરેની પરંપરાથી ચાક્ષતા આવેલા ધર્મનો મારે ત્યાગ શી રીતે કરવો ?

ઉત્તર ૧૦—હું પ્રદેશી રાજા! પરંપરાગત ધર્મને જ આલી રાખવાથી લોહની ભારને વહન કરનારાની જેમ તમારે પશ્ચાત્તાપ કરવાનો વખત આવશે. તે આ પ્રમાણે—ધન મેળવવાના અર્થે કેટલાક પુરૂષો ધન ઉપાર્જન કરવા ચાલ્યા અને એક મોટી અટવીમાં ગયા. ત્યાં ભૂમિ ખોદતાં ઘણું લોહું નીકળ્યું. તેની ગાંસડીઓ બાંધી તે માથે ઉપાડી આગળ ચાલ્યા. ઘાટે દૂર ગયા ત્યાં મીસાની ખાણ તેમણે જોઈ. તેથી લોહું નાંખી દઈ તેઓએ સીસું લીધું. પરંતુ એક આમહી પુરૂષે મહા પ્રયત્નથી લીધેલું લોહું નાંખી લીધું નહીં અને સીસું મદલ કર્યું નહીં. એ જ પ્રમાણે આગળ જતાં તાંબું, રૂપું, એણું, રત્ન વિગેરેની ખાણો જોઈ બીજા બધાઓએ તો લીધેલી નિઃસાર વસ્તુનો ત્યાગ કરી નવા નવા સાર સાર પદાર્થો ચાવત અને લીધાં. માત્ર તે એક જ આમહી પુરૂષે બીજું કંઈ પણ ન લેતાં એકલું લોહું જ પકડી ગળ્યું. પછી સર્વે પોતાને ઘેર આવ્યા અને તે સર્વે મોટા ધનિક થયા. તેમને જોઈ લોહું લેનાર દરિદ્રી પુરૂષે ઘણો પશ્ચાત્તાપ કર્યો અને પોતાની મૂર્ખાઈ માટે તેને ઘણું ખેદ થયો. આ પ્રમાણે નિઃસાર ધર્મને અંગીકાર કરી રાખવાથી અને એક ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી—અંગીકાર ન કરવાથી તમને પણ પહોંથી પશ્ચાત્તાપ થશે.

આ પ્રમાણે હવે પ્રશ્ન અને તેના ઉત્તર સંબંધી બન્ને ગાથાઓની રાક્ષિત વ્યાખ્યા કરી. આ સર્વ પ્રશ્નોત્તરો શ્રીરાયપસેવી (રાજપ્રતીપ) સૂત્રમાં ગ્રાંથ વિસ્તારથી આવેલા છે, તેમાં કુલ

અચ્ચાર પ્રશ્નોત્તરો છે. તેમાં દુઠ્ઠો પ્રશ્ન આ પ્રમાણે છે—“કોઇ યુવાન, જાળવાન પુરૂષ લોહા વિગેરેના મોટા (ઘણા) ભાર ઉપાડી શકે છે, તે જ્યારે અતિ વૃદ્ધ થાય છે અને અવયવો તથા હૃદયો અતિ શિથિલ થાય છે ત્યારે તે પાંચ શરબેટો પછી ભાર ઉપાડી શકતો નથી. જો શરીરથી જીવ જૂદા હોય તો ભલે શરીર જીવું થયું પણ જીવ જીવું થયો નથી તેથી કેમ તે ભાર ઉપાડી ન શકે? મારે શરીર અને જીવ એક જ વસ્તુ માનવી યોગ્ય છે.” તેના ઉત્તરમાં કેશી ગણધરે કહ્યું છે—“તે જ જાળવાન યુવાન પુરૂષ સર્વ અવયવોમાં સર્વથા પ્રકારે અતિ જીવું થયેલી કાવડમાં મોટા લોહા વિગેરેના ભાર મૂકી તેને વહન કરી શકે ખરો? ન જ વહન કરી શકે. કેમ? તેનું કાવડરૂપ ઉપગરણ સારું નથી મારે. એ જ પ્રમાણે જીવું થયેલું શરીરરૂપ ઉપગરણ સારું નહીં હોવાથી તે જ જીવ મોટા (ઘણા) ભાર વહન કરી શકતો નથી વિગેરે.” (સંપ્રતિ રાજાના દાસમાં પણ આ અચ્ચારે પ્રશ્નોત્તરો કાંઈક સવિસ્તર આપેલા છે. સંપ્રતિ રાજાના સંસ્કૃત ગદ્યખંડ અરિત્રમાં છ રાત્ર પ્રશ્નોત્તર જ આપેલા છે.)

૨૨૬ સાધુને વ્યાતુર્ભાસ રહેવા યોગ્ય ક્ષેત્ર.

ચિત્તિલ્લ ૧ પાળ ૨ થંડિલ ૩,

વસહી ૪ ગોરસ ૫ જળાડલ ૬ વેજે ૭ ।

ઓસહ ૮ નિવ ૯ મહ્યજળા ૧૦,

પાસંડા ૧૧ મિલ્લ ૧૨ સજ્જાણ ૧૩ ॥ ૩૪૮ ॥

જે ગામમાં ઘણા કાઢવ થતો ન હોય ૧, કીદ્રિયાદિક જીવોની ઉત્પત્તિ ઘણી થતી ન હોય ૨, સ્થિતિ જીવોની શુદ્ધ ભૂમિ મળી શકતી હોય ૩, વસતિ-ઉપાશય શુદ્ધ મળી શકતો હોય ૪, દહીં દૂધ છાશ વિગેરે ખારસ મળી શકતું હોય ૫, ઘણા થાવડો રહેતા હોય ૬, વેધ સાગ ને મરલ-હોય ૭, ઔષધ સહેજે મળી શકતું હોય ૮, રાજા વર્મા-ન્યાયી હોય ૯, મનુષ્યો ભદ્રિક પતિષ્ઠામરાજા

હોય ૧૦, પાખંડી સાધુઓ વિશેષે રહેતા ન હોય ૧૧, શુદ્ધ-નિર્દોષ
વિક્ષા મળી શકતી હોય ૧૨ અને સ્વાધ્યાય ધ્યાન મુખે કરીને
થઈ શકતું હોય ૧૩-આ તેર ગુણવાળા ક્ષેત્રમાં સાધુએ ચાતુ-
ર્માસ રહેવું યોગ્ય છે. (જઘન્યથી આ તેરમાંના ચારે ગુણ તો
અવશ્ય જોવા જોઈએ.) ૩૪૮.

૨૨૭ ચૌદ પ્રકારની આભ્યંતર ગ્રંથિ (પરિગ્રહ)

મિચ્છત્તંશ્વેયતિગંઠ, હાસાઈછક્કગંઠ૦ ચ નાયઠ્ઠં ।
કોહાર્ણ ચઙકંઠ૧૪, ચઙદસ અઢિંમતરા ગંઠી ॥ ૩૪૯ ॥

મિધ્યાત્મ ૧, ત્રણ વેદ-ત્રીવેદ ૨, પુરૂષવેદ ૩, નપુંસકવેદ ૪,
હાસ્ત્યાદિક ૬-હાસ્ત્ય ૫, રતિ ૬, અરતિ ૭, શોક ૮, ભય ૯,
દુઃખ ૧૦, ક્રોધાદિક ચાર-ક્રોધ ૧૧, માન ૧૨, માયા ૧૩ અને
લોભ ૧૪-આ ચૌદ આભ્યંતર ગ્રંથિ (પરિગ્રહ) કહેવાય છે. ૩૪૯.
(મુનિને બ્રાહ્મ પરિગ્રહની સાથે આ આભ્યંતર પરિગ્રહ પણ
તજવા યોગ્ય છે.)

૨૨૮ નવ પ્રકારનો બ્રાહ્મ પરિગ્રહ.

સ્વિત્તં વત્થૂર ધણધન્ન-સંવઓ૩ મિત્તળાઈસંજોગો૪ ।
જાણ ૫ સયળા ૬ સળાણિ ૭ ચ,
દાસદાસી ૮ કુઠ્ઠિયં ૯ ચ ॥ ૩૫૦ ॥

ક્ષેત્ર (જમીન) ૧, વાસ્તુ (ઘર, હાટ વિગેરે) ૨, સોનું રૂપું
વિગેરે ધન અને ધાન્યનો સંચય ૩, મિત્ર જ્ઞાતિ વિગેરેનો સંયોગ
૪, યાન (અશ્વ, હાથી, ગાય, બેંસ વિગેરે ચતુષ્પદ) ૫, ગયન
(શાસ્ત્ર, વસ્ત્ર વિગેરે) ૬, આસન (સિંહાસન, પાલખી વિગેરે) ૭,
દાસ દાસી વિગેરે (નોકર) દ્વિપદ ૮, તથા કૃષ્ય (તાંબુ પીતળ

વિગ્રહે ધાતુ-ધરવકરી) દે-આ નવ પ્રકારની બાહ્ય અધિ (પરિગ્રહ) છે. ૩૫૦. (આ તે જરૂર તજવા યોગ્ય છે. ત્યારપછી જ ચારિત્ર ધર્મ સ્વીકારી શકાય છે. આ નવ પ્રકાર બીજી રીતે પણ કહેલા છે.)

૨૨૬ સિદ્ધના એકત્રીશ ગુણ.

સંઠાણ ૫ વ્રણ ૫ ગંધ ૨ રસ ૫ ફાસ ૮,

તણુ ૧ વેય ૩ સંગ ૧ જાણિ ૧ રહિયં ।

एगतीसगुणसमिद्धं, सिद्धं बुद्धं च वंदेमो ॥ ૩૫૧ ॥

પાંચ સંસ્થાન (વાટકું ૧, ત્રિખુણીયું ૨, ચોખુણીયું ૩, લાંબું ૪, પરિમંડલ-વલયાદિ ૫), પાંચ વર્ણ (સ્વેત ૧, નીલ ૨, પીત ૩, રક્ત ૪, શ્યામ ૫), બે ગંધ (શુરભિગંધ ૧, દુરભિગંધ ૨), પાંચ રસ (આદા ૧, ખાદા ૨, તીખા ૩, કપાયલો-તૂરો ૪, મધુર ૫), આઠ સ્પર્શ (ઘટા ૧, ઉના ૨, લુખો ૩, ચોપચો ૪, હળવો ૫, ભારે ૬, સુવાળો ૭, અસ્પૃશ ૮), એક તત્ત્વ (શરીર એટલે કાયપોગ), ત્રણ વેદ (ત્રિવેદ ૧, પુરુષવેદ ૨, નપુંસકવેદ ૩), એક પદાર્થના સંગ અને એક પુનર્જન્મ-આ કુલ એકત્રીશ પદાર્થ સહિત હોવાથી તે જ એકત્રીશ ગુણે કરીને સહિત સિદ્ધ બુદ્ધને હું વાંદું છું. ૩૫૧.

૨૩૦ સિદ્ધના પંદર બેદ,

જિણ ૧ અજિણ ૨ તિત્થા ૩ તિત્થ ૪,

ગિહિ ૫ અન્ન ૬ સલિંગ ૭ થી ૮ નર ૯ નપુંસા ૧૦ ।

પત્તેય ૧૧ સયંવુદ્ધા ૧૨,

बुद्धवोहि १३ क १४ णिका १५ य ॥ ૩૫૨ ॥

તીર્થ-૬રસિદ્ધ ૧, અતીર્થ-૬રસિદ્ધ ૨, તીર્થસિદ્ધ ૩, અતીર્થ-સિદ્ધ ૪, શુદ્ધિલિંગસિદ્ધ ૫, અન્યલિંગસિદ્ધ ૬, સ્વલિંગસિદ્ધ ૭,

શ્રીલિંગસિદ્ધ ૮, પુરુષલિંગસિદ્ધ ૯, નપુંસકલિંગસિદ્ધ ૧૦, પ્રત્યેક
 બુદ્ધ સિદ્ધ ૧૧, સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધ ૧૨, બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ ૧૩, એકસિદ્ધ
 ૧૪ તથા અનેકસિદ્ધ ૧૫-આ પંદર પ્રકારના સિદ્ધ હોય છે. ૩૫૨.

હવે તે પંદર સેદ્ધુ વિવરણ કરે છે.

જિણસિદ્ધ સચલઅરિહા^૧, અજિણસિદ્ધા ચ પુંડરિયાઈ^૨।
 ગણહારી તિત્થસિદ્ધાં ૩,

અતિત્થસિદ્ધા ચ મસ્દેવી ૪ ॥ ૩૫૩ ॥

ગિહિલિંગસિદ્ધ મરહો^૫, વક્કલચીરસ્ત અન્નલિંગમિ ૬।

સાહૂ સલિંગસિદ્ધા^૭, ચીસિદ્ધા ચંદણાપમુહા ૮ ॥૩૫૪॥

નરસિદ્ધ ગોંચમાઈ^૯, ગંગેયપમુહા નપુંસયા સિદ્ધા ૧૦।

પત્તેયત્તયંબુદ્ધા, મળિયા કરકંદૂ^{૧૧} કપિલાઈ ૧૨ ॥૩૫૫॥

ઈહ બુદ્ધવોહિયા ચલ્લ, શુરુવોહિયા ચ અળેગાવિહા ૧૩।

ઙ્ગસમય પ્ગસિદ્ધા ૧૪,

ઙ્ગસમય અળેગસિદ્ધા ૧૫ ચ ॥ ૩૫૬ ॥

સર્વે અરિહતો મિદ્ધ થયા તે તીર્થંકર (ચિન) સિદ્ધ કહેવાય
 છે ૧, તે સિવાયના પુંડરીક ગબ્બર વિગેરે સામાન્ય ક્ષેત્રી ભે ભે
 સિદ્ધથયા તે અજિન સિદ્ધ કહેવાય છે ૨, તીર્થની સ્થાપના થયા
 પછી ગબ્બરાદિક સિદ્ધ થયા તે તીર્થસિદ્ધ કહેવાય છે ૩, તીર્થની
 સ્થાપના થયા પહેલાં મરદેવા માના સિદ્ધ થયા (અથવા તીર્થ-
 કરેના આંતરમાં બાતિરમરણાદિકવડે ધર્મ પાળી સિદ્ધ થયા)
 તે અતીર્થસિદ્ધ કહેવાય છે. ૪, ભસ્ત્ર શુદ્ધિએ સિદ્ધ થયા ૫.
 વક્કલચીરી અન્ય (નાપસ) સિને સિદ્ધ થયા ૬, સાધુઓ સ્વલિંગે

૧ ભરતને દેવગજાન - પાખ્યા પછી હરે મુનિએ આપેલો છે, પણ
 દેવગજાન શુદ્ધમયત્રે પાખ્યાની અપેક્ષા લીધી વળાય છે.

(મુનિ વેધે) -સિદ્ધ થયા ૭ અને ચંદના આર્યા વિગેરે સ્ત્રીલિંગે
 સિદ્ધ થયા ૮ કહેવાય છે. ગૌતમ વિગેરે પુરુષલિંગે સિદ્ધ થયા ૯,
 ગાંગેય^૧ વિગેરે (કૃત) નપુंसકલિંગે સિદ્ધ થયા ૧૦, કરકંડૂ વિગેરે
 પ્રત્યેકબુદ્ધ સિદ્ધ થયા ૧૧, કપિલાદિક સ્વયંબુદ્ધ સિદ્ધ થયા
 ૧૨, એમ કહેલ છે. ગુરૂએ પ્રતિબોધ પમાડેલા અનેક પ્રકારના
 સિદ્ધ થયા તે બુદ્ધબોધિતા સિદ્ધ કહેવાય છે ૧૩, એક સમયે એક
 જીવ સિદ્ધિ પદને પામે તે એક સિદ્ધ કહેવાય છે ૧૪, તથા
 એક સમયે અનેક જીવો સિદ્ધ થાય તે અનેક સિદ્ધ કહેવાય છે.
 ૧૫. ૨૫૩-૨૫૪-૨૫૫-૨૫૬.

૨૩૧ પંચપરમેષ્ઠીના ગુણોની સંખ્યા.

ધારસગુણ અરિહંતા, સિદ્ધા અટ્ટેવ સૂરિ છત્તીસં ।

उवज्ञाया पणवीसं, साहूणो सत्तवीसा य ॥ ૨૫૭ ॥

અરિહંતાના ધાર ગુણ, સિદ્ધના આઠ ગુણ, આચાર્યના છત્રીશ
 ગુણ, ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ અને સાધુના સતાવીશ ગુણ કહ્યા
 છે. કુલ પંચપરમેષ્ઠીના એકસો ને આઠ ગુણ થાય છે. કપાલ
 (આ ગુણોનું વિવરણ અન્યત્ર થલે સ્થાનકે આવતું હોવાથી
 અહીં વિવરીત નથી.)

૨૩૨ દીક્ષાને અયોગ્ય પુરુષાદિકના પ્રકારની સંખ્યા.

अद्वारस पुरिसेसु, वीस इत्थीसु दत्त नपुंसेसु ।

जिणपडिकुष्ठत्ति तओ, पव्वाविउं न कप्पंति ॥ ૨૫૮ ॥

પુરુષને વિષે અદ્વાર પ્રકારના પુરુષ, સ્ત્રીઓને વિષે વીશ
 પ્રકારની સ્ત્રીઓ અને નપુंसકને વિષે દસ પ્રકારના નપુंसકો જિન-
 શ્વરેએ નિષિદ્ધ કરેલ છે, તેથી તેઓ દીક્ષા આપવાને યોગ્ય નથી.
 ૩૫૮. (આનું વર્ણન પ્રવચનસારોદ્દાશદિકથી બાળવું.)

૧ આ ગાંગેય તે લીંગબિતા નહીં, કેમકે તે તો દેવયોગે ગયા છે તેથી
 તેાખીમ પાર્શ્વનાયના શિષ્યભાષી બણાય છે. •

ખીજ રીતે દીક્ષાને અયોગ્ય જનો.

વાલે ૧ વુઢેર નપુંસે ૩ ય, કીવે ૪ જઙ્ઘે ૫ ય વાહિ ૬ ।
તેળે ૭ રાયાવગારી ૮ ય, ઉમ્મત્તે ૯ ય અદંસળે ૧૦ ॥૩૫૯॥
દાસે ૧૧ વુઢે ૧૨ અ મૂઢે ૧૩ અ, અણિત્તે ૧૪ જુંગિ ૧૫ ઇય ।
ઉવવદ્દ ૧૬ ય મી ૧૭ ય, સેહે નિપ્પોડિયા ઇયસિ ॥૩૬૦॥

ખાગક ૧, વૃદ્ધ ૨, નપુંસક ૩, કાયર ૪, જડ ૫, રોગી ૬,
ચોર ૭, રાત્રનો અપરાધી (અપકારી) ૮, ઉન્મત્ત ૯, અદર્શનીય
કુરૂપ (ઈન્દ્રિયહીન) ૧૦, દાસ ૧૧, દુષ્ટ ૧૨, મૂઢ ૧૩, અર્થિયર ચિત્ત-
વાળો ૧૪, લુગ-અંગાળાદિ નીચ જાતિવાળો ૧૫, ઉપદ્રવ કરનાર
૧૬ અને ભય પામેલ ૧૭—આદલાને શિષ્ય કરવાનો નિષેધ કર્યો
છે. ૩૫૬-૩૬૦.

૨૩૩ દશ સંજ્ઞા.

આહાર ૧ મય ૨ પરિગ્રહ ૩,

મેઠૂણ ૪ તહ કોહ ૫ માણ ૬ માયા ૭ ય ।

લોભે ૮ ઓધે ૯ લોગે ૧૦, દસ સન્ના હુંતિ સ્વેસિ ॥૩૬૧॥

આહાર સંજ્ઞા ૧, ભયસંજ્ઞા ૨, પરિગ્રહ સંજ્ઞા ૩, મેથુન સંજ્ઞા
૪, કોપસંજ્ઞા ૫, માનસંજ્ઞા ૬, માયાસંજ્ઞા ૭, લોભસંજ્ઞા ૮, ઓધ-
સંજ્ઞા ૯ તથા લોકસંજ્ઞા ૧૦—આ દશ સંજ્ઞા સર્વ જીવોને હોય
છે. ૩૬૧.

સોળ સંજ્ઞા—(ઉપર જણાવેલી દશ ઉપરાંત છ)

સુહ ૧૧ દુહ ૧૨ મોહ ૧૩ સન્ના,

વિતિગિચ્છા ૧૪ ચડદસે મુળેયવ્વા ।

સોકે ૧૫ તહ ધમ્મસન્ના ૧૬, સોલસણ હુંતિ મણુપસુ ॥૩૬૨॥

સુખસંજ્ઞા ૧૧, દુઃખસંજ્ઞા ૧૨, મોહસંજ્ઞા ૧૩, વિચિકિત્સા (સંદેહ કરવાની ટેવરૂપ ઔદમ્બી) સંજ્ઞા ૧૪, શોકસંજ્ઞા ૧૫ તથા ધર્મસંજ્ઞા ૧૬-આ સર્વ મળીને સોળ સંજ્ઞાઓ મનુષ્યને વિષે હોય છે. ૩૬૨.

૨૩૪ વનસ્પતિકાયમાં જણાતી દશે સંજ્ઞા.

સ્વસ્વાળ જલાહારો ૧, સંકોચણિયા મણ સંકોહ ૨ ।
નિયતંતુણિં વેઢઈ, સ્વસ્ત્રં વહ્લી પરિગ્ગહેળં ૩ ॥૩૬૩॥
ઈતિપરિરંભણે, કુસ્ત્રગતરુણો ફલંતિ મેહુન્ને ૪ ।
તહ કોહનસ્સ કંદો, હુંકારો મુચ્છ કોહેળં ૫ ॥૩૬૪॥
માળે ઝરઝ રુચંતીઠ, છાયઝ વહ્લી ફલાઝ માયાણ ૭ ।
લોહે બિલ્લિપલાસા, સિવંતિ મૂલેં નિહાણુવરિં ૮ ॥૩૬૫॥
ચયળીણ સંકોઓ, કમલાળં હોઝ લોગસન્નાણ ૯ ।
ઓહે ચઙ્ગત્તુ મગ્ગં, ચહંતિ સ્વસ્ત્રેસુ વહ્લીઓ ૧૦ ॥૩૬૬॥

વૃક્ષોને જળને આહાર છે-આહારથી તે વૃદ્ધિ પામે છે, આહાર વિના મુકર્ષ બાધ છે તેથી તેને આહાર સંજ્ઞા છે. ૧, સંકોચનિકા (સજ્જામણી) નામની ઔષધિ કોઈ સ્પર્શ કરે તો તેના ભયથી સંકોચ પામે છે તેથી ભય સંજ્ઞા છે. ૨, વેલડી પોતાના તંતુવડે વૃક્ષને વીંટાય છે તેથી પરિગ્રહ સંજ્ઞા છે. ૩, સ્ત્રીના આલિંગનથી કુશ્મકવૃક્ષ ફળે છે તેથી તેને મૈથુન સંજ્ઞા છે. ૪, કોધન નામનો કંદ હુંકાર શબ્દ કરે છે તેથી તેને કોધ સંજ્ઞા છે. ૫, રૂઢંતી નામની ઔષધિ કહે છે કે 'હું' છતાં આ જગત દરિદ્રી કેમ ?' એવા અભિમાનથી તે આંધું ઝરે છે તેથી તેને માનસંજ્ઞા છે. ૬, વેલડી પોતાના પાંદડાંવડે કૃષ્ણદિકને (પુષ્પ-ફળને) ઘંટી દે છે તેથી તેને માયાસંજ્ઞા છે. ૭, બિલ્વ અને પલાશ વૃક્ષો દ્રવ્યના નિધાન ઉપર પોતાના

મૂળીયોં પસારે છે-તેની ફરતાં ફરી વળે છે તેથી તેને લોભસંજ્ઞા છે. ૮, કમળો રાત્રે સંકાય પામે છે-કરમાઈ જાય છે ને દિવસે વિકસવર થાય છે તેથી તેને લોકસંજ્ઞા છે. ૯, તથા વેલડીઓ માર્ગ-રસ્તાનો ત્યાગ કરી વૃક્ષ ઉપર ચડે છે તેથી તેને આશસંજ્ઞા છે. ૧૦, આ રીતે વનસ્પતિકાયમાં દશે સંજ્ઞા સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે. બીજા એકે દ્રિયોમાં તે સંજ્ઞાઓ અસ્પષ્ટ હોય છે. ૩૬૩-૩૬૬.

૨૩૫ સત્તર પ્રકારે અસંયમ.

પુઢવી ૧ આઝ ૨ તેઝ ૩,

વાઝ ૪ વળસ્સઙ ૫ વિ ૬ તિ ૭ ચડ ૮ પળિંદી ૯ ।

અજીવ ૧૦ પેહી ૧૧ સંજમ,

અપ્પેહા ૧૨ અપ્પમજ્જણયા, ૧૩ ॥ ૩૬૭ ॥

પારિઘાવણાસંજમ ૧૪,

મળ ૧૫ વયળ ૧૬ કાઙ્ણ ૧૭ તહા ચેવ ।

ણ સતરસમેયા; અસંજમકરા જિણેમયમ્મિ ॥૩૬૮॥

૧ પૃથ્વીકાય ૧, અપ્કાય ૨, તેજસ્કાય ૩, વાયુકાય ૪, વનસ્પતિકાય ૫, દ્વીદ્રિય ૬, ત્રીદ્રિય ૭, ચતુર્દ્રિય ૮, પચ્ચેદ્રિય ૯, (આ નવેની વિરાધનારૂપ અસંયમ), અજીવ અસંયમ ૧૦, પ્રેક્ષા અસંયમ ૧૧, અપેક્ષા અસંયમ ૧૨, અપ્રમાર્જના અસંયમ ૧૩, પારિઘાપનિકા અસંયમ ૧૪, મન ૧૫, વચન ૧૬ અને કાયાના યોગનો અસંયમ ૧૭-જિન મતને વિષે આ સત્તર લેહ અસંયમના કહેલા છે. એટલે કે પૃથ્વીકાયાદિકની રક્ષા ન કરે તો તે ૩૫ અસંયમ કહેવાય છે, એમ દરેક બાળતમા થોભ રીતે સમજવું. ૩૬૭-૩૬૮.

૨૩૬ સત્તર પ્રકારે સંયમ.

પંચાસવવેરમણં ૫, પંચિંદિયનિગ્ગહો ૫ કસાયચઙ ૪ ।

દંડગાતિયનિગ્ગહણે ૩, સત્તરસયા સંયમો હોઙ્ ॥૩૬૯॥

પ્રાણાતિપાતાદિક પાંચ આશ્રવધી વિરમણું ૫, પાંચ ઇન્દ્રિયોનો નિમ્નહ કરવો ૫, ચાર કેશવનો ત્યાગ કરવો ૪, તથા મનદંડ, વચનદંડ અને કાયદંડ એ ત્રણ દંડોનો નિમ્નહ કરવો ૩-એ સત્તર પ્રકારે સંયમ છે. ૩૬૯.

૨૩૭ અઢાર ભાવરાશિ.

તિરિયા મણુઆ કાયા, તહ અગવીયા ય ચુક્કગા ચડરો ।
દેવા ય નેરહ્યા, અઢારસ ભાવરાસીઓ ॥ ૩૭૦ ॥

તિર્થંશ સંબંધી ૪-(હૃદિય ૧, ત્રીદિય ૨, ચતુર્દિય ૩ અને પંચદિય ૪), મનુષ્ય સંબંધી ૪-(સંમૂર્તિમ ૧, કર્મભૂમિના ૨, અકર્મભૂમિના ૩ અને અંતરહીપના ૪), કાયસંબંધી ૪-(પૃથ્વી-કાય ૧, અપકાય ૨, તેજસ્કાય ૩ અને વાયુકાય ૪), વનરૂપિ સંબંધી ૪-(અમ્રળીજ ૧, મૂળળીજ ૨, રેકંવળીજ ૩ અને પર્વળીજ ૪) એ સર્વ મળીને સોળ તથા કેવ ૧ અને નારદી ૧ મળી અઢાર ભાવરાશિ બાબતી. ૩૭૦.

૨૩૮ તીર્થંકર નામકર્મ બાંધવાનાં વીસ સ્થાનો.

અરિહંત ૧ સિદ્ધ ૨ પવયણ ૩,

ગુરુ ૪ થેર ૫ વહુસ્સુણ ૬ તવસ્સીસુ ૭ ।

વચ્છલયા ય ઇસિં, મિત્તલ નાણોવઓગો અ ૮ ॥૩૭૧॥

દંસણ ૯ વિણણ ૧૦ આવસ્સણ ૧૧,

સીલવય ૧૨ સાહુવાવારો ૧૩ ।

સ્વણલવતવ ૧૪ ચ્ચિયાણ ૧૫,

વેયાવચ્ચં ૧૬ સમાહી ૧૭ ચ ॥ ૩૭૨ ॥

અપુવ્વનાળગ્ગહણં ૧૮,

સુઅમત્તી ૧૯ પવયણે પમાવણયા ૨૦ ।

एएहिं कारणेहिं, तिथयरत्तं लहइ जीवो ॥ ३७३ ॥

અરિહંત ૧, સિદ્ધ ૨, પ્રવચન (જૈનશાસન) ૩, ગુરુ (આચાર્ય) ૪, સ્થવિર ૫, બહુશ્રુત (ઉપાધ્યાય) ૬ અને તપસ્વી (સર્વ સાધુ) ૭-આ સાતની વત્સલતા-સેવાભક્તિ કરવી. નિરંતર જ્ઞાનનો ઉપયોગ રાખવો ૮, દર્શન-સમક્તિનું આરાધન કરવું ૯, દશ પ્રકારે વિનય કરવો ૧૦, છ આવશ્યક કરવાં ૧૧, શીલવ્રત અખંડ પાળવું ૧૨, સાધુ વ્યાપાર એટલે ક્રિયા કરવી ૧૩, ક્ષણકલ્પ એટલે અનેક પ્રકારનો તપ કરવો ૧૪, ગૌતમપદની પૂજા કરવી ૧૫, વૈયાવમ્બ કરવી ૧૬, સમાધિ-ચિત્તની એકાગ્રતા રાખવી ૧૭, અપૂર્વ-નવું નવું જ્ઞાન દરરોજ મહુલુ કરવું ૧૮, શ્રુતની ભક્તિ કરવી ૧૯ તથા પ્રવચનની-સંઘની પ્રભાવના કરવી ૨૦-આ વીશ કારણો (સ્થાનો) વડે જીવ તીર્થંકરપણાને પામે છે.* ૩૭૧-૩૭૨-૩૭૩.

૨૩૯ કયા તીર્થંકરે કેટલાં સ્થાનો આરાધ્યાં હતાં ?

पढमेण पच्छिमेण य, एए सव्वे हि(वि)फासिया ठाणा ।

मज्झिमगेहि जिणेहिं, एगो दो तिन्नि सव्वे वि ॥३७४॥

પહેલા મધ્યભદ્રેવ તીર્થંકરે અને છેલ્લા વર્ધમાન સ્વામીએ આ મર્વે (વીશ) સ્થાનો સ્પર્શ્યાં (આરાધ્યાં) હતા; મધ્યમના બાવીશ જિનેશ્વરોએ કોઈએ એક, કોઈએ બે, કોઈએ ત્રણ અને કોઈએ સર્વ સ્થાનો આરાધ્યા હતા. ૩૭૪.

૧૧ માનું બીજું નામ આરિવપદ છે. ૧૩ માનું બીજું નામ શુભ ધ્યાનપદ છે. ૧૫ મા પદનું બીજું નામ સુપાત્રાન પદ છે. ૧૬ મા પદનું બીજું નામ વીર્ય નિદરમાન જિનપદ છે. ૧૭ મા પદનું બીજું નામ સંયમપદ છે તે સંઘભક્તિપદ પણ છે ૨૦ મા પદનું બીજું નામ તીર્થપદ પણ છે.

સમજવા. હવે હાથ ઉપર-મુદ્દેવ ૧, મુગુંડ ૨, મુધર્મ ૩ આદર્શ (૧૦), કુદ્દેવ ૧, કુગુંડ ૨, કુધર્મ ૩ પરિહર (૧૩), જ્ઞાન ૧, દર્શન ૨, ચારિત્ર ૩ આદર્શ (૧૬), જ્ઞાનવિરાધના ૧, દર્શનવિરાધના ૨, ચારિત્રવિરાધના ૩ પરિહર (૧૯), મનગુંસિ ૧, વચનગુંસિ ૨, કાવ્યગુંસિ ૩ આદર્શ (૨૨), મનદંડ ૧, વચનદંડ ૨, કાવ્યદંડ ૩ પરિહર (૨૫)-એ ૧૮ અખોડા પખોડા ઢાળ્યા હાથની હથેળીમાં કરવાના છે. કુલ ૨૫ મુહુપત્તિની પહિલેહણા જાણવી.

હવે કાયાની પચીશ પહિલેહણા કહે છે-ઢાળ્યા હાથ ઉપર પ્રદક્ષિણાની રીતે 'હાસ્ય, રતિ, અરતિ પરિહર' (૩), જમણા હાથ ઉપર પ્રદક્ષિણાની રીતે 'ભય, શોક, દુર્ગંજ પરિહર' (૬), મસ્તકે 'કૃષ્ણ-લેશ્યા, નીલલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા પરિહર' (૯). મુખે 'રસગારવ, મઠ્ઠિ-ગારવ, સાતાગારવ પરિહર' (૧૨), દૃઢ્યે 'આચારાસ્ય, નિયાણાસ્ય, મિથ્યાત્વશાસ્ય, પગિહર' (૧૫). ડાબી બાહુ ઉપર ખભે ને પછવાડે 'ક્રોધ, માન પરિહર' (૧૭), જમણી બાહુ ઉપર ખભે અને પછવાડે 'ભાયા, લોભ પરિહર' (૧૯), ડાબે પગે 'પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉ-કાયની રક્ષા કર' (૨૨), જમણે પગે 'વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રસકાયની રક્ષા કર' (૨૫)-આ પચીશ કાયાની પહિલેહણા જાણવી. (અને મળીને કુલ ૫૦ પહિલેહણા સમજવી.) ૩૭૯-૩૮૦.

૨૪૩ જિનકલ્પીની આર પ્રકારની ઉપધિ.

પત્તં ૧ પત્તાવંધોર, પાયઠ્ઠવળં ૩ ચ પાયકેસરિયા ૪ ૧.

પડલા ૫ ચ રચત્તાળં ૬, ગુચ્છાઓ ૭ પાયનિજોગો ૮ ૩૮૧ ॥

તિલ્લેવ ચ પચ્છાગા ૧૦, રચહરણં ૧૧ ચેવ હોઈ મુહપત્તી ૧૨ ૧.

એસો દુવાલસાવિહી(હો), જહનિયરાણં જિણાણં તુ ॥ ૩૮૨ ॥

પાત્ર ૧, પાત્રબંધ (ઢાળી) ૨, પાત્રસ્થાપન (હિંદુસનો ગુચ્છો) ૩, પાત્રકેસરીયા (ચરવળી) ૪, પડલા (ઢાળી ઢાંકવાના) ૫, રંજાણુ (અંતર વસ્ત્ર) ૬ અને ગોચા (ઉપર ઢાંકવાલું) ૭-એ સાત પ્રકારનો પાત્રનિયોગ-પાત્રના ઉપગરણો કહેવાય છે. તે ઉપરાંત ત્રણ

૨૪૧ ચોવીશ દંડક.

નેરડયા ૧ અસુરાઈ ૧૧,

પુઢવાઈ ૧૬ વેંદિયાય તહ વિગલા ૧૯ ।

પાંચિંદિયતિરિય ૨૦ નરા ૨૧,

વંતર ૨૨ જોઈસ ૨૩ વેમાળી ૨૪ ॥૩૭૮॥

સાતે નારડીના એક દંડક ૧, અસુર કુમાર વિગેરે ભવનપતિની
દશ નીકાયના દશ દંડક ૧૧, પૃથ્વીકાયાદિક પાચના પચ્ચ દંડક ૧૬,
દ્વીદ્રિયાદિક વિકલેદ્રિયના ત્રણ દંડક ૧૯, પંચે દ્રિય તિયત્ત ૨૦,
મનુષ્ય ૨૧, વ્યંતર ૨૨, જ્યોતિષી ૨૩ અને વૈમાનિક દેવ ૨૪-એ
પાંચિના એકેક દંડક-આ પ્રમાણે ચોવીશ દંડક કહુલા છે. ૩૭૮.

૨૪૨ મુહપત્તીની પડિલેહણાના પચીશ તથા ૧ કાયાની
પડિલેહણાના પચીશ કુલ પચાસ બોલ.

દિઠિપડિલેહ ઇગા, નવ અક્ષોડા નવ ચ પક્ષોડા ।
પુરિમિહ્લા છચ્ચ ભવે, મુહપત્તિ હોઈ પળવીસા ॥૩૭૯॥
પાયાહિણેણ તિયતિય, વામેયર વાહુ સીસમુહહિયણ ।
અંસુહાઝપિઠે, ચઝ છપ્પચ દેહ પળવીસા ॥ ૩૮૦ ॥ +

એક દષ્ટિ પડિલેહણા, નવ અખખોડા, નવ પખખોડા અને
છ પ્રથમ ઉર્ધ્વપખખોડા-મળી મુહપત્તિના પચીશ બોલ કહ્યા છે.
તે આ પ્રમાણે-‘સૂત્ર અર્થ તત્ત્વ કરી સદહુ’ એ દષ્ટિ પડિલેહણા ૧,
‘સમકિતમોહની ૨, મિત્રમોહની ૩, મિત્ર્યાતનમોહની ૪ પગિહર’,
‘કામરાગ ૫ એહરાગ ૬ દક્ષિરાગ ૭ પરિહર’-આ છ ઉર્ધ્વપખખોડા

+ આ માયા મૂળ પ્રતમા ન હોતી પણ જરૂરની હોવાથી ગ્રંથકર્તા
ભાષ્યમાંથી દાખલ કરી છે.

સમજવા. હવે હાથ ઉપર-મુદ્દે ૧, મુગુંડ ૨, મુધર્મ ૩ આદર્શ (૧૦), કુદ્દે ૧, કુગુંડ ૨, કુધર્મ ૩ પરિહર (૧૩), જ્ઞાન ૧, દર્શન ૨, ચારિત્ર ૩ આદર્શ (૧૬), જ્ઞાનવિરાધના ૧, દર્શનવિરાધના ૨, ચારિત્રવિરાધના ૩ પરિહર (૧૯), મનગુપ્તિ ૧, વચનગુપ્તિ ૨, કાયગુપ્તિ ૩ આદર્શ (૨૨), મનદંડ ૧, વચનદંડ ૨, કાયદંડ ૩ પરિહર (૨૫) એ ૧૮ અખોડા પખોડા કાપ્યા હાથની હથેળીમાં કરવાના છે. કુલ ૨૫ ગુહપતિની પડિલેહણા જાણવી.

હવે કાયાની પચીસ પડિલેહણા કહે છે-કાપ્યા હાથ ઉપર મ-ક્ષિણાની રીતે 'હાસ્ય, રતિ, અરતિ પરિહર' (૩), જમણા હાથ ઉપર મ-ક્ષિણાની રીતે 'ભય, શોક, દુઃખ પરિહર' (૬), મસ્તકે 'કૃત્ય-લેશ્યા, નીલલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા પરિહર' (૯). મુખે 'રસમારવ, ઋદ્ધિ-મારવ, સાતામારવ પરિહર' (૧૨), દૃષ્ટિ 'માયાસાસ્ય, નિયાણસાસ્ય, મિથ્યાત્વસાસ્ય, પગિહર' (૧૫). કાળી બાહુ ઉપર ખભે તે પછવાડે 'ક્રોધ, માન પરિહર' (૧૭), જમણી બાહુ ઉપર ખભે અને પછવાડે 'ભાયા, લોભ પરિહર' (૧૯), કાળે પગે 'પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉ-કાયની રક્ષા કર' (૨૨), જમણે પગે 'વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રસકાયની રક્ષા કર' (૨૫) આ પચીસ કાયાની પડિલેહણા જાણવી. (બન્ને મળીને કુલ ૫૦ પડિલેહણા સમજવી.) ૩૭૬-૩૮૦.

૨૪૩ જિનકલ્પીની બાર પ્રકારની ઉપધિ.

પત્તં ૧ પત્તાવંધોર, પાયઢવણં ૩ ચ પાયકેસરિયા ૪ ।

પહલા ૫ ચ રયસાણં ૬, ગુચ્છાઓ ૭ પાયનિજોગો ॥૩૮૧॥

તિન્નેવ ચ પચ્છાગા ૧૦, રયહરણં ૧૧ ચેવ હોઈ મુહપત્તી ૧૨ ।

एसो दुवालसविही(हो), जहन्नियरणं जिणाणं तु ॥३८२॥

પાત્ર ૧, પાત્રખ ૫ (ઝાળી) ૨, પાત્રસ્થાપન (હિંદલનો ગુન્ઠો) ૩, પાત્રકેસરીયા (ચરવળી) ૪, પહલા (ઝાળી ઢાંકવાના) ૫, રેજાઓ (અંતર વસ્ત્ર) ૬ અને ગામ્મ (ઉપર ઢાંકવાનું) ૭ એ સાત પ્રકારનો પાત્રનિયોગ પાત્રના ઉપરરણો કહેવાય છે. તે ઉપરાંત ત્રણ

પ્રસ્થાન (એક ઊનતું અને બે મુતરના કપડા) ૧૦, એક રંગેહરણ ૧૧ અને એક મુખવચ્ચિકા ૧૨-આ બાર પ્રકારની ઉપધિ જઘન્યથી ઇતર એટલે હસ્તપાત્રની કે વચ્ચની લબ્ધિ વિનાના જિનકલ્પીને હોય છે. તેવી લબ્ધિત્રાણને ઓછામાં ઓછી (જઘન્ય) મુલ્યપત્તિ ને રંગેહરણ એ બે પ્રકારની ઉપધિજ હોય છે. ૩૮૧-૩૮૨.

૨૪૪ પાંચમા આરામાં મનુષ્યાદિકનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય.

વાસસયંમિ સવીસં, સપંચદિગમાઽ મણુઅહરત્થીણં ।
 ચઽવીસવાસમાઽ, ગોમહિસીણ સપગદિણં ॥ ૩૮૩ ॥
 વત્તીસં તુરયાણં, સોલસ પસુ ઇલગાણ વરિસાણં ।
 વારસ સમ સુણગાણં, સ્વરકરહાણં તુ વત્તીસં ॥ ૩૮૪ ॥

મનુષ્ય અને હાથીનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એકઠો વીસ વર્ષ અને પાંચ દિસસનું હોય છે, ગાય ભેંસનું ચીપીગ વર્ષ અને એક દિવસનું હોય છે, ઘોડાઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બત્રીસ વર્ષનું હોય છે, બકરા વિગેરે પશુનું સોળ વર્ષનું હોય છે, કુતરાઓનું બાર વર્ષનું અને ગધેડા તથા ઉંદરનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બત્રીસ વર્ષનું હોય છે. ૩૮૩-૩૮૪.

૨૪૫ મનુષ્યાદિકનું જઘન્ય આયુષ્ય.

एवं उक्कोसेणं, अंतमुद्भुतं जहन्न सव्वेसिं ।
 एवं भवस्मि भमिया, अणंतसो सव्वजोणीसु ॥ ૩૮૫ ॥

આ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સમજતું. તે સર્વ મનુષ્યાદિકનું જઘન્ય આયુષ્ય અંતમુદ્ભૂતનું જાણવું. આ પ્રમાણે ભવ (સંસાર) માં સર્વ જીવો સર્વ યોનિઓને વિષે અનંતવાર ભમ્યા છે. ૩૮૫.

२४६ अड्वावीश सन्धिग्रन्थानां नाम.

आमोसही १ विष्णोसही २,
 खेलोसही ३ जल्लमोसही ४ चेव ।
 सव्वोसही ५ संभिन्ने ६,
 ओही ७ रिउ ८ विउल ९ मई लद्धी ॥ ३८६ ॥
 चारण १० आसीविस ११,
 केवली १२ य गणधारिणो १३ य पुव्वधरा १४ ।
 अरिहंत १५ चक्कवट्टी १६,
 बलदेवा १७ वासुदेवा १८ य ॥ ३८७ ॥
 खीरामहुसप्पियासव १९,
 कोट्टवुद्धी २० पयाणुसारी २१ य ।
 तह वीयवुद्धि २२ तेयग २३,
 आहारग २४ सीयलेसा २५ य ॥ ३८८ ॥
 वेउव्वियदेहलद्धी २६,
 अखीणमहाणसी २७ पुल्लागा २८ य ।
 परिणामतववसेणं, इमाहं अड्वावीस लद्धीओ ॥ ३८९ ॥

आमसौपधि १, विप्रुपौपधि (लघुनीति) २, जेसौपधि (इन्द्र-
 श्लेष्म) ३, जल्लोपधि (मेल) ४, संवौपधि ५, संखिलनोत ६,
 अयधिशान ७, ऋजुमति ८, विप्रुजमति सन्धि ९, आरु १०,
 आशीविप ११, डेवणशान १२, गणधर १३, पूर्वधर १४, तीर्थ १५,
 चक्रवर्ती १६, जणदेव १७, वासुदेव १८, खीरामय अध्यामय

ધૃતાશ્રય ૧૯, કોષ્ઠબુદ્ધિ ૨૦, પદાનુસારી ૨૧, ભીજબુદ્ધિ ૨૨, તેજોલે-
શ્યા ૨૩, આહારક શરીર ૨૪, શીતલેશ્યા ૨૫, વૈક્રિય શરીર
લબ્ધિ ૨૬, અક્ષીણ મહાનસી ૨૭ તેથા પુલાહ લબ્ધિ ૨૮—આ
અઘાપીગ લબ્ધિઓ પ્રતિષ્ઠામ વિશેષ અને તપ વિશેષના વશથી
પ્રાપ્ત થાય છે. ૩૮૬-૩૮૯.

આ લબ્ધિઓનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે:—

૨૮ લબ્ધિઓનું વર્ણન.

- ૧ જે મુનિના હાથ પગ વિગેરેના સ્પર્શથી સર્વ રોગ જાય તે
આમર્ષ ઔપધિ લબ્ધિ.
- ૨ જે મુનિના મળ મૂત્રે કરી સર્વ રોગ જાય તે વિમુષ્ઠ ઔપધિ લબ્ધિ.
- ૩ જે મુનિના શ્લેષ્મ ઔપધિરૂપ હોય તે ખેલૌપધિ લબ્ધિ.
- ૪ જે મુનિના શરીરનો પ્રસ્વેદ ઔપધિરૂપ હોય તે જલૌપધિ લબ્ધિ.
- ૫ જે મુનિના કેશ રોમ નખાદિક સર્વ ઔપધિરૂપ હોય—સર્વ
પ્રકારના વ્યાધિ નિવારવા સમર્થ હોય અને મુગંધી હોય તે
સર્વૌપધિ લબ્ધિ.
- ૬ જે મુનિને એક સાથે બધી ઇન્દ્રિયોત્તરે સાંભળવાની શક્તિ હોય
અથવા એકેક ઇન્દ્રિયોથી પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયો જાણવાની
શક્તિ હોય અથવા બાર યોજનમાં પડેલા ચક્રવર્તીના સૈન્યમાં
સર્વ વાજત્રો એક સાથે વાગે ત્યારે તેમાંના સર્વ વાજત્રોના
ગજો જુદા જુદા જાણવાની શક્તિ હોય તે સંભિન્નશ્રોત લબ્ધિ.
- ૭ અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવું, જેથી રૂપી દ્રવ્યો આત્માવડે સાક્ષાત્
જેવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય તે અવધિજ્ઞાન લબ્ધિ.
- ૮ જે મન પર્યવજ્ઞાનવડે અન્યના મનમાં કરેલા વિચારોને સામા-
ન્યપણે જાણવાની શક્તિ તે ઋષુભતિ મનપર્યવલબ્ધિ.
- ૯ જે મનપર્યવ જ્ઞાનવડે અઘી દ્વૈષમાં રહેલા સંઝી પચિન્દ્રિય
જીવોએ મનમાં કરેલા વિચારોને વિશેષપણે જાણવાની શક્તિ
તે ત્રિપુલભતિ મનપર્યવજ્ઞાન લબ્ધિ.

- ૧૦ આરણ્યલઙ્ગિય એ પ્રકારે—જ્યાંચારણ ને વિદ્યાચારણ, જે લઙ્ગિયવડે
આકાશંગમન કરવાની શક્તિ મુનિને પ્રાપ્ત થાય તે ચારણ લઙ્ગિય.
- ૧૧ જેની દાઢમાં વિષ હોય અને જેના ડંડાવડે અન્ય જીવ મૃત્યુ પામે તે
આશીવિષલઙ્ગિય—આ લઙ્ગિયનો પ્રયોગ સર્પાદિકના રૂપે થાય છે.
- ૧૨ જેનાવડે લોકાલોકનું સ્વરૂપ જણાય તે કેવળજ્ઞાન લઙ્ગિય.
- ૧૩ જેનાવડે ગણધરપથું પ્રાપ્ત થાય તે ગણધર લઙ્ગિય.
- ૧૪ ચૌદપૂર્વધરને સુતજ્ઞાનવડે થયેલી લઙ્ગિય તે પૂર્વધર લઙ્ગિય.
- ૧૫ જેનાવડે તીર્થંકરની સમવસરણાદિક ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે તે
તીર્થંકર તુલ્ય લઙ્ગિય અથવા તીર્થંકરને તીર્થંકરપણાની લઙ્ગિય.
- ૧૬ જેનાવડે ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ ચૌદ રત્નાદિ વિકુર્વી શકે તે ચક્ર-
વર્તી તુલ્ય લઙ્ગિય અથવા ચક્રવર્તીને ચક્રવર્તીપણાની લઙ્ગિય.
- ૧૭ જેનાવડે બળદેવ જેટલી ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે તે બળદેવ જેવી
લઙ્ગિય અથવા બળદેવને બળદેવપણાની લઙ્ગિય.
- ૧૮ જેનાવડે વાસુદેવ જેટલી ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે તે વાસુદેવ જેવી
લઙ્ગિય અથવા વાસુદેવને વાસુદેવપણાની લઙ્ગિય.
- ૧૯ જેની વાણીમાં દુષ્ઠ સાક્ષર વિગેરે કરતાં પણ વધારે મીઠાશ પ્રાપ્ત
થાય તે ક્ષીરાશ્રય, મધ્યાશ્રય, ધૃતાશ્રય તથા ઈન્દુરસાશ્રય લઙ્ગિય.
- ૨૦ જે મુનિના કોઠામાંથી સર્વ સુત્રાર્થ—ભરેલા નિવાનની જેમ
નીકળી શકે—નીકળ્યા જ કરે અથવા કોઠારમાંથી અજ્ઞ
નીકળ્યા કરે તેમ નીકળે તે કોણ્યુદિ લઙ્ગિય.
- ૨૧ પદાનુસારિણી લઙ્ગિય—શાસ્ત્રનું એક પદ સાંભળવાથી સર્વ પદનો—
આખા શાસ્ત્રનો બોધ થાય તે. તેના ત્રણ પ્રકાર છે. પ્રારંભનું
પદ અથવા તેનો અર્થ સાંભળવાથી આખા શાસ્ત્રનો બોધ
થવો તે અનુશ્રુત પદાનુસારિણી, અંતનું પદ અથવા તેનો
અર્થ સાંભળવાથી પ્રારંભથી આખા અર્થનો બોધ થવો તે
પ્રતિકૂળ પદાનુસારિણી અને મધ્યનુ ગમે તે પદ કે તેનો
અર્થ સાંભળવાથી આખા શાસ્ત્રનો બોધ થવો તે ઉભય-
પદાનુસારિણી લઙ્ગિય.

- ૨૨ જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મના ક્ષયોપશમના અતિશયપણાથી એક અર્થરૂપ બીજતું જાણપણું થવાથી અનેક અર્થરૂપી બીજેતું જાણપણું જે થાય તે બીજાશુદ્ધિ લખિધ.
- ૨૩ ક્રોધના અતિશયપણાથી મનુ વિગેરેને મહુજમાં બાળી દેવાની શક્તિ તે તેજેલેશ્યા લખિધ.
- ૨૪ આહારક શરીર કરવાની શક્તિ તે આહારક લખિધ.
- ૨૫ તેજેલેશ્યાના નિવારણ માટે શીત શૂકવાની શક્તિ તે શીત-લેશ્યા લખિધ.
- ૨૬ વિષ્ણુકૃમારાદિકની જેમ યાવત્ લાખ યોજનતું શરીર વિકુર્વવાની શક્તિ તે વૈક્રિય લખિધ. તેના આકૃત્ય મહત્વાદિ અનેક પ્રકાર છે.
- ૨૭ અંતરાય કર્મના ક્ષયોપશમથી ભિક્ષાવડે લાવેલું અન્ન મુનિ પોતે આહાર કયા અગાઉ ગમે તેટલાને આપે-જમાડે તોપણ ખુદ નહીં તે અક્ષીણ મહાનસી લખિધ. ગૌતમસ્વામીની જેમ.
- ૨૮ જે શક્તિવડે મુનિ જૈનશાસનને અર્થ ચક્રવર્તીની સેનાને ચૂરી નાખવી હોય તો પણ ચૂરી શકે એવી લખિધ તે યુલોક લખિધ.

૨૪૭ અરિહંતના સમયમાં શું શું વિશેષ હોય ?

અરિહંત સમય વાદર, વિજ્ઞ અગ્ની વલાહગા થળિયા ।

આગર દહ નર્દઓ, ઉવરાગ નિસિ વુદ્ધિ અયણં ચ ॥૩૯૦॥

અરિહંતના સમયમાં એટલે ભરત ઐરવતની અપેક્ષાએ તીર્થંકર થાય ત્યારથી બાદર અગ્નિ, વીજળી, બલાહક (મેઘ), સ્તનિત (ગર્જન), આકર (ખાણ) તું ખોદવું, દ્રહો બનાવવા અને નવી નદીઓનું વહેવું, ચંદ્ર સૂર્યનું ગ્રહણ, રાત્રિની વૃદ્ધિ અને ઉપલક્ષણથી હાનિ નેમજ દક્ષિણાયન ને ઉત્તરાયન-આટલા વાના હોય છે. યુગળિયાના સમયમાં કલ્પવૃક્ષોનું સતત આચ્છાદન હોવાથી એટલા વાના હોતા નથી. તેમજ તેમાંના રાત્રિની વૃદ્ધિ હાનિ, અયન, ગ્રહણ વિગેરે ત્યાંના મનુષ્યોને જાણાતા નથી. ૩૯૦.

૨૪૮ ચૌદ ગુણસ્થાનનાં નામ,

મિચ્છે ૧ સાસણર મીસેર,

અવિરય ૪ દેસે ૫ પમત્ત ૬ અપમત્તે ૭ ।

નિયટ્ટી ૮ અનિયટ્ટી ૯, સુહુમુ ૧૦ વસમ ૧૧

સ્ત્રીણ ૧૨ સજોગી ૧૩ અજોગી ૧૪ ગુણા ॥૩૯૧॥

મિધ્યાત્વ ગુણસ્થાન ૧, સાસ્વાદન ૨, મિશ્ર ૩, અવિરત
સપ્તગાદિ ૪, દગવિરતિ ૫, પ્રમત્ત (સર્વ વિરતિ) ૬, અપ્રમત્ત
૭, નિવૃત્તિ બાદર ૮, અનિવૃત્તિ બાદર ૯, સુહુમ સંપરાય ૧૦,
ઉપશાંત મોહ ૧૧, ક્ષીણ મોહ ૧૨, સધાગી કેવળી ૧૩ અને અયોગી
કેવળી ૧૪-આ ચૌદ ગુણસ્થાનકો છે. ૩૯૧. (એક વિગત સ્વરૂપ
કર્મકથાદિકથી જાણવું.)

૨૪૯ એકેંદ્રિયમાં ગયા પછી દેવાને થતું દુઃખ.

પર્ગિદિત્તળે જે દેવા, ચંવંતિ તેસિં પમાણસો થોવા ।

કત્તો મે મણુઅમ્બો, હ્ય ચિંતંતો સુરો કુહિઓ ॥૩૯૨॥

જે દેવા અધીને એકેંદ્રિયપણે ઉત્પન્ન થાય છે તેઓનું પ્રમાણ
થઈ શકે છે. (તેવા જીવો ઘણા થોડા હોય છે.) પરંતુ તેઓ
એકેંદ્રિયમાં ઉપજ્યા પછી 'મને હવે કંઈ પણ સવ શ્યારે મળશે ?'
એમ વિચારતા અતિ દુઃખી થાય

૨૫૦ વનસ્પતિનું અવિ

પત્તં પુષ્પં હરિયં, અવંધવં ચ જં ફલી હોઈ ।

વિંટં મિલાણંમિ ચ, નિર

તથા બીજ બધાયા વિનાની જે
પત્ર, પુષ્પ, હરિત (દાકિ) ન્યાયે જ્ઞાન થાય છે ત્યાં તે
ફળી હોય તે સર્વનું બિંદુ (15) એમ સમજવું. ૩૯૩.
નિશ્ચે અવિત્ત અથ ગણેલ હોય છે

૨૫૧ પાંચ પ્રકારના ચારિત્રના નામ.

સામાઙ્ગ્યત્થ પદમં, છેઓવદ્ધાવણં ભવે વીર્યં ।
 પરિહારવિસુદ્ધીયં, સુદુમં તહ સંપરાયં ચ ॥ ૩૯૪ ॥
 તત્તો અ અહક્ષાયં, ક્ષાયં સન્નમ્મિ જીવલોગમ્મિ ।
 જં ચરિજ્ઞ સુવિહિયા, વચ્ચંતિ અયરામરં ઠાણં ॥૩૯૫॥

પહેલું સામાયિક ચારિત્ર ૧, બીજું છેદાપસ્થાપનીય ચારિત્ર
 છે ૨, પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર ૩, તથા મૂક્ષમસંપરાય ચારિત્ર ૪,
 ત્યારપછી યથાખ્યાત ચારિત્ર ૫ એ સર્વ જીવલોકને વિષે પ્રસિદ્ધ
 છે, કે જેનું આચરણ કરીને સુવિહિત સાધુઓ અજરામર(મીઠા)
 સ્થાનને પામે છે. ૩૯૪-૩૯૫.

૨૫૨ નપુંસક સંખંધી.

પંડણ વાઙ્મય કીવે, કુંભી સાલુહીતીસજ્જી ।
 તક્કામસેવય પવિત્રયા,
 પરિકપ્પિઙ્ગય સોગંધેઙ્ગય આસત્તા ॥૩૯૬॥

(આ ગાથાનો અર્થ નપુંસક પ્રતમાં લખેલ નથી, તેમ બરાબર
 સમજાતો પણ નથી તથા આ લખેલ નથી.)

૨૫૩ નપુંસકનાં લક્ષણ.

મહિલાસહાવોઃ સરવન્નમેઝ્ઞીર,
 મોહો મદુરો મદુયા ચ વાણીઃ ।
 સસદ્ગયં મુત્તય મફેણયં ચ
 ઇયાણિ હરિગલલલ્લક્ષણાણિ ॥ ૩૯૭ ॥

સ્રી જેવો સ્વભાવ ૧, સ્વર અને વર્ણના ભેદ ૨, અર્થત મોહ ૩, મધુર (મૃદુ) વાણી ૪, શબ્દ સહિત લઘુનીતિ ૫- તથા લઘુનીતિમાં ફીણ ન હોય ૬-આ છ લક્ષણો નપુંસકને હોય છે. ૩૮૭.

૨૫૪ ગળીવાળા વસ્ત્રના સંગથી થતી હવોત્પત્તિ.

નીલીરંગિયવંત્યં, મણુયંસેદેણ હોઢ તંકાલં ।

કુંધુ તસા ય નિગોયા, ઉપ્પજંતી વહૂં જીયા ॥૩૯૮॥

નીલી (ગળી) થી રંગેલું વસ્ત્ર મનુષ્યના સ્વેદ (પરસેવા) વડે વ્યાપ્ત થાય કે તરતજ તેમાં કુંધુ, ત્રસ અને નિગોદના ઘણા હવો-ઉત્પન્ન થાય છે. ૩૮૮. (અહીં નિગોદના હવો એટલે સંમુર્જિત પંચેન્દ્રિય હવો હોવા સંભવ છે.)

ગુલિષ્ણ વસ્થેણ મણુસ્સદેહે,

પંચિન્દિયા તંમિ નિગોય જીવા ।

જીવાણ ઉપ્પત્તિવિણાસસંગે,

મણહ જિણો પલ્લવણાઉવંગે ॥૩૯૯॥

ગળીવડે રંગેલા વસ્ત્રથી મનુષ્યના શરીરમાં પંચેન્દ્રિય તથા નિગોદના હવો ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં હવોની ઉત્પત્તિ અને વિનાશનો સંગમ જિનેન્દ્રે શ્રી પલ્લવણા ઉપાંગમાં કહ્યો છે. ૩૮૯. (અહીં પણ નિગોદ શબ્દે સૂક્ષ્મનિગોદ સમજવા નહીં.)

વાલગ્ગકોઢિસરિસા, ઉરપરિસપ્પા ગુલિયમજ્ઝમ્મિ ।

સંમુચ્છંતિ અણેગા, દુપ્પેચ્છા ચરમચક્કવૂળં ॥ ૪૦૦ ॥

ગળીના રંગમાં વાળના અમલાગની આણી જેવડા અનેક ઉરપરિસર્પો સંમૂર્જિતપણે ઉત્પન્ન થાય છે, તે ચર્મચક્ષુથી જોઈ શકાય નહીં એવા સૂક્ષ્મ હોય છે. ૪૦૦. (આ ત્રણ ગાથામાં બતાવેલા કારણથી ગળીવાળું વસ્ત્ર વાપરવું નહીં.)

૨૫૫ અભવ્ય જીવોને ન પ્રાપ્ત થાય તેવા સ્થાનો.

ક્રાલે સુપત્તદાણં ૧, સમ્મત્તવિસુદ્ધિ ૨ વોહિલામં ૩ ચ ।
અંતે સમાહિમરણં ૪, અભવ્વજીવા ન પાવંતિ ॥૪૦૧॥

અવસરે (ચોખ્ખકાળે) સુપાત્રને દાન આપવું તે ૧, સમક્રિતની વિશુદ્ધિ ૨, યોધિનો લાભ (પ્રાપ્તિ) ૩ અને જેવડે સમાધિ મરણ ૪-આ ચાર સ્થાનો અભવ્ય જીવો પામતા નથી. ૪૦૧.

૨૫૬ સાત કુલકરનાં નામ.

પઢમિત્થ વિમલવાહણ ૧,
ચક્કસૂ ૨ જસમં ૩ ચડત્થમભિચંદે ૪ ।
તત્તો પસેણજિય ૫, મરુદેવોદ ચેવ નામી ૭ ચ ॥૪૦૨॥

આ ભરતક્ષેત્રમાં પહેલા વિમલવાહણ ૧. ચક્કમાન ૨, યશસ્વાન ૩, ચોથા અભિચંદ્ર ૪, ત્યાંપછી પ્રસેનજિત ૫, મરુદેવ ૬ અને છેલ્લા નામી ૭-આ પ્રમાણે અનુક્રમે સાત કુલકર થયા છે. ૪૦૨.

૨૫૭ સાત કુલકરની પત્નીઓનાં નામ.

ચંદજસા ૧ ચંદકંતા ૨, સુરૂવ ૩ પડિરૂવ ૪ ચક્કુકંતા ૫ ચ ।
સિરિકંતા ૬ મરુદેવી ૭, કુલગરપત્તીણ નામાઈ ॥૪૦૩॥

ચંદ્રયશા ૧, ચંદ્રકંતા ૨, સુરૂપા ૩, પ્રતિરૂપા ૪, ચક્કુકંતા ૫, શ્રીકંતા ૬ અને મરુદેવી ૭-આ સાત અનુક્રમે સાત કુલકરની પત્નીઓનાં નામ બહુવાં. ૪૦૩.

૨૫૮ દ્વિદલ (વિદળ) નું લક્ષણ.

જમ્મિ ય પીલિજ્જંતે, જં હોઈ નહો ચ તં વિદલં ।
વિદલે વિહુ નિપ્પજ્જં, તે હુ ન જહાય તો વિદલં ॥૪૦૪॥

જે ઘડી વિગેરે ચંત્રમાં પીસાતાં જેમાં નખીયા હોય તે દ્વિદળ-કહેવાય છે; તેના બે દળ નીપજ્યા તોપણ તેમાંથી નખીયા ન ગયા તેથી તે દ્વિદળ કહેવાય છે. ૪૦૪. (અન્યત્ર દ્વિદળનું લક્ષણ બીજી રીતે કહેલ છે.)

૨૫૬ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુના આહારનું માન.

વત્તીસં કવલાહારો, વત્તીસં તત્થ મૂડયા કવલો ।
 ઇગો મૂડસહસ્તો, ચંડવીસાણ સમહિઓ ચ ॥૪૦૫॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં રહેલા સાધુઓને પણ બત્તીશ કવળના આહાર હોય છે, તેમના બત્તીશ મુઝાને એક કવળ થાય છે, તેથી બત્તીશ કવળનું પ્રમાણ બત્તીશને બત્તીશ મુજવાથી એક હજાર અને ચોવીશ મુઝ થાય છે, એટલો એક સાધુને એક વખતનો આહાર હોય છે. ૪૦૫. (અહીં મુઝનું માપ કેવડું ગણાય છે તે સમજવામાં નથી.)

૨૬૦ મહાવિદેહના સાધુઓના મુખનું તથા પાત્રનું પ્રમાણ.
 રચણીઓ પજ્ઞાસં, વિદેહવાસમ્મિ વચણપરિમાણં ।
 પત્તતલસ્સ પમાણં, સત્તરધણુહાઈ દીહં તુ ॥૪૦૬॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે સાધુના મુખનું પ્રમાણ પચાસ હાથનું છે, તેના પાત્રના તળીયાનું પ્રમાણ સત્તર ધનુષ દીર્ઘ (લાંબું) હોય છે. ૪૦૬. (આ પ્રમાણ ઉત્તરેમાંગુણે સમજવું. આપણા કરતાં ૫૦૦ ગણું મુમારે હોવાથી તે ઘડી શકે છે.)

૨૬૧ મહાવિદેહના સાધુની મુખવસિકાનું પ્રમાણ.

મુહણંતણ્ણ તેસિં, સદ્ધિસહસ્સા ચ ઇગ લક્ખા ચ ।
 મરહસ્સ ચ સાહૂણં, ઇયં મુહણંતયં માણં ॥૪૦૭॥

તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુની એક મુખવસ્ત્રિકાએ કરીને આ ભરતક્ષેત્રમાં રહેલા સાધુઓની એક લાખ ને સાઠ હજાર મુખવસ્ત્રિકાઓ થાય છે, એટલું તેની એક મુખવસ્ત્રિકાનું પ્રમાણ છે. ૪૫૭. (અહીં કરતાં ૪૦૦ ગણી લાંબી ને ૪૦૦ ગણી પહોળી હોવાથી આ માપ ઘટી શકે છે.)

૨૬૨ સંગ્રહી રાખેલા ધાન્યની યોનિનો કાળ.

કોઠ્ય પહ્ય મંચય, માલાઉત્તાણ ધન્નજાઈણં ।
 ઉહિત્ત લિત્ત પેહિય, મુદ્દિયકયલંછણાણં ચ ॥૪૦૮॥
 અહન્નં તે સાલીણં, વીહિ ય ગોધૂમ જવજવાણં ચ ।
 કેવલકાલં જોણી, જહન્ન ઉક્કોસિયા ઠિઈ ॥૪૦૯॥

માટીનો કોઠો, વાંસનો પાલો, સાંઠીનો માંથો, લાકડા વિગેરેનો માળ વિગેરેને વિષે જૂદા જૂદા ધાન્યની જાતિઓ રાખીને પછી તે કોઠાર વિગેરેને ચોતરફથી લીપી, માથે ઢાંકણું ઢાંકી, મુદ્રા કરી તથા લાંછન (ચિન્હ) કરી સાચવી રાખેલ હોય તો તેમાં રહેલા શાલિ, શ્રીહિ, ગોધૂમ અને યવ એ ધાન્યની યોનિ (ઉત્પન્ન થવાનો સ્વભાવ) જ્યન્યથી અને ઉત્કૃષ્ઠથી કેટલા કાળ સુધી રહે ? ૪૦૮-૪૦૯. (તે હવે પછીની ગાથાવડે કહે છે.)

ઉપરના પ્રશ્નનો જવાબ.

ગોયમ ! જહન્ન અંતો—મુહુત્ત ઉક્કોસ તિન્નિ વરિસાઈં ।
 અન્નાણ વિ ધણ્ણાણં, અંતમુહુત્તં જહન્ન ઠિઈ ॥૪૧૦॥
 કલતિલકુલત્થચવ્વલા, મસૂરમુગમાસવલ્લતુવરીણં ।
 તહપલિમંથગાર્હિણં, પંચવરિસાઈ ઉક્કોસા ॥૪૧૧॥

તત્થ કલત્તિ કલાયા, હુંતિ મસૂરા મિલિંગ ચળગાળો ।
પલિમંથ વટ્ઠચળગા, વિત્તિના કાલચળગ ત્તિ ॥ ૪૧૨ ॥

સેસે પસિદ્ધમેયા, ઇત્તો અયસિ કુસુંભ કંઘૂળ ।
કોદ્દવ વરદ્ધ રાલય, કુદ્દુસગ સરિસવાળં ચ ॥ ૪૧૩ ॥

સળમૂલ ઘીયગાઈળ, વાવિ ઉક્કોસ સત્ત વરિસાઈ ।
તેળ પરં પમિલાઈ, જોળી વળ્ળાઈહીળા ચ ॥ ૪૧૪ ॥

વિદ્ધંસઈ ણંતરણ, એવં ઘીયં અઘીયમવિ હુજ્જા ।
તેળ પરં જોળીણ, વુચ્છેદે આવિ પન્નત્તે ॥ ૪૧૫ ॥

સત્તમ ઉદ્દેસાઓ, પળ્ળત્તીણ સયસ્સ છટ્ઠસ્સ ।
ધળ્ળાળ ડ પમાળં, ઉદ્ધરિયં સમરણઘાણ ॥ ૪૧૬ ॥

હું જોતમ ! તે (ઉપલી ગાથામાં કહેલા) ધાન્યમાં યોનિલાવ
(ઉપપન્ન થવાનો સ્વભાવ) જઘન્યધી અંતર્ભૂત્ત અને ઉત્કૃષ્ઠધી
ત્રણ વર્ષ ધુધી રહે છે. બીજાં ધાન્યોની પણ જઘન્ય સ્થિતિ અંત-
ર્ભૂત્તની કહી છે. ૪૧૦. કલ-કલાય (ખુરસાણી), તલ, કળાધી,
ચોળા, મસૂર, મગ, અડદ, વાલ, તુવેર, તથા પલિમંથ વિગેરેની
ઉત્કૃષ્ઠ સ્થિતિ પાંચ વર્ષની કહી છે. ૪૧૧. અહીં કલ એટલે કલાય
નામનું ધાન્ય, મસૂર એટલે સિલંગ ચણાની દાળ, પલિમંથ એટલે
વાટલા ચણા (વટાણા), અને ખિતિના એટલે કાળા ચણા. ૪૧૨.
બીજાં ધાન્યનાં ભેદો-નામો પ્રસિદ્ધ છે. હવે અળસી, કુમુંભો
(કચ્છી), કાંગ, કોદર, બંદી, રાત્ર, કોદુસગ, સરસવ, ૪૧૩. સળના
બીજ, મૂળાના બીજ, ઈત્યાદિકની ઉત્કૃષ્ઠ સાત વર્ષની સ્થિતિ છે,
ત્યારપછી તેની યોનિ કરમાઈ જાય છે, અને તેના વર્ણાદિક (વર્ણ,
ગંધ, રસ અને સ્પર્શ) હાનિને પામે છે. ૪૧૪. ત્યારપછી તરત જ તે
(યોનિ) વિવંસ-વિનાશ પામે છે તેથી બીજ પણ અબીજ થઈ

જાય છે. એટલે યોનિનો વિચ્છેદ થાય છે એમ કહ્યું છે. ૪૧૫.
શ્રી ભગવતીસૂત્રના છઠ્ઠા શતકના સાતમા ઉદ્દેશામાંથી આ ધાન્યની
યોનિનું પ્રમાણ સ્મરણને માટે ઉધર્તું છે. ૪૧૬.

૨૬૩ સાધ્વીના પચીસ ઉપકરણ.

‘ઓગ્રહણંતગ ૧ પટ્ટો ૨,

અદ્ધોરુચ ૩ ચલણિયા ૪ ચ વોધઠ્ઠા ।

અવિંભતર ૫ વાહિનિયં—

સળી ૬ ચ તહ કંચુણ ૭ ચેવ ॥ ૪૧૭ ॥

ઉક્કુચ્છિય ૮ વેગચ્છિય ૯,

સંઘાડી ૧૦ ચેવ લંધગરણી ૧૧ ચ ।

ઓહોવહિંમિ ઇષ, અજ્ઞાણં પળ્લવીસં તુ ॥ ૪૧૮ ॥

અનમ્રહાંતક-હોડીના આકારવાળું ગુરૂતરસ્થાન ઠાંકવાનું વસ્ત્ર
૧, પદ્મ-ચાર અંગુલ પહોળો અને કેડ જેટલો લાંબો કેડે બાંધવાનો
પટ્ટો, જેને આધારે અનમ્રહાંતક રાખવામાં આવે છે તે ૨, અર્ધાંક-
કેડથી અર્ધા સાથળ સુધી પહેરવાની ચડી કે જે અનમ્રહાંતક અને
પાદાને બન્નેને ઠાંકવાનું કામ કરે છે, તેનો આકાર ચોસણા જેવો
હોય છે. તે બન્ને સાથળે કસવડે બધાય છે ૩, ચલણિકા (ચણીયા)
પણ એવાજ આકારનો હોય છે, વિશેષ એ કે આ ચણીયા ઢીચણ
સુધી લાંબો હોય છે, તે પણ સીવ્યા વિનાનો કસોથી બાંધવામાં
આવે છે ૪, અવ્યંતર નિવસની-કેડથી અર્ધા જંઘા ઠંકાય તેવું
ઘાઘરાના આકારવાળું વસ્ત્ર, તે ઢીલું પહેરવામાં આવે છે કે જેથી

૧ ધાન્યમાંથી સચિતભાવ નષ્ટ થયા પછી પણ યોનિભાવ (ઉત્પત્તિ
સ્વભાવ) વધારે વખત ગહે છે તે આ ગાયાઓમાં બનાવેલું સચિતપણ
ત્યામુધી રહે છે એમ ન સમજવું. જે કે મચિતમર્દનની જેમ જ યોનિ-
મર્દન પણ મુનિ માટે નિષેધિત છે

આકુળતા થાય નહીં અને લોકમાં હાંસી થાય નહીં ૫, બહિ-
 નિવસની-કેડથી આરંભીને છેક પગની ધુંટી ઢંકાય તેટલું લાંબું
 ઘાવરાના આકારવાળું વસ્ત્ર, તે કેડપર નાડીથી બંધાય છે ૬, આ
 છ ઉપકરણો સાધવીને કેડથી નીચેના ભાગનાં છે. હવે કેડની
 ઉપરના ભાગના ઉપકરણો કહે છે:-કંચુક-પોતાના શરીર પ્રમાણે
 ઓરલે છાતી બરાબર ઢંકાય તેવો સીવ્યા વિનાનો કંચુક કસો-
 થી બાંધવામાં આવે છે ૭, ઉપકક્ષિકા-કાબલીને ઢાંકવાનું વસ્ત્ર તે
 સીવ્યા વિનાનું સમચોરસ ઢાઢ હાથનું હોય છે, તેનાથી સ્તનભાગ
 તથા જમણું પગનું ઢંકાય છે ૮, વૈકક્ષિકા-આ ઉપકક્ષિકાથી વિલક્ષણ
 હોવાથી તેનું નામ વૈકક્ષિકા આપવામાં આવ્યું છે. આ વસ્ત્ર
 પાદને આકારે હોય છે અને તે ડાબે પડખે પહેરવાના કંચુક જેવું
 હોય છે, તે ઉપકક્ષિકા અને કંચુક એ બન્નેને ઢાંકીને ડાબે પડખે
 પહેરવામાં આવે છે ૯, સંઘાટી-આ વસ્ત્ર શરીરના ઉપલા ભાગમાં
 ઓઢાય છે. આ સંઘાટીઓ ચાર રાખવામાં આવે છે. તેમાં એક
 તો બે હાથ પહોળી હોય છે, બીજી બે સંઘાટી ત્રણ હાથ પહોળી
 અને ચોથી ચાર હાથ પહોળી હોય છે. તથા ચારે સંઘાટીઓ
 લંબાઈમાં સાડા ત્રણ ફે ચાર હાથ હોય છે. આમાંની પહેલી
 સંઘાટી માત્ર ઉપાધ્યયમાંજ ઓઢાય છે, બીજી ગોચરી જતાં અને
 ત્રીજી સ્થંડિલ જતાં ઓઢવામાં આવે છે. તથા વ્યાખ્યાનસંલ-
 ખવા જતાં અથવા સ્નાત્ર મહોત્સવાદિકમાં જતાં ચોથી ચાર હાથની
 પહોળી સંઘાટી ઓઢવામાં આવે છે. કેમકે આવા અવસરે પ્રાયે
 ઉભા રહેવાનું હોય છે તેથી તે વડે આખું શરીર ઢાંકી શકાય
 છે ૧૦, સ્કંધકરણી-આ વસ્ત્ર ચાર હાથ પહોળું અને ચાર હાથ લાંબું
 સમચોરસ હોય છે. તે ચોવડું કરીને ખસાપર રાખવામાં આવે
 છે, તેનાથી પહેરેલાં બીજાં વસ્ત્રોને વાણ ઉઘડી શકતો નથી, (તેને
 કામળી પણ કહે છે.) તેમજ તે રાખવાથી રૂપવાળી સાધવી કુરૂપ
 જેવી લાગે છે તેથી તે ઉપયોગી છે ૧૧, આ પ્રમાણે સાધવીઓને ઓ-
 ચિક ઉપધિ પચીસ પ્રકારની કહી છે. ૪૧૭-૪૧૮. એટલે કે આ બે
 ગાથામાં બતાવેલી અચાર પ્રકારની ઉપધિ તથા સાધુની જે ચૌદ
 પ્રકારની ઉપધિ છે, તે પણ સાધવીઓને હોય છે. તેથી કુલ પચીસ
 પ્રકારની ઉપધિ હોય છે. તે ચૌદ પ્રકારની ઉપધિ આ પ્રમાણે છે:-

પત્ત-પાત્ર ૧, પાત્રબંધ-જેમાં પાત્ર રાખવામાં આવે છે, તે ચાર છેડાવાળી વસ્ત્રની ઝોળી ૨, પાત્રસ્થાપન-પાત્ર રાખવાનું કંબલનું વસ્ત્ર ૩, પાત્ર કેસરિયા-પાત્ર પુજવાની ચરત્રણી ૪, પટલ (પડલા)-ગોચરી જતાં પાત્ર ઉપર ટાંકવાનું વસ્ત્ર ૫, રજઆણુ-પાત્રને વીંટવાનું વસ્ત્ર ૬, ગોચક-પાત્રની ઉપર અને નીચે કામળીના ફુકડા રાખવામાં આવે છે તે ૭-આ સાત પ્રકારનો પાત્રનિયોગ કહેવાય છે. તથા બે કપડા સૂત્રના અને એક ઉત્તનું મળી ત્રણ કપડા ૧૦, એક રણેહરણુ ૧૧, એક સુખવસ્ત્રિકા ૧૨. એક માત્રક ૧૩ અને એક ચોક્ષપટક ૧૪. (માઁવીમાં ચોળપટાને બદલે માડા સમજવો.)

૨૬૪ તિર્યચ અને મનુષ્યની સ્ત્રીના ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ.
ગર્ભય તિરિઙ્તીણં, ઉક્કોસા હોઙ્ અઢ વરિસાણિ ।
સા વારસ નારીણં, કાયટિઙ્ હોઙ્ ચઽવીસં ॥ ૪૧૧ ॥

તિર્યચની સ્ત્રીના ગર્ભની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ આઠ વર્ષની હોય છે, અને મનુષ્ય સ્ત્રીના ગર્ભની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષની હોય છે. પરંતુ તે ગર્ભની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ વર્ષની હોય છે. એટલે કે પ્રથમના ગર્ભનો છત્ર બાર વર્ષ ચવી જાય અને તેજ ગર્ભમાં તરતજ તે અથવા બીજો છત્ર અથવાતરે અને તે પણ બાર વર્ષ સુધી રહે ત્યારે તેની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ વર્ષની થાય છે. ૪૧૬. (આ સ્થિતિ કાર્મણ વિગેરે પ્રયોગથી ગર્ભને સ્થસ્થિત કરી દેવામાં આવે ત્યારે પ્રાપ્ત થાય છે. સિદ્ધરાજ જયમિહ બાર વર્ષ રહેતા હોતા.)

૨૬૫ દાન દેવાના દશ પ્રકાર (કારણ)

વસ ૧ સંગ ૨ મય ૩ કારણિય ૪,

લજ્ઞા ૫ ગારવ ૬ અધમ્મ ૭ ધમ્મે ૮ ચ ।

કાહીય ૯ કયમાણેણ ૧૦, દાણમેયં ભવે દસહા ॥૪૨૦॥

વરાધી-કોઈના પરત્રપણાથી દાન દેવું પડે છે ૧, સારી સંગતથી ૨, ભયથી ૩, કાંઈપણ કારણથી ૪, ભયથી ૫, ગારવથી

(ગર્વથી) ૬, અધર્મબુદ્ધિથી (ધર્મ નથી એમ જાણ્યા છતાં) ૭, ધર્મબુદ્ધિથી ૮, કાર્ય કર્યા પછી ૯ અને કાર્ય કરાવવાની બુદ્ધિથી-આ પ્રમાણે દશ પ્રકારે દાન દઈ શકાય છે. ૪૨૦.

૨૬૬ ઉચ્ચાર વિગેરે પરઠવવાની ભૂમિ.

અળાવાણ ૧ અસંલોણ ૨, પરસ્સાણુવઘાઈણ ૩ ।

સમેષ અઙ્ગુસિરે ૫ યાવિ, ચિરકાલકયંમ્મિદ ય ॥ ૪૨૧ ॥

વિચ્છિન્ને ૭ દૂરમોગાઢે ૮, નાસણ્ણે ૯ ચિલવજિણ ૧૦ ।

તસપાળવીયરહિણ ૧૧, ઉચ્ચારાઈણિ વોસિરે ॥ ૪૨૨ ॥

અનાપાત-જ્યાં લોકો વિગેરેનું જન્મ આવવું ન થતું હોય એવું સ્થાન ૧, અસંલોક-લોકો વિગેરે જોઈ ન શકે એવું (એકાંત) સ્થાન ૨, પરાતુપધાતુ-બીજા ત્રસ પ્રાણીઓના ઉપધાત ન થાય એવું સ્થાન ૩, સમ-ઉંચું નીચું ન હોય એવું સમાન સ્થાન ૪, અશુષિર-છિદ્ર, પોલાણ વિગેરે ન હોય એવું સ્થાન ૫, ચિર-કાલકૃત-ઘણા કાળથી કરેલું હોય એટલે લોકોએ જ્યાં આવવાથી અથવા ખેડવા વિગેરેથી કરેલું હોય-વપરાયેલું હોય ૬, ચિરતીર્ણ-વિશાળ-મોટું હોય પણ સાંકડું ન હોય એવું સ્થાન ૭, દૂરાવગાઢ-દૂર અવગાઢ હોય (દૂર રહેલું હોય) ૮, નાસણ-મામાદિકની બાહુ નજીકમાં ન હોય ૯, બિલ-દર, ગુફા વિગેરેથી ગંદિત હોય ૧૦ તથા ત્રસ, પ્રાણી (એકેદ્રિય) અને બીજા (વનસ્પતિકાય) વડે રહિત હોય ૧૧-આવા શુદ્ધ સ્થાન(સ્થાંડિલ)ને વિષે ઉચ્ચાર વિગેરે તજવા યોગ્ય છે. (લાપુનીતિ, વડીનીતિ વિગેરે પરઠવવા લાયક છે.) ૪૨૧-૪૨૨.

૨૬૭ તથા પંચક.

તળપણગં પુણ મળિયં, જિણેહિ જિયરાગદોસમોહેહિં ।

સાલી ૧ વીહિય ૨ કોદવ ૩,

રાલગ ૪ રણે ૫ તળાઈં ચ ॥ ૪૨૩ ॥

રાગ, દ્રેષ અને મોહને છતનાર જિનેશ્વરોએ તૃણ પંચક આ પ્રમાણે કહ્યું છે-શાલિતું ઘાસ ૧, ગ્રીહિતું ઘાસ ૨, કોદ્રવતું ઘાસ ૩, રાલક (કાંગ)તું ઘાસ ૪ તથા અરણ્યતું ઘાસ ૫-આ પાંચ જાતના તૃણતું આસન કે શયન વિગેરે કરવાથી તેની પડિલેહણ થઈ શકે નહીં. તેથી સાધુને તે તૃણપંચક કદષે નહીં. ૪૨૩.

૨૬૮ અર્થ પંચક.

અય ૧ ઇલ ૨ ગાવિ ૩ મહિસી ૪,
મિગાણ ૫ મજિણં ચ પંચમં હોઝ ।
તલિગા ૧ ચલ્લગ ૨ વદ્ધે ૩,
કોસગ ૪ કિત્તી ૫ ચ વીયં તુ ॥ ૪૨૪ ॥

બકરાતું અર્થ ૧, ઘેટાનું અર્થ ૨, ગાય-બળદનું અર્થ ૩, બેંશ-પાડાતું અર્થ ૪ અને મૃગનું અર્થ ૫-આ પાંચ પ્રકારનાં અર્થ રાખવા સાધુને કદષે નહીં, કારણકે તેની પડિલેહણ થઈ શકે નહીં. વળી બીજી રીતે અર્થ પંચક આ પ્રમાણે કહેવાય છે:-

તળીયાં (એક તળીયાની કે બે, ત્રણ, ચાર તળીયાની સપાટ) ૧, પગરખાં (જોડા) ૨, વાધરી ૩. કોશક (કોથળી) ૪ અને કૃત્તિ (ચામડું) ૫-આ અર્થ પંચક કોઈ કોઈ વખત સખગ કાચ્છે સાધુને કદષી શકે છે. ૪૨૪.

૨૬૯ સાધુનાં સતાવીશ ગુણો.

છન્વય ૬ છકાયરક્ષા ૧૨,
પંચિંદિય ૧૭ લોહનિગ્ગહો ૧૮ સ્વંતી ૧૯ ।
ભાવવિસુદ્ધિ ૨૦ પઢિ-
લેહણાકરણે વિસુદ્ધી ચ ૨૧ ॥ ૪૨૫ ॥

संजयजोए जुत्तय २२,

अकुसलमण २३ वयण २४ काय २५ संरोहो ।

सीआइ पीडसहणं २६,

मरणं उवसग्गसहणं २७ च ॥ ४२६ ॥

प्राणातिपात विरमणु १, मृषावाद विरमणु २, अदत्ताशन विरमणु ३, त्रैद्युन विरमणु ४, परिग्रह विरमणु ५, रात्रिभोजन विरमणु ६ अं ७ प्रतो, पृथ्वीकाय ७, अपूकाय ८, तेलिकाय ९, वायुकाय १०, वनस्पतिकाय ११ अने त्रसकाय १२ अं ७ कायनी रक्षा, ओत्रादिक पांथ छिद्रियोना निग्रह १७, दोषना निग्रह १८, क्षमा-काधना निग्रह १९, सावविशुद्धि २०, पडिसेहुषा करवाभां विशुद्धि २१, संयमना योगे करीने युक्तता २२, अशुभ मन, वचन अने कायाना निरोध २५, शीतादिक पीडातुं (परीसड्डातुं) सहन करवुं २६, तथा भरणांत छिपसर्गत्तुं सहन करवुं २७-आ सतावीश शुष्का साधुना गणववा. ४२५-४२६.

२७० अष्टांग निमित्तादिक योगधुनीश प्रकारनुं पापश्रुत.

अट्ट निमित्तगार्ह, दिव्बु१ प्यायं२ तल्लिक्ख३ भोमं४ च ।

अंग५ सर६ लक्खण७ वंजण ८,

तिविहं पुण होइ इक्किं२४ ॥ ४२७ ॥

सुत्तं अत्थं तदुभयं च, पावइ सुअ गुणतीसविहं ।

गंधव्व २५ नट्ट २६ वत्थु २७,

आउर८ धणुव्वेय२९ संजुत्तं ॥ ४२८ ॥

आठ निमित्त आ प्रमाणे—दिव्य १, उन्मात् २, अंतरिक्ष ३, भूमिकं ५ विजेदे लौह ४, अंग-अंग करववाधी शुष्काशुषत्तुं शान ५,

રાગ, દ્રેષ અને મોહને છતનાર જિનેશ્વરોએ તૃણ પંચક આ પ્રમાણે કહ્યું છે—શાલિનું ઘાસ ૧, મીઠિનું ઘાસ ૨, કોડવનું ઘાસ ૩, રાસક (કાંગ)નું ઘાસ ૪ તથા અરણ્યનું ઘાસ ૫—આ પાંચ જાતના તૃણનું આસન કે રાયન વિગેરે કરવાથી તેની પડિલેહણ થઈ શકે નહીં, તેથી સાધુને તે તૃણપંચક કદપે નહીં. ૪૨૩.

૨૬૮ ચર્મ પંચક.

અય ૧ ઇલ ૨ ગાવિ ૩ મહિસી ૪,
મિગાળ ૫ મજિળં ચ પંચમં હોઝ ।

તલિગા ૧ લહ્લગ ૨ વદ્દે ૩,
કોસગ ૪ કિત્તી ૫ ચ વીયં તુ ॥ ૪૨૪ ॥

બકરાનું ચર્મ ૧, ઘેરાનું ચર્મ ૨. ગાય-બગદનું ચર્મ ૩, ભેંગ-પાણનું ચર્મ ૪ અને મૃગનું ચર્મ ૫—આ પાંચ પ્રકારનાં ચર્મ રાખવા સાધુને કદપે નહીં, કારણકે તેની પડિલેહણ થઈ શકે નહીં. વળી ખીલ રીતે ચર્મ પંચક આ પ્રમાણે કહેવાય છે:-

તળીયાં (એક તળીયાની કે બે, ત્રણ, ચાર તળીયાની સપાટ) ૧, પગરખાં (જોડા) ૨, વાધરી ૩, કોમક (કોથળી) ૪ અને કૃત્તિ (ચામડું) ૫—આ ચર્મ પંચક કોઈ કોઈ વખત સખળ કાળે સાધુને કદપી શકે છે. ૪૨૪.

૨૬૯ સાધુનાં સતાવીશ ગુણો.

છઠ્ઠવ ૬ છકાયરક્ષા ૧૨,
પંચિંદિય ૧૭ લોહનિગ્ગહો ૧૮ સ્વંતી ૧૯ ।
ભાવવિસુદ્ધિ ૨૦ પડિ—

લેહણાકરણે વિસુદ્ધી ચ ૨૧ ॥ ૪૨૫ ॥

સિરીરિસહસીયલેસુ; ઇક્કિકં મલ્લિનેમિનાહસ્સ ।
 વીરજિણિંદે પંચ ચ, ઇગો સુવિહિસ્સ પાણ ॥ ૪૩૧ ॥

શ્રી મહાસત્વામી, શીતલનાથ, મહલીનાથ, નેમિનાથ અને
 સુવિધિનાથ-એ પાંચ તીર્થકરોના તીર્થમાં એક એક અન્નદા
 (આશ્વર્ય) થયું છે. તથા શ્રીમહાવીર જિનેન્દ્રના તીર્થમાં પાંચ
 અન્નદા (આશ્વર્ય) થયા છે. ૪૩૧.

રિસહો રિસહસ્સ સુયા, મરહેણ વિવજિઆ ણવણવહ્ ।
 અઠ્ઠ મરહસ્સ સુયા, સિદ્ધા ઇક્કમ્મિ સમયમ્મિ ॥ ૪૩૨ ॥

એક મહાસત્વામી, સરત વિના મહાસત્વામીના નવાણ
 પુત્રો તથા સરતના આઠ પુત્રો-કુલ એકસો ને આઠ ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦
 ધનુષ્યની અવગાહનાવાળા એક સમયે સિદ્ધ થયા છે. ૪૩૨.

૨૭૨ સંમૂર્ધિમ પચેંદ્રિય મનુષ્યની ઉત્પત્તિનાં ચૌદ સ્થાનો.

ઉચ્ચારે ૧ પાસવણે ૨, खेले ૩ સિંધાણ ૪ વંત ૫ પિત્તેસુ ૬ ।
 સુક્કે ૭ સોણિય ૮ ગયજીવ-કલેવરે ૯ નગરનિદ્ધમણે ૧૦ ૧૧
 મહુ ૧૧ મજ્ઞ ૧૨ મંસ ૧૩ મંચળ ૧૪,

સવ્વેસુ અસુદ્ધાણેસુ ૧૫ ।

ઉપ્પજંતિ ચયંતિ ચ, સમુચ્છિમા મણુઅપંચિંદી ॥ ૪૩૪ ॥

ઉચ્ચાર (વેડીનિતિ) માં ૧, પ્રસવણ (લિધુનિતિ) માં ૨,
 ખેલ (શ્લેષ્મ) માં ૩, સિંધાણ (નાકના મેલ) માં ૪, વાંત (વમન)
 માં ૫, પિત્તને વિષે ૬, શુક્ર (વીર્ય) ને વિષે ૭, શાશ્વિત (સ્ત્રીના
 રૂધિરને વિષે ૮, જીવ રહિત કલેવર (શબ) ને વિષે ૯, નગરની
 ખાણને વિષે ૧૦, મધને વિષે ૧૧, મદ્ય (મદિરા) ને વિષે ૧૨,
 માંસને વિષે ૧૩, તથા માખણને વિષે ૧૪ અને બીજા સર્વ અશુધિ

સ્થાનને વિષે સંમૂર્ણિમ મનુષ્ય પચેન્દ્રિયો ઉત્પન્ન થાય છે અને ચેવે છે. ૪૩૩-૪૩૪. (આ ગાથામાં ચાર મહાવિગય સહિત ૧૫ સ્થાનમાં સંમૂર્ણિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ કહી છે પરંતુ બીજે ટેકાણે તે ચાર મહાવિગયમાં સંમૂર્ણિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ કહી નથી, પણ બેઈન્દ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ કહી છે, તેથી તે ૪ જાતાં બાકી ૧૧ ને મનુષ્યના શરીરનો મેલ, પ્રસ્વેદ અને શ્રીષ્ટિપતો સંયોગ-આ ૩ સ્થાન ઉમેરી ચૌદ સ્થાન કહ્યા છે. તે જીવો પણ ચૌદસ્થાન-કીયાજ કહેવાય છે.)

૨૭૩ પંદર યોગના નામ.

સચ્ચેયરમીસઅસચ્ચમોસભાસવય વેડવિ આહારં ।

उरलं मीसा कम्मण, इय जोगा देसिया समए ॥ ૪૩૫ ॥

સત્ય ૧, કતર (અશત્ય) ૨, મિથ્ય (મત્યામૃપા) ૩, અસત્યામૃપા ૪ એ ચાર વચનયોગ તથા તે જ નામના ચાર મનયોગ મળી આઠ, વૈકલ્પ કાયયોગ, આહારક કાયયોગ અને ઔદારિક કાયયોગ એ ત્રણ તથા તેનાજ ત્રણ મિથ્ય મળી છ અને એક કાર્મણ કાયયોગ મળી સાત કાયયોગ-કુલ પંદર યોગ સિદ્ધાંતમાં કહ્યા છે. ૪૩૫.

૨૭૪ બાર ઉપયોગ.

તિઅણ્ણાણરૂ ણાણપણપ,

चउदंसणउ वार जियलक्खणुवओगा ।

इय वारस्स उवओगा, भणिया तेलुक्कदंसीहिं ॥ ૪૩૬ ॥

ત્રણ અજ્ઞાન ૩. પાંચ જ્ઞાન ૫ અને ચાર દર્શન ૪ આ બાર જીવના લક્ષણ ૩૫ ઉપયોગ છે. આ પ્રમાણે બાર ઉપયોગ ત્રણ લોકેતે લેનારા તીર્થંકરોએ કહ્યા છે. ૪૩૬.

૨૭૫ બાવીશ અલક્ષ્ય.

પંચુવરિ ૫ મહાવિગઈ ૯,

હિમ૧૦ વિસ૧૧ કરગે૧૨ ચ સવ્વમટ્ટી ૧૩ ચ ।

ચયણીમોચણ ૧૪ વઙ્ગણ ૧૫,

વહુવીઅં૧૬ અણંત૧૭ સંધાણં૧૮ ॥૪૩૭॥

વિદલાંમિ ગોરસાઈ ૧૯,

અમુણિચનામાણિ પુષ્પફલિયાણિ ૨૦ ।

તુચ્છફલ૨૧ ચલિયરસં૨૨,

વજ્જહઽમક્કલાણિ વાવીસં ॥૪૩૮॥

પાંચ ઉદુંબર (ઉંબરા વિગેરે પાંચ જાતિના વૃક્ષના ફળો)
૫, ચાર મહાવિગઈ (મધ, માખણ, માંસ ને મદિરા) ૬, હિમ ૧૦,
વિષ (સર્વ જાતિના ઝેર) ૧૧, કરા ૧૨, સર્વ જાતની માટી ૧૩,
શત્રિભોજન ૧૪, રીંગણાં ૧૫, બહુબીજ ૧૬, અનંતકાય (કંદમૂળ)
૧૭, સંધાન (ખેણ અથાણ) ૧૮, કાચા ગોરસ સાથે દિદલ ૧૯,
અમલકયા પુષ્પ ફળ વિગેરે ૨૦, તુચ્છફળ ૨૧ અને જોનો રસ ચલિત
(વિરસ) થયો હોય તે પદાર્થ ૨૨, આ બાવીશ અલક્ષ્ય વર્જવા
યોગ્ય છે. (આપકને ખાવા યોગ્ય નથી તેથી તેને સારી રીતે
સમજીને તેના ત્યાગ કરવો.) ૪૩૭-૪૩૮.

૨૭૬ બત્રીશ અનંતકાય.

સવ્વાઓ કંદજાઈ, સૂરણકંદો૧ ચ વજ્જકંદો ૨ ચ ।

અદ્દહલિદ્દાર ચ તહા, અદ્દંઠ તહ અલ્લકચ્ચૂરો૫ ॥૪૩૯॥

સરસોસે અદ્યોત્તર-ભવંમિ જીવો કરેડ જં પાવં ।

તં પાવં દવડકે, ઇકુત્તરભવં દવં દિતિ ॥ ૪૪૮ ॥

ઇકુત્તરભવંમિ દવે, જં પાવં સમુપજ્ઞઈ પાવો ।

કુવણિજ્ઞે તં પાવં, ભવસયચિહ્નંઆલ કુકમ્મે ॥૪૪૯॥

જં કુકમ્મે પાવં, તં પાવં હોઈ આલમેગં ચ ।

ભવસયણગાવન્ને, આલં તં ગમણ પરહત્થી ॥૪૫૦॥

નવ્વાણુસયભવપરહત્થી-ગમણેણં હોઈ જં પાવં ।

તં પાવં રયણીણ, ભોયણકરણેણ જીવાણં ॥૪૫૧॥

દોષ ઘણા કહેવાના છે અને આયુષ્ય ઘણું છે. તોપણ રાત્રિ-
ભોજનના કાંઈકે દોષને હું કહું છું:-જન્મ ભવ મુધી કોઈ મન્દ્રી-
માર જીવોને-મત્સ્યોને હણે, તેહલું પાપ એક સરોવરને મુકાવવાથી
થાય છે. કોઈ જીવ એકસો ને આઠ ભવ મુધી સરોવરો મુકવીને
જે પાપ બાંધે, તે પાપ એક દવદાન (દાવાનળ સળગાવવા) થી
થાય છે. એવા એકસો ને એક ભવ મુધી કોઈ દવદાન આપે, તે
એકસો ને એક ભવને વિષે દવદાન દેવામાં પાપી માણસ જે પાપ
ઉપાર્જન કરે છે, તેહલું પાપ એક કુવાણિત્ય (કુવ્યાપાર) કરવાથી
થાય છે. એવા એકસો ને સુમાળીશ ભવ મુધી કોઈ કુવાણિત્ય
કરે, તે કુવાણિત્ય કરતાં જેહલું પાપ લાગે, તેહલું પાપ કોઈને
એકવાર ફૂટ (ખોટું) આળ દેતાં લાગે છે. એકસો ને એકાવન
ભવ મુધી ખોટું આળ દેતાં જે પાપ લાગે તેહલું એકવાર પરમ્પ્રી-
ગમન કરવાથી પાપ લાગે છે. એકસો ને નવ્વાણુ ભવ મુધી
પરમ્પ્રી ગમન કરતાં જેહલું પાપ લાગે, તેહલું પાપ જીવોને એક
વાર રાત્રિભોજન કરવાથી લાગે છે. ૪૪૭-૪૫૧. (આટલો બધો
રાત્રિભોજનનો દોષ કોઈ અપેક્ષાએ કહેલો સંભવે છે.)

પાળાઈ દુગુણ સાઈમં, સાઈમતિગુણેણ શ્વાઈમં હોઈ ।
શ્વાઈમતિગુણં અસણં, રાઈમોણ મુણેયવ્વં ॥ ૪૫૨ ॥

રાત્રિભોજનને વિષે પાણીથી બમણું સ્વાદિમતું પાપ છે એટલે કે રાત્રિએ પાણી પીતાં જેટલું પાપ લાગે તેથી બમણું પાપ સ્વાદિમ ખાવાથી લાગે છે, એ જ પ્રમાણે સ્વાદિમથી ત્રણ ગુણું ખાદિમ ખાવાથી પાપ લાગે છે અને ખાદિમથી ત્રણ ગુણું અશન કરવાથી પાપ લાગે છે એમ બાણકું. ૪૫૨.

જં ચેવ રાઈમોયણે, તેં દોસા અંધયારંમિ ।
જે ચેવ અંધયારે, તેં દોસા સંકહમુહમ્મિ ॥ ૪૫૩ ॥

રાત્રિભોજનને વિષે જે દોષ છે, તે જ દોષ અંધકારમાં ભોજન કરવાથી લાગે છે, અને અંધારે ભોજન કરવાથી જે દોષ લાગે છે, તે દોષ સાંકડા મુખવાળા પાત્રમાં ખાવાથી લાગે છે. ૪૫૩.

નયણે ન દીસઈ જીવા, રયણીણ અંધયારમ્મિ ।
રયણીણ વિ નિપ્પક્કં, દિણમુત્તં રાઈમોઅણં ॥ ૪૫૪ ॥

રાત્રિએ તથા અંધકારમાં સૂક્ષ્મ છવો નેત્રવડે જોઈ શકાતા નથી, તેથી રાત્રિએ સંધેલું અન્ન દિવસે ખાધું હોય તોપણ તે રાત્રિભોજન ઉદ્ય જ છે. ૪૫૪.

રહ્સ પાંચ પ્રકારના શરીર.

ઓરાલિય ૧ વેડાન્વિય ૨,
આહાર ૩ તેડ ૪ કમ્મ ૫ પળદેહા ।
નરતિરિય પદ્મ વીયં, સુરનારય તઈય પુઠ્ઠધરે ॥ ૪૫૫ ॥

ઔદારિક ૧, વૈક્રિય ૨, આહારિક ૩, તૈજસ ૪ અને કાર્મણ ૫-
આ પાંચ પ્રકારનાં શરીર છે. તેમાં પહેલું ઔદારિક શરીર

મનુષ્ય અને તિર્થંચને હોય છે, ઘીળું વૈક્રિય શરીર રૂઝ અને નારંદીને હોય છે, ત્રીળું આહારક શરીર ઔદૃર્વનિ જ હોય છે. ૪૫૫.

ચત્તારી વારાઓ, ચડદસપુઁવી કરેડ આહારં ।

સંસારમ્મિ વસંતા, ણગમવે દુન્નિ વારાઓ ॥ ૪૫૬ ॥

ઔદૃર્વી સંસારમાં રહે ત્યાં મુધીમાં વધારેમાં વધારે ચાર વાર આહારક શરીર કરી શકે છે, અને એક ભવમાં બે વાર આહારક શરીર કરી શકે છે. ૪૫૬.

આહારપરિણામહેજ, જં હોડ તેયલેસાઓ ।

જં કમ્મવગ્ગણાણં, આહારો તં તુ સવ્વજિણ ॥ ૪૫૭ ॥

આધેસા આહારનું પરિણામ (પાચન) કરનાર અને તેજે-લેશ્યા ઉત્પન્ન કરનાર તૈજસ શરીર છે, અને જે કર્મની વર્ગીણાઓનું પ્રભુ કરતું તે કાર્મણ શરીર છે. આ બે શરીર (તૈજસ અને કાર્મણ) સર્વ સંસારી જીવને હોય છે. ૪૫૭.

૨૮૦ દાન ધર્મની પ્રશંસા.

વિણણ સીસપરિક્ખા, સુહહપરિક્ખા ચ હોડ સંગામે ।

વસણે મિત્તપરિક્ખા, દાણપરિક્ખા ચ દુક્કાલે ॥ ૪૫૮ ॥

શિખની પરીક્ષા વિનયથી હોય છે, સુહરની પરીક્ષા સંભ્રામમાં હોય છે, મિત્રની પરીક્ષા સંકટ સમયે હોય છે અને દાનની પરીક્ષા દુકાળમાં હોય છે. ૪૫૮.

કત્થ વિ ધણં ન દાણં, કત્થ વિ દાણં ન નિમ્મલં વયણં ।

ધણદાણમાણસહિયા, તે પુરિસા તુચ્છ સંસારે ॥ ૪૫૯ ॥

કેમને ત્યાં ધન હોય પણ તે દાન દેતો ન હોય, કેમને ત્યાં દાન દેવાનું હોય પણ નિર્ભળ (કેમળ) વચન બોલાવું ન હોય, મારે આ સંસારમાં ધન, દાન અને માન (આદર) સહિત પુરૂષો એટલે ધનનું દાન માન સહિત આપનારા મનુષ્યો ઘણા જ થોડા હોય છે. ૪૫૯.

તે ઉપર દૃષ્ટાંત આપે છે.

કતથ વિ ફલં ન છાયા, કતથ વિ છાયા ન સીયલં સલિલં ।
જલફલછાયાસહિયા, તં પિ અ સરોવરં વિમલં ॥ ૪૬૦ ॥

કોઈ ઠેકાણે વૃક્ષોને ફળ હોય પણ સારી છાયા ન હોય, કોઈ ઠેકાણે છાયા હોય પણ શીતળ જળ ન હોય; મારે જળ, ફળ અને છાયા સહિત નિર્ભળ સરોવર કોઈક ઠેકાણે જ હોય છે. ૪૬૦. (નિર્ભળ જળવાળા સરોવરને કીનારે છાયા ને ફળવાળા વૃક્ષો હોય તો તે વધારે શાંતિ આપે છે. તેમ ધન, દાન અને માન યુક્ત હોવાથી શોભા પામે છે.)

૨૮૧ છવ અને કર્મનું ભુકું ભુકું બળવાનપણું.

કતથ વિ જીવો વલિઓ, કતથ વિ કમ્માઈ હુંતિ વલિઆઈ ।
જીવસ્સ ય કમ્મસ્સ ય, પુવ્વનિવહ્ધાઈ વયરાઈ ॥૪૬૧॥

કોઈ વખત છવ-આત્મા બળવાન હોય છે અને કોઈ વખત કર્મો બળવાન હોય છે. છવ અને કર્મને પૂર્વજીવના (અનંત જીવના) બાંધેલા વેર ચાલ્યા આવે જ છે. (કોઈ સત્સમાગમાદિકના કારણથી છવ પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન ચતાં વધારાશ્રી આત્મ-વીર્યને ફારવે છે ત્યારે કર્મનું જોર ચાલતું નથી. અને કુસંગાદિકને લીધે છવ મિથ્યાત્વ અવિરત્યાદિકની ક્રિયામાં મગ્ન થાય છે ત્યારે તે પોતાના સ્વરૂપને તથા સામર્થ્યને ભૂલી જવાથી કંઈપણ કાર્ય સ્વતંત્ર કરી શકતો નથી, તેથી તે કર્મને જ આધીન રહી તે 'કર્મ' જેમ નચાવે તેમ નાચ કરતો જીવમાં બ્રમણ કયાં કરે છે.) ૪૬૧.

૨૮૬ જગતને કોણ શોભાવે છે ?

જં ચિય રમઈ સમત્યો, ધનવંતો જં ન ગર્વિઓ હોઈ ।

જં ચ સુવિજ્ઞો નમિઓ, તં તિહિં અલંકિયા પુહવી ॥૪૬૭॥

જે પોતે સમર્થ (બળવાન) છતાં અન્ય ઉપદ્રવકારી મનુષ્યો ઉપર ક્ષમા રાખતો હોય, જે પોતે ધનવાન છતાં ગર્વિષ્ઠ ન હોય, તથા જે પોતે વિદ્યાવાન (વિદ્વાન) છતાં નમ્ર-વિનય ગુણવાળો હોય, તે આ ત્રણ પુરુષોએ આ પૃથ્વી અલંકૃત કરી છે—શોભાવી છે. ૪૬૭. (એ ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યોથી આ પૃથ્વી રોએ છે.)

૨૮૭ સજ્જનનો સ્વભાવ.

ન હસંતિ પરં ન થુણતિ, અપ્પયં પિયસયાઈં જંપંતિ ।

ણસો સુઅણસહાવો, નમો નમો તાણ પુરિસાણં ॥૪૬૮॥

સજ્જનો અન્યની હાંસી અથવા નિંદા વિગેરે કરતા નથી. પોતાની પ્રશંસા કરતા નથી, અને મેંકડો પ્રિય વચન બોલે છે, (એક પણ અપ્રિય વચન બોલતા નથી.) આવો સજ્જનનો સ્વભાવ જ હોય છે, તેવા પુરુષોને નમસ્કાર હો, નમસ્કાર હો. ૪૬૮.

૨૮૮ સજ્જનની સમૃદ્ધિ સર્વને સામાન્ય હોય.

મેહાણ જલં ચંદસ્સ, ચંદણં તરુવરાણ ફલનિચયં ।

સુપુરિસાણ ચ રિદ્ધી, સામન્નં સયલલોચસ્સ ॥૪૬૯॥

મેઘનું જળ, ચંદ્રની ચંદ્રિકા, એક વૃક્ષોનો ફળસમૂહ અને સજ્જનોની સમૃદ્ધિ—આ ચારે વાના સમગ્ર લોકોને સામાન્ય છે. આ સર્વ વસ્તુઓ ભેદભાવ વિના સમગ્ર લોકના ઉપયોગમાં આવી શકે છે. ૪૬૯.

૨૮૯ સર્વોત્કૃષ્ટ સાર વસ્તુઓ.

લોયસ્સ ય કો સારો, તસ્સ ય સારસ્સ કો હવઙ્ગ સારો ।
તસ્સ ય સારો સારં, જઙ્ગ જાણસિ પુચ્છિઓ સાહુ ॥૪૭૦॥
લોગસ્સ સાર ધમ્મો, ધમ્મં પિ ય નાણસારયં વિંતિ ।
નાણં સંજમસારં, સંજમસારં ચ નિવ્વાણં ॥ ૪૭૧ ॥

પ્રશ્ન—લોકનો સાર શું છે એટલે કે આ જગતમાં સારભૂત વસ્તુ કયું છે ? તેનો સાર શું છે ? તેનો પણ સાર શું છે ? અને તેનો પણ સાર શું છે ?

ઉત્તર—લોકનો (મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિને) સાર ધર્મ છે, ધર્મનો સાર જ્ઞાન મેળવવું તે છે, જ્ઞાનનો સાર સંયમ (ચારિત્ર) મહાશુક્રવું તે છે અને સંયમનો સાર નિર્વાણ (મોક્ષ) ની પ્રાપ્તિ થાય તે છે. ૪૯૦-૪૭૧.

૨૯૦ કેનો જન્મ નિષ્પન્ન છે ?

ન કયં દીણુદ્ધરણં, ન કયં સાહમ્મિયાણ વચ્છહં ।
હિયયમ્મિ વીયરાગો, ન ધારિઓ હારિઓ જમ્મો ॥૪૭૨॥

જેણે દીનજનોનો ઉદ્ધાર કર્યો નથી, સાધર્મીજનોની વત્સલતા (સકલિત) કરી નથી અને હૃદયમાં વીતરાગ રૂપને ધારણ કર્યો નથી, તે મનુષ્યભવને હારી ગયો છે—તેનો મનુષ્યજન્મ નિષ્પન્ન છે. ૪૭૨.

૨૯૧ ઉત્તમ મનુષ્ય કેવા હોય ?

અલસા હોડ અકજ્જે, પાણિવહે પંગુલા સયા હોડ ।
પરતત્તિસુ અ બહિરા, જઘંધા પરકલત્તેસુ ॥ ૪૭૩ ॥

હે જીવ ! તું અર્થ કરવામાં આગ્રમુ થા, પ્રાણીને વધ કરવામાં સર્વદા પંચુ થા, પત્ની પચાત (અવર્ણવાદ વિગેરે) સાંભળવામાં બધિર થા અને પરસ્ત્રી ઉપર કૃદ્ધિ કરવામાં જન્માધિ થા. ૪૭૩. (અર્થાત્ એ ચારે વ્યાખ્યાનમાં આગ્રમુ, પંચુ, બધિર ને અધની લેખી પ્રવૃત્તિ રાખ.)

૨૬૨ આદરવા યોગ્ય અને ત્યાગ કરવા લાયક ૭-૭ વસ્તુઓ.

સત્ત સયા વઢુંતિ, સત્ત ન મુચ્ચંતિ સત્ત મુચ્ચંતિ ।

સત્ત ધરિજ્ઞંતિ ય મળે, સત્ત ન વીસસીયદ્વં ॥૪૭૪॥

સાતને હમેશાં વૃદ્ધિ પમાડવા, સાતનો ત્યાગ કરવો, સાતનો ત્યાગ ન કરવો, સાતને મનમાં ધારણ કરવા અને સાતની ઉપર વિદ્યેષ ન કરવો. ૪૭૪. (આ પાંચે પ્રકારના સાત માત વાના આ નીચે બતાવવામાં આવ્યા છે.)

વૃદ્ધિ પમાડવાના સાત પદાર્થો.

કિત્તી ૧ કુલં ૨ સુપુત્તો ૩,

કલયા ૪ મિત્તં ૫ ગુણા ૬ ચ સુસ્તીલં ૭ ।

સત્તેહિ વઢુંતેહિ, ધમ્મો વઢૂંદ્દુ જીવાણં ॥ ૪૭૫ ॥

કીર્તિ ૧, કુળ ૨, મુપુત્ર ૩, કુળા ૪. મિત્ર ૫, ગુણ ૬ અને શીળ ૭-આ સાત પદાર્થો વૃદ્ધિ પામવાથી જીવોનો ધર્મ પજુ વૃદ્ધિ પામે છે. તેથી તેને નિરંતર વૃદ્ધિ પમાડવા. ૪૭૫.

ન મૂકવાના સાત પદાર્થો.

ન વિ માણં ૧ ગુરુમંત્તી ૨,

મુસીલયા ૩ સત્ત ૪ તહ દયાધમ્મો ૫ ।

વિળઓ ૬ તવો ૭ ચ પુત્તા !,

સત્ત ન મુચ્ચંતિ સ્વળમિત્તં ॥ ૪૭૬ ॥

અભિમાન કરવું નહીં ૧, ગુરુજનની લાકિત કરવી ૨, વિશુદ્ધ શીળમત પાળવું ૩, સત્ત (ધૈર્ય) ધારણ કરવું ૪, દયાધર્મ પાળવો ૫, વિનય રાખવો ૬ અને શક્તિ પ્રમાણે તપ કરવો ૭-હે પુત્ર ! આ સાત પદાર્થો એક ક્ષણવાર પણ મૂકવા નહીં-છાડવા નહીં. ૪૭૬.

ત્યાગ કરવા લાયક સાત પદાર્થો.

સ્વલસંગો ૧ કુકલત્તં ૨,

વસળ ૩ કુધળાગમો ૪ ચ અસમાહી ૫ ।

રાગદ્વોસ ૬ કસાયા ૭, મુચ્ચય પુત્તા ! પચત્તેણં ॥૪૭૭॥

ખળ (નીચ) જનનો સંગ ૧, ખરાબ સ્ત્રી ૨, સાત પ્રકારના વ્યસન ૩, અન્યાયપડે ધનનું ઉપાર્જન ૪, અસમાધિ (ચિત્તની વ્યાકુળતા) ૫, રાગદ્વેષ ૬, અને કોધાદિક કષાયો ૭-આ સાતે પદાર્થો હે પુત્ર ! પ્રયાતની તજવા યોગ્ય છે. ૪૭૭.

હૃદયમાં ધારણ કરવા લાયક સાત પદાર્થો.

ઉવયારો ૧ ગુસ્ત્રવયળં ૨, સુઅળજળો ૩ તહ સુવિજ્ઞા ૪ ચ ।

નિયમં ૫ ચ વીયરાયં ૬,

નવકારં ૭ હિયણ ધરિજ્ઞંતિ ॥ ૪૭૮ ॥

કેઇએ ઉપકાર કર્યો હોય તે ૧, ગુરુનું કહેલું હિતવચન ૨, સ્વજન જન(અથવા સજજન) ૩, શ્રેષ્ઠ વિદ્યા ૪, અંગીકાર કરેલા નિયમ (મત) ૫, વીતરાગ દેવ ૬ અને નવકાર મંત્ર ૭-આ સાત પદાર્થો હૃદયમાં ધારણ કરવા; કેઈ પશુ વખતે ભૂલવા નહીં. ૪૭૮.

વિશ્વાસ ન કરવા લાયક સાત પદાર્થો.

વસણાસત્તા ૧ સપ્તે ૨,

મુક્તે ૩ જુવઈજણે ૪ જલે ૫ જલણે ૬ ।

પુવ્વવિરુદ્ધે પુરિસે ૭, સત્તણ્હં ન વીસસીયવ્વં ॥ ૪૭૯ ॥

અસનમાં આસકત થયેલા પુરૂષો ૧, સર્પ ૨, મૂર્ખ ૩, સ્ત્રીજન ૪, પાણી ૫, અગ્નિ ૬ અને પૂર્વના વિરોધી પુરૂષ ૭-આ સાતનો કદી પણ વિશ્વાસ કરવો નહીં. ૪૭૯.

૨૯૩ આવકના મુખ્ય સાત ગુણ.

વિણઓ ૧ જિણવરમત્તી ૨,

સુપત્તદાણં ૩ સુસજ્જણે રાઓ ૪ ।

કલ્લત્તે ૫ નિરીહત્તે ૬, પરોવયારો ૭ ગુણા સત્ત ॥ ૪૮૦ ॥

વિનય ૧, જિનેયરની ભક્તિ ૨, મુપાત્ર દાન ૩, સમગ્રન પર રાગ ૪, દક્ષત્વ (ગદ્યાપદ્ય) ૫, નિઃસ્પૃહપદ્ય ૬ અને રોપકાર ૭-આ સાત મુખ્ય ગુણો આવકના છે. ૪૮૦. (આવકે મા સાત ગુણો અવશ્ય ધારણ કરવા યોગ્ય છે.)

૨૯૪ નવ ઐવેયકનાં નામ.

દંસણં ૧ સુપહ્ઠં ૨,

મળોરમં ૩ સવ્વમદ્દ ૪ સુવિસાલં ૫ ।

મળસ ૬ સોમણસ્સં ૭,

પીઠ્ઠકરં ૮ ચેવ આઢ્ઠજ્ઞં ૯ ॥ ૪૮૧ ॥

મુદર્શન ૧, મુપ્રતિષ્ઠ ૨, મનોરમ ૩, સર્વભદ્ર ૪, સુવિશાસ મનસ ૬, મૌમનસ ૭, પ્રીતિકર ૮ અને આદિત્ય ૯-આ ૯ ઐવેયકનાં નામ છે. ૪૮૧.

૨૯૫ પાંચ સુમેરનાં નામ.

સુદંસણો ૧ વીચ વિજયઓ ૨,

અયલો ૩ તહ તહય પુસ્તરદ્દો ૪ ય ।

ચડત્યો પુણ વિજ્ઞમાલી ૫,

ए पंच सुमेरुनामानि ॥ ૪૮૨ ॥

પહેલો જાંબૂદીપમાં સુદર્શન નામનો મેરૂ ૧, બીજો વિજય નામનો મેરૂ ૨ ને ત્રીજો અયલ નામનો મેરૂ ૩ આ બે કાતકી ખંડમાં અને ચોથો પુસ્તરાર્ધ નામનો મેરૂ ૪ તથા પાંચમો વિદ્યુન્માલી નામનો મેરૂ ૫, આ બે પુસ્તરાર્ધ દ્વીપમાં—આ પાંચ સુમેરનાં નામ જાણવા. ૪૮૨.

૨૯૬ એક રાજલોકનું પ્રમાણ.

જોઅળલક્ષ્મપમાણં, ણિમેસમિત્તેણ જાહ્ જો દેવો ।

છન્માસેણ ચ ગમણં, એયં રજ્જુ પમાણેણં ॥ ૪૮૩ ॥

જે દેવ એક નિમેષમાત્રમાં લાખ યાજન પ્રમાણ પૃથ્વીને ઓળંગે, તે દેવ તેટલીજ શક્તિ ગતિએ છ માસ સુધી ચાલે ત્યારે પ્રમાણવડે એક રજ્જુ(રાજ)થાય છે. એક રાજને ઓળંગતાં એવી ચાલવાળા દેવને છ માસ લાગે છે. ૪૮૩. (બીજો અર્થ તેટલા કાળે પણ તે ગતિએ એક રાજ ઓળંગી શકતો નથી એમ અન્યત્ર કહેલ છે. આ ગાથામાં બતાવેલું પ્રમાણ બરાબર લાગતું નથી. કેમકે રાજનું આ કસતાં અતિ વિશેષ પ્રમાણ અન્યત્ર કહેલું છે. આ પ્રમાણનીજ ગાથા ૪૮૫ ગાથાની વૃહત્ સંઘયણીમાં ૧૮૭ મી છે, તેનું ચોથું પદ એ રજ જિજ્ઞાસિતિ છે. અર્થમાં 'એટલું' એક રાજનું પ્રમાણ જિને કહેલું છે' એમ લખે છે.)

સયંભૂપુરિમંતાઓ, અવરંતો જાવ રજ્જુઓ ।

एएण रज्जुमाणेणं, लोगो चउदसरज्जुओ ॥ ૪૮૪ ॥

સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રના પૂર્વ છેલ્લી આરંભીને પશ્ચિમ છેડા મુધી એક રજગુ (રાજ) થાય છે, આ રજગુના પ્રમાણુવડે આખો લોક ચૈદ રાજ પ્રમાણુ ઉંચો છે. (પહોળાકડુ પ્રમાણુ લિખિત છે.) ૪૮૪.

૨૯૭ ચોવીશે તીર્થકરોના સમવસરણુમાં રહેલા

અશોકવૃક્ષનું પ્રમાણુ.

ઉસહસ્ત તિન્નિ ગાઉય, વર્તીસ ઘણૂણ વદ્ધમાણસ્સ ।
સેસજિણાણં તુ મઓ, સરીરઓ ઘારસણુઓ અ ॥ ૪૮૫ ॥

ઋપભદ્રવંતે ત્રણ ગાઉ ઉંચો અશોકવૃક્ષ હતો, વર્ધમાન સ્વામીને બીજી ધતુય ઉંચો હતો અને બાકીના બાવીસ જિને-શ્વરોને પોતપોતાના શરીરથી બાર ગુણો ઉંચો અશોકવૃક્ષ હતો. ૪૮૫. (આ પ્રમાણુ ગણતાં વીર પ્રભુનું અશોકવૃક્ષ ૨૧ ધતુયનું થાય, પરંતુ તેની ઉપર શાલવૃક્ષ ૧૧ ધતુયનું હોવાથી કુલ ૩૨ ધતુય કહેલા છે, ઋપભદ્રવ માટે તો ૧૨ ગણ બરાબર છે.)

૨૯૮ પાંચ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ.

અભિગહિય ૧ મળાભિગહિયં ૨,

અભિનિવેસિય ૩ સંસઈ ૪ અણામોગા ૫ ।

મિચ્છત્તં પંચવિહં, પરિહરિયવ્વં પયત્તેણં ॥ ૪૮૬ ॥

આલિખલિક ૧, અનાલિખલિક ૨, આલિનિવેશિક ૩, સાંશ-યિક ૪ અને અનામોગિક ૫—આ પાંચ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ પ્રયત્નથી ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ૪૮૬.

પાંચ પ્રકારના મિથ્યાત્વની વ્યાખ્યા.

૧ આલિખલિક—પોતપોતાના મતનો આમલુ—એટલે કે અમારો મત જ સત્ય છે, બીજા બધા અસત્ય છે. આવો દોષપણુ મળે

આગ્રહ તે આલિંગિક મિથ્યાત્વ-અહીં શિષ્ય શંકા કરે છે કે-
 'આ વ્યાખ્યા પ્રમાણે જૈનમતનો આગ્રહ તે આલિંગિક ખરું કે
 નહીં?' ગુરૂ કહે છે કે- જૈન મતમાં આગ્રહને સ્થાન જ નથી,
 જૈન શાસ્ત્રો તો કહે છે કે-નિર્દોષ એવા દેવ ગુરૂ ધર્મ જે શાસ્ત્રમાં
 ખતાવ્યા હોય તે શાસ્ત્ર અને તે ધર્મ અમારે પ્રમાણ છે. જૈન
 શાસ્ત્રનો આગ્રહ નથી. પરંતુ એવું એ ત્રણ તત્ત્વનું સર્વથા
 નિર્દોષ સ્વરૂપ જૈનશાસ્ત્રમાં જ જોવામાં આવે છે તેથી અમે તેને
 અહણ કરેલ છે. ૨ અનાલિંગિક-તે સર્વ મત સારા છે, કોઈની
 નિંદા કરીએ નહીં અને કોઈની સ્તુતિ પણ કરીએ નહીં. આ
 મિથ્યાત્વ એટલા માટે ■ કે-તેણે તો જાણ જોળને સરખા માન્યા,
 જે ધર્મ હિંસામાં, કન્યાદાનમાં, સંસારમાં લાગ્યા રહેવામાં ધર્મ કહે
 તે વાસ્તવિક ધર્મ હોઈ શકે નહીં. માટે સર્વને સરખા ન માનતાં
 તેમાં સત્યાસત્યની પરીક્ષા કરવી જોઈએ. ૩ આલિનિવેશિક-તે
 ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ જાણ્યા છતાં દુરાગ્રહથી પોતાનું માનેલું છોડી
 શકે નહીં તે. આ મિથ્યાત્વ બહુજ સીકણું છે. ઘણું લવણમણ
 દુરાવનાર છે. ૪ સાંશયિક-જે તે બાબતમાં શંકા કર્યા કરે-શંકા
 વત્યા કરે. શંકા જે પ્રકારની હોય છે. એક તો સત્ય જાણવાની
 જીજ્ઞાસારૂપ શંકા તે સ્વીકાર્ય છે; બીજી અમુક બાબત પોતાને ન
 સમજાણી-અંધ ન બેઠી એટલે બીજું બધું તો સાચું કહું છે પણ
 આ એક વાત તો બરાબર કહી નથી-એવી શંકા-તે પ્રાચે નિન્દ-
 વાદિને હોય છે. ૫ અનાસોગિક-તે અવ્યક્તપણે એકે પ્રિયાકિક
 જીવાને હોય છે. આ તો અનિવાર્ય છે. તેનું નિવારણ તો જીવ
 સંજીવણું પામ્યા પછી જ અમુક કાળે થઈ શકે છે. ધૃતિ.

૨૬૯ પાંચ પ્રકારનું સમકિત.

एसि सदहणेणं, सम्मत्तं तं च होइ पंचविहं ।

वेयग १ खवग २ उवसम ३,

रोयग ४ तह मीस ५ सेसाणं ॥ ४८७ ॥

તે સત્ય દેવ, ગુરુ અને ધર્મ ઉપરની શ્રદ્ધાવડે સમકિત પ્રાપ્ત થાય છે તે પાંચ પ્રકારનું છે:—વેદક ૧, ક્ષાયિક ૨, ઔપશમિક ૩, રોચક ૪ અને મિશ્ર એટલે ક્ષાયોપશમિક ૫ એ સમકિત રોચક જીવોને બહોળો ભાગે હોય છે. ૪૮૭

પાંચ પ્રકારના સમકિતનું સ્વરૂપ.

૧ વેદક—તે ક્ષયોપશમ સમકિતનો છેટલો સમકિતમોહની વેદવાનો સમય—જેને બીજે સમયે ક્ષાયિક સમકિત થાય છે તે.

૨ ક્ષાયિક—તે દર્શન સપ્તકનો જેણે સર્વથા ક્ષય કરેલ છે તેને થાય છે તે—આ સમકિત પ્રાપ્ત થયા પછી જતું નથી.

૩ ઔપશમિક—તે અનાદિ મિથ્યાત્વને ત્રણ કરણ કરવા-વડે અંતર કરણને પ્રથમ સમયે મિથ્યાત્વના પુલ્કણો વિપાકથી કે પ્રદશથી વેદવાના ન હોય ત્યારે થાય છે તે. આની સ્થિતિ અંતર્મૂર્તની હોય છે. તે ક્ષાયિક સમકિતની વાનકી જેવું છે. ઉપશમ શ્રેણિના પ્રારંભમાં પણ આ સમકિત થાય છે.

૪ રોચક કહ્યું છે તે સાર્વજનિક સંભવે છે, કારણ કે રોચક નામનો ભેદ કારક, રોચક ને દીપક—એમાં આવે છે, પણ તે રોચક તો ક્ષયોપશમ કે ક્ષાયિકરૂપ સંભવે છે. સાર્વજનિક ભાવ ઉપશમ સમકિતથી પડતો જીવ ઉત્કૃષ્ટ છ આપણી જેટલા વખત સુધી પામે છે અને પછી મિથ્યાત્વે જાય છે.

૫ ક્ષાયોપશમિક—પ્રાથમિક સમકિતી જીવોને આ સમકિત જ હોય છે. તે સમકિતમાં સમકિત મોહનીનો ઉદય હોય છે. મિથ્યાત્વ મોહનીનો સમયે સમયે ક્ષય કરે છે અને ઉદય આવે તેનો ઉપશમ કરે છે. એવી રીતે અહીં મિશ્રભાવ હોવાથી તે મિશ્ર પણ કહેવાય છે, પરંતુ આ મિશ્રમોહનીનો ઉદયનાળું મિશ્ર સમજવું નહીં. આ સમકિતની સ્થિતિ ૬૬ સાગરોપમ ઝાઝરી હોય છે, ત્યારપછી તે જીવ ક્ષાયિક સમકિત પામે છે અથવા મિથ્યાત્વે જાય છે.

૩૦૦ ક્ષમાશ્રમણ નામની સાર્થકતા ને નિરર્થકતા.

જહ્નુ યમસિ તો નમિજ્જસિ,

હજ્જહ્નુ નામંતિ તે યમાસમણો ।

અહ ન યમસિ ન નમિજ્જસિ,

નામં પિ નિરત્થયં તસ્સ ॥ ૪૮૮ ॥

જો તું ક્ષમાશ્રમણને ધારણ કરીશ અને ગુરુજનને નમીશ તો તારું ક્ષમાશ્રમણ નામ ધાળે છે-સાર્થક છે. અને જો ક્ષમા નહીં રાખે તથા ગુરુજનને નહીં નમે તો ક્ષમાશ્રમણ એવું નામ-પણ નિરર્થક છે-અર્થ છે. ૪૮૮.

૩૦૧ મૃત્યુનો નિગ્રહ કોઈથી થતો નથી.

તિત્થયરા ગણહારી, સુરવહ્ણો ચક્ષિ કેસવા રામા ।

સંહરિયા હયવિહિણા, હયરેસુ નરેસુ કા ગણના ॥૪૮૯॥

તીર્થંકરો, ગણધરો, સુરેન્દ્રો, ચક્રવર્તીઓ, વાસુદેવો અને બળરામો એ સર્વને હત્યાશ વિધાતાએ હરી લીધા છે, તે પછી બીજા મનુષ્યો (હયો) ની શી ગણના ? (બીજા હયો હરણ કરાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ?) ૪૮૯.

૩૦૨ એકત્વ ભાવના.

એગો જાયહ્ જીવો, એગો મરિજ્જા તહ ઉપ્પજેઈ ।

એગો મમહ સંસારે, એગો ચિય પાવણ સિદ્ધિ ॥૪૯૦॥

હવે એકલો જ વિત્ત થાય છે, એકલો જ મરીને અન્યત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો જ સંસારમાં ભ્રમણ કરે છે અને એકલો જ મોક્ષને પામે છે. ૪૯૦.

૩૦૩ જૈન ધર્મની ઉત્તમતા.

સંસારમ્મિ અણંતે, જીવા પાવંતિ તાવ દુક્ખાઈં ।

જાવ ન કરંતિ કમ્મં, જિણવરમણિયં પયત્તેણં ॥૪૯૧॥

ન્યાંમુધી શ્રી જિનેશ્વરે કહેલું કર્મ (ધાર્મિક કાર્ય) પ્રયત્નવડે કરવામાં ન આવે ત્યાંમુધી જ છવો આ અનંત સંસારમાં દુઃખને પામે છે એટલે સંસારમાં ભ્રમણ કર્યા કરે છે. ૪૯૧.

૩૦૪ આ સંસારમાં દુર્લભ પદાર્થો.

માણુસ્સ ૧ ચિત્ત ૨ જાઈં ૩,

કુલ ૪ રૂવા ૫ રુગ ૬ આડયં ૭ બુદ્ધી ૮ ।

સવળ ૯ ગાહ ૧૦ સદ્ધા ૧૧ સંજમો ૧૨

ઉ ઇય લોચમ્મિ દુલ્લહા ॥ ૪૯૨ ॥

મનુષ્ય ભવ ૧, આર્ય ક્ષેત્ર ૨, ઉત્તમ જાતિ ૩, ઉચ્ચ કુળ ૪, સાઈં ૫ (પાંચ ઇન્દ્રિય પૂરા) ૫, નીરોગતા ૬, લાંબું આયુષ્ય ૭, તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ ૮, શાસ્ત્રનું શ્રવણ ૯, શાસ્ત્રમાં કહેલા વિધિનું મહણ (સમજવું.) ૧૦, શ્રદ્ધા ૧૧ અને સંયમ (ચારિત્ર) ૧૨—આ બાર પદાર્થો આ સંસારમાં દુર્લભ છે. ૪૯૨. (આ ગાથામાં બહુ સાર સંગ્રહેલો છે. તાત્પર્ય એ છે કે—જો આર્યક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કુળજાતિમાં મનુષ્યપણું પામ્યો હોય અને પાંચ ઇન્દ્રિયપૂરા, આરોગ્ય અને દીર્ઘ આયુષ્ય પામ્યો હોય તે તીક્ષ્ણ બુદ્ધિધી ધર્મનું શ્રવણ કરી, સમજી, તેનાપર શ્રદ્ધા લાવી આચારમાં મૂકે—તદ્રૂપ પ્રવૃત્તિ કરે તો સંસારના પારને પામે.)

૩૦૫ સર્વ છવોનો સામાન્ય સ્વભાવ.

સવ્વે વિ દુક્ખમીરૂ, સવ્વે વિ સુહામિલાસિણો જીવા ।

સવ્વે વિ જીવનપિયા, સવ્વે મરણાઓ વીહંતિ ॥૪૯૩॥

સર્વ જીવો દુઃખથી ભીરૂ (ભીક્ષુ) છે, સર્વ જીવો સુખના અભિલાષી છે, સર્વ જીવોને જીવન પ્રિય છે અને સર્વ જીવો મરણથી ભય પામે છે. ૪૯૩. (જોતાં તેને અનુસરતા-દુઃખ ન પ્રાપ્ત થાય ને સુખ મળે, એકાએક મરણ પામવું ન પડે પણ સુખી સ્થિતિવાળું જીવન લંબાય એવા કારણો સેવતા નથી એ ખેદનો વિષય છે.)

૩૦૬ હિંસાનો પ્રતિકાર-તેનું નિવારણ મુશ્કેલ છે.

મેરુગિરિકણયદાણં, ધન્નાણં જો દેહ કોઢિરાસીઓ ।

इकं च हणइ जीवं, न छुटइ तेण दाणेण ॥ ૪૯૪ ॥

જે માણસ એક જીવને હણે અને પછી તે હિંસાનું પાપ દૂર કરવા માટે મેરુપર્વત જેટલા સુવર્ણનું દાન કરે તથા ધાન્યના મોટા કરોડો ઢગલાનું દાન કરે, તોપણ તે મનુષ્ય તે દાનપત્ર કરેલા પાપથી છુટતો નથી. ૪૯૪.

૩૦૭ જીવદયાનું માહાત્મ્ય.

कल्लाणकोडिजणी, दुरंतदुरियाइविग्घनिट्ठवणी ।

संसारजलहितरणी, इका चिय होइ जीवदया ॥ ૪૯૫ ॥

માત્ર એક જીવદયા (અહિંસા) જ કરોડો કલ્યાણોને ઉત્પન્ન કરનારી છે, દુરંત પાપ અને વિધોતો નારા કરનારી છે, તથા સંસારરૂપી સમુદ્રને તારવામાં નીકા સમાન છે. ૪૯૫. (જીવદયાની અંદર બીજા સર્વ ધર્મેનાં આજે વધતે અંશે સમાસ થઈ જાય છે.)

૩૦૮ જીવનું સામાન્ય લક્ષણ.

चित्तं १ चेअण २ नाणं ३,

विन्नाणं ४ धारणा ५ य बुद्धी ६ य ।

ईहापोह ७ विचारो ८, जीवस्स लक्खणा एए ॥ ૪૯૬ ॥

મન ૧, ચૈતન્ય-૨, જ્ઞાન ૩, વિજ્ઞાન ૪, ધારણા ૫, ધ્યુક્તિ ૬, ઈદ્ધાપોદ્ધ (તર્કવિતર્ક) ૭ અને વિચાર ૮-આ આઠ અવનાં સામાન્ય લક્ષણ છે. ૪૯૬. (આ લક્ષણો જડ પદાર્થમાં હોતા નથી અને જીવ તે લક્ષણ વિનાનો હોતો નથી.)

૩૦૬ પૃથ્વીકાય જીવોના શરીરની સૂક્ષ્મતા.

एगस्स दुन्नि तिन्नि वि, संखिज्जाणं न पासिउं सका ।
दीसंति सरिराहं, पुढवीजीवा असंखिजा ॥ ૪૯૭ ॥

પૃથ્વીકાય જીવનાં શરીરો એક બે, ત્રણ ચાવત સંખ્યાતા ભેગા થયેલા હોય તોપણ તે દૃષ્ટિએ બેઈ શકાતા નથી, પરંતુ પૃથ્વીજીવના અસંખ્યાતા શરીરો ભેગા થયેલા હોય તો જ તે દેખી શકાય છે, એટલા તે શરીરો સૂક્ષ્મ છે. ૪૯૭.

૩૧૦ બીજા એકેન્દ્રિયોનાં શરીરની સૂક્ષ્મતા.

आऊ तेऊ वाऊ, एसिं सरिराणि, पुढविजुत्ताणि ।
दीसंति वणसरिरा, जीवा असंख संखिजा ॥ ૪૯૮ ॥

અપ્કાય, તેડકાય અને વાયુકાય એ ત્રણનાં શરીરો પણ પૃથ્વીકાયની જેમ અસંખ્યાતા મળેલા હોય તો જ તે દેખી શકાય છે. અને વનસ્પતિ જીવોનાં શરીરો એક બે ત્રણ અથવા સંખ્યાતા ભેગા થયે પણ દેખી શકાય છે અને અસંખ્યાતા ભેગા થયે પણ દેખી શકાય છે. (આ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયને મારે જાણવું. સાધારણ વનસ્પતિના જીવો અનંતાના અસંખ્ય શરીરો ભેગા થયા હોય તો જ દેખી શકાય છે. તે પણ બાદરનિગોદ મારે સમજવું; સૂક્ષ્મતા તો અનંત જીવોના અસંખ્ય શરીરો ભેગા થયેલા પણ દેખી શકાતા નથી.) ૪૯૮.

૩૧૧ નિગોદના જીવોનું સ્વરૂપ.

अह अयधंतो गोलो, जाओ तत्ततवणिजसंकासो ।
सद्वो अगणिपरिणओ, निगोयजीवे तहाज्जंते ॥ ૪૯૯ ॥

જેમ અગ્નિમાં ધમેસો લોકાનો ગોળો તપાવેલા મુપર્ણના વર્ણ જેવો રતો થયો સતો તે આખો અગ્નિપરિણત થઈ જાય છે, એટલે કે અગ્નિમય જની જાય છે, તે જ પ્રમાણે એક નિગોડ શરીરમાં અનંત જીવો પરિણમીને રહેલા છે. ૪૬૯.

૩૧૨ સમ્યક્ત્વનું માહાત્મ્ય-સમકિતીની ગતિ વિગેરે.

જહ ગિરિવરાણ મેરુ, સુરાણ હંદો ગહાણ જહ ચંદો ।
દેવાણં જિણચંદો, તહ ધમ્માણં ચ સમ્મત્તં ॥ ૫૦૦ ॥

જેમ સર્વ શ્રેષ્ઠ પર્વતોને વિષે મેરુપર્વત મુખ્ય છે, સર્વ દેવોમાં ઇંદ્ર મુખ્ય છે, સર્વ ગ્રહોમાં ચંદ્ર મુખ્ય છે, સર્વ બ્રહ્માદિક દેવોમાં જિનેંદ્ર મુખ્ય છે, તેમ સર્વ ધર્મોને વિષે સમકિત મુખ્ય છે. ૫૦૦.

સમ્મદિઠ્ઠી જીવો, ગચ્છહ નિયમા વિમાણવાસીસુ ।

જહ ન વિગયસમ્મત્તો, અહવ ન વદ્ધાઝઝો પુવ્વં ॥ ૫૦૧ ॥

સમ્યગ્દિષ્ટિ જીવો જે પોતે સમકિતથી ભ્રષ્ટ થયો ન હોય અથવા સમ્યક્ત્વ પામ્યા પહેલાં પરલગ્ન આપુણ્યા પાંચું ન હોય તો તે અવશ્ય વિમાનવાસી દેવને વિષે જ ઉત્પન્ન થાય છે. ૫૦૧.

તે ધન્ના તાણ નમો, તં ચિય ચિરજીવિણો બુહા તે ડ ।

જં નિરહ્યારમેયં, ધરંતિ સમ્મત્તવરરચણં ॥ ૫૦૨ ॥

જે મનુષ્યો આ સમ્યક્ત્વથી શ્રેષ્ઠ સ્થાને અતિચાર સહિતપણે ધારણ કરે છે, તે મનુષ્યો જ ધન્ય છે, તેમને નમસ્કાર છે, તેઓ જ ચિરંજીવી છે અને તેઓ જ પશિત છે. ૫૦૨.

લબ્ભહ સુરસામિત્તં, લબ્ભહ પહુઅત્તણં ન સંદેહો ।

ઈક્કં નવરિ ન લબ્ભહ, દુલ્લહં રયણસમ્મત્તં ॥ ૫૦૩ ॥

દેવોતું સ્વામીપણું પામી શકાય છે, પ્રભુપણું (ઐશ્વર્ય) પામી શકાય છે, તેમાં કંઈ પણ સંદેહ નથી. પરંતુ દુર્લભ એવું એક સમ્યક્ત્વરૂપી રત્ન જ પામી શકાતું નથી-પામવું અતિ મુશ્કેલ છે. ૫૦૩.

૩૧૩ મિથ્યાત્વી અને નિન્હવોતું સ્વરૂપ.

પયમવ્ધરં પિ ફક્તં, જો ન રોષદ્ સુત્તનિદિદ્ધં ।

સેસં રોયંતો વિ હુ, મિચ્છદિદ્ધી જમાલિ ઠવ ॥ ૫૦૪ ॥

સૂત્ર (આગમ)માં કહેલું એક જ પદ (શબ્દ) કે અક્ષર જેને રૂચતો ન હોય અને તે સિવાય સર્વ આગમ રૂચતા હોય તોપણ તેને જમાલિની જેમ મિથ્યાદૃષ્ટિ લાગુવે. (અમુક એક પદ અથવા અક્ષરને નહીં રૂચાવતા-સત્ય નહીં માનતા જમાલિ જેવા નિન્હવો કહેવાય છે અને બીજા એટલે એક કે અનેક પદ કે અક્ષરને નહીં રૂચાવતા-સત્ય નહીં માનતા સર્વે મિથ્યાદૃષ્ટિ કહેવાય છે. એમ અન્યત્ર કહ્યું છે.) ૫૦૪.

૩૧૪ પાંચ પ્રકારના દાનનું સ્વરૂપ.

૧ અભયદાનનું સ્વરૂપ-લક્ષણ.

સઘેસિં જીવાણં, અણારિયજણેણ હણિયમાણેણં ।

જહસત્તીય વારણ, અભયં તં વિંતિ મુણિપવરા ॥ ૫૦૫ ॥

કોઈ પણ જીવને અનાર્થ મનુષ્ય મારતો હોય-દુઃખ દેતો હોય તેને પોતાની શક્તિથી નિવારવે, અર્થાત્ સર્વ જીવને એવા મરણથી યથાશક્તિ બચાવવા એ જ અભયદાન છે એમ મુનિવરો કહે છે. ૫૦૫. (આ દાન તો શરીરમુખના અર્થાંએ નિરંતર દેવા યોગ્ય છે.)

૨ સુપાત્ર દાનનું સ્વરૂપ.

પંચમ્મત્તવયપરિપાલણાણં, પંચસમિર્ઠિં સમિઆણં ।

. ય વંદિય, સાહૂણં દાણમુત્તમયં ॥ ૫૦૬ ॥

પાંચ મહાપ્રતોને પાળનારા, પાંચ સમિતિયડે સમિત અને ત્રણ ગુપ્તિયડે ગુપ્ત એવા સાધુઓને પદન કરીને જે દાન આપવું તે ઉત્તમ દાન (મુપાત્ર દાન) કહેલું છે. ૫૦૬. (આ દાન સર્વોત્કૃષ્ટ છે.)

૩ અનુકંપા દાનનું સ્વરૂપ.

મંદાણ ચ દુંટાણ ચ, દીણઅણાહાણ અંધવંહિરાણં ।

અણુકંપાદાણં પુણ, જિણેહિ ન કહિંચિ પહિસિદ્ધં ॥૫૦૭॥

માંદા (રોગી), કુંભ, દીન, અનાથ, અધ અને બધિર એવા જનોને જે અનુકંપાયડે દાન આપવું તે જિનેશ્વરેએ કોઈ પણ ઠેકાણે નિષેધ્યું નથી. ૫૦૭. (દયાળુ અંતઃકરણવાળાએ નિરંતર અનુકંપા દાન આપ્યા કરવું, તે જીવોના દુઃખો દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો, તેથી જ તેના કષ્ટભાવ બન્યા બન્યા રહે છે.)

૪ ઉચિત દાનનું સ્વરૂપ.

ઉચ્ચિયદાણં ઇયં, વેલ્લમવેલાઈ દાણ પત્તાણં ।

તં દાણં દિલ્લેણં, જિણવયણપભાવગા ભણિયા ॥૫૦૮॥

વેળાએ અથવા ક્ષેણાએ યાચક તરીકે પ્રાપ્ત થયેલાને જે દાન ડેવું તે ઉચિતદાન કહેલું છે. તે દાન દેનારા જિનશાસનના પ્રભાવક કહ્યા છે. ૫૦૮. (કરણકે એવું દાન લેનારા તે દાતાની અંતે તેના ધર્મની-જૈન ધર્મની પ્રશંસા કરે છે.)

૫ કીર્તિ દાનનું સ્વરૂપ.

જિણસાહુસાહુણીણ ચ, સુકિત્તિકરણેણ મદ્દવહુઆણં ।

જં દાણં તં ભણિયં, સુકિત્તિદાણં મુણિવરેહિં ॥ ૫૦૯ ॥

જિનેશ્વરના સાધુ અને સાધ્વી વિગેરેની સત્કીર્તિનું કીર્તન કરનારા ભાદ, ચારણ અને બ્રાહ્મણ વિગેરેને જે દાન આપવું તે એક મુનિઓએ કીર્તિદાન કહ્યું છે. ૫૦૯. (શ્રદ્ધસ્થાએ આ દાન પણ આપવું લેખ્યું, તેની પણ વરદ છે.)

૩૧૫ ઉપવાસને બદલે કરી શકાતા ખીર્જ પચ્ચખખાણો.

નવકારત્તહિષ્હિં, પળ્યાલીસેહિં હોઈં ઉવવાસો ।

પોરસી ચઢવીસાણ, વીસાણ સહુપોરસીણ ॥ ૫૧૦ ॥

અઢહિ પુરિમઢેહિં, નિઢિવગઢિતિગેણ અંઢિલદુગેણ ।

અગમત્તચઢક્રેણં, અઢહિં દોહિં ઠાણેહિ ॥ ૫૧૧ ॥

ખીસ્તાળીશ દિવસ નવકારશીના પચ્ચખખાણ કરવાથી એક ઉપવાસ બેટલું ફળ થાય છે, ચોવીશ દિવસ પોગમીના પચ્ચખખાણ કરવાથી, વીશ દિવસ સાડપોરસી કરવાથી, આઠ પુરિમાર્ધ કરવાથી, ત્રણ ત્રીવી કરવાથી, બે આંબિસ કરવાથી, ચાર એકાસણું કરવાથી અથવા આઠ બેઆસણું કરવાથી એક ઉપવાસ બેટલું ફળ થાય છે. (ઉપવાસ ન કરી શકે તેને અપવાદ માર્ગે આ પચ્ચખખાણો કરવાથી ઉપવાસનું કાર્ય સરે છે.) ૫૧૦-૫૧૧.

૩૧૬ અંધિસહિત (ગંઠશી)ના પ્રત્યાખ્યાનનું ફળ.

ગંઠીસહિષ માસે, અઢાવીસં હવંતિ ઉવવાસા ।

જહસત્તિ મુત્તિહેઢં, મવિયજણા કુળહ તવમેયં ॥ ૫૧૨ ॥

નિરંતર અંધિસહિતનું પચ્ચખખાણ કરનારને એક માસે અઢાવીશ ઉપવાસનું ફળ થાય છે, (ઉપર બજાવેલ નવકારશી વિગેરેની લેખ ઉપવાસને બદલે આ પચ્ચખખાણ થઈ શકતું નથી. પરંતુ આ અંધિસહિતનું પચ્ચખખાણ કરવાથી ચતુર્ધિષ આહારની મોટી વિરતિ થાય છે. એટલે કે હિસાબે ગણતાં એક માસમાં આ પચ્ચખખાણવાળાનું યુખ અમુક કલાકો જ છુટું રહે છે કે જે કલાકોના માત્ર બે જ દિવસ થઈ શકે, તેથી આઠીના અઢાવીશ દિવસ બેટલા કલાકો તેના અનશનના જ બાક છે. તેથી આ પચ્ચખખાણનું આટલું બધું ફળ કહેલું છે.) તેથી કરીને હે ભવ્યજનો ! મુક્તિને મારે તમે આ તપને યથાશક્તિ કરો. ૫૧૨.

૩૧૭ શત્રુંજય તીર્થના સ્મરણપૂર્વકે તે તીર્થે
કરાતા તપનું ફળ.

નવકાર ૧ પોરસી ૨,

પુરિમદ્ધે ૩ ગાસણં ૪ ચ આયામં ૫

પુંડરિયં સમરંતો, ફલકંભી કુળહ અમત્તઠં ૬ ॥૫૧૩॥

છઠ ૧ દુમ ૨ દસમ ૩ કુવાલસ ૪,

માસદ્ધ ૫ માસલખમેણં ૬ ।

તિગરણસુદ્ધો લહઈ, સેત્તંજો સંભરંતો ચ ॥ ૫૧૪ ॥

ઉત્તમ ફળની કાંક્ષાવાળો જે પુરૂષ પુંડરીક (શત્રુંજય) તીર્થનું સ્મરણ કરતો સતો નવકારશી ૧, પોરસી ૨, પુરિમદ્ધે ૩, એકાસણું ૪, આયિલ ૫ કે અલક્રાથ (ઉપવાસ) નું ૬ પચ્ચખાણું કરે તો તે, ત્રિકરણ (મન, વચન અને કાયા) ની શુદ્ધિપડે શત્રુંજય તીર્થનું સ્મરણ કરતો સતો અનુક્રમે છઠ (જે ઉપવાસ) ૧, અદુમ (ત્રણ ઉપવાસ) ૨, દશમ (ચાર ઉપવાસ) ૩, દ્વાદશમ (પાંચ ઉપવાસ) ૪, આસાઈ (પંદર ઉપવાસ) ૫ અને માસખમણ (ત્રીશ ઉપવાસ) નું ૬ ફળ પામે છે. એટલે કે નવકારશી કરનાર છઠનું ફળ પામે છે યાવત ઉપવાસ કરનાર માસખમણનું ફળ પામે છે. ૫૧૩-૫૧૪. (આ ફળ શત્રુંજય તીર્થે કરાતા તપનું સમજવું.)

૩૧૮ તપથી ખપતા કર્મોનું પ્રમાણ.

પોરસી ચડત્યં છઠે, કાડં કમ્મં સ્વર્ગંતિ જં સુણિણો ।
તં તહ નારયંજીવી, વાસસહસ્સેહિ કોડીઓ ॥૫૧૫॥

મુનિઓ પોરસી, ચતુર્થલક્ષ (ઉપવાસ) અને છઠ (જે ઉપવાસ) કરવાથી જેટલાં કર્મોને ખપાવે છે, તેટલાં કર્મો નારકીનાં હોયે

હજાર, લાખ ને કોટિ વર્ષે દુઃખ ભોગવીને અપાવે છે. ૫૧૫.
(અર્થાત્ પોરસીથી હજાર વર્ષ, ઉપાસથી લાખ વર્ષ અને છુટી
કોટિ વર્ષ સુધી ભોગવવા પડે તેવા અશુભ કર્મોના ક્ષય થાય છે.)

૩૧૯ સાધુને કલ્પનીય જળ.

ગિળહૃ જુઆરજલં, અંવિલધોઅણતિદંડમુક્કલયં ।

‘વસંતરાયપત્તં, ફાસુઅસલિલં ચ તદભાવે ॥૫૧૬॥

જુવારના ધોવણુનું પાણી, આંબલીના ધોવણુનું પાણી અને
ત્રણ ઉભરાએ ઉકાળેલું પાણી સાધુને મહત્ત્વ કરવા લાયક છે.
તેનું જળ ન મળે તો બીજા વર્ણને પામેલું એટલે જેના વર્ણ,
ગંધ, રસ અને સ્પર્શ બદલાઈ ગયા હોય એવું પ્રાચીન જળ
પણ લેવું કલ્પે છે. ૫૧૬.

૩૨૦ શ્રી સીમંધર સ્વામીના જન્મભદિકનો

કાળ તથા જન્મસ્થાન.

પુસ્તલવર્ડયવિજયે, પુન્નવિદેહમ્મિ પુંડરિગિણીપ્ ।

કુંધુઅરહંતરમ્મિ અ, જાઓ સીમંધરો મયવં ॥ ૫૧૭ ॥

પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે પુન્નલાવતી નામના વિજયમાં
પુંડરિકિણી નામની નગરીમાં કુંધુનાથ અને અરનાથના આંતરમાં
શ્રીસીમંધર નામના ભગવાન થયા છે—જન્મ્યા છે. ૫૧૭.

મુણિસુન્વયજિણનમિજિણ—અંતરે રજ્ઞં ચઙ્ગુ નિક્કલંતો ।

સિરિહદયદેવપેઢાલ—અંતરે પાવર્ડ મુક્કલં ॥ ૫૧૮ ॥

મુનિમુક્તસ્વામી અને નમિનાથના આંતરમાં સીમંધર
સ્વામીએ રાજ્યનો ત્યાગ કરી દીક્ષા મહત્ત્વ કરી છે તથા શ્રી ઉદય-

જિન અને પેદાલજિન જે આવતી ચોવીશીમાં ૭ મા ને ૮ મા (૧)
થવાના છે તેમના આંતરામાં તે નિર્વાણ પામવાના છે. ૫૧૮.

૩૨૧ સાડાખાર કરેડ સુવર્ણના તોલનું પ્રમાણ.

ફગલક્ષ તીસસહસ્તા, દો સય મળાઈં સેર તેરજુઆ ।
ટંકળા ય ચઢવીસં, સઢ્દીવાર કોડિ કળયમ્મિ ॥૫૧૯॥

સાડાખાર કરેડ સુવર્ણના તોલ એક લાખ ત્રીશ હજાર
અને બસો મણ, તેર શેર અને ચોવીશ યંક (૩૫૧યાલાર) એટલો
થાય છે. ૫૧૯. (તીર્થ'કર જ્યાં 'પારણ' કરે ત્યાં દેવો આશ્વા
દ્યની વૃદ્ધિ કરે છે.)

૩૨૨ સાધુને લેવાના આહારમાં ટાળવાના ૪૭ દોષ.

૧ પિંડ ઉદ્ગમના એટલે ઉત્પન્ન થતાં લાગે તેવા ૧૬ દોષ.

આહાકમ્મુ ૧ દેસિય ૨, પૂર્વકમ્મે ૩ ય મીસજાણ ૪ ય ।
ઠવળા ૫ પાહુડિયાણ ૬,

પાઓયર ૭ કીય ૮ પામિચ્છે ૯ ॥૫૨૦॥

પરિઅટ્ટિય ૧૦ અમિહહુ ૧૧,

વિમલ્લે ૧૨ માલોહહે ૧૩ ય અચ્છિજ્જે ૧૪ ।

અણિસિઠ્ઠં ૧૫ જ્ઞોયરણ ૧૬,

સોલસ પિંડુગ્ગમે દોસા ॥ ૫૨૧ ॥

આધાકર્મ દોષ—સાધુને નિમિત્તે એટલે સાધુને મનમાં ધારીને
સચિત્ત વસ્તુને અચિત્ત કરે અથવા અચિત્ત વસ્તુને રાંધે તે. ૧,

ઐદેશિક દાય-પૂર્વે તૈયાર કરેલા. સાત લાહુ વિગેરેને મુનિને નિમિત્તે
 હાંતી ગોળ વિગેરેવડે મિશ્ર કરી સ્વાદિષ્ટ બનાવે તે. ૨, પૂતિકર્મ—
 શુદ્ધ આહાર આધાકર્મી આહારમાં નાંખી મિશ્ર કરવો અથવા
 આધાકર્મી આહારથી ખરડાયેલી કાઠી વિગેરેવડે. શુદ્ધ આહાર
 વહોરાવવો તે. ૩, મિશ્રજાત—એ આહાર પોતાને માટે તથા સાધુને
 માટે પ્રથમથીજ સંકલ્પ કરીને બનાવવો તે. ૪, સ્થાપના—
 સાધુને માટે હીર વિગેરે વસ્તુ જૂદી કરી જુદા વાસણમાં રાખી
 મૂકવી તે. ૫, પ્રાભૃતિકાં—વિવાહાદિકનો પ્રસંગ આવવાને વિલંબ
 હોય છતાં સાધુને ગ્રામમાં રહેલા જાણી તે લાલ લેવા માટે પહોંચે
 વિવાહમહોત્સવ કરવો અથવા વિવાહાદિકનો સમય નજીક છતાં
 સાધુને આવવાની રાહ જોવા માટે વિલંબ કરવો તે. ૬, પ્રાદુષકરણ—
 અંધકારમાં રહેલી વસ્તુ હીપક વિગેરે કરવાવડે અથવા ભીંત વિગેરે
 દૂર કરવાવડે પ્રકાશિત કરીને આપવી તે. ૭, કીત—સાધુને માટે કેઈ
 પેશુ વસ્તુ વેચાતી લઈને-સાંપીને આપવી તે. ૮, પ્રામિય—સાધુને
 માટે કેઈ પેશુ વસ્તુ ઉધારે કે ઉછીની લઈને આપવી તે. ૯, પરાવ-
 તિત-સાધુને માટે પોતાની વસ્તુ બીજાની વસ્તુ સાથે બદલાવી
 સાધુને ખપે તેવી લાવીને તે સાધુને આપવી તે. ૧૦, અવગ્રાહ્ય-
 આહારાદિક સાધુના ઉપાગ્રય વિગેરેમાં સમુખ લાવીને સાધુને
 આપવો તે. ૧૧, ઉદ્દેશિત-કુડ્ડા વિગેરેમાંથી ઘી વિગેરે કાઢવા માટે,
 તેના મુખ ઉપરથી માટી વિગેરે દૂર કરી અથવા કપાક, તાણું
 વિગેરે ઉઘાડી તેમાંથી જોઈતી વસ્તુ કાઢી સાધુને વહોરાવવી તે.
 ૧૨, માલાપહત-માળ, ભોંયરા કે શીંકા ઉપરથી ઉતારી સાધુને
 વહોરાવવું તે. ૧૩, આરિઠ્ય-પોતે-બળવાન હોવાથી બીજાની
 વસ્તુ જુદી લઈને સાધુને આપવી તે. ૧૪, અનિસૃષ્ટ-જેના એકથી
 વધારે સ્વામી હોય એવા (સાંગવં) આહારાદિકને સર્વમાંથી કેઈ
 એક જણ બીજાઓની રજા લીધાં વિના સાધુને આપે તે. ૧૫, તથા
 અધ્યવપૂરક દાય-સાધુનું આગમન સાંજની-પોતાને માટે રંધાતા
 અન્નમાં બીજું વધારે-નાંખી તે સંસારમાં વધારો કરવો તે. ૧૬-આ
 સોળ પિંડાગમના દાયો છે. આ દાયો આવકથી એટલે કાતારથી
 ઉપત્તિ થાય છે. ૫૨૦-૫૨૨.

૧ આધુથી ઉત્પન્ન થતા ઉત્પાદનાના ૧૬ દોષો. -

ધાઈ ૧ દૂઝ ૨ નિમિત્તે ૩,

આજીવ ૪ વળીવગે ૫ તિગિચ્છા ૬ ચ ।

કોહે ૭ માળે ૮ માયા ૯,

લોભે ૧૦ અ હવંતિ દસ ણ ॥ ૫૨૨ ॥

પુલ્લિં પચ્છા સંયવ ૧૧,

વિજ્ઞા ૧૨ મંતે ૧૩ અ ચુણ ૧૪ જોગે ૧૫ અ ।

ઉપ્પાચળાઈ દોસા,

સોલસમે મૂલકમ્મે ૧૬ ચ ॥ ૫૨૩ ॥

ધાત્રી-આળકને ધવરાવનાર, સ્નાન કરાવનાર, અલંકાર પહેરાવનાર, સમાહવાર અને જોળામાં ભેરાડનાર-આ પાંચ પ્રકારની ધાત્રી માતા કહેવાય છે. તેમાંથી કોઈ પણ કર્મ સાધુ સિક્ષાને માટે કરે તો તે ધાત્રીપિંડ દોષ કહેવાય છે. ૧, હૃતિની જેમ સિક્ષાને માટે સદેશો લાવે અથવા લઈ જાય તે હૃતિપિંડ-દોષ ૨, સિક્ષાને માટે ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળ સંબંધી શુભાશુભ ફળ કે નિમિત્ત કહીને સિક્ષા મહણ કરવાથી નિમિત્ત-પિંડદોષ ૩, સિક્ષાને માટે પોતાની ભતિ, કુળ, ગણ, કર્મ, શિરપ વિગેરેના વખાણ કરવાથી લાગે તે આજીવપિંડ દોષ ૪, વ્યાસણ, અમણ વિગેરેના ભક્તો પાસેથી આહાર લેવાની ઈચ્છાથી 'હું' પણ તેના ભક્ત છું' એમ કહી આહાર મહણ કરે તે વળીવગ-પિંડદોષ ૫, વૈધની જેમ ઔષધ આપી અથવા જતાવી આહાર મહણ કરવાથી લાગે તે ચિકિત્સાપિંડદોષ ૬, વિદ્યા અને તપ વિગેરેના પ્રસાવ દેખાડી. 'રાજતુ' માન્યપણું દેખાડી અથવા કોપતું ફળ દેખાડી સિક્ષા મહણ કરવાથી ક્રોધપિંડદોષ ૭, પોતાની ભવિષ્યની પ્રશંસાથી અથવા બીજાએ ઉત્સાહ આપવાથી અથવા કોઈએ

અપમાન કરવાથી 'હુ' સારો આહાર લાવી આપું.' એમ અહુ-
કાર કરી આવકની વિડંબના કરી આહાર લાવવો તે માનપિંડ
દાપ ૮, વિવિધ પ્રકારના વેષ અને લાપા વિગેરે બદલીને આહાર
લેવો તે માયાપિંડ દાપ ૯, અતિલોભથી આહાર માટે અટન કર્યા
કરે તે લોભપિંડ દાપ ૧૦, આ દશ દોષો તથા પૂર્વ એટલે દાતા-
રના માખાપનો અને પશ્ચાત્ એટલે દાતારના સામુસસરનો
પોતાની સાથે પરિચય બતાવી-ઓળખાણ કાઢી લિક્ષા મહુજ
કરવી તે પૂર્વપશ્ચાત્સંસ્તવ નામનો દાપ ૧૧, વિદ્યાનો ઉપયોગ
કરી લિક્ષા લેવી તે વિદ્યાપિંડ દાપ ૧૨, મંત્રનો પ્રયોગ કરી
લિક્ષા લેવી તે મંત્રપિંડ દાપ ૧૩, નેત્રાંગન વિગેરે ચૂર્ણનો ઉપ-
યોગ કરી આહાર લેવો તે ચૂર્ણપિંડ દાપ ૧૪, પાદલેપ વિગેરે
યોગનો ઉપયોગ કરી આહાર લેવો તે યોગપિંડ દાપ ૧૫, તથા
મૂળકર્મ એટલે ગર્ભનું સ્તંભન, ગર્ભનું ધારણ, ગર્ભપાત,
રક્ષાબંધન વિગેરે કર્મ કરી લિક્ષા લેવી તે મૂળકર્મપિંડ દાપ
૧૬-આ સોળ ઉત્પાદનાના દોષો સાધુથી ઉત્પન્ન થાય છે. ૫૨૨-૫૨૩.

૩ ગૃહસ્થ અને સાધુ એ બન્નેથી ઉત્પન્ન થતા
ઓપણના દશ દોષો.

સંકિય ૧ મન્થિય ૨ નિન્થિય ૩,
પિહિય ૪ સાહરિય ૫ દાયગુ ૬ મ્મિસ્તે ૭ ।
અપરિણય ૮ લિત્ત ૯ છઙ્ગિય ૧૦,
ઘસળદોસા દસ હવંતિ ॥ ૫૨૪ ॥

દાતારને અથવા સાધુને આહાર આપતાં કે મહુજ કરતાં
આધાકર્મિકિક દોષ પણ દાપની શંકા થાય તે સંકિત દાપ ૧,
પૃથ્વી વિગેરે સચિત્ત અથવા મધ ત્રિગેરે નિંધ અથવા પોતે
નિપેધ કરેલા અચિત્ત પદાર્થથી ભિન્નિત થયેલો આહાર દેતાં
અથવા લેતાં લાગે તે અક્ષિત દાપ ૨, પૃથ્વીકાય વિગેરે છ કાય
ઉપર સ્થાપન કરેલો અચિત્ત આહાર પણ દેતાં અથવા લેતાં લાગે

તે નિર્દિષ્ટ દોષ ૩, કૃષ્ણાદિક સચિત્ત વસ્તુથી કાંકેલી વસ્તુને આપતાં કે અહુષ્ઠ કરતાં લાગે તે પિહિત દોષ ૪, દેવાના પાત્રમાં રહેલી કાંકક બીજી વસ્તુને સચિત્ત એવા પૃથ્વીકાયાદિક ઉપર મૂકી તે પાત્રવડે દેતાં અથવા લેતાં લાગે તે સંહત દોષ ૫, ખાળ, ઘૂંચ, નખુંસક, મુજ્જતો, અંધ, મદોન્નત, હાથપર્ગ વિનાનો, બેડીમાં નાંખેલો, પાદુકાપર ચઢેલો, ખાંસીવાળો, ખાંડનાર, પીસનાર, છુંજનાર, કાપનાર, પીંજનાર, દળનાર, ફાડનાર, તોડનાર વિગેરે છકાયના વિશેષક પાસેથી તેમજ ગર્ભિણી, તેડેલા છાકરાવાળી અથવા ધાવતા બાળકવાળી સ્ત્રી પાસેથી આહાર લેતાં લાગે તે દાયક દોષ ૬, સચિત્ત ધાન્યના કણથી ભિમિત સાકર વિગેરે વસ્તુ દેતાં અથવા લેતાં ઉન્મિશ્ર દોષ ૭, અચિત્તપણાને પામ્યા વિનાની વસ્તુ દેતાં અથવા લેતાં અપરિપૂત દોષ ૮, અકદમ્ય વસ્તુથી લેપાયેલા પાત્ર કે હસ્તવડે દેતાં અથવા લેતાં ક્ષિપ્ત દોષ ૯ તથા પૃથ્વીપર ધી વિગેરેનાં દીપાં પડતાં હોય એવી રીતે દેતાં અથવા લેતાં છર્કિત દોષ. તેવી રીતે દીપાં પડવાથી ત્યાં રહેલા તથા બીજા આગતુક છવોની પણ ઘૂતબિંદુના ઉઠાહરણની જેમ વિરાધના થાય છે ૧૦-આ એવાણા દશ દોષ દાયક અને માહુક બનેથી ઉપજ થનારા છે. ૫૨૪.

૪ આસૈપણાના (આહાર કરતી વખતના) પાંચ દોષો.

સંજોયણા ૧ પમાળે ૨,

ફંગાલે ૩ ધૂમ ૪ કારણે ૫ પદમા ।

વસદ્વહિરંતરે વા, રસહેજ દહ્વસંજોગા ॥ ૫૨૫ ॥

સંયોજના નામનો પહેલો દોષ રસના હેતુથી એટલે સારો સ્વાદ કરવાના હેતુથી ઉપાસ્યની બહાર અથવા અંદર આવીને માંડાવિગેરેની સાથે ધી ખાંડ વિગેરે દ્રવ્યોનો સંયોગ કરવાથી લાગે છે ૧, જેટલો આહાર કરવાથી ધીરજ, બળ, સંયમ, તથા મન, ધ્યન અને કાયાના યોગને બાધા ન આવે તેટલો આહાર

કરવો 'લોભ્યે', 'તેથી વધારે આહાર કરે તો 'પ્રમાણાતિરિક્તતા' નામનો બીજો દોષ ૨, સ્વાદિષ્ટ અન્નના અથવા તેના દાતારના વખાણ કરતો આહાર કરે તો તે સાધુ રાગરૂપ અગ્નિથી ચારિત્ર-રૂપ કાષ્ટને અંગારારૂપ બનાવે છે, તેથી તે ત્રીજો અંગાર દોષ ૩, અન્નની કે તેના દાતારની નિંદા કરતો આહાર કરે તો તે ચારિત્ર-રૂપ કાષ્ટને બાળી ધુમાડારૂપ કરે છે, તેથી તે ચોથો ધૂમ્ર-દોષ ૪, કારણ વિના ભોજન કરે તો પાંચમો કારણભાવ નામનો દોષ, મુનિને ભોજન કરવાનાં છ કારણો કહ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે-
 શુધાવેદના સહન ન થઈ શકે તો આહાર કરવો ૧, આચાર્ય, બ્રાહ્મણ, વૃદ્ધ અને જ્ઞાન વિગેરેની વૈયાવચ્ચ કરવાના કારણે આહાર કરવો ૨, ઈર્ષ્યાસમિતિની શુદ્ધિ થઈ શકે માટે આહાર કરવો ૩, સંધ્યમહાભાસન કરવા માટે આહાર કરવો ૪, શ્વિતવ્યની રક્ષા કરવા માટે આહાર કરવો ૫, તથા ધર્મધ્યાનને રિથત કરવા માટે આહાર કરવો ૬-આ છ કારણોને માટે આહાર કરવાની જરૂર છે. તે કારણો સિવાય આહાર કરે તો અકારણ-દોષ લાગે છે. ૫-આ પાંચ આહાર કરતી વખતના રાણો છે. (કુલ પિંડના ૪૭ દોષ થયા) ૫૨૫.

૩૨૩ કોધ, માન, માયા અને લોભપિંડનાં ઉદાહરણો.
 કોહે ઘંચવરલવગો, માણે સેવડઅસાહલીભાય.
 માયા આસાઢમૂઝે, લોભે કેસરિસાહુ ત્તિ ॥ ૫૨૬ ॥

કોપ ઉપર ધૃતવર (મેખર) કાપકતું દર્શાવે છે, માન ઉપર સેવતિકા સાધુતું દર્શાવે છે; માયા-ઉપર અપાકબૃતિ મુનિનું દર્શાવે છે, અને લોભ ઉપર કેસરી સાધુતું દર્શાવે છે-આ ચારની સંક્ષિપ્ત કથા નીચે પ્રમાણે—

૧-કોઈ નગરમાં કોઈ આદ્યજને ત્યાં કોઈનું મરણ થયું, તેના માસિકને દિવસે તે આદ્યજ બીજા આદ્યજને ધૃતપૂર (મેખર)નું દાન આપતો હતો. તે વખતે ત્યાં કોઈ સાધુ-માસિકપણે પારણે

આવી ચઢ્યા. તેને દ્વારપાળે દાનનો નિષેધ કર્યો. ત્યારે તે સાધુએ કોપથી કહ્યું કે—“આ માસિકમાં મને ન મળ્યું તો બીજા માસિકે મળશે.” એમ કહી તે સાધુ અન્યત્ર ગયા. દૈવયોગે તે જ બ્રાહ્મણના ઘરમાં બીજા મનુષ્યનું મરણ થયું. તેના માસિકને દિવસે તે જ સાધુ. માસિકપણે પારણે આવ્યા. તે વખતે પણ દ્વારપાળે તેમનો નિષેધ કર્યો, ત્યારે ફરીથી કોધવડે પ્રથમની જેમ કહીને તે સાધુ અન્યત્ર ગયા. દૈવયોગે તેના જ ઘરમાં ત્રીજા મનુષ્યનું મરણ થયું. તેના માસિકને દિવસે તે જ સાધુ આવ્યા. તે વખતે પણ દ્વારપાળે નિષેધ કર્યો, ત્યારે તે સાધુ ફરીથી પણ કોધથી તે જ પ્રમાણે બોલ્યા; એરસે દ્વારપાળે વિચાર્યું કે—“આ મુનિના કોધયુક્ત વચનથી આ ઘરધણીના મનુષ્યો મરે છે.” એમ વિચારી તેણે ઘરધણીને સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો. તે સાંભળી તે ઘરધણીએ એકદમ સાધુ પાસે આવી તેમને ખમાવી યથેચ્છ ઘણર વિગરે આહાર વહોરાવ્યા. આ કોધપિંડ ઉપર દુષ્ટાંત જણવું.

૨ ગિરિપુષ્પિત નગરમાં સિંહ નામના સૂરિ પરિવાર સહિત રહ્યા હતા. તેવામાં એકઠા તે નગરમાં સેવતિકા (સેવ) આવતું પર્વ આવ્યું. તે દિવસે સૂત્રપારસી થઈ રહ્યા પછી સાધુના સમુદાયમાંથી એક સાધુએ કહ્યું કે—“આજે સૌ સાધુઓને સંપૂર્ણ થઈ રહે તેટલી ધી ગાળ સહિત સેવતિકા વહોરી લાવે તેવો કોઈ સાધુ છે?” તે સાંભળી એક સાધુએ ગર્વથી કહ્યું કે—“હું સર્વને ધાય તેટલી લાવી આપીશ.” આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી તે સાધુ ફરતા ફરતા કોઈ કૌટુંબિકને ઘેર ગયા. ત્યાં તેણે ઘણી સેવતિકા ધી ગાળ સહિત જોઈને કૌટુંબિકની સ્ત્રી પાસે તેની ચાચના કરી, પણ તે મુલોચના નામની સ્ત્રીએ તેને આપવાનો નિષેધ કર્યો. ત્યારે અમર્ષથી સાધુએ કહ્યું કે—“હું આ ધી ગાળ સહિત સેવતિકા અવશ્ય મદ્દલ કરીશ.” એમ પ્રતિજ્ઞા કરી. મુલોચનાએ પણ અમર્ષથી કહ્યું કે—“જો તને આમાંથી કંઈ પણ મળે તો મારું નાક તે કાપ્યું એમ હું સમજીશ.” પછી તે સાધુ જ્યાં સભામાં મિત્રોની સાથે મુલોચનાનો પતિ વિષ્ણુદત્ત બેઠો હતો ત્યાં કોઈના કહેવાથી ગયા અને વિષ્ણુદત્તને કહ્યું કે—“જો હું નૈતાંત્રિક ૧, બકોશપક

૨, કિંકર, ૩, સ્નાયક ૪, શુદ્ધરિંખી ૫ અને હૃદય. ૬-આ છ પ્રકારના આયસામાંથી કોઈ પણ પ્રકારનો ન હો તો હું તારી પાસે કાંઈક યાચના કરું.” એમ કહી તે જ્યોત્સની કથા કહી; એણે વિશ્વદત્તે કહ્યું કે-“ હું કાંઈ એવો સ્ત્રીને વશ નથી, મારે જે માગવું હોય તે માગો. ” ત્યારે સાધુએ તેની પાસે તેને ઘેર તૈયાર કરેલી ધી ગાળ સહિત સેવતિકા માગી. વિશ્વદત્તે ઘેર જઈ પ્રુક્તિથી પોતાની સ્ત્રી ન જાણે તેમ તે સાધુને ધી ગાળ સહિત સેવતિકા વહોરાવી. સાધુ પણ મુલોચનના સંકેતથી નાક કાપ્યાનું બતાવીને ઉપાશ્રયે ગયા. આ માનપિંડ જાણવો.

૩ રાજશૂહ નગરમાં સિંહરથ રાજા હતો. ત્યાં વિદ્યકર્મા નામનો નટ હતો. તેને બે પુત્રીઓ અત્યંત રૂપવાળી હતી. એકલા તે નગરમાં ધર્મશ્રિ નામના આચાર્ય પરિવાર સહિત પધાર્યા. તેમના એક આપાદભૂતિ નામના શિષ્ય શુદ્ધિના નિધાન હતા. તે ક્ષિપ્રાને માટે અટન કરતા વિદ્યકર્મા નટને ઘેર ગયા. ત્યાં તેમને એક મોઢક મળ્યો. તે લઈ તેના ઘરની બહાર જઈ તેણે વિચાર્યું કે- “ આ મોઢક આચાર્ય મહારાજને આપવો પડશે, મારે લાગે તો આવશે નહીં. ” એમ વિચારી તેણે રૂપવરાવર્તનની વિધાથી કાણા સાધુનું રૂપ કરી તેને જ ઘેર જઈ બીજો મોઢક લીધો. બહાર નીકળી વિચાર્યું કે-“ આ તો ઉપાધ્યાયને આપવો પડશે. ” એમ વિચારી કુખમનું રૂપ લઈ ત્રીજો મોઢક લીધો. ફરીથી બહાર નીકળી વિચાર્યું કે “ આ તો રત્નાધિક સાધુને આપવો પડશે. ” એમ વિચારી કુષ્ઠનું રૂપ કરી ચોથો લાડ લીધો. આ સર્વ તેની માયા માળ ઉપર રહેલા વિદ્યકર્માએ જાની રીતે જોઈને વિચાર્યું કે-“ જો આ સાધુ આપણી પાસે હોય તો તે મોટા નટનું કામ કરી શકે. ” એમ વિચારી તેને લોભ પમાડવા માટે નીચે આવી તે સાધુને ઘણા મોઢકો આપ્યા. અને હુમેશાં પધારવા વિનંતિ કરી. તથા તેના ગયા પછી તે વિદ્યકર્માએ પોતાની બન્ને પુત્રીઓને કહ્યું કે-“ તમે તે સાધુને હુમેશાં ઉત્તમ મોઢક આપી હાવ, લાવ, કટાક્ષ વિગેરેવડે તેને વશ કરી તમારો પતિ થાય તેમ કરજો. ” તે પુત્રીઓએ તે જ પ્રમાણે વર્તી તેને વશ કરી પોતાનો પતિ કર્યો.

તે સર્વ નદોમાં મુખ્ય થયો. એકદા નિવેધ કર્યા છતાં તે બન્ને પુત્રીઓ પતિની હાજરી નહીં હોવાથી મદિરાપાન કરી મદાનમત બની માળ ઉપર બેસાનપણે સુતી હતી. તેવામાં અકસ્માત અપાઠભૂતિ ત્યાં આવ્યો. તેમને તેવી ણીલાસા અવસ્થાવાળી જોઈ તેને ઉત્કટ વૈરાગ્ય થયો. તેથી તે ત્યાંથી નીકળી ગયો. પરંતુ તે ઘટનાં જાણવામાં આવવાથી વિચકર્માએ તે બંને પુત્રીઓને શીખવી તેની પાછળ મોકલી. તે બંનેએ ઘણી આજીજી કરી. છેવટ અપાઠભૂતિએ તેમનું વચન માન્યું નહીં. ત્યારે તેઓએ પોતાની આજીવિકાનું સાધન માન્યું. તેથી દયાને લીધે અપાઠભૂતિ પાછા વળ્યા અને ભરત ચક્રવર્તીના ચરિત્રને પ્રકાશ કરનાર રાજ-પાળ નામનું નાટક રચી સિંહરથ રાજા પાસેથી ભૂષણાદિકવડે સુયોગિત પાંચસો ક્ષત્રિયો લઈ તેમને નાટકના પાઠ શીખવ્યા. પછી તે અદ્ભુત નાટક સિંહરથ રાજા પાસે ભજવી બતાવ્યું. તેમાં તેને પુષ્કળ ધન ઈનામ તરીકે મળ્યું. તે સર્વ તેણે તે બંને સ્ત્રીઓને આપ્યું. નાટકને અંતે તે પાંચસો રાજપુત્રો સહિત અપાઠભૂતિએ ગુરૂ પાસે જઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ઈત્યાદિ. આ માયાપિંડ ઉપર દૃષ્ટાંત જાણવું.

૪ અપોનગરીમાં સુત્રત નામના સાધુ હતા. એકદા તે નગરીમાં મોઢકનું પર્વ આવ્યું. તે દિવસે તે સાધુએ વિચાર કર્યો કે—“આજે મારે સિંહકેસરીઆ મોઢક જ વહોરવા. બીજું કંઈ લેવું નહીં. ” એમ વિચારી તે ભિક્ષાને માટે અરન કરવા લાગ્યા. પરંતુ અઢી પહોર સુધી અરન કર્યા છતાં પણ તેને સિંહકેસરીઆ મોઢક મળ્યા નહી. તેથી તેનું ચિત્ત વિકળ થયું, તેથી જેના ગૃહ-દ્વારમાં પ્રવેશ કરે ત્યાં ધર્મલાભને બદલે સિંહકેસરીઆ એવો શબ્દ બોલવા લાગ્યા. એ રીતે આખો દિવસ અને રાત્રિના પણ બે પહોર સુધી તેણે અરન કર્યું, પણ મોઢક મળ્યા નહીં. તેવામાં તે એક આવકના ઘરમાં પેશા અને ધર્મલાભને ઠેકાણે સિંહકેસરીઆ એવો શબ્દ બોલ્યા. તે સાંભળી ગૃહધણી આવક શાસ્ત્રમાં પ્રવીણ અને ધાર્મી હોવાથી તેણે વિચાર્યું કે—“આ સાધુને ઇચ્છિત સિંહકેસરીઆ મોઢક મળ્યા નથી, તેથી તેનું ચિત્ત વિકળ થયું જણાય છે.” એમ

વિચારી તેના ચિત્તની સમાધિ માટે તેની પાસે સિંહકેસરીઆ મોદ-
કનો ભરેલો થાળ લાવી કહ્યું કે—“હું પૂજ્ય ! આ સર્વ સિંહકેસરીઆ
મોદકો અહણ કરો. ” તે જોઈ સાધુએ તે અહણ કર્યા અને તેનું
મન સ્વસ્થ થયું. પછી આવકે તેમને કહ્યું કે—“હું પૂજ્ય ! આજે
મારે પૂર્વાર્ધ (પૂરિમહ)નું પચ્ચખખાણુ છે, તે પૂરું થયું કે નહીં ? ”
તે સાંભળી સાધુએ ઉપયોગપૂર્વક ઉચ્ચે આકાશમાં જોયું, તો
મધ્ય રાત્રિનો સમય જાણ્યો. આજે તેમણે પશ્ચાત્તાપ કરવા પૂર્વક
આવકને કહ્યું કે—“ તમે મને સારી યેરણા કરીને સંસારસમુદમાં
ડુબતાં બચાવ્યો. ” ઇત્યાદિ કહી આત્માની નિંદા કરતા તથા
વિધિપૂર્વક તે મહોરેલા મોદકોને પરઠવતા શુદ્ધ ધ્યાનમાં મગ્ન થઈ
ઘાતિકર્મના ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાન પામ્યા. ઇત્યાદિ. આ લોભપિંડ
ઉપર દૃષ્ટાંત જણાવું.

આ ચારે દૃષ્ટાંતો વિસ્તારથી ચિંતનિર્બુક્તિની ટીકામાં
આપેલાં છે. પરંતુ.

૩૨૪ સાત સમુદ્ધાતનાં નામ.

વેયણ ૧ કસાય ૨ મરણે ૩,

વેડવિચય ૪ તેઅણ ૫ ચ આહારે ૬ ।

કેવલિય સમુગ્ધાણ ૭ સત્તીણ સત્ત સમુગ્ધાયા ॥૫૨૭॥

વેદના સમુદ્ધાત ૧, કસાય સમુદ્ધાત ૨, મરણ સમુદ્ધાત ૩,
વેકિય સમુદ્ધાત ૪, તેજસ સમુદ્ધાત ૫, આહારક સમુદ્ધાત ૬ અને
કેવલિ સમુદ્ધાત ૭—આ સાતે સમુદ્ધાત સંજી પચ્ચેદિય મનુષ્યને
હોય છે. ૫૨૭. (આ સાત પૈકી એક છેલ્લો સમુદ્ધાત કેવળીને
અને બાકીના છ જગત્થને હોય છે. પ્રારંભના ત્રણ સર્વ જીવોને
હોય છે, આ સાતનો વિસ્તાર દંડકાદિ પ્રકરણોથી જાણવો.)

૩૨૫ પાપની આલોચના.

જે મે જાણંતિ જિણા, અવરાહં વિસુ ઠાણેસુ ।

આલોપમિં, ઉવટ્ટિઓ સવ્વમાવેણ ॥ ૫૨૮ ॥

મારા જે અપરાધ બુદ્ધ શુદ્ધ સ્થાનમાં (કારણોમાં) થયેલા
નિનેશ્વરે જાણ્યા હોય તે સર્વને સર્વ સાવવડે ઉજમાળ થયેલો હું
આલોચું છું. ૫૨૮.

૩૨૬ અઢાર પાપસ્થાનના નામ.

પાળાફવાય ૧ મલિયં ૨,

ચોરિકં ૩ મેહુણં ૪ દવિણમુચ્છં ૫ ।

કોહં ૬ માણં ૭ માયા ૮,

લોભં ૯ પિજ્ઞં ૧૦ તહા દોસં ૧૧ ॥ ૫૨૯ ॥

કલહં ૧૨ અઘ્મક્ષણં ૧૩,

પેસુત્તં ૧૪ રહ્મરહ્મં ૧૫ સમાડત્તં ।

પરપરિવાયં ૧૬ માયા—

મોસં ૧૭ મિચ્છત્તસહ્લં ૧૮ ચ ॥ ૫૩૦ ॥

ચોસિરિસુ ઇમાહં, મુક્ત્તમગ્ગસંસગ્ગાવિગ્ધમૂયાહં ।

દુગ્ગહ્મનિવંધણાહં, અદ્ધારસ પાવઠાણાહં ॥ ૫૩૧ ॥

પ્રાણાતિપાત ૧, મૃધાવાહ ૨, ચોરી ૩, ઐશ્વર્ય ૪, દ્રવ્યપરની
મૂર્છા ૫, ક્રોધ ૬, માન ૭, માયા ૮, લોભ ૯, પ્રેમ (રાગ) ૧૦,
દ્રેષ ૧૧, કલહ ૧૨, અભ્યાખ્યાન ('ખોટું' આળ દેવું તે) ૧૩,
પિશુનતા (ચાડી) ૧૪, રતિઅરતિવડે સહિતપણું ૧૫, પરના
અવર્ણવાહ (નિંદા) ૧૬, માયામૃધા ૧૭ અને મિથ્યાત્વ શબ્દ
૧૮-આ અઢાર પાપસ્થાનો મોક્ષમાર્ગના સંસર્ગમાં-તેની પ્રાપ્તિમાં
વિગ્રમીત છે તથા દુર્ગતિનું કારણ છે, તેથી તે સર્વ ત્યાગ કરવા
થાય છે. ૫૨૬-૫૩૦-૫૩૧.

૩૨૭ ઉત્કૃષ્ટ ને જલન્યકાળે થતા તીર્થકરોની
સંખ્યા તથા જન્મોસંખ્યા.

સત્તરિસયમુક્કોસં, જહન્ન વીસા ય જિણવરા હંતિ ।
જન્મં પદ્મુક્કોસં, વીસ દસ હંતિ ય જહન્ના ॥૫૩૨॥

અહીં દ્વીપમાં થઈને ઉત્કૃષ્ટ-વધારેમાં વધારે એક કાળે (ઉત્કૃષ્ટ
કાળે) એકસો ને સીતેર તીર્થકરો હોય છે, (મહાવિદેહ ક્ષેત્રની
બત્રીશ વિજયોમાં એક એક તીર્થકર હોવાથી એક મહાવિદેહ
ક્ષેત્રમાં બત્રીશ તીર્થકરો હોય, તે જ પ્રમાણે પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં
દરેક વિજયમાં એક એક હોવાથી એકસો ને સાઠ તીર્થકરો
હોય અને તે જ કાળે દરેક ભરત અને દરેક ઐરવત ક્ષેત્રમાં
પણ એક એક હોવાથી પાંચ ભરતના પાંચ અને પાંચ
ઐરવતના પાંચ મળી દશ તીર્થકરો એકસો ને સાઠ સાથે
મળવતાં કુલ એકસો ને સીતેર થાય છે.) અને જલન્ય કાળે વીશ
તીર્થકરો હોય છે. (જલન્ય કાળે એટલે વર્તમાનકાળે એકેક
મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ચાર ચાર તીર્થકરો વિદુરમાન છે, તેથી પાંચ
મહાવિદેહના મળીને વીશ થાય છે. જલન્ય કાળ ભરત અને
ઐરવત ક્ષેત્રમાં જ્યારે તીર્થકરો ન હોય તો સમજવો, કેમકે જ્યારે
પાંચ ભરત ને પાંચ ઐરવતમાં એકેક હોય ત્યારે તે દશ મળીને
ત્રીશ તીર્થકરો વિચરતા હોય છે. આ મધ્ય કાળ સમજવો. આ
બાબત વિચરતા તીર્થકરોને આશીને કહી છે.) જન્મને આશીને
તો એટલી વખતે ઉત્કૃષ્ટ વીશ તીર્થકરોનો જન્મ થાય છે અને જલ-
ન્યથી દશ તીર્થકરો એક કાળે જન્મે છે. ૫૩૨. (પાંચ મહા-
વિદેહના વીશ તીર્થકરો સમકાળે જન્મતા હોવાથી વીશ અને
ભરત ઐરવતમાં સમકાળે જન્મતા હોવાથી દશ સમજવા.)

૩૨૮ વીશ વિરહમાન તીર્થ કરોના લાંછન.

વસહ ૧ ગય ૨ હરિણ ૩ મક્કહ ૪,

રવિ ૫ ચંદ ૬ મિયારિ ૭ હત્થી ૮ તહ ચંદ ૯ ।

સૂરે ૧૦ વસહે ૧૧ વસહે ૧૨,

પડમે ૧૩ પડમે ૧૪ ચ સસિ ૧૫ સૂરા ૧૬ ॥૫૩૩॥

હત્થી ૧૭ વસહે ૧૮ ચંદા ૧૯,

સૂરે ૨૦ ઝરુસુ હુંતિ લંછણયા ।

ઇય વિહરમાણ જિળવર-વીસા ચ જહક્કમે નેયા ॥૫૩૪॥

વૃષભ ૧, ગજ ૨, હરણ ૩, વાનર ૪, સૂર્ય ૫, ચંદ્ર ૬, સિંહ ૭, હાથી ૮, ચંદ્ર ૯, સૂર્ય ૧૦, વૃષભ ૧૧, વૃષભ ૧૨, કમળ ૧૩, કમળ ૧૪, ચંદ્ર ૧૫, સૂર્ય ૧૬, હાથી ૧૭, વૃષભ ૧૮, ચંદ્ર ૧૯ અને સૂર્ય ૨૦-આ વીશ લાંછનો આ કાળે વિહરમાન (વિચરતા) વીશ તીર્થકરોને અનુક્રમે ઊર-સાથળને વિષે હુણ છે એમ બાણુ. ૫૩૩-૫૩૪.

૩૨૯ અલબ્ય જીવોને અસંભવિત (અપ્રાપ્ત) સ્થાનો.

ઇંદત્તં ૧ ચક્રિત્તં ૨, પંચાણુત્તરવિમાણવાસિત્તં ૩ ।

લોગંતિયદેવત્તં ૪, અમઘ્વજીવેહિ નો પત્તં ॥ ૫૩૫ ॥

ઇંદ્રપદ્મ ૧, ચક્રવર્તીપદ્મ ૨, પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં વસવા-પદ્મ (દેવપદ્મ) ૩ અને લોકાંતિકદેવપદ્મ ૪-આ ચાર સ્થાન અલબ્ય જીવો પામ્યા નથી, પામતા નથી અને પામશે પણ નહીં. (વાસુદેવ, બ્રહ્મદેવ, પ્રતિવાસુદેવ, મોક્ષ વિગેરે સ્થાનો પણ અલબ્ય જીવો પામતા નથી તે અલબ્ય કુલકાદિથી બાણુ.) ૫૩૫.

૩૩૦ નરકાદિ ગતિમાં જનારા જીવોનાં લક્ષણ.

૧ નરકે જનારનાં લક્ષણ.

જો ઘાયલ સત્તાઈ, અલિયં જંપેઈ પરધણં હરઈ ।
 પરદારં ચિય વચ્ચઈ, વહુપાવપરિગ્રહાસત્તો ॥ ૫૩૬ ॥
 ચંડો માણી થદ્ધો, માયાવી નિદુરો खरो पावो ।
 પિસુણો સંગહસીલો, સાહૂણ નિંદઓ અહમ્મો ॥ ૫૩૭ ॥
 દુષ્ટવુદ્ધી અણજો, વહુપાવપરાયણો કયઘો ય ।
 વહુદુઃખસોગપરઓ, મરિડં નિરયમ્મિ સો જાઈ ॥ ૫૩૮ ॥

જે પ્રાણી હિંસા કરતો હોય, અસત્ય વચન બોલતો હોય, પરધનનું હરણ કરતો હોય, પરત્રીનું સેવન કરતો હોય, બહુ પાપવાળા પરિગ્રહમાં આસપ્ત હોય, વળી જે ક્રોધી, માની, સ્તાબ્ધ, માયાવી, નિદુર (કઠોર વચન બોલનાર), ખળ, પાપી (અન્ય પાપો કરનાર), પિશુન (ચાડીયો), મંત્રલુ કરવાના સ્વભાવવાળો (દુષ્ટ), સાધુજનનો નિંદક અને અધર્મી (ધર્મની શ્રદ્ધા રહિત) હોય, તેમજ જે દુષ્ટ બુદ્ધિવાળો, અનાર્થ, બહુ પાપ (આરંભ)ના કાર્યમાં તત્પર, કૃતાન્ન (કરેલા ગુણને નહીં જાણનાર), તથા ઘણા દુઃખ અને સોડમા જ નિરંતર મળ રહેનારો-તેવો મનુષ્ય મરીને નરકમાં હિતપત્ત થાય છે. ૫૩૬-૫૩૭-૫૩૮.

૨ તિર્યચ ગતિમાં જનાનાં લક્ષણ

કજ્જત્થી જો સેવઈ, મિત્તં કજ્જે ડ કણ વિસંત્રયઈ ।
 કૂરો મૂઢમઈઓ, તિરિઓ સો હોઈ મરિજ્ઞં ॥ ૫૩૯ ॥

જે કાર્યને અર્ધ (અસંપૂર્ણને માટે) મિત્રને સેવે-કામ હોય ત્યારે મિત્રનો આશ્રય કરે અને કાર્ય અર્ધ રહ્યા પછી તેનો વિસંવાદ

(ત્યાગ) કરે અથવા વાંકું પણ બોલે-મિત્ર તરિકે માને નહીં, તથા જે કુર અને મૂઠ મતિવાળો હોય, તે મનુષ્ય મરીને તિર્થ ચ થાય છે. ૫૩૯.

૩ મનુષ્યગતિમાં જવાનાં લક્ષણ.

અજ્ઞવમદ્વજુત્તો, અકોહણો દોસવજિઓ વાઈ ।

ન ચ સાહુગુણેસુ ઠિઓ, મરિડં સો માણુસો હોઈ ॥૫૪૦॥

જે આજ્ઞવ (સરળતા) અને આઈવ (કામગતા) વડે શુદ્ધ હોય, કોષ રહિત, દ્વેષ રહિત, વાદી (અન્યના ગુણને બોલનાર) હોય અને સાહુના ગુણોમાં રહેલો ન હોય, અર્થાત્ મુનિપણું મહુણ કર્યું ન હોય તે મનુષ્ય મરીને પણ મનુષ્ય થાય છે. (સાહુપણું લીધેલ હોય તો તે દેવગતિ કે મોક્ષ પામે છે તેથી સાહુપણું મહુણ કર્યા વિનાનો કહ્યો છે. દશવિરતિ આવક પણ દેવ જ થાય છે.) ૫૪૦.

અહીં દેવગતિમાં જનારા જીવોના લક્ષણની ગાથા જોડએ પણ લખેલ નથી, તેથી રથાન શૂન્ય ન રહેવા માટે કર્મમંથ પહેલા-માંથી તે સંબંધી ગાથા લખી છે.

૪ દેવગતિએ જનારા જીવોના લક્ષણો.

અવિરયમાઈ સુરાડ, વાલતવો ક્રામનિજારો જયઈ ।

સરલો અગારવિહો, સુહનામં અન્નહા અસુહં ॥ ૫૪૧ ॥

અવિરતિ સમકિત દૃષ્ટિ વિગેરે જીવો તથા બાણતપ-અજ્ઞાન કષ્ટ કરનારા જીવો અને અકામ નિર્જર કરનારા જીવો દેવગતિનું આયુ બાંધે છે. સરલ, ગર્વ વિનાના તેમજ તેવા બીજા ગુણવાળા જીવો શુભ નામકર્મ બાંધે છે અને તેથી અન્યથા-વિપરીત વર્તનારા જીવો અશુભ નામકર્મ બાંધે છે. ૫૪૧.

અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ એવા મનુષ્ય ને તિર્થ ચ દેવાયુ બાંધે છે. તેમાં વાલના પરિણામે, સુમિત્ર સંવાગે, ધર્મશિષ્યપણે, દેશ-

વિરતિ ગુણે, સરાગ સંયમે વૈમાનિકનું આયુ બાંધે.

બાસતપ એટલે દુઃખગર્ભિત, મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય કરી દુઃકર કષ્ટ, પંચાગ્નિસાધન, રસપ્રતિયાગાદિક અનેક પ્રકારના મિથ્યાત્વ-યુક્ત તપકરતો, સનિદાન અને ઉત્કટ એટલે અત્યંત આકરા રોષે કે ગારવે તપ કરતો અમુરાર્થિક યોગ્ય આયુ બાંધે.

અકામ નિર્જરાએ-અજ્ઞાનપણે બૂખ, તૃષ્ણા, રાગ, તાપ, રોગાદિક દ્રવ્ય સહેતો, ત્રી અણુમીસતે શીઘ્ર પારણ કરતો, વિષયસંપત્તિને અભાવે વિષય અણુસેવતો ઇત્યાદિકવડે થતી અકામ નિર્જરાએ તથા બાસભરણમાં કંઈક તત્પ્રાયોગ્ય શુભ પરિણામે વર્તતો રત્નત્રયી વિરાધનાએ વ્યતરાદિ યોગ્ય આયુ બાંધે.

આચાર્યાદિકની પ્રત્યનીકતાએ કિલ્વીચિકાયુ બાંધે. તથા મુઃખપણે મિથ્યાત્વીના ગુણ પ્રશંસનો, મહિમા વધારતો, પરમા-ધામીતું આયુ બાંધે.

એ પ્રમાણે આયુકર્મના બંધહેતુ બાજુવા. અકર્મભૂમિના મનુષ્યને અણુમત, મહામત, બાસતપ, અકામનિર્જરાદિક દેવાયુના બંધહેતુ વિશેષ કોઈ નથી, તેમજ તેમાં ફેરલાએક મિથ્યાત્વી પણ હોય છે તેથી તેને દેવાયુ કેમ સંભવે? એમ કોઈ પ્રશ્ન કરે તેને ખાટી શીળપાલન, સરસપણું, કપાયની અંદાતા વિગેરે તેને દેવગતિના બંધહેતુ સમજવા એમ કહેણું છે. ૫૪૧.

(ઉપરની બીજી અરધી ગાથા શુભ અશુભ નામ કર્મના બંધ ખાટી છે તેથી તેના વિશેષાર્થ લખવામાં આવ્યો નથી.)

૩૩૧ છ લેશ્યાવાળા જીવોના દૃષ્ટાંતો.

મૂલ ૧ સાહ ૨ વ્યસાહા ૩,

ગુચ્છ ૪ ફાલે ૫ પડિયજંબુ ૬ ભવલ્લખના ૧

સવ્વં ૧ માણુસ ૨ પુરિસે ૩,

સાહ ૪ શ્રુજ્ઞાંત ૫ ધણહરણા, ૬ ॥ ૫૪૨ ॥

મૂળ ૧, શાખા ૨, પ્રશાખા ૩, ગુચ્છ ૪, ફળ ૫ અને પડેલાં ફળ ૬ તું લેકણ તથા સર્વ ૧, મનુષ્ય ૨, પુરુષ ૩, આયુષ સહિત ૪, યુદ્ધ કરનાર ૫ અને ધન હરણ ૬-આ છએ સેશ્યાના અનુક્રમે દર્શાવેા જાણવાં. ૫૪૨. આ ગાથાનો સાર નીચે પ્રમાણે:-

કેટલાક મિત્રો જંબૂવૃક્ષના ફળ ખાવાની ઈચ્છાથી જંબૂવૃક્ષ પાસે ગયા. ત્યાં કોઈએ કહ્યું કે-“મૂળ સહિત આ વૃક્ષ છેદીને પછી તેનાં ફળ આપણે ખાઈએ.” આણું કહેનાર કૃષ્ણલેશ્યાવાળો જાણવો. ૧. બીજાએ કહ્યું-“આખા વૃક્ષને પાડવાનું શું કામ છે? માટી માટી શાખાઓ જ કાપીને નીચે પાડીએ.” આ પ્રમાણે કહેનાર નીલલેશ્યાવાળો જાણવો. ૨. ત્રીજાએ કહ્યું કે-“માટી શાખા શા માટે પાડવી જોઈએ? નાની નાની શાખાઓ જ પાડવી.” આમ કહેનાર કાપોતલેશ્યાવાળો જાણવો. ૩. ચોથાએ કહ્યું કે-“નાની શાખાઓ કાપવાનું પણ શું કામ છે? માત્ર ફળવાળા ગુચ્છ જ કાપવા.” આણું કહેનાર તેજલેશ્યાવાળો જાણવો. ૪. પાંચમાએ કહ્યું-“ગુચ્છ કાપવાનું પણ શું કામ છે? માત્ર ફળો જ પાડવા.” આણું કહેનાર પદ્મલેશ્યાવાળો જાણવો. ૫. છેવટ છાએ કહ્યું કે-“ફળો પાડવાનું શું કામ છે? પાકેલાં ફળો જે નીચે સ્વયં પડેલાં છે તે જ ખાઈએ.” આણું કહેનાર શુક્લલેશ્યાવાળો જાણવો. ૬.

અથવા-કોઈ પક્ષીપતિ પોતાના સૈન્ય સહિત કોઈ ગામમાં હુડ કરવા આશ્યો. તેમાં કોઈએ કહ્યું કે-“ગામમાં પ્રવેશ કરતાં જે કોઈ દ્વિપદ કે ચતુષ્પદ વિગેરે સામા મળે તે સર્વને મારી નાંખવા.” આમ કહેનાર કૃષ્ણલેશ્યાવાળો જાણવો. ૧. બીજાએ કહ્યું-“ચતુષ્પદને મારવાથી શું ફળ? માત્ર દ્વિપદ (મનુષ્યો)ને જ મારવા.” આમ બોલનાર નીલલેશ્યાવાળો જાણવો. ૨. ત્રીજા બોલ્યો-“સર્વ મનુષ્યોને મારવાથી શું ફળ છે? માત્ર પુરુષોને જ મારવા.” આમ બોલનાર કાપોતલેશ્યાવાળો જાણવો. ૩. ચોથાએ કહ્યું-“સર્વ પુરુષોને શામાટે મારવા જોઈએ? જે પુરુષોએ આયુષ ધારણ કર્યા હોય તેમને જ મારવા.” આમ કહેનાર તેજલેશ્યાવાળો જાણવો. ૪. પાંચમાએ કહ્યું-“સર્વ આયુષવાળાને શામાટે મારવા જોઈએ? માત્ર જેઓ આપણી સામા થાય

તેમને જ મારવા.” આમ કહેનાર પદ્મલેશ્યાવાળો બહુવો. ૫.
 છઠ્ઠાએ કહ્યું—“સામાધનારને પણ તારા માટે મારી નાંખવા બેઠાએ ?
 આપણે તો ધનનું જ કામ છે, મારે માત્ર ધન જ હરજ કરવું.”
 આમ બોલનાર શુક્લલેશ્યાવાળો બહુવો. ૬. આ ૭ લેશ્યાઓમાં
 પૂર્વ પૂર્વની લેશ્યા અશુભ છે અને ઉત્તર ઉત્તરની લેશ્યા શુભ છે.

૩૩૨ મોક્ષનો માર્ગ.

પૂયા જિણંદેસુ રઈ ત્રણસુ,

જુત્તો અ સામાઘ્યપોસહેસુ ।

દાણં સુપત્તે સવળં સુસત્ત્યે,

સુસાહુસેવા સિવલોચમગ્ગો ॥ ૫૪૨ ॥

ત્રિનેશ્વરની પૂજા, મતોને વિષે રતિ (પ્રીતિ), સામાયિક અને
 પૌષ્પનું કરવાપણું, શુભાચરને દાન, ઉત્તમ સાચોતું અવજી અને
 બેઠ સાધુઓની સેવા—આ મોક્ષનો માર્ગ છે. ૫૪૩.

૩૩૩ આવકનું કર્તવ્ય.

પવ્વેસુ પોસહવયં, દાણં સીલં તવો અ ભાવો અ ।

સજ્જાયાનમુક્કારો, પરોવચારો ચ જયણા ચ ॥ ૫૪૪ ॥

અદ્યમી ચતુર્દશી ત્રિવેરે પર્વતિષિએ પૌષ્પ મત કરવું, દાન,
 શીળ, તપ ને સાવ-આ ત્યારે પ્રકારના ધર્મનું આરાધન કરવું,
 સ્વાધ્યાય-સંજ્ઞાય ધ્યાન કરવું, નવકાર મંત્રનો બાપ કરવો, પેરો-
 મકાર કરવો અને સર્વ ક્રિયામાં ચતના (જયણા) સખણી—આ સર્વ
 આવકનાં કર્તવ્ય-છે. ૫૪૪. (મતલ જિજ્ઞાસુની સંજ્ઞાયમાં બતા-
 વેલાં ૩૬ આવકના કૃત્યોની પાંચ ગાથામાંથી આ બીજી ગાથા છે.)

३३४ भयार करवा योज्य पांच प्रकार.

पूआ १ पञ्चवखाणं २,

पडिक्कमणं ३ पोसहो ४ परोवयारो ५ य ।

पंच पयारा चित्ते, न पयारो तस्स संसारे ॥ ५४५ ॥

जितेधरनी पूजा १, पञ्चवखाण २, प्रतिक्रमण ३, पौष ४
मत ४ अने परोपकार पञ्चा पांच प्रकार केना चित्तमां ह्वा
तेना संसारमां भयार यतो नथी; ओइसे उते चिरकाण संसारमां
अमलु करतो नथी-स्वल्प काणमां भोक्ष पाये छ. ५४५.

३३५ भार यकवर्तीना शरीरनुं भान.

पणसय धणुह भरहे१, चउसद्वी धणुह सगरतणुमाणं२ ।

वायालीसं मघवो३, सणकुमारो य इगयालं४ ॥५४६॥

संती५ कुंथू६ अरहा७, चत्तालीस पणतीस तीसा य ।

अट्टावीस चउवीसा, धणू सुभूमो८ महापडमो९ ॥५४७॥

इय चक्रियतणुमाणं,

हरिसेणो १० जयस्स ११ वंभदत्तस्स १२ ।

पन्नरस वारस सत्त-धणु गाहा आगमे भणिया ॥५४८॥

परत यकवर्तीनी कायानुं भान पांचसो धनुष १, सगर
यकीना शरीरनुं भान साडा वारसो धनुष २, भवना यकवर्तीनुं
जेताणीश धनुष ३, सनकुमारनुं ओउताणीश धनुष ४, शांतिनाथनुं
वाणीश धनुष ५, कुंथुनाथनुं पांतीश धनुष ६, अरनाथनुं तीश

ધનુષ ૭, મુખ્યમ ચક્રીનું આઠાવીશ ધનુષ ૮, મહાપદ્મ ચક્રવર્તીનું
ચોવીશ ધનુષ ૯, હરિષેષ ચક્રીનું પંદર ધનુષ ૧૦, જય ચક્રીનું
બાર ધનુષ ૧૧, બ્રહ્મદત્તનું સાત ધનુષ ૧૨-આ અમાણે આ ભરત
ક્ષેત્રમાં આ અવસર્પિણીમાં થયેલા બારે ચક્રવર્તીઓના શરીરની
અવગાહના આગમને વિષે કહેલી છે. ૫૪૬-૫૪૭-૫૪૮.

૨૩૬ કેર્તીનું નામ-સ્થાન-ગુરુનું નામ વિગેરે.

ગુજરજળવયમજ્જે, લોલવાંડય નામ પુર પસિદ્ધ ।
અંચલગણિનાયકસિરિ-ગુણતિહાણસુરીઝવપસે ॥૫૪૯॥
હરિસમરે હરિસસૂરિણ, વંડુણ રયણસંચયં સુકયં ।
સુયસાયરાં ઉદ્ધરિઓ, નંદંતં જા દુષ્પસહસૂરી ॥૫૫૦॥

ગુજરાત-દેશની અંધ લોલપાટક નામના પ્રસિદ્ધ પુરમાં
અંચલગણના નાયક ગણિશ્રી ગુણનિધાન સૂરિના ઉપદેશથી
હર્ષના સમૃદ્ધવાળા હર્ષસૂરિ નામના જટકે (શિષ્ય) મુત-
સાગરથી હિંદરીને આ રત્નસંચય નામનો અથ સારી રીતે
તૈયાર કર્યો છે. તે દુષ્પસહ સૂરિ મહારાજ થાય ત્યાં સુધી
જયવંત વર્તો. ૫૪૯-૫૫૦.

કવિશ્રી અંચલગણાધિપતિ શ્રી ગુણનિધાન
સૂરિ શિષ્ય શ્રી હર્ષનિધાનસૂરિ સંપ્રદિત
શ્રી રત્નસંચય અથ સભાપાંતર
વિશેષાર્થ સંયુક્ત સંપૂર્ણ.

अनेक भगवत्पूजित परमप्रेमावी श्री पार्श्वनाथ
स्तुति संयुक्त उपसर्गद्वय स्तोत्र.

- १ उवसमाहरं पासं, पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं ।
विसहरविसनिवासं, मंगलकलाणआवासं ॥ १ ॥
- २ विसहरफुल्लिमंतं, कंठे धारेइ जो सया मणुओ ।
तस्स गहरोंगमारी-दुद्धजरा जंति उवसामं ॥ २ ॥
- ३ चिद्धउ दूरं मंतो, तुज्झ पणामोऽवि बहुफलो होइ ।
नरतिरिपसु वि जीवा, पावंति न-दुक्कदोगचं ॥ ३ ॥
- तै अमरतरु कामघेणु-चिंतामणि कामकुंजमाईए ।
सिरि पासनाइ सेवा-गहारें सल्लेऽवि दासत्तं ॥ ४ ॥
- ॐ ह्रीं श्रीं ऐं ह्रीं (नमो) तुह दंसणेण सामियं,
पणासइ रोगसोग दुक्क दोहमां ।
कप्पतरुमिव जायइ, ॐ तुह दंसणेण सम्मफलहेह स्वाहा ॥ ५ ॥
- ॐ ह्रीं नमिऊण विप्पणासयं, मायावीएण धरणनागिंदं ।
सिरिकामराजकलियं, पासमिणिंदं नमंसामि ॥ ६ ॥
- ॐ ह्रीं श्रीं पास विसहर विज्जा-मंतेण ज्ञाणज्ञापेव्वो ।
धरण पोमावइ देवो, ॐ ह्रीं क्ष्मलवर्युं स्वाहा ॥ ७ ॥
- जयउ धरणदेव, पद्म हुंत्तो नागणी विज्जा ।
विमलज्ज्ञाणसहिओ, ॐ ह्रीं क्ष्मलवर्युं स्वाहा ॥ ८ ॥
- ॐ धुणामि पासं, ॐ ह्रीं पणमामि परमजत्तीए ।
अट्ठक्क धरणेदो, पोमावइ पयडिओ कित्तो ॥ ९ ॥

- જસ્ત પયકમલે સીર્યે, વસીર્યે પોમાવડ ધરણેદો ।
 તસ્ત નાસેડ સયલં, વિસહર વિસનાસેડ ॥ ૧૫ ॥
- ૪ તુહ સમ્મત્તે લહે, ચિંતામણિકમ્પપાયવન્નહિણ ।
 પાવંતિ અવિગ્ગેણં, જીવા અપરામરં ઠાણં ॥ ૧૬ ॥
- નહ્મમયદ્વાણે, પણહ્મકમ્મદ્વનહ્મસંસારે ।
 પરમહનિદ્ધિપહે, અદ્ધગુણાપોસેરં વંદે ॥ ૧૭ ॥
- ૫ ઇય સંધુઓ મહાયસ, જત્તિન્નરનિન્નરેણ હિયણ ॥
 તા દેવ દિજ્ઞા બોદિં, જથે જથે પાસજિણચંદ ॥ ૧૮ ॥
- કેશીક પ્રતમાં ઉપરની ૯-૮-૮-૨૦ મી ગાથાને બદલે નીચે
 આર ગાથાઓ છે.
- મૂળ ઉવસઆહરંમાં આઠમાં આંક ૧-૨-૩-૪-૫ કરેલ
 પાંચ ગાથાઓ હાલ પ્રવૃત્તિમાં છે. છઠી ગાથા જે સંખેપી દીક
 છે તે તે કોઈ પણ જગ્યાએ લખ્ય નથી.
- તં નમહ પાસનાહં, ધરણિદનમંસિયં દુહપણાસેડ ।
 તસ્ત પજાવેણ સયા, નાસંતિ સયલદુરિયાડં ॥ ૧૪ ॥
- પણ સમરંતાણં, મુણિં ન દુહવાહિ નાસમાદી દુરકં ।
 નામં સીર્યેમં અરારમં,* યયહો નથિયથ સંદેહો ॥ ૧૫ ॥
- જલજલણ તહ સપ્પસીહો, મારારી સંજથેપિ સિવ્વં જો ।
 સમરેડ પાસપહું, પહોવિ ન કયાવિ કોસી તસ્ત ॥ ૧૬ ॥
- ઇહલોગદ્ધિ પરલોગદ્ધિ, જો સમરેડ પાસનાહં તુ ।
 તત્તો સિજ્ઞેડ ઉક્કો-સડ નાહ મુરા જગવંતં ॥ ૧૭ ॥

૧ સયા ૨ વસડ ૩ માપટ ૪ મહાધીમરં, ૫ વિ ૬ ત * નામં વિવ
 મંતમમ. ૭ ચોરારી.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી સં. ૧૯૫૬
પછી પ્રસિદ્ધ થયેલામાંથી મળતા ગ્રંથો ને.

બુકેનું લીજ.

- ૧ શ્રી વિજયચંદ્ર કેવળી ચરિત્ર. (માગધી ગાથાખંધ) ૦-૮-૦
૨ શ્રી પદ્મ ચરિત્રમ્. માગધી ગાથાખંધ. (પ્રાચીન) ૨-૮-૦
૩ શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ મૂળ. ભાગ ૪થો. સ્થંભ ૧૮થી૨૪ ૪-૦-૦
૪ બૃહત્ સ્ત્રોતસમાસ. મોટી ટીકા સહિત. ૩-૪-૦
૫ કપૂરપ્રકર. મોટી ટીકા સહિત. ૩-૪-૦
૬ હૈમ લઘુ પ્રક્રિયા બ્યાકરણ. (આવૃત્તિ ૨ છ) ૧-૦-૦
૭ શ્રી યોગશાસ્ત્ર. આખો ગ્રંથ-પ્રકાશ ૧૨ ૩-૦-૦
૮ શ્રી ધર્મજ્ઞપદમ્. મૂળ. સંસ્કૃત. ૧-૮-૦
૯ શ્રી વર્ધમાન દેશના. પ્રાકૃત. સંસ્કૃત છાયા સાથે.
પ્રકાશ ૩. વિભાગ ૧ લો. ૩-૦-૦

૧૦-૧૫ શ્રી ત્રિપદિશલાકાપુરુષ ચરિત્ર આખાંતર.

વિભાગ ૪. પર્વ ૧૦.

- ૧૦ પર્વ ૧ છં. ૨ છં. આવૃત્તિ ૩ છ ૩-૪-૦
૧૧ પર્વ ૩-૪-૫-૬ " ૩ છ ૩-૪-૦
૧૨ પર્વ ૭ મું. " ૩ છ ૧-૮-૦
૧૩ પર્વ ૮-૯ " ૩ છ ૨-૮-૦
૧૪ પર્વ ૭-૮-૯ " ૩ છ ૪-૦-૦
૧૫ પર્વ ૧૦ મું. " ૩ છ ૨-૮-૦

૧૬-૨૦ શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ ગ્રંથ લાપ્તાવસ્થા. ભાગ ૫.

- ૧૬ ભાગ ૧ લો (સ્થંભ ૧ થી ૪) આવૃત્તિ ૨ છ ૨-૮-૦
૧૭ ભાગ ૨ નો (સ્થંભ ૫ થી ૮) " ૨ છ ૨-૦-૦
૧૮ ભાગ ૩ નો (સ્થંભ ૧૦ થી ૧૪) " ૧ લી ૨-૦-૦
૧૯ ભાગ ૪ થો (સ્થંભ ૧૫ થી ૧૯) " ૨ છ ૨-૮-૦
૨૦ ભાગ ૫ મો (સ્થંભ ૨૦ થી ૨૪) " ૨ છ ૨-૮-૦

૬૮ નવાણુ યાત્રાનો અનુભવ. (આવૃત્તિ ૨ છ)	૦-૫-૦
૬૯ આઠ દ્રષ્ટિની સજાય. અર્થ સુક્ત.	૦-૬-૦
૭૦ સંબોધ સત્તરી મૂળ તથા ભાષાંતર.	૦-૩-૦
૭૧ અદાર પાપસ્થાનક અને બાર ભાવનાની સજાય. અર્થ સહિત. (આવૃત્તિ ૨ છ)	૦-૮-૦
૭૨ ક્ષમાકુલકાદિ સંગ્રહ.	૦-૩-૦
૭૩ શ્રી નવકાર મહાત્મ્ય તથા કૃમીપુત્ર ચરિત્ર ભાષાંતર.	૦-૨-૦
૭૪ તત્વામૃત અંથનું ભાષાંતર.	૦-૨-૦
૭૫ રત્નાકર પચીસી અનુવાદ સાથે. (આવૃત્તિ ૭ મી)	૦-૧-૦
૭૬ શ્રી શબ્દભેદ પ્રકાશ. ચૌકાદારી કોષ.	૦-૨-૦
૭૭ શ્રી ચારે દિશાના તીર્થોની તીર્થમાળા. અર્થસુક્ત.	૦-૪-૦
૭૮ માળાપોને.	૦-૧-૦
૭૯ શ્રી રત્ન સંચય. અર્થ વિવેચન વિસ્તારાર્થ સહિત.	૧-૦-૦
૮૦ રતિસાર ચરિત્ર. ૦-૩-૦	૮૨ સરસ્વતી કથા. ૦-૩-૦
૮૧ જયવિજય કથા. ૦-૩-૦	૮૩ સુરસુંદરી ચરિત્ર. ૦-૩-૦
૮૪ નવપદની અનાનુપૂર્વી. (ગણનારને ભેટ.)	
૮૫ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વ. સંસ્કૃત.	૧-૦-૦
૮૬ શ્રી જ્ઞાતાં છ સૂત્ર. મૂળ. ટીકાના ભાષાંતર સાથે. ભાગ ૧-૨ ભે. ૮-૦-૦	
૮૭ કરીયાવર. (આવૃત્તિ બીજી)	૦-૬-૦
૮૮ ગુગ્ગુલુતી દુહા સંગ્રહ.	૦-૪-૦
૮૯ શ્રી ધર્મકંપદુમ ભાષાંતર.	૧-૦-૦
૯૦ શ્રી ગૌતમકુળક સંગ્રહ	૦-૨-૦
૯૧ શ્રી કાનહેવ અને દેવકુમાર ચરિત્ર. ભાષાંતર.	૦-૬-૦
૯૨ સતી શીયગવતી.	૦-૧-૦
૯૩ શ્રી સમ્યકચત્ર મૂળ બાર જુલની ટીપ.	૦-૧-૦
૯૪ શ્રી અષ્ટપ્રવચન માતાની સજાય.	૦-૪-૦